

NEMZETKÖZI INTÉZET

FŐSZERKESZTŐ: SZENES ZOLTÁN

VÁLSÁGKEZELÉS ÉS BÉKEFENNTARTÁS AZ ENSZ-BEN

NEMZETKÖZI KÖSZOLGÁLATI KAPCSOLATOK

NEMZETI KÖSZOLGÁLATI EGYETEM

NEMZETI
KÖSZOLGÁLATI
EGYETEM

MAGYARY
PROGRAM

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

A rendezvény az ÁROP – 2.2.5. kódszámú „Humán erőforrás-gazdálkodás a központi közigazgatásban” című kiemelt projekt támogatásával valósult meg.

VÁLSÁGKEZELÉS ÉS BÉKEFENNTARTÁS AZ ENSZ-BEN

Tanulmánykötet

SZERKESZTETTE:
SZENES ZOLTÁN

Előszó	2
1. Szenes Zoltán: ENSZ békefenntartás és a nemzetközi képzés	4
2. Lattmann Tamás: Békefenntartás, ENSZ műveletek és a nemzetközi jog	18
3. Erdős André: A békeműveletek fejlődése	26
4. Simai Mihály: A „Teendők a békéért” (Agenda for Peace) mai szemmel	33
5. Bali József: Magyar békefenntartás és az ENSZ	41
6. Domján László: Magyar Honvédség a békeműveletekben – 2013	47
7. Besenyő János: A Magyar Honvédség részvétele az ENSZ békeműveleteiben	58
8. Wagner Péter: A ciprusi ENSZ misszió (UNFICYP)	75
9. Száraz György: ENSZ misszió a nyugat-szaharai népszavazásért (MINURSO)	96
10. Kállai Attila: Az ENSZ dél-libanoni békefenntartó missziója (UNIFIL)	107
11. Drót László: Békefenntartói kiképzés a Magyar Honvédségben	118
12. Less Ferenc: Rendőri békefenntartás és az ENSZ rendőrség	131
Életrajzok	142
Ajánlott irodalom	154
Ajánlott weboldalak	156

ELŐSZÓ

2013-ban a Nemzeti Közszolgálat Egyetem – összhangban az alapítók szándékaival és az egyetem stratégiai fejlesztési terveivel – egy új, átfogó nemzetközi közszolgálati kapcsolatok szak fejlesztéséhez fogott hozzá, amely mester szinten négy szakirányt (biztonsági tanulmányok, nemzetközi közigazgatási tanulmányok, Európai tanulmányok, illetve rendészeti tanulmányok) fog létrehozni. A képzés célja olyan szakértők felkészítése, akik a megszerzett ismertek birtokában képesek a nemzetközi és európai uniós szervezeteknél, a hazai központi és helyi igazgatásban, a külügyi, védelmi és rendvédelmi igazgatásban a nemzetközi vonatkozású feladatokat ellátni. A közös szak indítása mögött az az elképzelés áll, hogy az EU- tag Magyarország közszolgálatába lépő, vagy már ott dolgozó közszolgálati tisztviselők nemzetközi szemléletű, átfogó megközelítést szolgáló, egymással jobban kooperálni tudó szaktudást szerezzenek. A tervek szerint az új, összevont képzés 2014 szeptemberében indul el.

Az új mester szak ismeretanyaga mintegy 70%-ban teljesen nemzetközi lesz, amely feltételezi a jövőbeni hallgatók magas szintű idegennyelv-tudását, különös tekintettel az angol nyelvre. Az alapozó tárgyakat a közjog, a közigazgatási jog, a nemzetközi jog, valamint az uniós közszolgálati kapcsolatok politikai, gazdasági és jogi dimenziói képezik. A szakmai törzsanyag középpontjába az Európai Unió, a nemzetközi tanulmányok és szervezetek (köztük az ENSZ), biztonsági tanulmányok, a vezetés és szervezés, valamint magyar külpolitika, nemzetközi közigazgatás kerül. A differenciált ismeretek közvetlenül az egyes szakirányokat szolgálják, de új tantárgyként jelenik meg a Nemzetközi és hazai válságkezelés, az Államépítés és a nemzetközi kapcsolatok, Rendészeti és katonai diplomácia. Ebben a nemzetközi képzési fellegásban az ENSZ tanulmányokhoz kapcsolódó tantárgyak is megerősödnek majd. Nemcsak azért, mert nagyobb óraszámban lesz a tanítás, hanem mert a képzés során az oktatók és hallgatók egyaránt eljutnak a globális és regionális együttműködés javításának fontosságához, a nemzetközi átfogó megközelítés pragmatikus kooperációs mechanizmusai kialakításának szükségességéhez.

Az új mesterszakon az Egyesült Nemzetek Szervezete tevékenységének oktatása prioritást élvez. Az ENSZ meghatározó szerepet játszik a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, a válságkezelésben és a békefenntartásban. Alapját képezi a Nemzetközi szervezetek és a Nemzetközi biztonsági szervezetek c. tantárgyának, de számos más diszciplína (Nemzetközi jog, Nemzetközi tanulmányok, Biztonságelméletek, stb.) is tárgyalja a világszervezet működésének egy-egy területét vagy kapcsolódási pontjait.

Az új képzéshez azonban új tananyag kell, ezért a szakfejlesztés tartalmi és technikai feladatai mellett elindult egy tananyag-korszerűsítési munka, amelynek egyik állomását konferenciák, szimpóziumok, szakértői megbeszélések képezik, másik elemét pedig a 2013. őszi közszolgálati tisztviselők pilotképzése jelenti.

A kutató és tananyag- fejlesztő munka első lépcsőjébe az ENSZ több oknál fogva került. Az aktualitást az oktatásfejlesztés tartalmi és módszertani kérdésein kívül az ENSZ békefenntartás 65. évfordulója kínálta, amely lehetőséget nyújt a világszervezet békefenntartási tevékenységének áttekintésére és értékelésére. A konferencia az ENSZ válságkezelés és békefenntartás elméleti és gyakorlati kérdéseit tudatosan magyar szempontból vizsgálta, hogy javaslatokat tudjon megfogalmazni a döntéshozók felé a művelti felkészítés, oktatás és kiképzés, az ambíciók megfogalmazása és a humán- erőforrások területén. A konferenciát szervező NIT Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszéke a tanácskozás céljainak elérése érdekében bevonta a Magyar ENSZ Társaságot, a Magyar Honvédség és Rendőrség ENSZ tapasztalatokkal rendelkező szakértőit, a MATASZ missziós tagozatának veteránjait, illetve a világszervezet iránt érdeklődő hallgatókat.

A konferencián szép számmal vettek részt a közigazgatásban dolgozó tisztviselők is, így talán a tanácskozási civil képesség-fejlesztéssel kapcsolatos üzenetei e körben is termékeny talajra találtak.

A konferencia délelőtti része az ENSZ békefenntartás elméleti kérdéseivel foglalkozott: a jogi alapokkal, a műveletek evolúciójával, a békefenntartás fejlődési mérföldköveivel, valamint Magyarország (Magyar Honvédség, Rendőrség) kéksapkás részvételével. Az ismert és az ENSZ békefenntartásban nagy tapasztalatokkal rendelkező előadók szinte egységesen arra a következtetésre jutottak, hogy az Egyesült Nemzetek új fordulópontra felé közeledik, amely egy újabb generációs fejlődést jelenthet a békefenntartás történetében. Az afrikai misszióknál megjelentek a legkorszerűbb haditechnikai eszközök (például a pilóta nélküli felderítőgépek /drónok/), a nagy létszámú missziókhöz az ENSZ egyre inkább nem „talpasokat”, hanem modern katonai képességeket igényel. Egy jövőbeli, 4. generációs békefenntartás prototípusa a 2013. áprilisban, Maliban indított MINUSMA művelet lehet, amely már kombinálja a multidimenziós, integrációs és stabilizációs jellegű aktív békekikényszerítéshez szükséges „beavatkozó dandár” létrehozásával.

A tanácskozás délután azokat a missziókat mutatta be a résztvevőknek, amelyekben a Magyar Honvédség, illetve Rendőrség jelenleg szerepet játszik. A missziót megjáró parancsnokok, szakértők a konkrét válságok, helyzetek bemutatásával, az egyes missziók működésének leírásával jól árnyalták azt a képet, amely általában az elmélet és a gyakorlat között van. Világossá vált, hogy a magyar kül- és biztonságpolitikában a 90-es években aktív ENSZ szakpolitika a NATO és EU csatlakozás után visszaesett, politikai értéke kisebb lett. 2013 májusában 88 katona és egy rendőr teljesített szolgálatot missziókban (UNFICYP, MINURSO, UNITIL). Ugyanakkor arról is meggyőződhetünk, hogy a magyar ENSZ békefenntartás 25 éve alatt olyan tudás, tapasztalat, nemzetközi jártasság halmozódott fel, amely nélkül a Magyar Honvédség, Rendőrség nem lenne képes a bonyolultabb NATO és EU missziókat végrehajtani. Az ENSZ missziókat megjáró mintegy 1400 katona és 500 rendőr – a megszerzett tudással, világlátással, szemlélettel, nyelvismerettel – ablakot nyitott a világra haderő és rendvédelmi szervek számára, közvetve és közvetlenül járult hozzá a modernizációs feladatokhoz.

A konferenciát nem titkolt szándékkal úgy szerveztük, hogy az előadásokat írott, szerkesztett formában, a prezentációkból átvett képekkel, vázlatokkal egy külön kötetben megjelentetjük. Úgy gondoljuk, hogy a tanulmánykötet jól felhasználható lesz az új nemzetközi képzésben. Bár az ENSZ békefenntartásnak angol nyelven könyvtárnyi irodalma van, magyar nyelven az oktatásban mégis csak két könyv, Tisovszky János: ENSZ és a békefenntartás (1997) c. ismert kötete, illetve a Kodolányi János Főiskola: Békefenntartás – békefenntartás (2005) konferencia kiadványa volt használható. Jelen tanulmánykötet nemcsak frissességében különbözik az oktatásban fentebb említett könyvektől, hanem a képzési szempontból legfontosabb ENSZ ismeretkörökre fókuszál úgy, hogy mindeközben a világszervezet tevékenységét magyar szempontból vizsgálja és mutatja be. A szerkesztő köszönetet mond a szerzőknek az eladások tanulmány formájában történő megírásáért, a könyv anyagának összeállításában nyújtott segítségéért.

A könyvet ajánljuk egyetemünk hallgatóinak, a válságkezelés és békefenntartás után érdeklődőknek, a haderő, rendvédelmi szervek tagjainak és a közszolgálat nemzetközi kérdésekkel foglalkozó tisztségviselőinek.

Végül a szerkesztő köszönetét fejezi ki Kiss Petra doktoranduszának és Panyik Judit végzős mester hallgatónak a tanulmánykötet összeállításában végzett munkájáért. A szerzők hálával tartoznak Szávayné Séra Magdolnának, a Nemzetközi Kapcsolatok Iroda munkatársának a kötet megjelenésével kapcsolatos kiadó - szervezői tevékenységéért.

Szenes Zoltán
Budapest, 2013. július 30.

Szenes Zoltán

ENSZ BÉKEFENNTARTÁS ÉS A NEMZETKÖZI KÉPZÉS

Minden év május 29-én emlékezik meg a világ az ENSZ békefenntartókról. A napot a Biztonsági Tanács (BT) az első ENSZ békefenntartó misszióval összefüggésben választotta, hiszen 1948. május 29-én kezdte meg működését Közel-Keleten a ma is aktív ENSZ Fegyverszüneti Ellenőrző Szervezet (UNTSO- United Nations Truce Supervision Organization). A 65 éves ENSZ békefenntartó tevékenységet 10 éve köszönti a nemzetközi közösség az ENSZ Közgyűlés 2002. évi 57/129 sz. határozata alapján. A világszervezet misszióiban ez idáig 3100-an vesztették el életüket, csak tavaly 111 békefenntartó adta életét kék zászló alatt a nemzetközi béke és biztonság ügyének. Ban Ki Mun ENSZ főtitkár 2013. évi üzenetében hangsúlyozta,¹ hogy a Békefenntartók Nemzetközi Napja nemcsak lehetőséget ad a világ legkeményebb és legbarátságatlanabb térségeiben szolgáló nők és férfiak előtti megemlékezésre és tisztelgésre, hanem jó alkalmat biztosít az ENSZ békefenntartás helyzetének áttekintésére is.

ELMÉLETI ALAPOK

Pedig már az ENSZ békefenntartás fogalmának meghatározása sem könnyű feladat, annak ellenére, hogy a békefenntartás a világszövetség „találmánya”. Mivel az ENSZ Alapokmány explicite nem tartalmaz utalást a békefenntartás jogintézményére, a békefenntartás mai formájában egyfajta szokásjog *alapon* alakult ki: a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács hatásköri kereteit kijelölő általános rendelkezések biztosítottak jogalapot a különböző missziók felállítására a világ fegyveres konfliktusos térségeiben.²

1 Ban Ki Mun ENSZ főtitkár üzenete az ENSZ békefenntartók nemzetközi napján. UNIS/SGSM/430. 2013. május 28. <http://www.unis.unvienna.org/unis/pressrels/2013/unissgsm430.html> (Letöltés 2013. július 08-án)

2 Az ENSZ békefenntartással kapcsolatos jogértelmezést lásd: Törő Csaba: Békefenntartó és béketámogató műveletek. In: A fegyveres összeütközések joga (Szerk. Ádány Tamás Vince, Bartha Orsolya, Törő Csaba). Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009. 83-104.old.

Az ENSZ célja, hogy „fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből **hathatós együttes intézkedéseket** tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel, az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat és helyzeteket, amelyek a béke megbontására vezethetnek”

EGYESÜLT NEMZETEK ALAPOKMÁNYA, I. FEJEZET, 1. CIKK, 1. BEK.”

Maga a világszervezet békefenntartási doktrínája is a békefenntartást az ENSZ-nek és más nemzetközi szereplőknek csak a nemzetközi béke és biztonság fenntartására irányuló tevékenysége egy részének tekinti.³

Mivel nincs egységesen elfogadott békefenntartási definíciója a világszervezetnek, a szakirodalom a békefenntartást többféle felfogásban, értelmezésben tárgyalja.⁴ Viszonylagos egyetértés van abban, hogy ez nem is baj, hiszen így egy esetleges merev békefenntartási- felfogás nem korlátozza a döntéshozók lehetőségeit. A hidegháború és a 90-es évek békefenntartás-felfogását Tisovszky János 1997-es ENSZ békefenntartásról írt ismert könyvében fejt ki.⁵ A klasszikus békefenntartás fogalmát Butrosz Butrosz-Gáli ENSZ főtitkár (1992- 1996) 1992-ben elkészült békeprogramja⁶ fejleszti tovább, amely egy *szélesebb békefenntartási felfogással* bevezette a preventív diplomácia, a béketeremtés és a konfliktus utáni békeépítés fogalmakat. A főtitkár a Biztonsági Tanácsnak készített jelentésében a békefenntartást az ENSZ olyan válságövezeti katonai, rendőri és civil jelenléteként definiálta, amellyel a konfliktus minden érintettje egyetért. Az ENSZ békefenntartási doktrína hivatalos szóhasználatában a békefenntartás békefenntartó műveletként szerepel. *A békefenntartás tehát inkább egy technika, mint fogalom a konfliktus megelőzésére és a béke fenntartására, amely nem statikus tevékenység, állandóan változik, s minden esetben konkrét, specifikus megközelítést igényel.* A békekikényszerítés definiálását Butrosz- Gáli főtitkár a békeprogram 1995-ös kiegészítésében⁷ végezte el, amely véglegesen csak a Lakhdar Brahimi jelentés⁸ után nyert polgárjogot az ENSZ gyakorlatában.

*** Magyar ENSZ Társaság honlapja: <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> (Letöltés 2013. július 08-án)

3 United Nations Peacekeeping Operations. Principles and Guidelines. p.17. http://pbpu.unlb.org/pbps/Library/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (Letöltés 2013. július 14-én)

4 Lásd Ádány Tamás Vince, Bartha Orsolya, Törő Csaba: i. m. 85. old; Blahó András, Prandler Árpád (Szerk): Nemzetközi szervezetek és intézmények. Aula Kiadó, 2011. 182-192.old; Gazdag Ferenc (Szerk): Biztonsági tanulmányok - Biztonságpolitika. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011. 331-335. old; Bokodi Ágnes: Mit tartanak fenn a békefenntartók? Az ENSZ békefenntartó műveleteinek értékelése. Külügyi Szemle, 2011. nyár. 91.old.

5 Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás. Magyar ENSZ Társaság, 1997. 16-27.old.

6 An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping. A/47/277-s/24111. 17 June 1992. http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf (Letöltés 2013. július 14)

7 Boutros Boutros- Ghali: Agenda for Peace. 2nd edn with Supplement and related UN documents. New York: Department of Public Information, 1995. pp. 56-57.

8 Report of the Secretary General on the Implementation of the Report of the Panel on UN Peace Operations. A/55/502.20. October 2000. **Lakhdar Brahimi** (1934 -) diplomata, volt algériai külügyminiszter, ENSZ szakértő. 2012-től az ENSZ és az Arab Liga Szíriával foglalkozó különmegbízottja.

A válságkezelés és békefenntartás jogi alapjait az **Alapokmány VI., VII. és VIII. fejezete**⁹ tartalmazza. A Biztonsági Tanács megvizsgálhat minden olyan helyzetet, melyet a nemzetközi stabilitásra nézve veszélyesnek ítél meg, és javaslatokat, ajánlásokat fogalmazhat meg az érintett felek számára a viták békés úton történő rendezésére. A terület tevékenysége alapvetően *békéltetésre és vizsgálódásra* korlátozódik. Amennyiben a viszály elhúzódása vagy a konfliktus fennmaradása a nemzetközi békét és biztonságot veszélyezteti, a Biztonsági Tanács határozatot hozhat a probléma megoldására. Az Alapokmány VI. fejezete alapján kerül sor általában a konfliktus-megelőzésre (conflict prevention), a békefenntartásra (peacekeeping), a béketeremtésre (peacemaking), a békeépítésre (peacebuilding), vagy humanitárius műveletekre (humanitarian operations).

Alapokmány VI. fejezet

34. cikk

A Biztonsági Tanács minden viszályt, vagy minden olyan helyzetet, amely a nemzetek közötti súrlódást okozhat vagy viszályt vonhat maga után, megvizsgálhat annak megállapítása végett - vajon a viszály elhúzódása, vagy a helyzet fennmaradása nem vezethet-e a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának veszélyeztetésére.

38. cikk

A Biztonsági Tanács a 33-37. cikkekben foglalt rendelkezések fenntartásával bármilyen viszály esetében az abban érdekelt valamennyi fél kérelmére a feleknek a viszály békés rendezése iránt ajánlásokat tehet.

A *konfliktus megelőzése* olyan szervezési vagy diplomáciai rendszabályokat tartalmaz, amelyek megakadályozzák, hogy az államon belüli vagy államok közötti viták, feszültségek vagy viszályok konfliktussá váljanak. A megelőző típusú intézkedések igen széles spektrumot fognak át: tényfeltáró missziók, konzultációk, előrejelzések, kivizsgálások, megfigyelések, vagy más specifikus diplomáciai megoldások tartoznak ide. Amennyiben a katonai erők megelőző telepítésére kerül sor, fontos annak demonstrálása, hogy az adott kontingens hiteles és elrettentő erőt képviseljen. A *béketeremtés* általában már a hosszabb ideje zajló konfliktusok megoldására törekszik. Általában diplomáciai tevékenység, amelynek a célja a viszálykodó felek közötti konfliktus rendezése, tüzszünet és egyéb békeegyezmények elérése, a béke fenntartása. A béketeremtés eszköztárához a jószolgálati tevékenységet, a közvetítést, a békéltetést, a diplomáciai nyomásgyakorlást, az elszigetelést, valamint a szankciók alkalmazását sorolják. A béketeremtők lehetnek különleges megbízottak, kormányok, regionális nemzetközi szervezetek, állami szereplők, vagy maga az ENSZ. A főtitkár gyakran ismert, kiemelkedő személyiségeket, nem hivatalos szervezeteket vagy nemkormányzati csoportokat kér fel, akik önállóan és nagy függetlenséggel dolgoznak.

A *békefenntartás* a törekény béke fenntartására szolgáló eljárás, amely az elért tüzszünet fenntartására, illetve a béketeremtés által elért megállapodások végrehajtásának segítésére irányul. A *békeépítés* politikai, gazdasági, intézményi, szociális és biztonsági intézkedéseket ölel át, amelyek elősegítik a konfliktus utáni

rendezést és hozzájárulnak az adott ország békés konszolidációjához, a gazdasági újjáépítéshez, a belső biztonság megteremtéséhez és a bizalom kiépítéséhez. A békeépítés *egy komplex, hosszú távú folyamat*, amely létrehozza a fenntartható béke szükséges feltételeit. A békefenntartás e tevékenységi formája átfogja a társadalom és az állam működésének legfontosabb területeit, olyan képességek létrehozásában segítkezik, amelynek eredményeképpen létrejönnek az állam és a társadalom biztonságos és fenntartható fejlődésének feltételei. ENSZ misszióknak lehet *humanitárius művelet* is célja, amelynek során a bevetett erők segítik az emberi élet fenntartásához szükséges feltételek kialakítását, támogatják a civil szervezeteket.

ENSZ Alapokmány VII. fejezet

39. cikk

A Biztonsági Tanács megállapítja a béke bárminő veszélyeztetésének vagy megszegésének, vagy bárminő támadó cselekménynek fennforgását és vagy megfelelő **ajánlásokat** tesz, vagy **határoz** afelett, hogy milyen rendszabályokat kell a nemzetközi béke és biztonság fenntartása vagy helyreállítása érdekében a 41. és 42. cikkek alapján foganatosítani.

41. cikk

A Biztonsági Tanács határozza meg, hogy **milyen fegyveres erők felhasználásával nem járó rendszabályokat** kíván foganatosítani abból a célból, hogy határozatainak érvényt szerezzen és felhívhatja az Egyesült Nemzetek tagjait arra, hogy ilyen rendszabályokat alkalmazzanak. Ilyeneknek tekintendők a gazdasági kapcsolatok, a vasúti, tengeri, légi, postai, távírói, rádió és egyéb forgalom teljes vagy részleges felfüggesztése, valamint a diplomáciai kapcsolatok megszakítása.

42. cikk

Ha a Biztonsági Tanács úgy találja, hogy a 41. cikkben említett rendszabályok elégtelenek, vagy elégteleneknek bizonyulnak, úgy **légi, tengeri és szárazföldi fegyveres erők felhasználásával olyan műveleteket foganatosíthat**, amelyeket a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, vagy helyreállításához szükségesnek ítél. Ezek a műveletek az Egyesült Nemzetek tagjainak légi, tengeri és szárazföldi hadereje által foganatosított tüntető felvonulásból, zárlatból (blokádból) vagy egyéb műveletekből is állhatnak.

Amennyiben ezek az intézkedések nem hozzák meg a kívánt eredményt, akkor léphet érvénybe az ENSZ Alapokmány VII. fejezete alapján hozott határozat, amelynek alapján a Biztonsági Tanács *kényszerítő intézkedéseket* foganatosíthat a béke megsértőivel szemben. Ezek a döntések a különböző szankciók és embargós intézkedések életbe léptetésétől a katonai erők (légi, tengeri és szárazföldi) tényleges alkalmazásáig terjedhetnek. A VII. fejezet alapján valósítja meg az ENSZ a *békekikényszerítést* (peace enforcement), amikor a világszervezet a békét akár az érintett felek bejegyzése nélkül is újra kívánja teremteni és fenntartani.¹⁰ Az utóbbi években a Biztonsági Tanács *általában a VII. fejezet alapján hoz*

9 ENSZ Alapokmány: i.m. VI. fejezet: A viszályok békés rendezése; VII. fejezet: Eljárás a béke veszélyeztetése, a béke megszegése és támadó cselekmények esetében; VIII. fejezet: Regionális megállapodások

10 Lásd F. Oliver: The other side of Peacekeeping: Peace Enforcement and who should do it? In: H. Langholtz, B. Kondoch, A. Wells (Eds.): In Peacekeeping: The Yearbook of International Peace Operations. Volume 8, 2000. p 99- 177. <http://www.internationalpeacekeeping.org/pdf/04.pdf>, Gelsei András: Békekikényszerítő műveletek. Hadtudomány, 2001. 2. szám. (Lezárás 2013. július 09-én)

határozatokat, mert a békefenntartó műveleteket az erőszakos cselekmények, háborús konfliktusok után, ellenséges környezetben kell folytatni, amikor az állam nem képes sem a biztonságot, sem a társadalmi rendet fenntartani. Azonban a VII. fejezet alkalmazását ilyenkor is úgy kell értelmezni, mint egy erős – eszközök is meghatározó - politikai megoldási nyilatkozatot, amellyel a Biztonsági Tanács emlékezteti a konfliktusban lévő feleket, valamint az egész ENSZ közösséget az Alapokmányban meghatározott előírásokra, illetve megsértésük esetén hatékony konfliktusmegoldó intézkedések meghozatalának szükségességére. Békekikényszerítésre az Egyesült Nemzetek általában olyan nemzetközi szervezetet (NATO, EU) kér fel, amelyik rendelkezik megfelelő gyorsreagáló erővel, vagy egy alkalmi koalíció (coalition of willing) biztosítja a kényszerítő erőt.

A Biztonsági Tanács békefenntartásra a VIII. fejezetet is felhasználhatja, amely lehetővé teszi a regionális megállapodások vagy szervezetek nemzetközi béke- és biztonságfeladataiba történő bevonását. Azonban ilyen esetekben is a kényszerítő szabályok alkalmazására határozatot kell hozni, és a közreműködő regionális szervezetnek folyamatosan és kimerítően tájékoztatni kell a Biztonsági Tanácsot a végzett feladatoktól és tevékenységről. Az ENSZ BT gyakran kéri fel békefenntartó feladatokra a NATO-t, az Afrikai Uniót, az Európai Uniót, az Arab Ligát, az ECOWAS-t, vagy más szervezeteket.

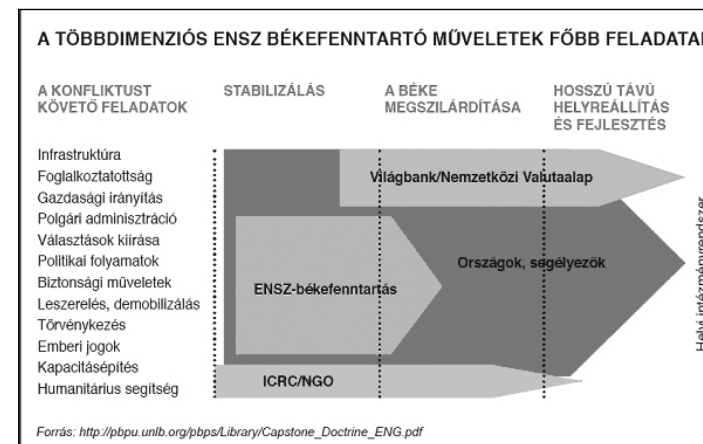
Függetlenül azonban attól, hogy az ENSZ melyik fejezet alapján „aktiválja” a békefenntartó műveletet, minden feladatra pontosan meg kell fogalmazni a mandátumot, el kell készíteni a műveleti tervet, illetve össze kell állítani a felállítandó misszió felkészítési- kiképzési feladattervét. A mandátum egyértelmű megfogalmazása különösen fontos feladat, hiszen ennek alapján történik a művelet végrehajtása, a konfliktus természetétől és helyzetétől függő békefenntartó tevékenységek megvalósítása. Az elmúlt évtizedben azonban a Biztonsági Tanács a határozatokban már nemcsak az elért megállapodás feladatainak megfogalmazására törekszik, hanem előírja a műveleti felhatalmazás általános biztonsági előírásait¹¹ is, mint például a nőkkal és gyermekekkel való bánásmód szabályait, vagy például a civil lakosság védelmének kérdéseit. A tervezés fontos feladata, hogy a csapat- hozzájárulást biztosító országok időben megkapják a feladat végrehajtásának alkalmazási szabályait.¹² Műveletek indításában nemcsak a Biztonsági Tanács, hanem Közgyűlés és az ENSZ főtitkára is jelentős szerepet játszik. Az ENSZ BT munkáját különböző bizottságok (Vezérkari Bizottság, ENSZ békeépítési Bizottság, terrorizmus ellenes bizottságok, szankciós bizottságok, más testületek) támogatják, de felügyelete alatt működnek különböző törvényszékek (Ruandai Nemzetközi Büntető Törvényszék, Volt Jugoszlávia Nemzetközi Büntető Törvényszék) is. A BT felügyeli a békefenntartó műveleteket és politikai missziókat, bár a misszió politikai (Special Representative of the Secretary General - SRSG) és katonai (Force Commander) vezetőjét a főtitkár bízza meg. A főtitkár munkáját két főosztály: a Békefenntartá-

si Műveletek Főosztálya (Department of Peacekeeping Operations - DPKO) és a Műveleti Területeket Támogató Főosztály (Department of Field Support - DFS) támogatja.¹³

A békefenntartáshoz hasonlóan nincs egységes vélemény az ENSZ békefenntartó műveletek osztályozásáról sem. Szakértői körben általában egyetértés van a békefenntartó műveletek első három generációjának megítélésében,¹⁴ mely szerint az első generációs műveletek 1948-1988-ig tartottak (hidegháború 40 éve), a második generáció korszakhatárát a 90-es évek közepe, vége jelenti, míg az új évezredben már harmadik generációs békefenntartásról beszélhetünk.

Az első generációs békefenntartás hagyományos tűzszünet-megfigyelői feladatokat jelentett (országok között határokon, demarkációs zónák mentén, tűzszüneti vonalon), amelyben a békefenntartó erők általában csak önvédelemből használhattak fegyvert. Bár voltak kivételek ez alól (például Kongóban 1960-1964), de általában a békefenntartó erőket ebben az időszakban passzívan használták fel. A műveletek célja többségében a status quo fenntartása volt. A békefenntartók általában katonák voltak, bár kis létszámban már megjelentek a rendőrök is.

1. ábra. • Komplex békefenntartási feladatok

FORRÁS: GAZDAG FERENC (SZERK.): I.M. 357.OLD.

A békefenntartó tevékenység második generációját - összhangban Butrosz Butrosz-Gáli új megközelítésével – már szélesebb körű feladatok jellemezték, amelyek összhangban voltak a hidegháború után kialakult nemzetközi helyzettel. A hagyományos, államok közötti konfliktus kezelése helyett a békefenntartó tevékenység egyre inkább a belső polgárháborús helyzetekre terjedt ki. A békefenntartók már nemcsak az erőket kellett szétválasztani, ütközőzónát létrehozni, vagy az elért béke-megállá-

11 Lásd az ezzel kapcsolatos általános Biztonsági Tanács határozatokat: Security Council Resolution 1325 (2000) on women, peace & security; Security Council Resolution 1612 (2005) on children and armed conflict; Security Council Resolution 1674 (2006) on the protection of civilians in armed conflict.

12 Az ENSZ szakirodalom különbséget tesz a katonai erőt felajánló országok (Troop Contributing Nation - TCC) és a rendőri erővel hozzájáruló országok (Police Contributing Country- PCC) között, illetve más - más szak kifejezést használ a katonai erők alkalmazásának szabályaira (Rules of Engagement), mint a rendőri erők használatának kérdéseire (Directive on the Use of Force)

13 Lásd Alapvető tények az ENSZ-ről. Magyar ENSZ Társaság, 2013. 18,19. old.

14 Lásd például Blahó András, Prandler Árpád (Szerk): i.m. 187-188. old; Gazdag Ferenc (Szerk): i. m. 334-352.old., vagy Sándor Barbara: Az ENSZ és a válságkezelés. Nemzet és biztonság. Biztonságpolitikai Szemle. I. évfolyam, 3. szám. 2008. március; Tomolya János: Békefenntartó kézikönyv. Zrínyi Kiadó, Budapest. 2010. 27-28.old.

podás betartását ellenőrizni, hanem közre kellett működni a jogrend biztosításában, a népszavazások és választások megszervezésében, a humanitárius feladatok megoldásában. Ettől kezdve a műveletben nemcsak katonák vettek részt (bár még napjainkban is a békefenntartók többsége katona), hanem egyre nagyobb számban rendőrök, aknamentesítők, választási megfigyelők, jogászok, közigazgatási szakértők, stb. bevonására is sor került. Ezért a második generációs missziókat *multifunkcionális, többdimenziós tevékenységnek* nevezik. (1. sz. ábra) Természetesen az új típusú békefenntartási tevékenységek drágábbak lettek, a missziók számának, személyi és anyagi igényeinek növekedésével a műveletek költségvetései is megnövekedtek. Amíg a békefenntartás költségvetése 1991-ben 400 millió dollár volt, 1995-ben már elérte a 3 milliárdot, 2007-ben pedig már meghaladta az 5,3 milliárd dollárt.¹⁵

1. sz. táblázat • Békefenntartó erők összetétele (2013. május)

Békefenntartók száma összesen	109 131
Katonai állomány	77 794
Rendőri állomány	12 447
Nemzetközi civil személyzet	5 084
Nemzeti civil személyzet	11 730
ENSZ önkéntesek	2 076
Az egyenruhás állományhoz hozzájáruló országok száma	116

FORRÁS: UN PEACEKEEPING¹⁶

Bár a *harmadik generációs* békefenntartási rendszer kialakulásában egyetértés van, azonban a szerzők több korszakhatárt (1995, 2001) adnak meg. Az új évezred békemissziói már összekapcsolódnak a terrorizmus elleni harccal, amikor a béke „megnyeréséhez” katonai erőt kell alkalmazni, hogy létrejöhessen a béke fenntartásának feltételei. Csak a viszonylagos biztonság „kivívása” után kerülhet sor a béke- és államépítés feladataira, amelyeket a biztonság valamennyi dimenziójában, hazai és külföldi szervezetek, nem állami szereplők, humanitárius szervezetek bevonásával kell elvégezni. Ezeket a műveleteket már legtöbbször a nemzetközi szervezetek közösen végzik, amit a szakirodalom *hibrid műveleteknek* nevez. ¹⁷ Különös figyelmet kell fordítani a lakosság megnyerésére és bevonására, ami felértékelte a civikatonai kapcsolatokat, valamint a pszichológiai hadviselés szerepét.

A békefenntartási műveletek szakaszolásával kapcsolatos viták nem zárultak le, több szerző már negyedik generációs békeműveletről beszél.¹⁸ A különböző interpretációk mögött a *békefenntartás általánosítási igénye húzódik meg*, hogy valamennyi nemzetközi szervezet (ENSZ, NATO, Európai Unió, Afrikai Unió, EBESZ) békefenntartási munkáját azonos elvek, felfogás és jellemzők szerint értékeljék. Azonban a nem ENSZ által vezetett békefenntartó műveleteknek is megvan a sajátossága, egyedi jellege vagy végrehajtási módja. *Ezért összevont tárgyalásuk félreértésre adhat okot, mert igazán ENSZ békeműveletnek csak a világszervezet által vezetett missziók számíthatnak.*

Az ENSZ valamennyi művelet típusban alkalmazhat katonai erőket, még ha a katonák nem is mindig katonai feladatokat látnak el. Dag Hammarskjöld Nobel- békedíjas svéd főtitkárnak (1953- 1961) tulajdonítják a mondást, miszerint a „békefenntartás nem a katonák feladata, mégis csak a katonák tudják elvégezni.”¹⁹

Boldizsár Gábor például doktori értekezésében összehasonlította az egyes békeműveleti típusokat olyan szempontból, hogy a feladatok megvalósításához milyen arányban van szükség katonai és civil erőkre, illetve a kettő kombinációjára.²⁰

Az elemzés szerint a megelőző diplomácia, a béketeremtés és a békeépítés feladataihoz elsősorban civil képességekre lenne szükség. A hagyományos békefenntartást közösen kell ellátni katonáknak, rendőröknek és civileknek egyaránt. Míg a béke kikényszerítése alapvetően katonai feladat, a humanitárius műveletekhez és az államépítési tevékenységekhez minden erő (katonai, rendőri, civil) teljes bevonására van szükség. A valóságban azonban a részvevő erők és eszközök összetétele és nagysága nem a békefenntartó művelet típusától, sokszor még csak nem is a feladatoktól, hanem a tagországok erőhozzájárulási hajlandóságától függ. Mivel az erő-felajánlások sokszor nem elegendőek, hiányosak, az ENSZ többször kísérletet tett saját békefenntartó erők felállítására, sikertelenül.²¹

Emiatt a világszervezet gyakran konfrontálódik azzal, hogy a békefenntartási műveleteket erő- és eszközhiánnyal kell végrehajtani. A problémák megoldása, az új kihívásoknak való megfelelés érdekében az ENSZ megpróbálja modernizálni a békefenntartási koncepcióját. A korszerűsítés egyik fő irányaként a BT megpróbál az eddigi tradicionális csapaterő helyett komplett képességsomagokat kérni

18 Egyes szakírók már a negyedik generáción is „túllépnek” és egyenesen ötödik generációról beszélnek. Isaszegi János vezérőrnagy például az új biztonsági fenyegetések (harc az erőforrásokért) hagyományos katonai erővel történő megoldásának megelőzését vizionálja ötödik generációs békeműveletnek. Lásd Isaszegi János: A békemissziók (békeműveletek) általános jellemzése, főbb trendjei. Napjaink hadtudománya előadás- sorozat. Magyar Hadtudományi Társaság, 2010. február 25.

19 Kiss Zoltán László: Magyarok a békefenntartásban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. 5. old.

20 Boldizsár Gábor: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre. PhD értekezés, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2008. 21. old.

21 Az ENSZ-ben a 90-es évek elején több kezdeményezés született saját gyorsreagáló erő felállítására. A Békeprogram békékikényszerítő egységei (PEU) felállításával számolt. 1993-ban létrehoztak egy készenléti erő felállítási mechanizmust (UNSSAS), de a kísérlet - miután az ENSZ BT hiába kérte fel 1994 májusában a rendszerben lévő 19 országot a Ruandában működő UNAMIR gyors megerősítésére - kudarcot vallott. Pedig akkor a népiertást talán még meg lehetett volna akadályozni. Az ENSZ 49. Közgyűlésén (1994. november) Hollandia és Kanada egy ENSZ dandár felállítását javasolta, eredmény nélkül. 1996-ban, dán javaslatra állították fel az egyetlen, ma is működő magas készenléti dandárt (SHIRBRIG), amelyet 2000-tól (Etiópia és Eritrea) már részeiben alkalmaz a világszervezet. A SHIRBRIG-et azonban csak a VI. fejezet szerint, korlátozott ideig (maximum hat hónap) lehet alkalmazni, de bevetése a részvevő országok döntésétől függ. A 3. generációs műveletekben az ENSZ már egyes feladatokat kiszervez a katonai magáncégeknek, de addig a sohasem jutott el, hogy egy egész missziót vállalkozásba adjon. Vö: Kees Homan: Multinational peace support operations. Problems and Prospects. In: O. Ribbelink (ed): Beyond the EU Charter: Peace, Security and the Role of Justice. 2008. Hague. pp. 7-9. http://www.clingendael.nl/sites/default/files/20080000_cscp_chapter_homan_ribbelink.pdf (Letöltés: 2013. július 23)

15 Az ENSZ költségvetése. Magyar ENSZ Társaság, http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol_az_ensz_szervezeteinek_a_rendszere/az_ensz_koltsegvetese

16 <http://www.un.org/en/peacekeeping/about/> (Letöltés: 2013. július 20)

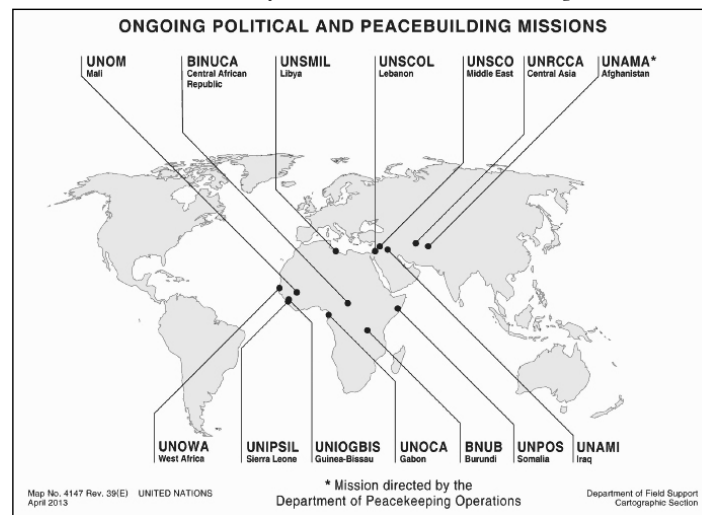
17 Lásd például Bruce Jones: Evolving models of Peacekeeping. Policy Implications & Responses. UN DPKO. http://pksoi.army.mil/doctrine_concepts/documents/UN%20Policy%20Documents/evolving%20models.pdf (Letöltés 2013. július 23.) A legnagyobb hibrid műveletet az ENSZ az Afrikai Unióval (AU) együtt indította 2007-ben Darfurban (UNAMID)

a felajánló nemzetektől, különösen a nagy létszámú misszióknál (MODUSCO, Kongó /23 734 fő/; Szudán, UNAMID /23 593 fő/; Dél- Szudán, UNMISS /10 220 fő/, MINUSMA, Mali /12640 fő/). A másik megoldást pedig a legkorszerűbb technika bevonásában látják: Kongóban az ENSZ már pilóta nélküli repülőgépeket (drónokat) alkalmaz felderítésre. Az eszközök iránt azonban máris nagy az érdeklődés Maliban és Libanonban is.²² A magasabb technikai színvonalú békefenntartás „átírja” majd az eddigi békefenntartási gyakorlatot, de az új módszerek, eljárások alkalmazása máris számos vitát generált. Sokan az ENSZ „militarizálásáról”, a hadiipari érdekek proxiháborúiról értekeznek, mások féltik a világszövetség misszióiban elért pozíciójukat, de vannak olyan országok is, amelyek az eddigi status quo fenntartásában érdekeltek. Új, tartós viták elő néz az Egyesült Nemzetek Szövetsége.

AZ ENSZ BÉKEFENNTARTÁS PARAMÉTEREI

Az Egyesült Nemzetek a békefenntartó tevékenységet napjainkban már sokoldalúan méri és jellemzi. (2. sz. ábrák) *Legfontosabb paraméternek a missziókat tartják, bár e területen is újabb és újabb indikátorok kerülnek be az összehasonlítás témakörébe.* A világszervezet 1948-tól regisztrálja a műveleteket, pontosan lehet tudni, hogy az elmúlt 65 évben 68 műveletet indítottak. *2013-ban 16 operáció zajlik:* 15 békefenntartó missziót, illetve egy politikai missziót (Afganisztán, UNAMA) irányít a Békefenntartó Műveletek Főosztálya.

2/a. ábra • Az ENSZ békefenntartó műveletei (2013. április)

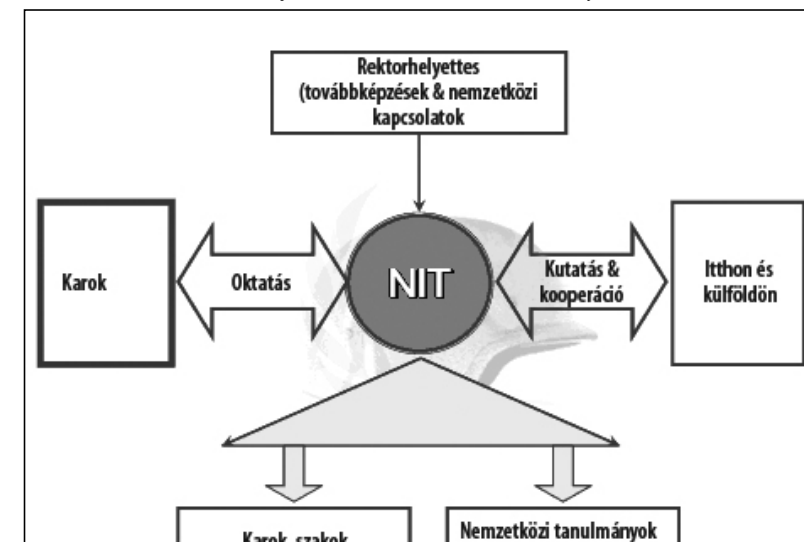
FORRÁS: [HTTP://WWW.UN.ORG/EN/PEACEKEEPING/](http://www.un.org/en/peacekeeping/) (LETÖLTÉS 2013. JÚLIUS 29.)

²² „Égi támogatás” az ENSZ békefenntartóknak Kongóban? Afriport, 2012. nov. 25. <http://afriport.hu/index.php/politika/a-ke-t-kongo/8506-egi-tamogat-as-az-ensz-bekefenntartok-nak-kongoban> (Letöltés 2013. július 23.)

2013 májusában az ENSZ 109 131 békefenntartót foglalkoztatott 4 kontinensen, 16 misszióban, amelynek fele, 8 misszió Afrikában zajlik. Csak Szudánban 3 művelet folyik egyszerre (Darfur, UNAMID; Abyei, UNISFA; Dél- Szudán, UNMISS). Közel-Keleten 3 operációt, Európában 2 missziót, Közép-Ázsiában 2 műveletet, Közép-Amerikában 1 feladatot (Haiti) hajt végre a világszervezet. Az afrikai műveletek közül *újnak számít* a két szudáni (UNISFA /2011. június/ 3 132 fő); UNMISS /2011. július/, 10 148 fő) operáció. *A legújabb műveletnek a 2013. áprilisban indított többdimenziós, integrált stabilizációs misszió számít Maliban.*

Az ENSZ missziók nem tartoznak a gyorsan befejeződő békefenntartási műveletek közé: a két legelőször indított tűzszünet-ellenőrző feladat, az UNTSO a Közel- Keleten, az UNMOGIP pedig Pakisztán és India határán még mindig folyik. A műveletekben a kéksisakos erők 46 repülőgépet, 147 helikoptert, 12 hajót és 33 347 gépjárművet is alkalmaznak. A feladatokhoz 116 tagállam járul hozzá közvetlenül létszámmal, eszközzel és pénzügyi támogatással. Erre szükség is van, mert a július 1-vel zárult 2012-13. évi pénzügyi évben az ENSZ 7,33 milliárd dollárt költött békefenntartásra, amelyhez még az önkéntes adakozók hozzátektek 1,83 milliárd dollárt. Nem véletlen, hogy az ENSZ partnerei között a Világbank is szerepel. A magas költségvetés elsősorban a nagy létszámú afrikai műveleteknek köszönhető. Regionális vonatkozásban az Egyesült Nemzetek Szövetsége együttműködik az Európai Unióval, az Afrikai Unióval és a NATO-val. Az ENSZ missziói 5 millió km² nagyságú területen végzik feladataikat, tevékenységükkel 169 millió embernek könnyítik meg az életét.

2/b. ábra • Az ENSZ békefenntartás mutatói (2013. május)

FORRÁS: UN DPKO ²³ [HTTP://WWW.UN.ORG/EN/PEACEKEEPING/OPERATIONS/CURRENT.SHTML](http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml)

²³ <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml> (Letöltés 2013. július 21)

Magyarország 1988-tól vesz részt az ENSZ békefenntartó műveletekben, amikor is hazánkat felkérték az irán-iraki határ ellenőrzési feladataira (UNIIMOG).²⁴ Azóta a kéksapkás magyar katonák három földrészen, 18 misszióban bizonyították felkészültségüket. Az afrikai békefenntartást a rendszerváltozás időszakában, Namíbiában (UNTAG, 1989-1990) és Angolában (UNAVEM, 1989-1997) kezdtük, majd folytattuk Mozambikban, Ugandában és Libériában. Napjainkban Nyugat- Szaharában, a MINURSO műveletben szolgálnak magyar katonák. A Közel- Keleten voltak magyar megfigyelők Irakban, Kuvaitban és Libanonban. A ciprusi szolgálat 1993-ban kezdődött, de részt vettek a honvédség katonái ENSZ műveletben Koszovóban, Grúziában, Tádzsikisztánban, továbbá India és Pakisztán határán. Magyarország ma már csak a ciprusi műveletben (UNFICIP) vesz részt alegység-erővel, illetve 2007-től térképészek teljesítenek szolgálatot Libanonban (UNIFIL). 2013 májusában 88 katona és egy rendőr szolgált az ENSZ kéklobogója alatt.

Magyarország 1955-től tagja az Egyesült Nemzetek Szövetségének. Hazánk két alkalommal (1968-1969, 1992-1993) volt tagja az ENSZ Biztonsági Tanácsnak. Gömbös Ervin, a Magyar ENSZ Társaság főtitkárának kutatásai szerint²⁵ 1988-2008 között 441 katona, 424 rendőr vett részt ENSZ békefenntartó műveletekben. Az egyenruhásokon kívül mintegy 300-an dolgoztak ENSZ-alkalmazottként, többen közülük vezető pozíciót töltöttek be.²⁶ Ha azt nézzük, hogy évente átlagosan mintegy 100 katona szolgál kéksapkásként, akkor az elmúlt 25 év alatt mintegy 1400 katona vehetett részt a nemzetközi béke és kollektív biztonság fenntartásában. Sajnos a tagállamok többségéhez hasonlóan voltak magyar veszteségek is. 1897-1914 között 20 magyar katona halt hősi halált, 1973-2008 között újabb 10 katona vesztette életét a békefenntartásban. Afganisztánban (bár az ISAF nem ENSZ vezetésű, de az ENSZ BT határozatai alapján végzi tevékenységét) 2013-ig további 5 katonát veszítettünk el. A 35 fő hősi halott katonára a Magyar Honvédség ugyanúgy május 29-én emlékezik meg, mint a Rendőrség az elvesztett rendőr kéksapkásokra.

AZ ENSZ-OKTATÁS SZEREPE A NEMZETKÖZI TANULMÁNYOKBAN

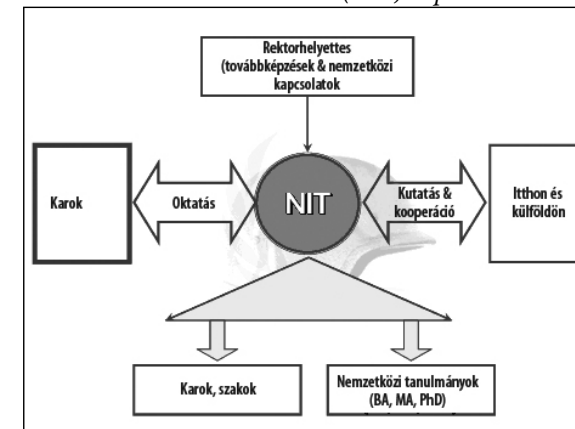
Az ENSZ, a nemzetközi válságkezelés és békefenntartás oktatása *kiemelt szerepet játszik* a Nemzeti Közszolgálati Egyetem nemzetközi képzésében. Alapját képezi a Nemzetközi szervezetek és a Nemzetközi biztonsági szervezetek c. tantárgyának, de számos más diszciplína (Nemzetközi jog, Nemzetközi

zi tanulmányok, Biztonságelméletek, stb.) is tárgyalja a világszervezet működésének egy-egy területét vagy kapcsolódási pontjait.

A 2011-ben alakult új egyetem a korábbiaknál nagyobb szerepet szán a hallgatók nemzetközi felkészítésének, sőt vezető szerepet vállalt a közszolgálati tisztségviselők internacionális felkészítésében is. Az oktatási stratégiai irányváltás a felkészítésben kulcsszerepet játszó Nemzetközi Intézet (NIT) újrapozicionálásával kezdődött. Az intézet kivált a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karból, és a nemzetközi és továbbképzési rektorhelyettes közvetlen irányítása alatt mindhárom kar (Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar /HHK/, Közigazgatás-tudományi Kar / KTK/, Rendészettudományi Kar / RTK/) irányába „fordult”. A 2013/14-es tanévben megkezdődik valamennyi egyetemi hallgató egységes nemzetközi és biztonságpolitikai felkészítése. Az új, kibővített feladatrendszer megvalósítása érdekében az egyetem vezetése módosította a Nemzetközi Intézet szervezeti és működési rendjét, melynek eredményeképpen a NIT a 2012/13-as tanévet már új „felállásban” kezdte. Az új elnevezésű intézetbe összevonták az eddig két karon, nemzetközi felkészítéssel foglalkozó tanszékeket (Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszék a HHK-ról, a Nemzetközi és Európa Jogi Tanszék a KTK-ról), valamint kutatással foglalkozó egységeket (Stratégiai és Védelmi Kutatási Központ /SVKK/, Kínai Közigazgatás-, Gazdaság- és Társadalom Kutató Központ). Ezen kívül a közszolgálati továbbképzések szervezésére és menedzselésére az intézeten belül megalakult a Közszolgálati Nemzetközi Képzési Központ. Az intézet felállítására, az új felfogású nemzetközi oktatási és továbbképzési feladatok támogatására az egyetem vezetése jelentős pályázati forrásokat²⁷ mobilizált.

Az egyetemi alárendeltségű Nemzetközi Intézet közvetlen kapcsolatban dolgozik a karokkal, valamennyi szakon tanítja a közös alapozó tárgyakat, végzi a saját szakos hallgatók felkészítését, illetve kutatásokat folytat az alapító minisztériumoknak (Belügyminisztérium, Honvédelmi Minisztérium, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Külügyminisztérium) (3. sz. ábra). Az intézet megkezdte a nemzetközi és hazai intézményekkel az együttműködést, egyre több hazai és külföldi kutatási projektbe tud bekapcsolódni. Különösen kezd szorossá válni a kooperáció a Magyar Külügyi Intézettel.

3. ábra • A Nemzetközi Intézet (NIT) kapcsolatrendszere

27 ÁROP (Államreform Operatív Program) 2.2.5 sz. Humánerőforrás-gazdálkodás a központi közigazgatásban c. uniós projekt keretében

24 Lásd Padányi József, Ravasz István: Honvédség és nemzetközi békefenntartás. In: Hazánk dicsőségére. 160 éves a Magyar Honvédség (Szerk. Holló József). Zrínyi Kiadó, Budapest, 2008. 240, 244. old.

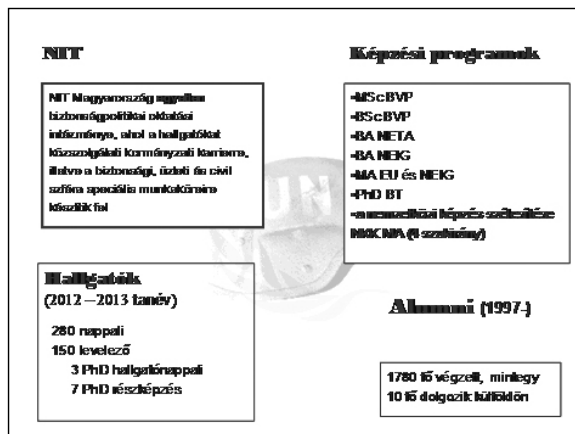
25 Gömbös Ervin: Magyarok az ENSZ apparátusában. Külügyi Szemle, 2008. nyár. 8-17. old. <http://www.hiia.hu/pub/default.asp?y=2008&t=3> (Letöltés 2013. július 20)

26 A legmagasabb pozíciót az ENSZ- „családban” 1982-83-ban Hollai Imre külügyminiszter-helyettes töltötte be, aki a Közgylés 37. ülészakán volt elnöke. Bogsch Árpád a Szellemi Tulajdon Világszervezetet (WIPO) vezette 1973-1979 között főigazgatóként. Simai Mihály az ENSZ Társaságok Világszövetségének volt elnöke 1976-1982 között. Prandler Árpád az ENSZ Titkárság Leszerelési Főosztályának vezetőjeként (1983-1990) ért el főtitkár-helyettesi rangot. Mizsei Kálmán az ENSZ Fejlesztési Program regionális igazgatója volt főtitkár-helyettesi besorolásban (2001-2006). Jelenleg Tóth Tibor nagykövet, a HM volt helyettes államtitkára tölti be a legmagasabb ENSZ-pozíciót, aki az Átfogó Atomcsend Szerződés Szervezetét (CTBTO) vezető főtitkár-helyettesi rangban. A katonák közül Bali József vezérőrnagy (UNMOGIP CMO, 1999-2000) és Száraz György vezérőrnagy (MINURSO, 2002-2005) ért el misszió-parancsnoki beosztást.

Az intézet három saját szakon folytat graduális képzést: a 16 éve működő biztonság- és védelempolitikai (alap- és mesterképzés, PhD-képzés), a 3 éves nemzetközi tanulmányok (alap- és mesterképzés), a nemzetközi igazgatási alapszakon, valamint az Európai és nemzetközi igazgatási mester szakon (a PhD képzés 2013. szeptembertől kezdődik). (4. sz. ábra)

2013 elején az egyetem vezetése - összhangban az alapítók szándékaival, illetve az NKE stratégiai fejlesztési terveivel – hozzákezdett egy új, átfogó nemzetközi közszolgálati kapcsolatok szak fejlesztéséhez, amely mester szinten négy szakirányt (biztonsági tanulmányok, nemzetközi közigazgatási tanulmányok, Európai tanulmányok, illetve rendészeti tanulmányok) fog integrálni. A képzés célja olyan szakértők képzése, akik a megszerzett ismertek birtokában képesek a nemzetközi és európai uniós szervezeteknél, a hazai központi és helyi igazgatásban, a külügyi, védelmi és rendvédelmi igazgatásban a nemzetközi vonatkozású feladatokat ellátni. A közös szak indítása mögött az idea az, hogy az EU- tag Magyarország közszolgálatába lépő, vagy már ott dolgozó közszolgálati tisztviselők nemzetközi szemléletű, átfogó megközelítést szolgáló, egymással jobban kooperálni tudó szaktudást szerezzenek.²⁸ A tervek szerint az új, összevont képzés 2014. szeptember 1-vel kezdődik, amellyel párhuzamosan a karokon futó hasonló mester szakok kifutó jelleggel meg fognak szűnni.

4. ábra • A Nemzetközi Intézet (NIT) oktatási tevékenységének főbb jellemzői

Az új mester szak ismeretanyaga mintegy 70%-ban teljesen nemzetközi lesz, amely feltételezi a jövődi hallgatók magas szintű idegennyelv-tudását, különös tekintettel az angolra. Az alapozó tárgyakat a közjog, a közigazgatási jog, a nemzetközi jog, valamint az uniós közszolgálati kapcsolatok politikai, gazdasági és jogi dimenziói képezik. A szakmai törzsanyag középpontjába az Európai Unió, a nemzetközi tanulmányok és szervezetek (köztük az ENSZ), biztonsági tanulmányok, a vezetés és szervezés, valamint magyar külpolitika, nemzetközi közigazgatás kerül. A differenciált ismeretek közvetlenül az egyes szakirányokat szolgálják, de új tantárgyként jelenik majd meg a *Nemzetközi és hazai vál-*

²⁸ Hasonló felfogásban kezdi meg a Nemzetközi Intézet a közszolgálati tisztviselők nemzetközi felkészítését 2013. szeptembertől, amelyben részt vesz az NKE Vezető- és Továbbképzési Intézete (VKTI) is.

Lattmann Tamás

BÉKEFENNTARTÁS, ENSZ-MŰVELETEK ÉS A NEMZETKÖZI JOG

Az ENSZ békefenntartó és egyéb műveletei az elmúlt évtizedek során egyre komplexebb helyzetekben kerülnek végrehajtásra. Nem segíti helyzetüket, hogy eközben maga a nemzetközi jog rendszere is bonyolódott, új intézmények születtek és erősödtek meg, új gyakorlatok alakultak ki. A jelen írás kísérletet tesz ennek e problémakör egy szeletének az áttekintésére.

AZ ENSZ MŰVELETEINEK NEMZETKÖZI JOGI HÁTTERE

Az ENSZ keretében végrehajtott műveletek nemzetközi jogi alapját a szervezet alapító okirata, az Alapokmány¹ szerint a Biztonsági Tanács határozza meg. Az 1945-ben elfogadott szöveg – és annak kialakult gyakorlata – szerint annak hatáskörei két nagy esetkörben különböző cselekményeket tesznek lehetővé.

Az ENSZ Alapokmány VI. fejezete az államok közötti viták békés rendezésének eszköztárát határozza meg. Fontos tisztázni, hogy ezekben az esetekben – és a közvéleményben elterjedt téves nézettel szemben általában sem – a Biztonsági Tanács nem rendelkezik azzal a joggal, hogy az államokra és azok nemzetközi magatartására nézve kötelező határozatot hozzon, így minden döntése ajánlás jellegű. Az alapokmány kidolgozóinak számára a békésen rendezhető viták valamilyen eredményes lezárása jellemző módon nem is igényli ezt, a nemzetközi jog rendszere szempontjából mindenképpen rendkívülinek számító eszközt. Bármilyen éles hangok kísérjenek is egy államközi vitát az abban részt vevők oldalán, amennyiben komolyan vehető forrásból nem érkezik a vita békét fenyegető jellegére való utalás, a helyzettel kapcsolatban fel sem merül, hogy a Tanács azt komolyabb konfliktusként kezelje.

Veszélyesebb helyzetekre szabták az ENSZ Alapokmány VII. fejezetét: olyan szituációkra, amelyek komoly és adott esetben erőteljesebb beavatkozást igényelhetnek a világ békéje felett örködni szánt világ-szervezet részéről. Ezek a béke veszélyeztetése, a béke megszegése, agressziós cselekmény² esetei, ahol legvégső esetben a béke fenntartása vagy visszaállítása esetén szükségessé válhat akár a fegyveres erő alkalmazása is. Épp a sürgető és súlyos helyzet miatt ezekben a helyzetekben válik lehetségessé, hogy a Tanács akár kötelező határozatot is hozzon, ami egyébként a nemzetközi jog rendszerében a szuverén

államok tekintetében elképzelhetetlen lenne. A VII. fejezet már igen komoly próbának teszi ki a nemzetközi politikai kapcsolatokat rendjét, hiszen a Tanácsban fennálló nagyhatalmi konszenzuskényszer könnyen válhat a szervezet működésképtelenségének közvetlen okává.³ Ráadásul amennyiben a fegyveres erő esetleges alkalmazása is az asztalra kerül, még nehezebb megegyezni, hiszen még ha sikerül is megállapodni a VII. fejezet eszköztárának alkalmazhatóságáról, a fegyveres erő tényleges alkalmazása külön döntést igényel. Nem véletlen, hogy a világszervezet működése során a Tanács jóval kevesebb esetben döntött a VII. fejezet alkalmazhatóságáról, mint kellett volna, és azon belül is jóval kevesebbszer a tényleges fegyveres erő alkalmazásáról, mint szükséges vagy indokolt lett volna. Ezekben az esetekben mindig felmerül vizsgálandó kérdésként, hogy a Tanács csak jóváhagyja a fegyveres erő alkalmazását, vagy intézményrendszert is kialakít egy-egy műveletre – ennek ugyanis gyakorlati jelentősége is lesz.

A Biztonsági Tanács esetleges tehetetlensége vezetett magának a békefenntartás intézményének a kialakulásához is, ami egy különleges, az Alapokmány által közvetlenül nem szabályozott tevékenység. Miután időnként megfelelő konszenzus hiányában a kollektív biztonság rendszere akadozva működött, ha egyáltalán működött, a különböző regionális konfliktusok rendezésében a Közgyűlés is korán elkezdett szerepet vállalni – nem utolsó sorban azért, hogy a Biztonsági Tanácsban a vétőjoggal egyre intenzívebben élő Szovjetuniót meg lehessen kerülni. Ennek leglátványosabb eszköze az 1950-ben elfogadott 377. számú, „Egyesülve a békéért” címen ismertté vált határozat lett,⁴ amely alapján a Tanács működésképtelensége esetén a Közgyűlés átvehette annak jogosítványait. Bár e megoldás érvényességét számosan vitatták és vitatják azóta is, ennek alapján került sor az első közel-keleti békefenntartó erő felállítására. Mára pedig egy szokásjogi alapon kialakult jelenségről beszélhetünk, és a kezdetekben ellenálló, a békefenntartó műveletekhez hozzájárulni nem hajlandó államok többsége is megváltoztatta e tekintetben a hozzáállását. A békefenntartó műveletek esetében gyakran nem tüntetik fel a művelet jogalapját, azaz hogy az Alapokmány VI. vagy VII. fejezete alapján kerül sor arra, hiszen azok gyakran egyrészt mind a két fejezetre alapozhatók lennének, másrészt pedig az érintett fél vagy felek jóváhagyásával történnek. 1993-ban a Biztonsági Tanács határozatában a békefenntartó műveletekkel kapcsolatban kiemelte az érintett államok együttműködésének, a műveletekben részt vevő személyzet tiszteletben tartásának és védelmének kötelező jellegét.⁵ Mindez általában nem jellemző semmilyen más műveletre. Emiatt gyakran jelenik meg a békefenntartással kapcsolatban a „hat és feledik” fejezet kifejezés.

AZ ENSZ-MŰVELETEKKEL KAPCSOLATOS VIZSGÁLT KÉRDÉSEK

Az ENSZ műveletekkel kapcsolatban több kérdés is felvethető, amelyek közül a jelen tanulmány csak két aktuálisra fókuszál, a teljesség igénye nélkül.

Az első kérdés, hogy egy ilyen műveletre milyen jogi alapon és milyen alkalmazandó jogi keretek közt került sor. Az Alapokmány VI. vagy VII. fejezet alapján, vagy ennek megjelölése nélkül, hiszen

1 Charter of the United Nations. San Francisco, 26 June 1945.

2 Az Alapokmány magyar nyelvű fordítása itt „támadó cselekményt” tartalmaz az eredeti „act of aggression” megfelelőjeként, ami véleményem szerint helytelen, az eredeti szándékot nem megfelelően tükröző szóhasználat. Emiatt helyette az „agressziós cselekmény” fogalmat használnom.

3 Erről lásd bővebben pl.: Kovács Péter: Nemzetközi közjog. Osiris Kiadó, 2006. 518. o.; Sulyok Gábor: Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform. Complex Kiadó, 2009. 105-125. o.

4 UN General Assembly Resolution 377 (V). Uniting for peace. A/RES/377(V) A, 3 November 1950.

5 Resolution 868 (1993). Adopted by the Security Council at its 3283rd meeting, on 29 September 1993. S/RES/868 (1993).

a helyzet rendezésébe bevont fegyveres erők számára irányadó jogszabályi környezetet elsősorban ez fogja meghatározni.⁶ Ez alapján kell eldönteni az alkalmazandó részletes szabályokat, amelyek kidolgozatlansága adott esetben nagyobb veszélyeket hordozhat magában, mint a terepen megjelenő esetlegesen ellenséges szándékú személyek.

Mai európai aktualitásként pedig érdemes vizsgálni, hogy az emberi jogok legfontosabb európai órének, a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságának *milyen ellenőrzési lehetőségei vannak az európai államok részvételével zajló ENSZ-műveletek, vagy ENSZ felhatalmazással* (vagy esetleg anélkül) által végrehajtott műveletek tekintetében.

AZ ENSZ-MŰVELETEK ÉS AZ ALKALMAZANDÓ JOG KÉRDÉSE

Az alkalmazandó jogi normák megállapításához el kell választanunk egymástól az ENSZ-műveleteket, valamint az ENSZ jóváhagyásával végrehajtott műveleteket, amelyek mellé ebből a szempontból besorolhatjuk a jóváhagyás nélküli műveleteket is.

Utóbbiak jelentősége, hogy esetükben a hadviselésre irányadó általános nemzetközi humanitárius jogi normák alkalmazandók, ami minőségében más helyzetet jelent, mint amit az ENSZ-műveletek esetében láthatunk. Hosszú ideig bizonytalanság övezte azt a kérdést, hogy a humanitárius jog vajon mennyiben alkalmazható ilyenkor, ez a kép mára jelentősen tisztult, még ha önálló jogrend nem is alakult ki a kérdésben. Ehhez hozzájárult a gyakorlat, amely szerint a műveletekre vonatkozó külön egyezményekben belefoglalták a nemzetközi humanitárius jog „elveinek és szellemiségének” alkalmazhatóságát, első alkalommal 1993-ban, a ruandai művelet esetében.⁷ 1994-ben egyezményt fogadtak el az ENSZ műveleteiben részt vevő személyzet védelméről,⁸ 1999-ben pedig Kofi Annan ENSZ-főtitkár tette közvé tájékoztatását az alkalmazandó jogi normák tekintetében, ami ugyannerre az alapra helyezkedik.⁹ Ez ugyanakkor nem jelenti a normák egy az egyben való átvételét, hiszen azok alapján egy meghatározott legitím cél elérése érdekében a szükségesség-arányossági teszt alkalmazásával akár még a halálos erő alkalmazása is lehetségessé válik, ami viszont ilyen helyzetben kontraproduktív lehet.

Emiatt az ENSZ békefenntartó műveleteiben a mandátumok és a kialakult gyakorlat szerint a fegyveres erő alkalmazásának lehetősége jellemzően az önvédelemre szorítkozik. Hogy ennek mennyi, a terepen való tevékenység során megjelenő veszélye van, és milyen problémákra vezethet, az elmúlt évek számos példája jól mutatja, e helyütt elég talán utalni a ruandai vagy a srebrenicai népirtásra, illetve az azokat kísérő vitákra.

Érdekes, újszerű megoldás jelent meg most viszont a Kongói Demokratikus Köztársaság területén végrehajtott művelet során, ahol a polgári lakosság védelme céljából a Biztonsági Tanács 2013 márci-

usában elfogadott határozatában¹⁰ véleményem szerint túllépett az eddigi klasszikus békefenntartói megoldásokon. A határozat bevezetésében a tanács tisztázza, hogy „... felismerve, hogy minden békefenntartó küldetés mandátuma az érintett állam helyzete és szükségletei szerint különböző...”, majd a következő rendelkezést hozza:

„9. Úgy határoz (...), hogy képezze a MONUSCO részét egy éves kezdeti időszakban a jóváhagyott 19,815 fős személyzeti keretek között, kivételes jelleggel és a jövőre nézve precedensként, valamint a békefenntartás megállapított elveinek lerontására nem szolgáló módon egy, többek között három gyalogsági zászlóaljból, egy tüzérségi, egy különleges és egy felderítő századból álló „Beavatkozó Dandár” (...) a fegyveres csoportok semlegesítése feladatával...”¹¹

Az eddig megszokott mandátumoktól való eltérés magyarázata, hogy a művelet által érintett területen a kormányzattal szemben álló fegyveres erők egyrészt lehetetlenné tették a művelet sikerét, másrészt pedig hogy az általuk elkövetett atrocitások és emberi jogsértések erőteljesebb fellépésre sarkallták a nemzetközi közösséget, amihez sikerült kimunkálni a szükséges konszenzus a Biztonsági Tanácsban. Ugyanakkor a határozatot a Tanács az Alapokmány VII. fejezete alapján fogadta el, így nemzetközi jogi értelemben semmi akadálya az intézkedésnek, mégis szokatlan, hogy egy deklaráltan békefenntartó haderő tüzérséggel legyen kiegészítve. Igaz, hogy az Alapokmány szövegezésénél még eredetileg egy állandó, bármikor bevethető ENSZ-haderőt vizionált, amely gondolattól ez a megoldás nem idegen, ám ez abban a formában soha nem valósult meg.

Egy ilyen beavatkozó dandár és különösen a feladata véleményem szerint egyértelműen kizárja a védelmi célú erőalkalmazás lehetőségét. A tanács érzi is ezt, ezért került a szövegbe a „a jövőre nézve precedensként, valamint a békefenntartás megállapított elveinek lerontására nem szolgáló módon” kitétel. Ám ennek jövőjét még nagyon bizonytalannak érzem. A nemzetközi jog és kapcsolatok eseményeit figyelő számára a „precedensnek nem tekinthető” kitétel értelmezhetlensége legkésőbb Koszovóval kapcsolatban nyilvánvalóvá kellett, hogy váljon: hiába állította minden állam ezt, amikor elismerte a nemzetközi jog szempontjából legalábbis aggályosnak tekinthető módon létrejött államot, az nem sokkal később hivatkozási alappá vált az orosz külpolitikai cselekmények igazolásaként Dél-Oszétia és Abházia esetében. Kérdés, hogy vajon jövőbeli békefenntartó műveletekben visszaköszön-e majd még ez a megoldás, vagy tényleg kivételes jellegű marad?

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA SZEREPE ENSZ-MŰVELETEK ESETÉBEN

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságát jellemzően nem katonai műveletekkel és nem az ENSZ műveleteivel összefüggésben ismerheti az érdeklődő közvélemény, hanem a minden napokban megessett emberi jogi jogsértések elbírálójaként, nem kevés esetben a közvélemény körében is vitákat kiváltó ítéletek megfogalmazójaként. Ennek ellenére nem szabad elfelejtenünk, hogy e

6 Emellett pedig a művelet végrehajtásának harcászati és műveleti vonatkozásait határozzák meg, amelyre a jelen tanulmány nem terjed ki.

7 Daphna Shraga: *UN Peacekeeping Operations: Applicability of International Humanitarian Law and Responsibility for Operations-Related Damage*. The American Journal of International Law, Vol. 94, No. 2 (April. 2000), p. 407.

8 *Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel*. New York, 9 December 1994. UNTS vol. 2051, p. 363.

9 *Observance by United Nations forces of international humanitarian law*. United Nations, Secretary-General's Bulletin, ST/SGB/1999/13, 6 August 1999.

10 *Resolution 2098 (2013)*. Adopted by the Security Council at its 6943rd meeting, on 28 March 2013. S/RES/2098 (2013).

11 *Uo*. Para 9.

bírói fórum ellenőrző hatalmát általánosságban gyakorolhatja az Európa Tanács bármely tagállama,¹² így akár hazánk felett is, még olyan helyzetekben is, amikor az állam valamilyen oknál fogva fegyveres erejét alkalmazza – tegye azt akár ENSZ-felhatalmazással, akár a nélkül. A működése alapjául szolgáló, valamennyi tagállam által kötelezően megerősített *Emberi jogok európai egyezménye*¹³ (továbbiakban: Egyezmény) nem tesz érdemi különbséget e szempont alapján, ugyanakkor kimondja, hogy azt a fegyveres erő alkalmazásával járó helyzetekben is figyelembe kell venni,¹⁴ és a bíróság eddig kialakított gyakorlata sem hagy kétséget e felől.¹⁵

A kérdés csupán az, hogy vajon mennyiben lehetséges ez olyan esetben, amikor egy állam egy ENSZ-műveletben vesz részt? Ugyanis míg a bíróság az államok saját cselekményeikért való felelősséget vizsgálja, egy ilyen művelet esetében okozhat értelmezési nehézséget, hogy az államok részt vevő fegyveres erői nem az állam, hanem az ENSZ képviselőjében járnak el, az ENSZ utasításai szerint. Azaz cselekményeikért nem magának az államnak, hanem a világszervezetnek kell viselnie a felelősséget. Ám az ENSZ nem erősítette meg az Egyezményt, a bíróság joghatósága pedig nem terjed ki a részessé nem váló államokra, vagy nemzetközi szervezetekre.¹⁶ Így az ilyen esetekben a bíróság joghatóságának gyakorlása problémássá alakulhat.

Az elmúlt években véleményem szerint jól látható, hogy bár a bíróság egyre inkább hajlandó erősíteni tevékenységét a fegyveres erő alkalmazásával járó állami cselekmények megítélésében, a kifejezetten az ENSZ égisze alatt végrehajtott műveletek esetében nem akarja feloldani a fent jelzett problémát, és nem tette vizsgálat tárgyává az ilyen ügyeket.

Ennek első egyértelmű jeleként véleményem szerint a bíróság 2007 májusában, a *Behrami*-ügyben¹⁷ elfogadott joghatósági döntése volt. A panaszt Franciaország ellen nyújtották be, tárgya pedig a koszovói KFOR erők francia vezetésű többnemzeti egységének állítólagos hanyagsága volt, ami egy kisgyermek életét követelte, egy másiknak pedig súlyos sebesülést okozott. 2000 márciusában Mitrovicában egy, az 1999-es bombatámadásokból visszamaradt kazettás bomba fel nem robbant robbanófeje miatt következett be a tragikus baleset, amelynek eltakarítását a panaszt benyújtó édesapa szerint a területen jelenlévő francia békefenntartóknak kellett volna megfelelő módon biztosítani – ám erre nem, illetve nem megfelelő színvonalon került sor. Az illetékes francia hatóságok elutasították az eset miatti felelősség vizsgálatát, így a panaszos a strasbourgi bírósághoz fordult. Ér-

velése szerint mivel a mentesítés a békefenntartók felelőssége lett volna, ennek elmulasztása, valamint a felelősség megállapításának elmulasztása is a francia állam az Egyezményből fakadó emberi jogi felelősségét keletkezteti. *Am a bíróság végül elutasította a panaszt.* Arra a következtetésre jutott ugyanis, hogy mivel a művelet az ENSZ keretében került végrehajtásra, a döntő kérdéssé az vált, hogy Franciaország maga mennyiben járult hozzá a területen uralkodó általános biztonsági helyzethez, illetve mennyiben róható fel az az ENSZ-nek. Vajon mennyiben róható fel a helyzet a feleknek, és kinek állt volna módjában azon javítani. A vizsgálat során megállapította, hogy a műveletet végrehajtó ENSZ (valamint az annak nevében tevékenykedő KFOR és UNMIK) a tagállamoktól elvált jogi személyiséggel bír, és külön kihangsúlyozta, hogy „a KFOR és az UNMIK panasz tárgyává tett cselekményei és mulasztásai nem betudhatók az alperes államoknak”.¹⁸ Emiatt viszont el kellett utasítania a panasz érdemi vizsgálatát, hiszen *a bepanaszolt államok közvetlen felelősségét emiatt nem tudta megállapítani, az ENSZ felett viszont a fenti okok miatt nem járhatott el.*

A döntés magyarázataként az a világszervezet által a konkrét műveletre kialakított egyértelmű intézményi-szervezeti háttér szolgál, ami a konkrét helyzetben a bíróság értelmezése szerint kizárhatja az állam saját felelősségét. Juthatott volna más következtetésre a bírói fórum? Véleményem szerint csak abban az esetben, ha a spekulációk talajára lép: mi történik abban az esetben, ha az ENSZ-műveletben alárendeltségben működő francia katonai parancsnok a saját államától a mandátummal ellentétes utasítást kap? Furcsa helyzet, bár elméletben lehetséges. Ez ugyan az állam részéről a nemzetközi joggal ellentétes lenne, de az adott állam belső joga szerint az érintett katonai vezető - véleményem szerint - az állami parancs végrehajtására lenne köteles ilyenkor – amely esetben felhívható lenne az érintett állam emberi jogi felelőssége. Ám a konkrét esetben nem merült fel ilyesmi, így a bíróság ezzel nem is foglalkozhatott.

Érdemes lehet ezzel összefüggésben megjegyezni (bár az ügy nem áll összefüggésben az ENSZ-műveletekkel), hogy egyelőre úgy tűnik, *a bíróság elfogadja a nemzetközi szervezetek önálló jogalanyiságát és ebből fakadóan azt, hogy önálló emberi jogi felelősségük is lehet,* ami a székhelyük területe szerint illetékes állam felelősségét kizárja. Erre utal legalábbis az első ügye, ahol a kongói panaszos a hollandiai Hágában található Nemzetközi Büntetőbíróság sérelmezett cselekménye miatti panaszára végül kizárta Hollandia felelősségének vizsgálatát.¹⁹ Az ítéletből arra következtethetünk, hogy a bíróság az ENSZ esetében is a továbbiakban az önálló jogalanyiság miatt a saját maga által irányított és felügyelt műveletek esetében nem fogja az államok egyéni felelősségét felhívni – bár tény, hogy ez a 2012-es döntés még friss, és jellegében egyedülálló.

Ugyanakkor némileg más a helyzet az olyan műveletekkel, amelyek felett nincs ENSZ-ellenőrzés, függetlenül attól, hogy esetleg a világszervezet valamilyen módon hozzájárul, vagy felhatalmaz rá – a tényleges ENSZ irányítás hiányában a részt vevő Európa Tanács tagállamok emberi jogi felelősségét a bíróság eddigi gyakorlata szerint minden további nélkül felhívja.

Az Irak ellen 2003-ban indított háború, majd az azt követő megszállás, illetve az ENSZ felhatalmazásával „stabilizációt” célzó katonai jelenlét újabb esetek sorát nyitotta meg az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt a részt vevő Európa Tanács tagállamok tekintetében. Bár a 2003-as Irak elleni támadásra nem volt ENSZ-felhatalmazás, azt 2004-ben egy ENSZ-felhatalmazással bíró békeművelet váltotta fel, ám (szem-

12 A strasbourgi bíróság a széles körben elterjedt tévhittel szemben az Európa Tanács, nem pedig az Európai Unió intézménye. Negyvenhét tagállama a tág értelemben vett európai kontinens szinte minden államát magában foglalja.

13 *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.* CETS 005. Kihirdette és magyar nyelven közzétette: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről.

14 *Egyezmény.* 15. cikk.

15 A strasbourgi bíróság fegyveres erő alkalmazásával járó helyzetekben kialakított gyakorlatának alakulásáról lásd bővebben: Lattmann Tamás: *Genf, Hága? Strasbourg! Az európai államok katonai műveletei feletti ellenőrzés az Emberi Jogok Európai Bírósága által.* Társadalom és honvédelem. XVI. évf. 1-2. szám, 2012. 477-491. o.

16 Az egyezmény részesévé amúgy is csak az Európa Tanács tagállamai válhatnak, nemzetközi szervezetek nem. Az egyetlen kivétel ez alól a 2010-ben hatályba lépett 14. jegyzőkönyv alapján az Európai Unió, amely „csatlakozhat ehhez az Egyezményhez”. *Egyezmény.* 59. cikk 2. bek.

17 *Behrami and Behrami v. France (Application no. 71412/01).* és *Ruzhdi Saramati against France, Germany and Norway (Application no. 78166/01).* Admissibility decision, 31 May 2007.

18 *Uo.* 151. bek.

19 *Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands (Application no. 33917/12).* Admissibility decision, 9 October 2012.

ben a koszovói helyzettel) *a pusztá felhatalmazás mellett az államoktól komolyan elválasztott intézmények nem kerültek kialakításra*. Ennek meg is jelentek a következményei a bíróság értelmezésében is.

Az *Al-Sadoon*-ügyben²⁰ a bíróság egy Nagy-Britannia elleni panaszt kellett, hogy elbíráljon. Annak tárgyaként az a 2005 decemberében meghozott brit döntés szolgált, hogy két, súlyos bűncselekménnyel vádolt, iraki panaszos bűntető ügyét átadja az iraki hatóságoknak. A bűncselekményt az iraki jog halálbüntetéssel fenyegette – amit ugyanakkor az Emberi Jogok Európai Egyezménye tilt. Emiatt a bíróság ideiglenes intézkedésével megtiltotta átadásukat, ám Nagy-Britannia arra való hivatkozással, hogy másnap lejár az ENSZ által számára biztosított mandátum, 2008. december 31-én mégis átadta őket. A bíróság 2009 júliusában meghozott elfogadhatósági döntésében²¹ megállapította, hogy a panaszosok egészen átadásukig Nagy-Britannia joghatósága alá tartozónak tekinthetők, így az ügy érdemi tárgyalásra bocsátható, ennek eredményeképpen pedig a 2010 márciusában elfogadott ítéletében²² megállapította a jogsértést Nagy-Britannia részéről. Ami a jelen vizsgálat szempontjából jelentős, hogy a bíróság nem fogadta el a brit állam részéről érvként az ENSZ-re való utalást saját felelősségének vizsgálatának akadályaként a *Behrami*-ügy analógiájaként, világossá téve a különbséget a két eset között. Azaz *Irak esetében az ENSZ jóváhagyását nem követte tényleges hatalom- és feladat-átruházás, nem épültek ki ENSZ-intézmények, így az állam saját felelőssége fennmarad*. Ezt később a bíróság számos más ügyben is fenntartotta.²³

Érdekes epizódja az iraki háborúnak Szaddám Husszein a strasbourgi bírósághoz még korábban benyújtott panasz, amelyet a bíróság egyébként elfogadhatatlannak minősített, hiszen őt a bíróság joghatósága alá nem tartozó Egyesült Államok tartotta tényleges fogságban,²⁴ hiába nyújtotta be a panaszt minden Európa Tanács összes, az iraki misszióban részt vevő tagállama ellen. A vizsgálatunk szempontjából azért jelentős ez a döntés, mert véleményem szerint megelőlegezte a fenti ügyben kifejtett határozatot: amennyiben Irak korábbi diktátorát bármely európai koalíciós partner tartotta volna fogságban, a bíróság érdemben vizsgálta volna az ügyet.

KÖVETKEZTETÉSEK

Úgy vélem, a nemzetközi jog egyes elemeiben változó rendszere – így az Emberi Jogok Európai Bíróságának tevékenysége is – gyakorol ugyan némi hatást a békefenntartás és az ENSZ-műveletek rendszerére, de ezek a hatások egyelőre még nem forgatták fel a rendszert. Vizsgálatuk ugyanakkor életfontosságú, *ha azt szeretnénk, hogy az ilyen műveletekben részt vevő magyar személyzet jogi szempontból is „biztonságban” érezhesse magát*. Amennyiben hazánk továbbra is a nemzetközi békefenntartó közösség aktív és megbecsült tagja kíván maradni, ezekkel számolnunk kell.

20 *Al-Sadoon and Mufdhi v. the United Kingdom* (Application no. 61498/08).

21 *Uo.* Admissibility decision, 30 June 2009.

22 *Uo.* Judgment, 2 March 2010.

23 Lásd pl. *Al-Skeini and Others v. the United Kingdom* (Application no. 55721/07). Judgment, 7 July 2011.

24 *Saddam Hussein v. Coalition Forces* (Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Turkey, Ukraine and the United Kingdom) (Application no. 23276/04). Admissibility decision, 14 March 2006.

A nemzetközi jog általános rendszeréből ugyanakkor véleményem szerint továbbra is nagyon hiányzik a békefenntartásra és az ENSZ-műveletekre vonatkozó átfogó szabályozás, ahogy a strasbourgi bíróság részéről is az egyértelmű következtetések levonása – igaz, az eddigi ügyek alacsony száma miatt ez egyelőre nem is reális elvárás. A már létező, és fokozatosan formálódó norma-törvényekből formálódni látszik ugyan egy rendszer, de mindenképpen hasznos lenne annak koncentrált továbbfejlesztése, és természetesen figyelembe vétele az ENSZ részéről is.

Felhasznált irodalom

Al-Sadoon and Mufdhi v. the United Kingdom (Application no. 61498/08). Admissibility decision, 30 June 2009., Judgment, 2 March 2010.

Al-Skeini and Others v. the United Kingdom (Application no. 55721/07). Judgment, 7 July 2011

Behrami and Behrami v. France (Application no. 71412/01). és *Ruzhdi Saramati against France, Germany and Norway* (Application no. 78166/01). Admissibility decision, 31 May 2007.

Charter of the United Nations. San Francisco, 26 June 1945.

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. CETS 005. Kihirdette és magyar nyelven közzétette: 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel. New York, 9 December 1994, UNTS vol. 2051

Daphna Shraga: UN Peacekeeping Operations: Applicability of International Humanitarian Law and Responsibility for Operations-Related Damage. *The American Journal of International Law*, Vol. 94, No. 2 (April 2000),

Djokaba Lambi Longa v. the Netherlands (Application no. 33917/12). Admissibility decision, 9 October 2012.

Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris Kiadó, 2006.

Lattmann Tamás: *Genf, Hága? Strasbourg!* Az európai államok katonai műveletei feletti ellenőrzés az Emberi Jogok Európai Bírósága által. *Társadalom és honvédelem*. XVI. évf. 1-2. szám, 2012

Observance by United Nations forces of international humanitarian law. *United Nations, Secretary-General's Bulletin*, ST/SGB/1999/13, 6 August 1999.

Resolution 2098 (2013). Adopted by the Security Council at its 6943rd meeting, on 28 March 2013. S/RES/2098 (2013).

Resolution 868 (1993). Adopted by the Security Council at its 3283rd meeting, on 29 September 1993. S/RES/868 (1993).

Saddam Hussein v. Coalition Forces (Albania, Bulgaria, Croatia, Czech Republic, Denmark, Estonia, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, the Netherlands, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Turkey, Ukraine and the United Kingdom) (Application no. 23276/04). Admissibility decision, 14 March 2006.

Sulyok Gábor: *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform*. Complex Kiadó, 2009.

UN General Assembly Resolution 377 (V). *Uniting for peace*. A/RES/377(V) A, 3 November 1950.

Erdős André

A BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEK FEJLŐDÉSE

*A világszervezet 1945-ben elfogadott Alapokmánya nem említi az ENSZ azóta egyik legfontosabb és „leglátványosabb” tevékenységének számító békefenntartást. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának a nemzetközi béke és biztonság fenntartására irányuló, az Alapokmányban említett tevékenysége más jellegű nemzetközi fellépésre vonatkozott. Így, amikor az első békefenntartó akciók beindultak 1948-ban a Közel-Keleten és 1949-ben Kasmírban az indiai-pakisztáni határ mentén, az ilyen akciókban résztvevő ún. kéksisakosok telepítése ad hoc alapon, elfogadott általános rendelkezések hiányában történt meg. Az ebben az időben foganatosított, **első generációs**nak nevezett békefenntartó missziók túlmentek az Alapokmányban a viszályok békés rendezésével foglalkozó VI. fejezetén, mivel nemcsak a szembenálló felek közötti tárgyalásokat, közvetítői és békéltetési tevékenységet, hanem a VII. fejezetben említett katonai erő telepítését is magukba foglalták. Igaz, hogy nem ún. kényszerítő akció formájában, hiszen a fegyveres ENSZ-erő csak a konfliktusban érintett állam/államok beleegyezésével jelenhet meg a terepen. A Biztonsági Tanács kizárólagos felhatalmazásával, s az ott elfogadott mandátum keretében végrehajtott ilyen akciókat ezért „hat és feles” misszióknak hívták, ahol a kéksisakosok sz k mandátumuk keretében - a Kongóban a 60-as évek első felében történt kivételtől eltekintve - csak önvédelemre használhatták fegyvereiket.*

Ebben az összefüggésben megemlíten , hogy a hidegháború korszakában, az 50-es évek elején lezajlott koreai háború idején az ENSZ Közgyűlése – a Biztonsági Tanács d ntésképtelenségével szembesülve - rendhagyó módon határozatot hozott az ENSZ égisze alatti fegyveres akció beindításáról a koreai félszigeten. E lépés – a Biztonsági Tanács felhatalmazásának hiányában - nem felelt meg az Alapokmány előírásainak és nemzetközi jogi értelemben sok vitát váltott ki. Előre vetítette az árnyékát annak is, hogy a nemzetközi jog nem lesz mindig képes kész válaszokat adni az egyre változó világ realitásaiból fakadó s rg s, drámai helyzetekre. Megjegyezzük, hogy a későbbiek során a fentiekhez hasonló k zgy lési lépésre többé nem került sor.

A 80-as évek végétől indultak be a **második generációs** békefenntartó missziók, amikor a nemzetközi k zsségnek egyre inkább nem államok közötti konfliktusokban, hanem belső polgárháborús helyzetekben kellett lépnie, így például Nicaraguában, El Salvadorban, Angolában, Nyugat-Szaharában, Namíbiában, Dél-Afrikában vagy Kambodzsában. E fellépések egyre többször multifunkcionális missziók formáját öltötték, ahol az első generációs feladatok mellett az adott országban a jogrend biz-

tosítása vagy a választások megszervezése is feladatként jelentkezett. E missziókban katonák mellett rendőrök, aknamentesít k, választási megfigyelők, jogászok, közigazgatási szakértők is helyet kaptak. Ezekben az akciókban már humanitárius célok is megjelentek, mint például Szomáliában vagy Irak kurdok lakta északi területein.

A HARMADIK GENERÁCIÓS MŰVELETEK TAPASZTALATAI  S KIHÍVÁSAI

A 90-es évek jelent s változásokat, fontos fejleményeket hoztak a békefenntartás kérdésének megközelítésében. Az ENSZ somáliai akciójának kudarca, az ún. bukott állam fogalmának megjelenése komoly befolyással volt a további eseményekre. Ilyen helyzetekben, egy működőképes központi kormány gyakorlati megszűnésének körülményei között ugyanis nincs legitim hatóság, amely jogi értelemben beleegyezhetne kéksisakosok telepítésébe. Ezért a **harmadik generációs** békefenntartás gyakorlata nagymértékben közelített az Alapokmány VII. fejezetében foglalt kényszerítő intézkedésekhez, megjelent a béke kikényszerítésének fogalma.

1/ A kétpólusú világ megsz ntét követően 1991-ben a Biztonsági Tanács felhatalmazása alapján került sor az Irak elleni első  b l-háborúra és a békefenntartó misszióra. Az „ j vil grennd” égisze alatt megindított akció, melynek eredményeként egy soknemzeti katonai koalíció helyreállította Kuvait függetlenségét és területi épségét, a katonai fellépés a nemzetközi k zsség * j cselekvési prototípusának tűnt*, azt az üzenetet közvetítve, hogy a kelet-nyugati konfrontációtól megszabadult világ ezentúl ily módon fog egyértelműen és határozottan cselekedni a nemzetközi törvényesség durva megs rtéseinek eseteiben.

2/ Butrosz-Gáli ENSZ-főtitkár 1992-ben tette közzé a Békeprogram elnevezésű dokumentumot, mely a hidegháború g rcseinek lezárulásával a békefenntartás jövőbeni teljes folyamatát volt hivatott felvázolni. Eszerint az ENSZ tevékenysége a megelőző diplomáciával kezdődik, s ha a konfliktus mégis kirobban, béketeremtés kezdődik, azt követi a békefenntartás, majd a békeépítés, mely utóbbi magában foglalja az intézményi  jj pítést, az országon/országokon belüli és a szomszédsági békés kapcsolatok helyreállítását, valamint a gazdasági, szociális és politikai problémák kezelését.

3/ Az 1991-95 közötti délszláv válság nemzetközi kezelése több mint szemléletesen bizonyította, hogy az 1991-es  b l-háború nem prototípus, hanem, sajnos, kivétel volt. A volt Jugoszláviában történtek mindmáig óriási lecke és keser  tanulság a nemzetközi k zsség számára. A nemzetközi szervezetek - így az ENSZ, az Európai Unió, a NATO - képtelen volt megfelelni a kihívásoknak, nem tudott alkalmazkodni a radikálisan megváltozott új vil ghelyzethez, nem tudta megfelelően kezelni az igen összetett és bonyolult délszláv helyzetet. Ehhez hozzájárult a demokratikus társadalmak sebezhetősége az esetleges emberi veszteségekkel kapcsolatos nagyfokú társadalmi érzékenység miatt – szemben az ilyesmikkel „nem küszködő” autoriter rezsimekkel, hadurakkal, félkatonai csoportokkal -, a demokratikus játékszabályok szabta keretek / sajtószabadság, többpártrendszer, parlament, stb. / betartásának követelményei, s a határozott nemzetközi fellépéshez szükséges politikai akarat fentiekből fakadó nehézségei, netán hiánya. Mindezeket a „hátrányokat” tovább súlyosította tájékozatlanság, ismerethiány a konkrét helyzet paramétereit illetően. Látni kell, hogy e tekintetben, ehhez hasonló kihívások esetén, társadalmaink a jövőben is mindig nehezebb, zsarolhatóbb helyzetben lesznek.

Ezek a nem könnyű körülmények határozták meg tehát azt, ahogyan a Biztonsági Tanács próbálta kezelni ezt a véres válsághelyzetet Európa közepén. A sors úgy hozta, hogy Magyarország, ritka alkalmként és pont ebben az időszakban, 1992-93-ban a Biztonsági Tanács nem állandó tagjaként részt vehetett a testület munkájában. A nyílt, kritikus párbeszéd a testület zárt ajtók mögötti ún. *nem hivatalos konzultációin* zajlott, ahol az álláspontok ütköztek és a határozattervezetek aprólékos vitája folyt. A fent jelzett problémák szemléltetésére idézzük például a testület állandó tagjai (!) részéről benyújtott egyik BT-elnöki nyilatkozat-tervezettel kapcsolatos 1993 márciusi magyar felszólalás egy részletét: „E tervezet mindenről beszél, csak arról nem, ami kiváltotta annak megszületését... Sajnos egyre mélyebb szakadék tátong a jelenlegi helyzet követelményei és a között, amit már korábban meg kellett volna tennünk, vagy amit most teszünk.”¹ 1993 áprilisában a következőket mondtuk: „Rossz érzésünk van a miatt a hosszadalmasság és állandó bizonytalanság miatt, ami a BT által teendő akcióval összefüggésben mindvégig jellemző volt megbeszéléseinkre és konzultációinkra. Számunkra nem úgy tűnik, hogy a lassúság és a késedelmisség, amelynek mi itt a Biztonsági Tanácsban valamennyien tanúi voltunk, mindig szükséges és elkerülhetetlen volt.” Konkrét példákat is szolgáltatott számunkra a békefenntartás téves megközelítése, hibás koncepciója, amikor 1993 tavaszán a Biztonsági Tanács hat fős küldöttsége a helyszínen, Boszniában vizsgálta a kialakult állapotokat. Zvornikban, ahol Srebrenicába menet a bennünket szállító ENSZ-helikopternek le kellett szállnia, a várost ellenőrző helyi szerb erők egyenként vizsgálták át a gépen ülő BT tényfeltáró küldöttség tagjainak személyi poggyászait, nehogy fényképezőgépet vagy videó kamerát vigyünk a boszniai szerb erők által már körülfűrt Srebrenicába. Visszafelé ismét le kellett szállnunk Zvornikban, ahonnan addig nem engedték, hogy folytassuk utunkat, amíg egy másik helikopteren boszniai szerb tiszték vissza nem érkeznek Srebrenicából. Hiába magyaráztuk, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának nagyköveti rangú delegációjáról van szó, mindez lepergett a helyi szerb fegyveresekről, akik mintegy félórán át gyakorlatilag túszként tartottak vissza bennünket. Hasonló eset történt Kobiljac helyiségnél is, ahol egy boszniai szerb ellenőrző pontnál az úton megállították a küldöttségünket szállító gépkocsikonvojt. Velünk szemben az úton, ellenkező irányban, kanadai UNPROFOR páncélozott harci járművek hosszú sora álldogált. A békefenntartók elmondták, hogy egy boszniai szerb fegyveres az út közepén keze felemelésével megállította az egész konvojt, amely immár 15 órája ott vesztegel, mert a kanadaiaknak nem volt felhatalmazásuk az ENSZ-központból arra, hogy - ha kell - „erőszakkal” haladjanak el az illető mellett. Mindeközben küldöttségünk vezetőjét, Venezuela nagykövétét kirángatták a kocsijából, mert kezében egy fényképezőgépet láttak, s a kialakult vita során a tőlünk mintegy 5 méterre lévő boszniai szerb páncélos tornyában ülő katona nehézgéppuskáját mindvégig mereven delegációvezetőnkre és kocsijára szegezte.

Nos, az ilyen helyzetek vezettek oda, hogy 1994-95-ben Boszniában ENSZ- békefenntartókat ejtettek túsul, ENSZ állásokat tartottak tudatosan tűz alatt, ENSZ-feladatokat végrehajtó repülőgépekre tüzeltek, s le is lőttek ilyen gépeket. Ugyanebben az időben a Ruandában zajló békefenntartó akcióban is *katasztrofális következményekkel járt az ENSZ ottani kéksisakosainak felkészületlensége, mandátumuk elégtelensége, amely megakadályozta, hogy megfelelő fellépéssel megelőzzenek egy rettenetes népirtást.*

Az események hatására a Biztonsági Tanács 1994-ben nyilatkozatot fogadott el a békefenntartáshoz szükséges kritériumokról. Eszerint a testületnek meg kell állapítania, hogy egy adott helyzet mennyire veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot. A békefenntartó misszió beindításához világos politikai célokat kell kitűznie, gondosan összeállított mandátumot kell kidolgoznia, fel kell mérnie az érintett regionális szervezetek lehetséges szerepét, tűzszünetet kell teremteni a helyszínen, meg kell győződnie a szembenálló felek rendezés iránti elkötelezettségéről, az ENSZ személyzet személyes biztonságáról, valamint arról, hogy mindehhez rendelkezésre állnak-e a szükséges anyagi források. E kritériumok alapján az is megállapítható volt, hogy a Biztonsági Tanács akkori álláspontja szerint folytatódó fegyveres összecsapások esetén nincs mód ENSZ békefenntartó missziót indítani.

A 90-es évek drámai eseményeinek fényében Kofi Annan ENSZ-főtitkár egy kínzó és egyre aktuálisabb kérdéssel találta szemben magát: mit tegyen a nemzetközi közösség, közbe kell-e lépnie, ha egy országban súlyosan, szisztematikusan és széles körűen megsértik az emberi jogokat? A főtitkár 1998-ban erre azt a választ adta, hogy népirtás, emberiség elleni bűncselekmények és háborús bűnök esetén a polgári lakosság védelmében be kell avatkozni. 1999-ben, a délszláv háború tanulságairól készített döbbenetesen őszinte és önkritikus jelentésében, brutális nyíltsággal tárta fel azokat a hibákat, melyeket a világszervezet követett el a boszniai tragédia kezelése során. Ostorozta a hibás értékeléseket, a téves következtetéseket, a drámai mulasztásokat, melyek óriási emberi áldozatokat okoztak, felmérhetetlen lélektani romboláshoz, menekültek tömegeinek nyomorúságához, anyagi pusztításhoz vezettek. *A főtitkár jelentésében különbséget tett a helyénvalónak ítélt részrehajlás-nélküliség és az ENSZ békefenntartóinak általa elutasított „gondolkodás nélküli semlegessége” között.* Következtetése az volt, hogy a nemzeti szuverenitás elvét félre kell tenni, ha az akadályozza a Biztonsági Tanácsnak a nemzetközi béke és biztonság megőrzésére irányuló kötelezettségét. Hasonlóképpen az emberi jogokkal kapcsolatos aggodalmak elsőbbséget élveznek a be nem avatkozás elvével szemben. Azt hiszem, felesleges hangsúlyozni e megállapítások erkölcsi-politikai jelentőségét.

A fentiek kapcsán ide kívánczik az 1999-es koszovói események megemlézése is, nevezetesen az, hogy miközben az akkori belgrádi kormány a világ szeme láttára etnikai tisztogatást és egyéb emberi jogsértéseket követett el a terület albán lakossága ellen, a Biztonsági Tanács az állandó tagok közötti nézeteltérések miatt nem tudott lépni és tétlenül szemlélte a fejleményeket. A polgárháborús konfliktus megállítása érdekében végül a NATO fegyveres légi beavatkozás mellett döntött. E kényszerítő intézkedéseket a szövetség a Biztonsági Tanács felhatalmazása nélkül tette meg. A világszervezet tagjainak döntő többsége helyeselte vagy tudomásul vette a NATO e katonai akcióját, s Kofi Annan főtitkár is kijelentette, hogy e fellépés nemzetközi jogilag illegitim, de politikailag elkerülhetetlen volt. Ez is sok mindent elmond azokról a szellemi és fizikai folyamatokról, amelyek a nemzetközi közösség soraiban akkoriban végbementek.

A BRAHIMI-JELENTÉS ÉS A BÉKEFENNTARTÁS REFORMJA

A 90-es évek fejleményeinek hatása rányomta a bélyegét az ENSZ-ben folyó munkálatokra, melynek egyik fontos eredménye a főtitkár által létrehozott, Lakhdar Brahimi volt algériai külügyminiszter vezette szakértői csoport 2000-ben közzétett jelentése volt. A dokumentum szerint a békefenntartók ne csak önvédelemből használják fegyvereiket, hanem akkor is, ha a polgári lakosságot fenyegeti veszély,

1 A szerző személyes feljegyzései alapján

mandátumaikban világos célokat kell megfogalmazni, mert azok általában homályosak és ellentmondásosak. A jelentés megállapítja, hogy az ENSZ békefenntartó missziói alulfinanszírozottak, s felhívja a figyelmet arra is, hogy e missziók konkrét prioritásait ne a központból, hanem az adott helyszínen állapítsák meg. A Brahimi-jelentés ugyan nem tett javaslatot egy állandó ENSZ-haderő felállítására, de síkra szállt amellest, hogy nemzeti keretekben legyenek készenléti egységek, melyek egy ENSZ biztonsági tanácsi döntés esetén egy hónapon belül bevetethők lennének. Felhívta a figyelmet arra is, hogy békefenntartó akciók kapcsán nincs kilátás a sikerre, ha a Biztonsági Tanácsban ezekhez nincs meg a politikai támogatás, és nem biztosítják hozzá a szükséges pénzügyi feltételeket.

Életrajz

Név: Lakhdar Brahimi

Született: El Azizia (Algéria), 1934

Karrier: Jogász, politológus és diplomata. Az Arab Liga főtitkár-helyettese (1984-1991). Algéria külügyminisztere (1991-1993). 1993-tól napjainkig fontos ENSZ megbízásokat lát el.

Háttér: Részt vett a független Algériáért vívott mozgalomban. Számos fontos, nemzetközi megbízása van, alapítványok tagja. A SIPRI és az ICG tanácsadója.

Az ENSZ csúcstalálkozója 2005-ben dokumentumot fogadott el, amely – egyebek mellett - kibővíti a nemzetközi mechanizmusok alkalmazási lehetőségeinek spektrumát az emberi jogok durva megsértése esetén. Bevezeti a *védelmi felelősség* (Responsibility to Protect - R2P) fogalmát, melynek lényege, hogy ha egy kormány nem képes megvédeni saját állampolgárait a népiirtás, a háborús bűnök, az etnikai tisztogatás és az emberiség elleni bűncselekmények ellen, az ENSZ kész a kollektív fellépésre a Biztonsági Tanácson keresztül. Nyomban jelezzük, hogy ez az okmány nem azt mondja ki, hogy az ENSZ kollektívan fel fog lépni, *hanem csupán azt, hogy „kész” arra, összhangban a Biztonsági Tanács döntéseivel. Vagyis egy ilyen esetben is a cselekvésről az állandó BT-tagoknak egyhangúan, illetve ellenkezés nélkül kell döntenüök.* (A jelenlegi szíriai válságra adandó megfelelő válasz elmaradása is szemléletesen mutatja a védelmi felelősség elve gyakorlati alkalmazásának korlátait.) Ennek ellenére *ez az ajánlás erejű dokumentum is tükrözi azt a gondolkodási folyamatot, ami világunkban végbemegy, s anélkül, hogy azt túlértékelnénk, újdonságával ugyanabba az irányba mutat, mint az ENSZ főtitkár fent említett 1999-es megállapításai. 2006-ban pedig a Közgyűlés létrehozott egy új szervet is, a Békeépítési Bizottságot, melynek feladatául szabta, hogy kísérelje figyelemmel a világ térképén új jelenségeként megjelenő összeomló államok helyzetét, segítsen ellenőrzés alatt tartani a romló belső helyzetet, és járuljon hozzá ezen államok konfliktus utáni újjáépítéséhez.*

A békefenntartás reformfolyamatának folytatását, újabb megközelítését tükrözi Ban Ki-mun jelenlegi ENSZ-főtitkár döntése 2007-ben a világszervezet békefenntartó apparátusának átszervezéséről, melynek keretében – a Békefenntartó Műveletek Főosztálya mellett – létrehozták a Műveleti Területeket Támogató Főosztályt. Míg az előbbi, a Politikai Ügyek Főosztályával karöltve, a békefenntartás politikai és ügyvezetési irányítását végzi, az új részleg intézi ezentúl a pénzügyek, a logisztika, az információ, a technológia, az emberi erőforrások és az általános adminisztráció kérdéseit. 2009-ben bejelentették a jelenleg is folyó Új Horizont programot, melynek célja felmérni az ENSZ- békefenntartás előtt álló fő politikai és stratégiai problémákat és megoldásokat.

1. sz. táblázat²

Az ENSZ békefenntartás reformja

1992 Békeprogram

1995 Kiegészítés a békeprogramhoz

2000 Brahimi- jelentés

2006 A Békeépítési Bizottság (UN PBC) megalakulása

2007 A Műveleti területeket támogató főosztály (DFS) létrehozása

2009 Új Horizont program

A békefenntartás újabb szakaszát jelentheti a Biztonsági Tanács 2013. áprilisi határozata a Kongói Demokratikus Köztársaságban már hosszabb ideje folyó ENSZ-tevékenység kapcsán. E határozat felhatalmazza a békefenntartókat, hogy semlegesítsék és lefegyverezzék az ország keleti felében régóta működő lázadó csoportokat és célzott támadó műveleteket hajtsanak ott végre. A BT határozatában ugyan hangsúlyozza, hogy döntése kivétel és nem jelent precedenst. De ha a világszervezet békefenntartói tevékenységének egész történetét vizsgáljuk, tényként állapíthatjuk meg, hogy rendkívüli viszonyok esetén - az állandó tagok, egyrészt a három nyugati állam, másrészt az oroszok és a kínaiak közötti egyetértés esetén, és a világszervezetben kialakuló, vitákat sem nélkülöző új szemlélettel összhangban - *egyértelmű trend bontakozik ki az egyre határozottabb, robusztus, fegyveres békefenntartói fellépés irányába.*

ÖSSZEGZÉS

A világszervezet több mint fél évszázados tevékenységére visszatekintve elmondható, hogy az ENSZ eddig 68 *békefenntartó műveletet*³ hajtott végre, ebből 52 véget ért, s jelenleg 16 ilyen akció van folyamatban. Ebben az ENSZ felhatalmazásával különböző formákban részt vehetnek regionális szervezetek is, mint pl. az Afrikai Unió, az ECOWAS, a NATO vagy az EU. Eddig összesen több mint *félmillió kéksisakos* vett részt ezekben az akciókban. Számuk a mindenkorin nemzetközi helyzet alakulásától, valamint a békefenntartás tartalmi fejlődésétől is függ. 2000-ben 20 ezer, 2010-ben 124 ezer fő vett részt ilyen műveletekben. Ez a szám már magában foglalja mind az egyenruhás, mind pedig a civil alkalmazottakat. Hiszen a békefenntartás manapság egyre sokszínűbb, egyre változatosabb, tartalmazza a megfigyelést, a szétválasztást, a fegyverellenőrzést, a békekikényszerítés egyes eseteit, humanitárius feladatokat, a békeépítés igen sokrétű feladatait, s jól tükrözi világunk nyugtalan, turbulens jellegét. Ennek egyik legutóbbi példája az ENSZ Szíriával kapcsolatos tevékenysége: a Biztonsági Tanács 2012 áprilisában döntött egy 300 fegyvertelen katonai megfigyelőből és egy polgári komponensből álló ENSZ Felügyelő Misszió létrehozásáról egy kezdeti 90 napos időszakra, melyet júliusban 30 nap-

² Alapvető tények az ENSZ-ről. Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2013.

³ UN Peacekeeping Fact as of 30 April 2013. <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml> (Letöltés 2013. július 27)

ra meghosszabbított. A szíriai polgárháború egyre súlyosabbá válásával augusztusban megszüntették a Felügyelő Missziót és helyette egy összekötő hivatalt állítottak fel. A helyzet kilátástalansága miatt az ENSZ szíriai tevékenységének vezetésével megbízott Kofi Annan lemondott, helyére Lakhdar Brahimi került. A 2005-ben meghirdetett védelmi felelősség elve írott malaszt maradt, a nagyhatalmi ellentétek miatt alkalmazására mindeddig nem került sor. A következő időszak kérdése, hogy a világszervezet milyen békefenntartó és békeépítő szerepet fog kapni egy polgárháború utáni Szíria biztonsági és társadalmi helyreállításában. De annyi bizonyos, hogy az ENSZ a lelkek gyógyításában bizonyára csak korlátozott mértékben tud majd közreműködni.

Ajánlott irodalom

- David Chandler: Introduction: peace without politics? International peacekeeping. Volume 12. Number 3. Autumn 2005.
- Dunay Pál: Békefenntartás és béketeremtés: A kelet-nyugati kapcsolatok új dilemmái. Társadalmi Szemle 1993. 6. szám
- Ipoly Zoltán: ENSZ békefenntartó csapatok és megfigyelő missziók. Új Honvédségi Szemle, XLV. évfolyam 12. szám, 1991. december
- Major László, Makk László: Az ENSZ békefenntartás és jövője. Új honvédségi Szemle XLVII. évfolyam 12. szám. 1993. december
- Mats R. Berdal (szerk): Whither UN peacekeeping? London: IISS, 1993
- Sándor Barbara: Az ENSZ és a válságkezelés. Nemzet és biztonság I. évfolyam 3. szám. 2008. március
- Terriff Terry, Keeley James F.: The United Nations, conflict management and spheres of interests. International peacekeeping. 1995. 4. sz.
- Tharoor Shashi: Should UN peacekeeping go "back to basics"? Survival 1995. 4. sz.
- Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás. Budapest: Magyar ENSZ Társaság, 1997
- William J. Durch (szerk): The evolution of UN peacekeeping: case studies and comparative analysis. New York: St. Martin's Pr, 1993

Simai Mihály

A „TEENDŐK A BÉKÉÉRT” (AGENDA FOR PEACE) MAI SZEMMEL¹

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a második világháború időszakának viszonyai között „született”. Az Egyesült Nemzetek Deklarációjának dátuma 1942. január 1. A határozat arról, hogy az új szervezet neve „Egyesült Nemzetek” legyen, egyértelműen a deklaráció eredetére utalt. 1944-ben a nagyhatalmak Dumbarton Oaks-i² megbeszélései keretében, amikor a jövő békeműveletheiről tárgyaltak, a tengelyhatalmakkal kapcsolatos tapasztalatokhoz viszonyították a létrehozandó világszervezet feladatait. Amikor a San-Francisco-i konferencia összeült, 1945. április 25-én, az amerikai 1. hadsereg és a szovjet 1. Ukrán Hadsereg katonái az Elbánál találkoztak. A második világháború csak több hónappal később, 1945. augusztus 14-én ért véget. A vezető hatalmak arra törekedtek, hogy jóval a békekötések előtt készen álljon az új Világszervezet. U Thant,³ az ENSZ egyik kiemelkedő jelentőségű főtitkára az Alapokmány egyik fejezetével kapcsolatban helyesen állapította meg:

„A VII fejezetet például [...] nyilvánvalóan a tengelyhatalmak harmincas években végrehajtott agresszióival kapcsolatos tapasztalatok sugallták. [...] Az Alapokmány néhány fejezetének fogalmazásánál figyelembe vették a tengelyhatalmak újbóli megjelenésének potenciális veszélyét a nemzetközi békére és biztonságra. [...] A háborús események emlékei és bűnöseinek kegyetlensége még frissen éltek az ENSZ alapító atyáinak emlékezetében, amikor San Franciscóban összeültek.”⁴

Amikor az ENSZ alapokmányának hatodik, hetedik és részben a nyolcadik, vagyis a békeműveletekkel foglalkozó fejezeteit megfogalmazták, nem akarták megismételni a Népszövetség kudarcait. A feltételezett ellenség elképzelt méreteit tükrözik a Dumbarton Oaksban 1944 nyarán elhangzott javaslatok arról is, hogy legyen-e állandó ENSZ haderő vagy szükség szerint álljon össze a katonai kontingens. Az elmúlt hét évtized tapasztalatai alapján csak mosolyogni lehet a javaslatokon. Az amerikaiak

¹ Az Agenda for Peace c. programot a szakirodalom általában Békeprogramnak fordítják (A szerkesztő megjegyzése)

² A washingtoni Dumbarton Oaks villában (1944. augusztus 21 - október 7.) döntöttek a résztvevők (USA, Szovjetunió, Egyesült Királyság, Kínai Köztársaság) az ENSZ létrehozásának alapkérdéseiről.

³ U Thant (1909- 1974) burmai (ma Myanmar) diplomata, az ENSZ 3. főtitkára (1961-1971). Hivatali időszakára esett a kubi rakétaválság, a ciprusi válság, a hatnapos háború és a vietnami háború.

⁴ UN Monthly Chronicle. Vol.2. No.3 pp. 43-44.

200 ezer katonát, húsz hadosztályt, 1250 bombázót, 2250 vadászgépet, 6 csapatszállító hajót, 3 hadihajót, 15 cirkálót, 84 torpedórombolót és 90 tengeralattjárót javasoltak az állandó ENSZ haderő számára. A szovjet tárgyalók ennek kb. felét. A legnagyobb vita a légierő méreteiről folyt, s csak később arról, hogy milyen ellenséget képzelnek el, és hogy kik fedezzék a haderő fenntartásának költségeit. Amerikai javaslatra végül is ejtették az állandó ENSZ erő tervét. Az amerikai elnök megijedt attól a gondolattól, hogy egy államközi szervezet saját haderővel rendelkezzen. Az angolok elegendőnek tartották, és döntő kérdésnek tekintették az öt ENSZ Biztonsági Tanács (BT) állam vezérkari főnökeiből álló bizottság létrehozását /Military Staff Committee/. A katonai testületet az ENSZ BT legfőbb tanácsadói szerepét szánták.

Az Alapokmányba került végleges megállapodás alapján a békefenntartás a hatodik fejezetre épült. Katonai kontingens telepítéséhez ennek érdekében szükség volt a szembenálló felek beleegyezésére. A békefenntartóknak szigorú semlegességet kellett tanúsítani. Saját védelmük sem volt biztosítható, különösen olyan helyzetekben, amikor a felkelők, lázadók, félkatonai szervezetek nem tartották tiszteletben a nemzetközi jogot. Ebben az ún. első generációs szakaszban, lényegében a hidegháború éveiben, a BT nem volt hajlandó kikényszeríteni a békét, pedig erre az Alapokmány hetedik fejezete elvileg lehetőséget adott. A békeműveletekben sajátos kivétel volt a koreai ENSZ haderő, Mac Arthur amerikai tábornok parancsnoksága alatt.

REMÉNYEK ÉS ILLÚZIÓK A 90-ES ÉVEK ELEJÉN

A múlt század kilencvenes éveinek elején a hidegháború véget ért. Érdekes és izgalmas időszak kezdődött [1]. A politikusok új korszak nyitányáról beszéltek. A berlini fal lebontása, a vasfüggöny megszűnése, az egységes Németország létrejötte és a Szovjetunió felbomlása nyomán a két világ megszűntével elvesztette értelmét a nemzetközi gondolkodásban és politikai stratégiákban a harmadik világ koncepció is, amelyik a hidegháború éveiben a két világ harcának fontos színtere volt.

Az ENSZ fórumainak vitáit új remények és javaslatok uralták. Sokan számítottak arra, hogy az új kibontakozó világrendben a történelem kódébe vesznek a kelet és a nyugat közötti politikai, ideológiai küzdelmek, átjárhatóvá válnak a fizikai határok, a globális fegyverkezési verseny és a nukleáris világháború veszélyeinek évtizedei után az esetleges viszályok kezelhetőbbek lesznek, elkerülhetik a fegyveres konfliktusokat, de ha mégis kirobbannának, megakadályozhatják, mérsékelhetik vagy megszüntethetik azokat. A globális fegyverkezési kiadások radikálisan csökkennek majd. Így kibontakozik egy új, békés korszak, amelyben felszámolják a szegénységet, megoldják a környezeti problémákat. Ezeket a várakozásokat tükrözte az 1992-es Riói konferencia is, amelyik a környezeti problémák enyhítésének és a fejlődésnek új programját fogalmazta meg. Itt jelent meg először hivatalosan a fenntartató fejlődés programja is.

Ebben a nemzetközi légkörben, 1992-ben született - és az ENSZ akkori főtitkára, az egyiptomi Butrosz Butrosz-Gáli nevéhez kötődik - a „Teendők a békéért” (*Agenda for Peace*) c. dokumentum az ENSZ mandátumának egyik legfontosabb területén, a békét fenntartó, illetve létrehozó tevékenységekben. A jelentést a Biztonsági Tanács kérte 1992 januárjában arról, hogy az ENSZ alapokmányára építve, figyelembe véve a különböző műveletekben szerzett tapasztalatokat és az új feltételeket, fogalmaz-

za meg, hogy mit kell tennie a Világszervezetnek az esetleges fegyveres konfliktusok megakadályozására, kezelésére az államok keretei között vagy államközi viszonyokban.

Életrajz

Név: Butrosz Butrosz-Gáli

Született: Kairó, 1922

Karrier: Eredetileg egyetemi tanár, a jog- és a politikatudomány volt a szakterülete. Külügyminiszter 1977–1991 között. Fontos szerepet játszott az arab–izraeli kiegyezésben (Camp David-i egyezmény) Az ENSZ főtitkára 1992–96 között.

Háttér: Egyiptom keresztény (kopt) kisebbségéhez tartozik. Régi politikuscsaládból származik: nagyapja már Egyiptom miniszterelnöke volt. Jelenleg az Egyiptomi Emberi Jogi Bizottság elnöke.

Az „Teendők a Békéért” a helyzetet, a tanulságokat és a valószínűsíthető konfliktusokat figyelembe véve egy *sajátos lineáris modellt* ajánlott az ENSZ „politikai és morális kötelezettségét teljesítő” békeműveletei számára. Ennek folyamatában a dokumentum a következőket emelte ki:

- „ténymegállapítás” (Ezt valójában nemcsak előzetesen, de minden fázisban szükségesnek tartotta.)
- „megelőző diplomácia”,
- „béketeremtés”
- „békefenntartás”
- „békeépítés”

A dokumentum definiálta a különböző fázisokat és meghatározta az egyes fázisokban valószínűsíthető feladatokat.

A megelőző diplomácia keretében, ennek fázisaiként a bizalomépítést, a tények megállapítását, az ebben a szakaszban szükségesnek tartott előzetes figyelmeztetést, a fegyveres konfliktus megelőzése érdekében végrehajtott csapattelepítést, valamint demilitarizált övezet kialakítását emelte ki. Mindezt annak elkerülése érdekében javasolta, hogy a különböző érintett csoportok vagy államok közti viták tovább élesedjenek, és fegyveres konfliktussá váljanak, esetleg nemzetközileg is kiterjedjenek.

A *béketeremtés* feladataként a szembenálló felek számára a fegyveres konfliktus tárgyalásos rendezésének lehetővé tételét fogalmazták meg, amelyben az ENSZ közvetítő szerepe központi jelentőségű lehet. Javasolta a dokumentum a szankciókat és a katonai erő alkalmazásának különböző fokozatait, beleértve a békét kikényszeríteni képes egységek alkalmazását és az ehhez szükséges logisztikai és egyéb feltételek megteremtését.

A *békefenntartás* fázisában elengedhetetlennek tartotta a BT és a tagállamok elkötelezettségének fenntartását. Ez feltételezte a katonai személyi állomány és a logisztikai feltételek biztosítását, beleértve egy olyan kontingenst, amelyik szükség esetén azonnal bevethető.

A következő fázis, a *békeépítés* a konfliktus utáni feladatokat jelentette, olyan struktúrák kiépítését és fenntartását feltételezte, amelyek képesek megszilárdítani a békét és megakadályozni a konfliktus újabb kirobbanását, beleértve a feszültségek eredeti okainak kezelését is.[3]. Különösen fontosnak tartotta „Teendők” azt, hogy e szakaszban jelentős szerepet kapjanak a gazdasági fejlődés és a demokratizálás feladatai is. Foglalkozott a dokumentum az adott térség regionális szervezeteinek

bekapcsolásának lehetőségeivel, amely eredetileg nem szerepelt az ENSZ alapokmányában. De tárgyalta a program a résztvevő személyzet összetételével és a finanszírozás egyre bonyolultabb összefüggéseivel kapcsolatos kérdésekkel is. Igen korán kiderült azonban, hogy a „Teendők”-ben megfogalmazottak megvalósulása előtt jelentős akadályok vannak.

A remények egy új békés világ azonnali kezdeteiről nem realizálódtak. Nemcsak korainak, hanem irreálisnak is bizonyultak. Meglévő, vagy kihunytnak hitt hagyományos tűzfészek lángoltak fel, új ellentétek és feszültségek törtek a felszínre és a világ több pontján szélesedtek fegyveres konfliktussá. Ezek nemcsak polgárháborúkat, hanem egyes körzetekben regionális konfliktusokat is jelentettek. Az ENSZ nem volt képes megfelelő kapacitást kiépíteni a fegyveres konfliktusok kirobbanásának megakadályozására Jugoszláviában, Szomáliában, Ruandában vagy Szudánban. A vezető államok nem voltak hajlandók sem elegendő pénzt, sem pedig katonákat és felszereléseket biztosítani a békeműveletek számára.

BÍRÁLATOK ÉS KORREKCIÓK

A szakértők többsége kezdettől fogva *túlságosan is „elméletinek” és/vagy irreálisan optimistának* tartotta a dokumentumot. Hangsúlyozták, hogy a konfliktusok rendszerint áttekinthetetlen, zavaros és bonyolult helyzetek és folyamatok következményeiként robbannak ki, s kirobbanásuk után ez csak fokozódik. Ezért az egyes fázisok ritkán kezelhetők elszigetelten: összefonódnak, átfedik egymást. Nem lehet egyetlen fázisban sem figyelmen kívül hagyni a konfliktus utáni lehetséges következményeket sem. A békeépítés önmagában véve is rendkívül bonyolult feladat. Igen nehezen megvalósítható feladatokat kell ebben a fázisban megoldani: a leszerelést, a demobilizációt, a korábbi ellenfelek és a társadalom reintegrációját és ezzel összefüggésben a bizalomépítést, az új jogrendszer kiépítését, a rendőrség létrehozását, esetleg sokmillió menekült hazatelepítését, az emberi jogok érvényesítésével kapcsolatos teendőket és a jogsértések kivizsgálását, a segítséget demokratikus választási rendszer kiépítéséhez és a választások lebonyolításához stb.

A BT vezető hatalmai - különböző okokból és megfontolásokból - lényegét illetően nem tekintették a dokumentumban megfogalmazott javaslatok többségét megvalósíthatónak. Hasonló sorsra jutott egyébként az a két dokumentum is, amelyeket a Főtitkár készített és nyújtott be a Közgyűlésnek: *”Teendők a fejlődésért”/1994/* és *”Teendők a Demokráciáért”/1996/*

Különösen nagy vitát váltott ki az „állandó kontingensre” vonatkozó célkitűzés. Ez a cél a hidegháború éveiben elsősorban akkor fogalmazódott meg, amikor a szembenálló felek közül valamelyik ellenfelének vétőjogába ütközött. 1956-ban a magyar forradalommal kapcsolatban John Foster Dulles amerikai külügyminiszter tett erre ismét javaslatot. Dag Hammarskjöld ENSZ főtitkár (1953-1961) a hidegháború feltételei között eleve túl ambiciózusnak és irreálisnak tartotta egy állandó ENSZ haderő létrehozását. A tagállamok túlnyomó többsége a hidegháború befejeződése után sem támogatta a Főtitkár javaslatát, annak ellenére, hogy az 1990-es években számottevően megnőtt a fegyveres konfliktusok száma. Míg a hidegháború éveiben összesen 18 ENSZ békemisszióra került sor, beleértve természetesen a fegyverszünet ellenőrzést is, 1991-99 között már 27 műveletet indított a világszervezet. Ezek rendkívül nagy feladatok, anyagi, szervezeti és személyi kötelezettségeket jelentettek az ENSZ számára.

1995-ben a Főtitkár kiegészítő „mellékletet” nyújtott be a „Teendők” dokumentumhoz, amelyben további konkrét javaslatokat tett a békeműveletek hatékonyságának javítására. A leglényegesebb ezek

között az volt, hogy a békeépítéssel kapcsolatos döntéseket adják át a BT keretből a közgyűlésnek, valamint a jóléti, emberbaráti, emberi jogi programok „gazdáiként” szereplő ENSZ szervezeteknek. Két évvel később döntött végül is a BT a koordináció javításáról, de további tíz évig tartott, amíg a testület elhatározta egy olyan kormányközi bizottság felállítását, amely a konfliktust követő feladatokban egyrészt a szükséges források összegyűjtésével foglalkozik, másrészt tanácsadója lesz e műveletek végrehajtásának. A testület a hangzatos „Békeépítő Bizottság” (Peacebuilding Commission) nevet kapta.

A kilencvenes évek vége felé az egyik vezető ENSZ tisztviselő, *Erskin Childers* nevéhez fűződő jelentés igen keményen bírálta a világszervezetet és az államok békeműveleti gyakorlatát. A jelentés szerint a „Teendők a Békéért” nem valósult meg, amelynek négy fő oka volt:

- rosszul mérték fel a művelet végrehajtáshoz szükséges teendőket
- nem bocsátottak megfelelő eszközöket és személyzetet rendelkezésre
- nagy késéssel kezdték meg és általában rosszul időzítették az akciókat
- és ami a legfontosabb: nem határozták meg, vagy rosszul döntöttek a művelet céljairól és a résztvevő erők megbízatásáról.

Childers mindenekelőtt a Biztonsági Tanácsot és a vezető hatalmakat marasztalta el a kudarcokért. Átfogó reformokat javasolt a műveletekben résztvevő erők ténylegesen multilaterálissá tételére. Növelni kívánta a Közgyűlés szerepét, lényegesen nagyobb figyelmet javasolt a konfliktusok befejeződését követő teendőkre, a békeépítés és a fejlesztés összekapcsolására.

A Childers- jelentés nyomán kibontakozott éles hangú bírálatok is szerepet játszottak az ún. *Brahimi-bizottság* létrehozásában. Kofi Annan az algériai Brahimit, az egyik főtitkár helyettesét bízta meg egy átfogó, kritikus jelentés és konkrét javaslatok kidolgozásával, amelyek radikális javulást eredményeznének a békeműveletekben.

A *Brahimi-jelentés* realisabb javaslatokat fogalmazott meg a műveleti és szervezeti változásokra, mivel az addigi békeműveletek hiányosságainak és eredményeinek kiegyensúlyozott elemzése, illetve az új szükségletek megfogalmazása volt a kiindulópontja. Felvázolta a politikai háttérrel is, amelyet a javaslatok megvalósításához szükségesnek és lehetségesnek tartott. Annak ellenére, hogy a Világszervezetben azóta több, a békeműveletek egyes részleteivel és fázisaival összefüggő dokumentum készült, a Brahimi-jelentéshez hasonló átfogó dokumentum nem született. A Brahimi-jelentés mindmáig a legátfogóbb dokumentum a témában s lényegében a békeműveletek új szakaszát, egyesek szerint a békeműveletek új nemzedékeinek nyitott utat, amelyek jelentősen bővítették a „kéksisakosok” lehetséges szerepét. A jelentés lehetővé tette, hogy az ENSZ- erők, ha megtámadják őket, fegyveresen is megvédjék magukat. A békeműveletek újabb „nemzedékei” jellemzőinek tarthatjuk a Nemzetközi Büntetőbíróság megalakítását, valamint a humanitárius célok érvényesítésével, a veszélyeztetett polgári lakosság érdekében történő beavatkozás lehetőségének megteremtését.

A XXI. század elejére a békeműveletekkel kapcsolatban sok új probléma is megfogalmazódott. A jugoszláv utódállamokban folyt polgárháborúban az ENSZ szerepét sok szakértő tekintette komoly kudarcnak. Irakban az USA lényegében „félretolta” a világszervezetet, Afganisztánban teljesen bizonytalanná vált, hogy az ENSZ miképpen élhet felhatalmazásával. Az ENSZ műveletei már Afrikában is vesztek hitelességükből. Megnőtt annak veszélye is, hogy a jövőben is elmosódhatnak a határok az ENSZ békeműveletei és bizonyos államok intervenciója között, különösen akkor, ha a vezető államok érdekeikkel ellentétesnek tartják az ENSZ hivatalos semlegességét, keveslik eszközeit, és

bevonják a NATO-t vagy más külső erőket az ENSZ akciók támogatására. *Nem lehet ugyanis kizárni, hogy külső érdekek manipulálhatják, eltorzíthatják az egész műveletet.* Líbiában pl. a NATO országok, miközben a bombázással az ENSZ békeműveletét támogatták, egyoldalúan, a rezsim megdöntésére való felhatalmazásként értelmezték a „felelősséget a polgári lakosság megvédéséért” elv érvényesítését. Nyilvánvaló, hogy ez a tény igen hosszú időre befolyásolja a békeműveletekkel kapcsolatos és szükséges nemzetközi egyetértést. Kihat az egyes békeműveletekben a békefenntartás és a békeépítés szakaszaira. Annak esélyei ugyanis, hogy az adott ország vagy térség könnyen visszacsúszik a konfliktusba, szinte mindenütt adottak. *Ez nemcsak akkor válhat égető problémává, ha a fegyvernyugvást nem követi tényleges fejlődés. Gerillamozgalmak, terrorista cselekedetek, az egyes résztvevő államok vagy csoportok új fegyveres szerveződései mellett, amelyek újra és újra megjelenhetnek vagy felszínre törhetnek, külső hatalmi érdekek is megzavarhatják a konszolidációt.*

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS JAVASLATOK

Az eddigiekből is kitűnik, hogy az ENSZ békeműveletei az elmúlt két évtizedben számottevően megváltoztak. A változások minden bizonnyal a jövőben is folytatódnak. A „hogyan” és a szükséges válasz jellege nyilvánvalóan döntő kérdések. A katonai stratégiákat szokták azzal vádolni, hogy koncepcióikban rendszerint az előző időszak háborúira építenek. *A „Teendők a békéért” alapjában véve igen jelentős hozzájárulásként értékelhető az ENSZ békefenntartás fejlesztésében.* Kritikai észrevételei és javaslatai a jövő szempontjából is fontosak voltak. E tanácskozás szempontjából azonban lényeges megkísérelni annak megfogalmazását, hogy ha ma kellene ilyen dokumentumot készíteni, mi-ből lenne célszerű kiindulni és milyen kérdésekre kellene választ adni?

Döntő kérdés marad a különböző, jelenlegi és várható konfliktusok jellege. A hidegháború időszakára jellemző kliensállamok szerepe, ha nem is tűnt el teljesen, csökken, s új „gazdák” is megjelentek. A háborúk döntő többsége polgárháború vagy szomszédos országok közti konfliktus, amelyek hátterében döntőek az etnikai és vallási tényezők állnak. A résztvevők között lehetnek államok, különböző nem állami szerveződések, terrorista szervezetek, esetleg bűnöző csoportok. Ezek jellege általában meghatározza az alkalmazott fegyverek technikai sajátosságait is.

A nemzetközi rendszer erősödő multipolaritása és a fejlődő világ államai súlyának növekedése, érdekeinek markánsabb megfogalmazódása a különböző konfliktusokban és érdekérvényesítő képességeinek erősödése. A regionális erők fontosságának számottevő növekedése, különösen a béketeremtés fázisában.

A fejlett világ államainak és közvéleményének megnövekedett ellenállása a világ különböző térségeiben történő fegyveres beavatkozásra, különösen akkor, ha közvetlen érdekek ezekhez nem kötődnek.

Az ENSZ fontos programjaiban, a „Teendők a Békéért”-ben, vagy a Brahimi- jelentésben foglaltakat *nem sikerült a kritikus területeken érvényesíteni* és az államok továbbra is igen korlátozott eszközöket bocsátanak a világszervezet rendelkezésére, miközben a műveletek száma jelentős mértékben megnőtt. Az ENSZ korlátozott lehetőségei és eddigi békeműveleteinek kudarcai vagy mérsékelt sikerei szükségessé tették azt is, hogy ne csak a világszervezet, hanem az EU és a különböző más regionális szervezetek is érdemben foglalkozzanak a békeműveletekkel és az ebben játszott szerepükkel. A fejlett államok számára az új feltételek elengedhetlenné tették a NATO bekapcsolását, akár úgy, mint az ENSZ „alvállalkozója”, akár ettől teljesen függetlenül.

Afganisztán és Irak tanulságai és a határok növekvő elmosódása a békeműveletek és a külső humanitárius vagy egyéb célú beavatkozás között megkövetelnék, hogy az ENSZ keretében kialakítsanak *egy jobban integrált, hatékony és többszintű békeműveleti stratégiát és rendszert.*

Ha esetlegesen egy új „Teendők” dokumentumot kellene megfogalmazni, véleményem szerint feltétlenül választ kellene adni az alábbi tíz kérdésre:

- Hogyan növelhető a békeműveletekre leginkább képes országokban a közvélemény és a kormányok meglehetősen mérsékelt politikai és gazdasági hajlandósága az ENSZ keretében szervezett akciók támogatása érdekében általában, s az egyes fázisokban?
- Hogyan kellene a nemzetközi hatalmi rendszer felemelkedő államait szervezettebben integrálni a kollektív békeműveletek rendszerébe, beleértve a politikai támogatást, a személyi és anyagi eszközök biztosítását? Elegendő válasz lenne erre a Biztonsági Tanács reformja?
- Hogyan lehetne a potenciális konfliktusok jellegének megértése, kirobbanásának megakadályozása és kiterjedésének megelőzése érdekében a nemzetközi békeműveletekre való jobb felkészüléshez szükséges információs bázist javítani? Elegendő-e ehhez az ENSZ jelenlegi politikai elemző és kutató bázisa, vagy szükség lenne pl. olyan támogató háttérre, mint pl. a nemzeti kutató, hírszerző vagy más információs források közötti valamilyen klíring szervezet kialakítása a Világszervezetben?
- Milyen változásokra lenne szükség a nemzetközi békeműveletek szervezetében a gyorsabb reagálás, a nagyobb politikai és gazdasági rugalmasság és a jobb hatékonyság érdekében?
- Viszonylag kevés ország rendelkezik jelenleg olyan képességekkel, szervezettel és eszközökkel, hogy jelentős szerepet vállaljon a békeműveletekben. Érdemes-e ezeknek a lehetőségeit külső támogatással növelni, vagy elegendő az, amire saját erejükből és hajlandóságukból következnek?
- Célravezető-e a regionális multilaterális szervezetekben önálló, a világszervezettől, illetve a BT-től független vagy csak áttételesen függő képességek kiépítése önálló békeműveletekre?
- Milyen további jelentős változtatásokat kellene végrehajtani az ENSZ békeműveleteinek döntési, illetve végrehajtási rendszerében a polgár lakosság életét, jogait célzó beavatkozás gyorsítása és hatékonyságának növelése érdekében, tekintettel a lehetséges konfliktusra és az érintett államok szuverenitására?
- Milyen feltételek között és milyen fázisokban célszerű az ENSZ békeműveleteit összekapcsolni valamely vezető hatalom katonai intervenciók akcióival, vagy a NATO vagy esetleg más regionális szövetség beléptetésével anélkül, hogy veszélyeztetnék az akció globális legitimitását?
- Milyen mértékben szervezhető ki a nemzetközi békeműveletek, vagy azoknak egyes fázisai magánvállalkozásoknak, civil szervezeteknek, egyházakhoz kötődő segélyszervezeteknek stb.?
- Miként lehetne jobban és a hosszabb távú fejlődés céljait figyelembe véve a békeműveleteket összekapcsolni a „fenntartható fejlődést” szolgáló politikákkal és akciókkal?

Végezetül, ismételten hangsúlyozni kellene a békeműveletekbe vetett bizalom fontosságát. Butrosz-Gáli a „Teendők...” zárógondolatai között az ehhez szükséges feltételeknek különös hangsúlyt adott: *”A megbízhatóság megköveteli a bizalmat abban, hogy a világszervezet gyorsan, hatékonyan, biztosan és pártatlan módon reagál. (Fellépését) nem fogják eltorzítani politikai opportunizmus vagy adminisztratív és pénzügyi hiányosságok. Mindez feltételezi erős, hatékony és független nemzetközi közszolgá-*

lat működését, amelynek integritásához nem fér kétség valamint biztosított pénzügyi bázist, amelyik egyszer és mindenkorra kiemeli a szervezetet a jelenlegi koldulási helyzetből”⁵

Felhasznált irodalom

Childers, Erskine Baron, 1996, 'Who is the Tailor of Peacekeeping?' Reprinted in: *Development Dialogue*, no. 56, June 2011, pp. 185-193.

Simai, Mihály: *The Future of Global Governance: Managing Risk and Change in the International System*. USIP Press, 1994, Washington DC

Sorensen D.S. and Wood P.Ch. *The politics of Peacekeeping in the Post Cold War Era*. Cass, London, 2012

UN, 1994, *An Agenda for Development. Report of the Secretary General*. UN Document A/48/935.

UN, 1995b, *Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations*. UN document A/50/60-S/1995/1 (1995).

UN, 1996, *An Agenda for Democratization. Report of the Secretary General*. UN Document A/51/761.

UN, 2000, *Report of the Panel of United Nations Peace Operations* (Brahimi report), UN document A/55/305-S/2000/809.

Bali József

MAGYAR BÉKEFENNTARTÁS ÉS AZ ENSZ

A szerző nemcsak műveletekben vett részt, hanem bizonyos mértékig formálója is volt annak a folyamatnak, aminek magyar vonatkozásairól ma beszélünk. Három külföldi misszióban is szolgált, Dél-Vietnámban, Irakban, Indiában és Pakisztánban, és a személyes tapasztalatok nagyon hasznosnak bizonyultak későbbi beosztásaiban. Az első missziót követően még nem gondolkozott azon, hogy a jövőben milyen hasonló műveletben vehet részt Magyarország. Múltak az évek, hirtelen befejeződött az Irak – Irán közötti háború, és Magyarország felkérése az ENSZ műveletben való részvétellel ugyanolyan váratlan volt, mint a korábbi, 1973-ban.

Erdős André nagykövettel többször volt szerencsém találkozni New Yorkban. Találkoztak az ENSZ közgyűlés egyik ülésén, 1998 őszén is, ami azért is emlékezetes, mert az eseményhez kapcsolódóan került megnyitásra az ENSZ békefenntartás 50 éves történetét bemutató vándorkiállítás. Soha nem gondoltam volna, hogy a vándorkiállítást a következő évben egy **ENSZ művelet vezetőjeként** kell megnyitnom, egy regionális ENSZ rendezvényen, Szingapúrban.

MAGYARORSZÁG ÉS A BÉKEFENNTARTÁSRA VONATKOZÓ JOGSZABÁLYOK

Magyarország békefenntartásban való részvétele az elmúlt 50 évben a vietnami, valamint az iraki-iráni háború lezárását követő műveletekben merült ki, és mint tudjuk, csak utóbbi volt ENSZ művelet. Meglehetősen sok azon elemzések, cikkek, doktori értekezések, sőt, könyvek száma, amik Magyarország békefenntartásban való részvételével foglalkoznak, és szinte egyik sem mulasztja el, hogy akár Krétáig visszatekintszen. A szerző azt akarja bemutatni, hogyan és miért úgy alakult az ENSZ békefenntartásban való részvételünk, ahogy az történt, és lehet-e, kell-e valamit tenni a jövőben egy hangsúlyosabb szerepvállalás felé.

A tanulmány összeállítása során a szerző magától értetődően azt kereste, vajon vannak-e törvények, országgyűlési határozatok, kormányrendeletek vagy határozatok, belső szabályozók és mások, amik segítségével bemutatatható az a folyamat, ami a kezdetektől a mai napig meghatározza Magyarország részvételét az ENSZ békefenntartásban.

Már több ENSZ művelethez is hozzájárultunk, de az első dokumentum, amit az ENSZ békefenntartásban való részvételünk feladatainak meghatározását illetően a rendszerváltást követően említeni lehet, az a 11/1993. (III. 12.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának

5 Boutros Boutros Ghali: *An Agenda for Peace*. United Nations, New York, 1992, p.47.

alapelveiről. Az is mindössze annyit mond a határozat 5. pontjában foglaltak szerint, hogy: „... Magyarország hozzá kíván járulni és egyben kész biztosítani a feltételeket az ENSZ-nek a konfliktusmegoldásban játszott szerepének növeléséhez, más európai intézményekkel együttműködve”.

A hat héttel később elfogadott 27/1993. (IV. 23.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről már feladatszabást is tartalmaz. A 12. pont szerint „... közvetett veszélyt jelenthetnek azok az Európában vagy másutt kirobbant fegyveres konfliktusok, amelyek kezelése, rendezése a magyar fegyveres erőknek az ENSZ keretei között történő közreműködését is igényelheti”; 17. pont: „A Magyar Honvédség rendelkezzen olyan erőkkel, hogy bekapcsolódhasson az ENSZ és más nemzetközi válságkezelő szervezetek békefenntartó, béketeremtő tevékenységébe”. Ennek azonban olyan korlátai voltak abban az időben, amik eleve determinálták, hogy milyen műveletekben vehettünk részt. Sorállományú katonát önkéntes alapon sem lehetett külföldi szolgálatra vezényelni; szerződéses állományunk létszáma, katonai szervezetek közötti és az adott szervezeteken belüli megoszlása még nem tette lehetővé szervezetszerű alegységek országhatáron kívüli alkalmazását. Ezért a kezdetekben önkéntes alapon válogatott katonai megfigyelőkkel, illetve rendőrökkel tudunk hozzájárulni az ENSZ békefenntartáshoz. Fontos körülmény, hogy az országgyűlési határozat a Magyar Honvédségen kívül másnak nem szabott feladatot.

Magyarország 1994-ben csatlakozott a NATO Békepartnerségi Programhoz. Katonai téren vállaltuk, hogy részt veszünk békefenntartásban, katasztrófa-elhárításban és humanitárius segítségnyújtásban. Az Országgyűlés határozatban¹ erősítette meg a „Békepartnerség” „Keretdokumentumát”, majd azt később törvényerőre is emelte. A törvény² szerint fontos „... olyan (hadi) képesség és harcképesség fenntartása, hogy az alkotmányos előírásoknak megfelelően hozzájárulhassanak az ENSZ fennhatósága alá tartozó és/vagy az EBEE hatáskörében megvalósuló műveletekhez...” A 6. paragrafus a létszám felső határát esetenként legfeljebb 1200 főben állapította meg. Az 5. paragrafus 4. pont szerint a forrásokat minisztériumonként elkülönítve a költségvetésről szóló törvényben biztosítják.

SZERVEZETI STRUKTÚRA

Az 1995-ös év, ha lehet mondani, minőségi változást jelentett az ENSZ békefenntartásban való részvételünk formájában, hiszen akkorra értek be az eredményei azon előkészítő munkáknak, amelyek segítségével a Magyar Honvédség részvétele az egyéni mellett már kiterjedt az elegység szintű műveleti hozzájárulásra, és kezdetét vette más országokkal történő együttműködés.

A Honvéd Vezérkar egy új struktúrára állt át 1997. szeptember 1-én. A szerző vezetésével került felállításra, majd kezdte meg működését a Honvéd Vezérkar Műveletirányító Központ (HVK MIK) Ez a szervezet készítette elő és vezette le a Magyar Honvédség történetében az első angol nyelvű katonai szaktanfolyamot, ami nem volt más, mint az első nemzetközi katonai megfigyelő tanfolyam. Meglepetésünkre olyan távoli országból is érkezett résztvevő, mint Dél-Afrika. A tanfolyam ezt követően minden évben szerepelt a HM Éves Feladattervében. Azóta megalakításra került a Magyar Honvédség Békétámogató Kiképző Központja, és a képzést, kiképzést már ők végzik.

1 66/1994. (XII. 15.) OGY határozat

2 1995. évi LXVII. törvény 2. par. 3. c.

Fontos lépéseket tettünk 1998-ban. Így két- és többoldalú megállapodásokat készítettünk elő, majd írtunk alá annak érdekében, hogy az önálló fellépésen túl két- illetve többnemzeti alapon közös szervezeteket hozunk létre, többek között ENSZ műveletekben való részvétel céljából. Azt gondoltuk, hogy ez olyan nyilvánvaló előnyökkel járhat, mint például közös eljárások, standardok kialakítása, képzési-kiképzési terhek megosztása, és általában a költséghatékonyabb megoldás, bizalomerosztás, kapcsolatépítés, hogy csak néhányat soroljunk. Így jött létre a Magyar-Román Békefenntartó Zászlóalj (1998. március 20.), majd pedig az Olasz-Magyar-Szlovén Dandár is (1998. április 18.). A megállapodások még abban az évben törvényekben kihirdetésre kerültek, amelyek előírták, hogy a zászlóalj, illetve a dandár az ENSZ Biztonsági Tanácsától, az EBESZ-től és más elismert nemzetközi szervezettől kaphat alkalmazásra felkérést.

Az Országgyűlés 1998. december 29-én fogadta el a 94/1998. sz. határozatát a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveiről. Megfogalmazása már abban a szellemben készült, hogy Magyarország rövid időben belül csatlakozhat a NATO-hoz, majd később az Európai Unióhoz. Az ENSZ mindössze kétszer kerül említésre, teljesen általános hivatkozás formájában.

NEMZETKÖZI ÉS REGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

NATO, majd EU csatlakozásunk természetesen jelentős hatással volt Magyarország békefenntartásban és válságkezelésben való részvételére. A műveletekhez szükséges katonalétszámot önkéntes alapon biztosítottuk, de kapacitásaink behatároltak voltak. A következő évek során helyzetünk javult ugyan, de később, különösen a pénzügyi világválság idején, többekben felmerült annak az ötlete, hogy, például, a ciprusi műveletből ki kellene vonulni. Szerencsére nem ez történt. Az azonban tény, hogy a műveleti részvétel tekintetében NATO, majd EU csatlakozásunkat követően e szervezetek által vezetett műveletek képezik a prioritást. Ennek ellenére a szerző azt gondolja, hogy lehetett volna az ENSZ irányába tovább lépni nagyon kevés új forrásigény árán. Két ilyen lehetőségről következzen néhány gondolat.

Egy dán kezdeményezés mintájára, 1996-ban megbeszélések kezdődtek egy olyan regionális együttműködés kialakításáról, aminek a célja az volt, hogy kisebb közép-európai országok fogjanak össze a békefenntartás terén, és ennek adjanak egy ún. közép-európai identitást. Könnyű volt akkoriban felismerni, hogy a viszonylag kis katonai erővel és erőforrásokkal rendelkező országok milyen kihívásokkal szembesültek, amikor egy béke- vagy válságkezelő művelethez akartak hozzájárulni. Az előkészítő munka eredményes volt: Ausztria, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia védelmi miniszterei Szándéklevelét és Keretdokumentumot írtak alá Bécsben, 1998. március 19-én. Ekkortól viselte az együttműködés a CENCOOP, azaz a Közép-európai Országok Együttműködése a Békeműveletekben megnevezést.

Az együttműködő országok köre később tovább bővült. A fő hangsúlyt a költséghatékonyagra, a terhek és a műveleti tapasztalatok megosztására, továbbá szakosodásra helyeztük azokon a területeken, ahol az ENSZ visszatérően gondokkal szembesül a műveletekben. A CENCOOP kezdetben jól funkcionált, tervező törzs került megalakításra, kb. egy dandárnyi méretű erő összeállítását tűztük ki célul. Közös tanfolyamok, kiképzések, sőt gyakorlatok voltak, és intézményesített védelmi miniszteri, később vezérkarfőnöki találkozókra is sor került évente egy alkalommal. Az EUFOR (BiH) műveleti részvétel tervezése is megindult, de az nem vezetett sikerre. Érdekes módon nem a forráshiány volt a probléma, hiszen minden egyes ország megközelítőleg ugyanazon erőkkel részt vett az EUFOR műve-

letben, de nem CENCOOP zászló alatt. Mivel közös műveleti részvételt évek múlva sem sikerült összehozni, Magyarország a múlt évtized második felében végül is kilépett az együttműködésből.

A másik regionális kezdeményezés, amiről szólni szeretnék, egy magas készenléti dandár (Standing High Readiness Brigade - SHIRBRIG) létrehozását célozta meg. Ausztria, Kanada, Dánia, Hollandia, Norvégia, Lengyelország és Svédország képviselői 1996. dec. 15-én aláírtak egy Szándéklevelet arra vonatkozóan, hogy az ENSZ Alapokmány VI. fejezetében foglalt feladatok végrehajtására létrehoznak egy többnemzeti magas készenléti dandárt, amit azóta SHIRBRIG-ként ismerünk. A SHIRBRIG nem része az ENSZ struktúrájának, ugyanakkor szoros koordináció létezik az ENSZ Békefenntartási Főosztálya (DPKO) és a SHIRBRIG között. A dandár szervezete az ismert modulokból épül fel, összlétszáma mintegy 4-5 ezer fő. A dandárnak az ENSZ BT határozat végrehajtását követő 15-30 napon belül képesnek kell lenni települni a műveleti területen, ahol legalább 60 napig önfenntartónak kell lennie, de maximum 6 hónapos alkalmazással terveznek. A dandár a készenléti 2000 januárjában el is érte, és első alkalommal a nem sokkal később indított eritreai-etiópai ENSZ műveletben mintegy 1200 fővel alkalmazásra is került.

A szerző vezetésével több éven keresztül folytattak tárgyalásokat a csatlakozásról, de a katonai felső vezetés a végén visszakozott a lépés megtételétől. A SHIRBRIG-nek ma 23 tagja van, környezetünkben Ausztria, Románia, Lengyelország és Olaszország teljes jogú tagok, Szlovénia az Irányító Bizottságban van jelen, míg Csehország és Horvátország megfigyelői státusszal rendelkezik.

Figyelemre méltó tény lehet a magyar szakpolitika alakítása szempontjából, hogy a SHIRBRIG 23 tagjából **15-en tagjai az Európai Uniónak** (EU), és, mint azt jól tudjuk, az Unió elkötelezett az ENSZ békefenntartó képességek erősítése iránt. A SHIRBRIG jelentős szerepet vállalt az afrikai békefenntartó képesség kialakításának folyamatában is. Rendkívül szoros együttműködés jött létre az ECOWAS irányítása alá tartozó dandár (ECOBRI), valamint a Kelet-afrikai dandár (EASBRIG) között. Azt is érdemes megemlíteni, hogy az USA Afrikai Parancsnoksága, a Délkelet-európai Dandár (SEEBRIG) és a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség egyaránt keresték a kapcsolatfelvétel lehetőségét a SHIRBRIG-gel. Ezek egyértelműen bizonyítják a SHIRBRIG „role model” szerepét és potenciális lehetőségeit.

A hatályos törvényekben, országgyűlési határozatokban, a nemzeti biztonsági és katonai stratégiákban foglaltakat, megállapítható, hogy azok a mandátumot kibocsátó szervezetek között *nem határozottnak meg prioritásokat a békefenntartás és válságkezelés területén*. Részletesebb feladatok meghatározása feltehetően az érintett minisztériumok belső szabályozóiban lelhetők fel. Azért használható a feltehetően szó, mert igazából csak a Honvédelmi Minisztérium (HM) korábbi gyakorlatáról és egy frissen mondható feladatszabásról vannak a szerzőnek ismeretei.

SZÁMVETÉS – A KÖZELMÚLT TÖRTÉNÉSEI

A HM Szervezeti Működési Szabályzata (SZMSZ) a békefenntartással, válságkezeléssel kapcsolatos védelempolitikai feladatok tervezését, szervezését, koordinálását a védelempolitikai szakállamtitkár (ma helyettes államtitkár) feladatkörébe utalta. A humán- és pénzügyi erőforrásokkal való hatékonyabb gazdálkodás, továbbá a NATO-ban meghonosodott erőgenerálási gyakorlat és a jobb előrelátás igénye miatt hosszabb távú békefenntartási elképzelést kellett kialakítani. A múlt évtized második felében elkezdtünk irányelveket kidolgozni Magyar Honvédség műveleti részvételének tervezéséhez. Az

irányelveket a miniszter hagyta jóvá, középtávra szól, évente felülvizsgáltuk. Ezek az irányelvek képezték az alapját a különböző erőgenerálási konferenciákon tett felajánlásainknak.

Amikor még a szerző vezette ezt a munkát, mind a Külügyminisztérium, mind a HM végig azon az állásponton volt, hogy *az ENSZ műveleti részvételünket folytatni kell, sőt, ahol arra lehetőség nyílik, és a forrásigény alacsony, próbáljuk bővíteni azt*. Ez természetesen és elsősorban további katonai megfigyelők delegálását jelenthette. Így került sor a kibővített libanoni (UNIFIL) misszióba való részvételünkre 2006 őszétől. Arra sem humán, sem anyagi források nem voltak, hogy csapat-szintű hozzájárulásban gondolkodhattunk volna.

Ami a korábban íródott és a hatályos biztonsági és a katonai stratégiákat illeti, azok összességében megmaradnak az általánosság szintjén az ENSZ műveleti hozzájárulást illetően. A hatályos Biztonsági Stratégiában azonban van egy figyelemre méltó rész, nevezetesen a 42. pont utolsó mondata: *„A nemzetközi szervezetek erősítésére vonatkozó szándékaink hitelességét saját hozzájáruló képességeink fejlesztésével kívánjuk alátámasztani”*. A Katonai Stratégiában nincs erre való utalás, és más, releváns, ágazati stratégia nem lévén, nem találkozhatunk annak kifejtésével, hogy a kormány mit és hogyan akar fejleszteni a hozzájáruló képességek terén.

Vagy talán mégis? Magyarország a 2012-13-as időszakra megpályázta az ENSZ kelet-európai választási csoportjának rendelkezésére álló egy nem állandó tagsági helyét az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Célkitűzéseink között a következők is szerepeltek: *„Konfliktus megelőzést, békefenntartást, valamint békétámogatást célzó műveletekben való hagyományos, illetve olyan újszerű módokon való részvétel, mint például az „Oktatók Oktatása” tanfolyamok szervezése”*.³ Lehetséges, hogy ezt kell érteni az újszerű módokon való részvételen? Szerintem ez önmagában nem elég szándékaink hitelességének demonstrálására, hol van a rendőri és a civil képességek erősítése?

Utolsó dokumentumként a honvédelmi szervezetek 2013. évi fő célkitűzéseinek és fő feladatainak meghatározásáról szóló HM utasításból⁴ idézek. A 28. pont *az ENSZ műveleteiben való hangsúlyosabb magyar részvétel lehetőségeinek vizsgálatát határozza meg*, lévén a magyar műveleti hozzájárulás mérete az ISAF befejezését követően jelentősen csökkenni fog. A szerző minden esetre látni szeretné azokat a külügyminisztériumi biztonságpolitikai elemzéseket és a magyar érdekek vizsgálatának eredményét, amik támpontul szolgálhatnak a Honvédelmi Minisztérium számára ebben a munkában. Nagyon jól tudjuk, hogy a Magyar Honvédség eszköz a kormány kezében és nem politikaformáló. Éppen ezért az ENSZ békefenntartásban való részvételünk akkor alakulhatott volna másféppen, ha a politikaformálók más döntéseket hoztak volna. A szerepvállalás időzítését és a konkrét műveletet minden esetre nem a HM-ben kell eldönteni. A Magyar Honvédség szerepe, amennyiben a feltételek adottak, az, hogy végrehajtja a feladatot.

Hozzájárulásunk méreteit tekintve semmilyen okunk nincs szégyenkezésre. A NATO tagállamok összegzett hozzájárulása ENSZ műveletekhez mindössze 4.750 fő, ami a kéksisakosok és kéksapkások összlétszámának mindössze 5,14 %-a. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy a NATO olyan műveleteket is végrehajt, amire az ENSZ BT kérte fel a NATO-t, mert az ENSZ alá tartozó erővel nem lett volna lehetséges. A NATO tagállamok között Magyarország a hozzájárulás nagyságát te-

³ Zimonyi Attila ideiglenes ügyvivő felszólalása a Biztonsági Tanács nyílt vitáján (New York, 2011. aug. 26.)

⁴ 22/2013. (III. 29.) HM utasítás

kintve a jelenlegi 89 fős részvétellel (ebből 1 rendőr) a *11. helyen áll* (a DPKO 2013. áprilisi adatai szerint IT: 1.339 fő, FR: 948 fő, SP: 702 fő, TU: 527 fő, UK: 278 fő, GE: 210 fő, SK: 160 fő). Hozzánk képest Szlovákia nagyobb (160 fő), de Csehország 5, Románia 76, Szlovénia 18, Horvátország 30, Lengyelország 10, Portugália 2 fővel járulnak hozzá ENSZ műveletekhez. Látványos előrelépésre az ENSZ hozzájárulás terén nem számítok annak ellenére sem, hogy a NATO az ISAF műveletet követően „műveletben települt” helyett „készenléti helyzetben lévő NATO” lesz. A védelmi költségvetésből történő legutóbbi zárolás egyelőre nem a növelés lehetőségének irányába mutat.

Ajánlott irodalom

11/ 1993. (III. 12.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről.

27/1993. (IV. 23.) sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről

94/1998. sz. Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveiről

Bali József: A Magyar Honvédség tapasztalatai az IFOR/SFOR-ban. In: A civil-katonai kapcsolatok: a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium által 1997. szeptember 15-17-én rendezett nemzetközi konferencia anyaga / [Ford. Sipos Ferenc, szerk. Horváth István] Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1997

Bali József: A válságkezelésben és a béketámogató műveletekben való magyar részvétel védelempolitikai összefüggései. *Felderítő Szemle* II. évfolyam 4. szám 2003. november

Bokodi Ágnes: Mit tartanak fenn a békefenntartók? Az ENSZ békefenntartó műveletek sikerének értékelése. *Külügyi Szemle* X. évfolyam 2011. 2. szám

Gorka Sebestyén: Hungarian military reform and peacekeeping efforts. *NATO Review: summit edition*, 1995. 6. szám

Gömbös Ervin (szerk): *Az ENSZ és a NATO*. Budapest: Magyar ENSZ Társaság, 2002

<http://www.cencoop.at/>

Jakus János: Szerepvállalás a nemzetközi válságkezelő és béketámogató műveletekben. *Felderítő Szemle* II. évfolyam 4. szám 2003. november

Padányi József: Magyar katonák a békefenntartásban: 1897-2010. In: *Főhajtás: Katonai Emlékpark Pákozdi* 2010.

SHIRBRIG: Ready to deploy. <http://www.un.org/en/peacekeeping/publications/yir/2006/shirbrig.htm>

Szternák György: A MH részvételének lehetősége az ENSZ békefeladatainak teljesítésében. *Új Honvédségi Szemle* XLVIII évfolyam 6. szám, 1994. június

Sztrovecz András: A nemzetközi békeműveletek elvei és tapasztalatai. *Új honvédségi szemle*. L. évfolyam 2. füzet 1996. február

A Magyar Honvédség komoly tapasztalatokra, sőt hagyományokra épülő aktuális békeműveleti részvétele évek óta állandónak tekinthető irányvonalak mentén, adott ambíciószint mellett zajlik. Ez – figyelembe véve a Magyar Honvédség meglévő képességeit és kapacitását – jelenleg is mintegy 1000 fő egyidejű külföldi békemissziós tevékenységét jelenti. Ez a létszám a tényleges szárazföldi harcoló erők hozzávetőleg egytizedét teszi ki, mely nemzetközi összehasonlításban is jelentős és elismerésre méltó részvételt jelent. Emellett fontos kiemelni azt is, hogy az irányelveink között olyanokat is sikerült eddig teljesíteni, melyek valóban fokmérőként jelzik az „evolúciós állapotunkat” a békeműveletekben. Ilyen például a vezető nemzeti szerepkör ellátása, mely túl azon, hogy megfelelő tapasztalatokat feltételez, magas színvonalú előkészítést és folyamatos odafigyelést is igényel. Mindezek alapján megállapítható, hogy ahogy a békeműveletek dimenziói változnak, úgy változott, illetve változik a Magyar Honvédség békeműveleti képességtára, arculata is. Mára a magyar katonák képesek nemcsak hagyományos – első generációs – békefenntartó műveletekben való részvételre, hanem magasabb műveleti tempójú, többnemzeti együttműködésben megvalósuló, akár harmadik generációs békeműveleti tevékenység végrehajtására is. Az ENSZ, az EU vagy éppen a NATO szövetségi rendszerben végrehajtott békefenntartás - különösen az elmúlt egy évtizedben történt részvételünk révén - parancsnoki- szakmai vonalon, valamint az egyes harcok szintjén jelentős fejlődést hozott. Ismeretszintünk egyszerre vált komplexebbé, magasabb szintűvé, mely a szövetségesek sorában is elismertséget kapott.

Jelenleg a Magyar Honvédség békemissziós szerepvállalásának több mint kétharmadát a NATO műveleti részvétel teszi afganisztáni, illetve a balkáni kontingensei által, a fennmaradó egyharmad pedig különböző ENSZ, EU, és két- vagy többoldalú megállapodások alapján működő békeműveletekben oszlik meg.

RÉSZVÉTELÜNK JELENLEG IS FOLYÓ ENSZ MŰVELETEKBEN

Az ENSZ kötelékében tevékenykedő legnagyobb kontingensünkkel kezdve a sort, a ciprusi UNFICYP misszióban egy 77 fős kontingenssel veszünk részt, mely létszám több táborban, illetve megfigyelőponton teljesít szolgálatot. Feladatukat tekintve klasszikus, első generációs békefenntartó tevékenységet folytatnak, megfigyelőként biztosítják a jelenlegi status quo fenntartását, illetve az ütközőzóna területét. Ciprus 1960 óta független állam. Tagja az ENSZ-nek és 2004. május 1-e óta – a törökök által

megszállt terület nélkül – az Európai Uniónak. A szigeten élő görög és török közösség fegyveres összecsapásainak megakadályozása céljából az ENSZ 1964 óta békefenntartó erőket (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus – UNFICYP) állomásoztat az országban. A missziós erők feladata a kétéosztott állam görög és török ciprióták közötti fegyveres konfliktusok megakadályozása, a déli és az északi rész közötti ütközőövezet, a Zöld Vonal felügyelete.

Az UNFICYP misszióban történő magyar szerepvállalás 1993 augusztusában kezdődött 4 katonai megfigyelővel. Az itt szerzett tapasztalatok hatására a Magyar Köztársaság 1995 novemberében egy 29 fős szakasszal – az osztrák szektorban, az osztrák vezető nemzeti szerep megtartása mellett – növelte részvételét a misszióban. A szakasz az 1. század 1. szakaszának felelősségi területét vette át és feladatait *egy közös magyar – osztrák századon* belül teljesítette. A szakasz központi tábora az ún. Észak-Ciprusi Török Köztársaság területén Louroujina/Akincilar faluban települt. A személyi állomány szakaszban szolgáló részén túlmenően a magyar kontingens beosztásokat kapott az UNFICYP parancsnokságon és a magyar–osztrák békefenntartó zászlóalj törzsében is.

Minőségi változást hozott 1997. *szeptember*, amikor a magyar kontingens századerővé bővült és 107 fős összlétszámmal átvette a 4-es szektor 1. századának teljes felelősségi körzetét, illetve törzstiszti és kulcsfontosságú tiszthelyettesi beosztásokat kapott a Nicosiai Főparancsnokságon és a Famagustai Zászlóaljparancsnokságon. A többnemzeti békefenntartó zászlóalj életében az 1997. szeptemberi állományváltás más szempontból is jelentős változást hozott. A 4. szektor személyi állománya kiegészült 1 szlovén békefenntartó rajjal.

Az UNFICYP békefenntartó misszió kezdete óta a ciprusi kontingensét folyamatosan fenntartó Ausztria 2000 szeptemberében bejelentette kivonulási szándékát. A bejelentést követően Szlovénia is jelezte az ENSZ részére, hogy az osztrák kivonulás után nem kíván békefenntartó csapatokkal hozzájárulni az UNFICYP munkájához. A 4. szektorban megüresedett helyeket 2001. június óta Szlovákia békefenntartói töltik be a magyar–szlovák békefenntartó zászlóalj keretein belül.

Az UNFICYP misszió történetének kiemelkedő mozzanata, amikor az ENSZ BT 2004. október 22-én elfogadta az UNFICYP mandátumának meghosszabbítását 2005. június 15-ig, egyidejűleg döntött az UNFICYP misszió mintegy 30%-os csökkentéséről, amely többek között a magyar kontingens létszámának 30%-os csökkenését is eredményezte. A magyar hozzájárulás 2005. január 31-től 84 főre csökkent (a korábbi 122 főről), melyből 7 beosztást jelenleg szerb katonák látnak el.

Az UNFICYP - és ezen belül a magyar kontingens - mandátumból adódó általános alapfeladata a béke és a békés légkör fenntartása, amelyben a ciprusi probléma tartós és igazságos megoldása megtalálható. Fontos feladat továbbá az ENSZ fennhatóságának gyakorlása, a szektorban, a tűzszüneti egyezményt sértő, illetve a „status quo” megváltozását eredményező cselekmények felderítése és jelentése. Részt képezi a mandátumnak a szembenálló felekkel való folyamatos kapcsolattartás, segítségnyújtás humanitárius szállítmányok célba juttatásában. A misszió feladata a civil lakosság tevékenységének ellenőrzése az ütköző övezetben, továbbá illetéktelen civil behatolások megakadályozása az ütközőövezetbe.

A nyugat-szaharai MINURSO misszióban 7 fő megfigyelő teljesít szolgálatot. Marokkó 1976-ban anektálta Nyugat-Sahara északi kétharmadát, majd 1979-ben Mauritánia kivonulását követően a terület többi részét. A marokkói fennhatóság ellen Algéria támogatásával gerilla háborút folytatott a Polisario Front nevű szervezet 1991-ig, amikor ENSZ közvetítéssel tűzszünetet kötöttek. Az ENSZ a tűzszünet el-

lenőrzésére és a terület státuszát eldöntendő népszavazás előkészítésére hozta létre a MINURSO misszióját, azonban a népszavazás azóta sem lett megtartva, így mandátuma jelenleg is érvényben van.

A libanoni UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) misszióban 4 fő teljesít szolgálatot. Az UNIFIL-t 1978-ban hozták létre, miután az 1975 óta tartó libanoni polgárháborúba – 38 izraeli meggyilkolása után – Izrael is bekapcsolódott. 1978 márciusában Izrael harmincezer katonát küldött Libanonba, s elfoglalta a Litani folyótól délre eső területeket. Az ENSZ határozott állásfoglalása azonban még ezen a nyáron kivonulásra készítette az izraeli erőket, s létrehozta az UNIFIL missziót. A misszió a kezdetekben valamivel több, mint ezer katonából állt – létszáma a 2006-os libanoni-izraeli háború idején is csak háromezer fő volt – ám mandátuma, feladatai, jogköre a megalakulás után is bizonytalan maradt. Éppen ezért nem tudta megakadályozni Dél-Libanonban a Hezbollah-milíciák berendezkedését. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának az UNIFIL missziót létrehozó javaslati arról is rendelkeztek, hogy a világszervezet békefenntartó erői biztosítják az izraeli visszavonulást, valamint segítik a béke és a biztonság helyreállítását és a tényleges hatalom visszaállítását a déli területeken. Ez azonban nem sikerült, mivel a területre 1982-ben Izrael ismételt katonai alakulatokat küldött, így *egészen 2000-ig* – a dél-libanoni területek izraeli megszállásának megszűnéséig – *az UNIFIL gyakorlatilag nem tudta teljesíteni mandátumát*. A misszió történetében újabb jelentős változás állt be, amikor 2006 júliusában - az Izrael és a Hezbollah közötti összecsapások következményeként - az ENSZ BT újabb határozatot fogadott el, amelyben módosította az UNIFIL mandátumát. A határozat megbízta az ENSZ-missziót az ellenségeskedések megszüntetésének felügyeletével, az ország déli területének visszafoglalása során a libanoni csapatok támogatásával, valamint a lakosság és a segélyszervezetek biztosított humanitárius segélyszállítmányok célba juttatásának felügyeletével. A tűzszünet biztosítására ütközőzónát hoztak létre, mely az UNIFIL által felállított úgynevezett Kék Vonal (Blue Line) és a Litani folyó közötti területeket fogja közre, ahol a libanoni kormány és az UNIFIL erőin kívül tilos mindennemű fegyveres erő, eszköz alkalmazása. Egyúttal növelte a misszióban részt vevő csapatok számát a korábbi háromezerről legfeljebb tizenötezerre.

A misszióban jelenleg 22 ország 11 801 katonája szolgál. A katonák mellett 329 fős, nemzetközi civil törzs, illetve 583 helyi alkalmazott is tevékenykedik.

Az ENSZ legveszélyesebb missziója – így jellemezte a közelmúltban Ban Ki Mun, a világszervezet főtákará az UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) missziót, mivel az 1978-as kezdet óta több mint 180 ENSZ alkalmazott és katona vesztette életét Libanonban.

AZ EURÓPAI UNIÓ MISSZIÓI

Az EU afrikai műveleteiben – Kongóban, Szomáliában, és Maliban – szintén vannak katonáink, összesen 14 fővel. Az Európai Unió 2005. június 8-án indította be **EUSEC-RD CONGO** nevű tanácsadói misszióját, amellyel a Kongói Demokratikus Köztársaság stabilitásának megteremtésére törekszik. A misszió célja, hogy a nemzetközi közösség többi tagjával szoros együttműködésben támogassa a kongói vezetést egy olyan hadsereg újrászervezésében és felépítésében, amely garantálja a békét és a zavartalan gazdasági fejlődést. A misszióban szolgáló katonák e cél érdekében *közvetlen tanácsadói és szakértői feladatokat* látnak el.

A misszió központja a Kongói Demokratikus Köztársaság fővárosában, Kinshasában van, de 3–5 katonából álló tanácsadói csoportok tevékenykednek a keleti régió tartományaiban is. Az átlagos létszám 50 fő körül mozog, a mandátum azonban lehetővé teszi, hogy egyszerre maximum 60 katonára szolgáljon az Európai Unió kongói missziójában. Magyarország kezdetektől jelen van a térségben. Jelenleg 2 fő katonai tanácsadóval járul hozzá a misszió sikeréhez.

Az EU 2010. április 7-én indította a somáliai biztonsági erők kiképzésére irányuló műveletét **EUTM Somalia** néven, a kiképző tevékenység május elején megkezdődött. Az EU szorosan együttműködik az Amerikai Egyesült Államokkal, az Afrikai Unióval és Ugandával a művelet során, amelynek a gyakorlati részét az európai és az ugandai kiképzők valósítják meg. A tisztek és a magasabb beosztású tiszt-helyettesek kiképzését az európaiak, a többi katonai kiképzését pedig az ugandai hadsereg szakemberei végzik. Magyarország 3 fő tiszt-helyettesi kiképzővel és 1 fő jogi tanácsadó törzstiszttel járul hozzá a művelethez. A magyarok a németekkel közösen működtetnek egy 6 fős kiképzőcsoportot.

A Mali északi részét ellenőrzésük alatt tartó iszlamista milíciák előretörésének megállítására céljából, Mali elnökének kérése és az ENSZ Biztonsági Tanácsa vonatkozó 2085. számú határozatával összhangban 2013. január 11-én Franciaország katonai akciót indított a nyugat-afrikai országban. Az EU Politikai és Biztonsági Bizottság (Political and Security Committee – PSC) 2013. február 15-én támogatta az EU Katonai Bizottságának javaslatát, melynek értelmében a Tanács 2013. február 18-án döntött az **EUTM Mali** (EU Training Mission in Mali) misszió elindításáról. A mali haderő műveleti képességei kialakítását/fejlesztését célzó EU kiképző műveletben a Magyar Honvédség jelenleg 10 fővel, ezen belül összekötő tiszttel, mesterlövész kiképzőkkel és egészségügyi csoporttal vesz részt a misszióban.

A 2008. október 1. óta működő **EUMM Grúzia** (EU Monitoring Mission in Georgia, az EU grúziai civil megfigyelő missziója) missziót a tagállamok az EU történetében példátlan gyorsasággal telepítették, tekintettel a korábbi ENSZ és EBESZ missziók lezárására, illetve a grúziai nemzetközi biztonsági struktúra hiányára. Az EUMM az ENSZ (UNOMIG) és az EBESZ grúziai missziójának kivonását követően egyedüli nemzetközi szereplőként maradt a térségben, amelynek az egész országra kiterjed a mandátuma, ám ennek ellenére a gyakorlatban akadályokba ütközik a szakadár területekre való bejutás. A Magyar Honvédség jelenleg 3 megfigyelő beosztás ellátásával vesz részt a műveletben.

KATONÁK ÉS RENDŐRÖK A SÍNAI-FÉLSZIGETEN

A Sínai-félszigeten állomásozó **Többnemzeti Erők és Megfigyelők** (Multinational Force and Observers - **MFO**) az 1979-es Camp David-i békeszerződések ellenőrzésére Egyiptom, Izrael és az Egyesült Államok által 1981. augusztus 23-án létrehozott független nemzetközi, fegyverrel és fegyver nélkül ellátott feladatú, ideiglenes békefenntartó szervezet. A misszióban részt vevő tizenegy nemzet – Ausztrália, Kanada, Kolumbia, a Fidzsi-szigetek, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Új-Zéland, az Amerikai Egyesült Államok, Norvégia és Uruguay – az MFO számára speciális feladatokat végző katonai kontingenseket biztosítanak.

A misszió több szempontból is különbözik a hagyományos békefenntartói küldetésektől. Az MFO-nak nem a két, egymással harcban álló ország közti ütközőzónát kellett felügyelnie, hanem két szuverén állammal együttműködve (azok területein), a békeszerződés feltételeinek betartását kell szavatolnia.

Az MFO-t létrehozó békeszerződés protokoll melléklete a négy évre kijelölt főigazgató feladataként a misszió általános irányítását határozza meg, amibe beletartozik a stratégiai tervezés, az irányvonalak kidolgozása az MFO adminisztratív és műveleti eljárásai számára, kapcsolattartás a fogadó és a misszióban részt vevő nemzetek kormányaival, a békeszerződés megsértésének megállapítása, valamint a békefenntartó misszió általános működtetése. A főigazgató az irányító tevékenységet az MFO római főparancsnoksága, az erők parancsnoka (force commander) és annak törzse közvetítésével végzi, valamint a főigazgató képviselői és azok kairói, valamint tel-avivi törzsein keresztül. A római főparancsnokság irányító és támogató szerepet tölt be a műveleti, logisztikai, információs, személyügyi, jogi, pénzügyi és egyéb speciális szervezetek segítségével. Számos tevékenységet irányít, a nemzetközi civil állomány toborzását, a váltások lebonyolítását, a könyvelést, valamint a részt vevő és hozzájáruló nemzeti egyezményeket. Segíti a főigazgatót az MFO irányvonala, programjai és költségvetése meghatározásában.

A főigazgató képviselője az MFO főigazgatóját reprezentálja az izraeli és az egyiptomi kormány felé, kapcsolatot tart az MFO részt vevő, illetve hozzájáruló országainak nagykövetségeivel. A Kairóban működő képviselői hivatal tapasztalt helyi, illetve nemzetközi munkatársai támogatják az MFO beszerzéseit, szállításait, az áruk raktározását, a banki tranzakciókat, összekötői funkciót látnak el. A képviselői hivatal intézi a misszió gyakorlati politikai és katonai ügyeit, a finanszírozást, a biztosítást, a vámkezelést, a sajtó tájékoztatását, és együttműködik a helyi hatóságokkal, az egyiptomi kormányzati szervekkel.

Az erők parancsnokát (Force Commander) két évre jelölik, ő a felelős az MFO-misszió műveleti irányításáért a félszigeten. Feladatai között tartozik a jelentéstétel a főigazgatónak a békeszerződés mellékletében szabályozott, felmerülő vitás kérdésekről, valamint a vele történt egyeztetés után mindkét fél számára jelentéstétel a szerződés esetleges megsértéséről. Az erők parancsnokának alárendeltségébe tartoznak a nemzeti kontingensek parancsnokai, de ő a felelős az MFO szervezeti rendjéért is. A C zóna felügyelete mellett az MFO állománya rendszeres katonai kiképzést folytat a műveleti hatékonyság fenntartása érdekében, többek közt az interoperabilitást fejlesztő, kontingensek közti kiképzések szervezésével.

A békeszerződés I. számú melléklete *négy biztonsági zónát* jelölt ki, melyek közül három – az „A”, a „B” és a „C” zónák – az egyiptomi Sínai-félszigeten, a „D” zóna pedig a nemzetközi határ mentén, Izraelben található. A melléklet előírja az egyes zónákban állomásoztatható katonai erőkre és eszközökre vonatkozó korlátozásokat. Az „A” zónában egy egyiptomi gépesített hadosztály állomásozik 22 000 katonával, 230 harcokocsival, 480 páncélozott szállító harcjárművel és 126 tüzérségi eszközzel. A „B” zónában négy határbiztosító zászlóalj könnyű fegyverzettel; a „C” zónában az MFO 2317 fős (1731 katonával, 127 civil, 459 összekötő) erői mellett egyiptomi rendőrök és határbiztosító katonák, az egy kilométer széles „D” zónában pedig négy izraeli gépesített zászlóalj, összesen négyezer katonával és 180 páncélozott szállító harcjárművel.

A békefenntartók feladata a korlátozások betartásának megfigyelése és ellenőrzése, esetleges megsértésük megakadályozása és jelentése, a felmerülő problémák megoldása.

A misszióban jelenleg 75 fővel résztvevő Olaszország a misszió indulása óta biztosítja az MFO part menti járőregységét (Coastal Patrol Unit, CPU). A három járőrhajóval felszerelt egység szorosan együttműködik a „C” zóna déli szektorainak megfigyelőpontjaival. A tengeri műveleti támogatást nyújtó járőregység feladata a békeszerződéssel összefüggő tengeri tevékenységek és szabályszegések megfigyelése, jelentése. A szerződés értelmében az egység tengeri őrjáratokat végez a Tirani-szorosban és környékén, a zavartalan hajózás biztosítása érdekében.

A megalakítása óta eltelt évek során az MFO képes volt ellátni feladatát, biztosítani Egyiptom és Izrael számára a megkötött béke feltételeinek teljesülését a határ mindkét oldalán. A misszió békefenntartói megfigyelték és jelentették a szerződés megsértésére utaló cselekményeket mindkét félnek, s ezeket a legtöbb esetben azonnali korrekció követte. Az MFO lényegében közvetítői funkciót lát el a két fél között, és e szerepét sikeresen töltötte be, főként azért, mert semlegességét és objektivitását sohasem vonták kétségbe.

A Magyar Kontingens katona és rendőr állománnyal vesz részt, összesen 42 fővel. Az állomány mind a misszió parancsnokságát is magában foglaló Északi-táborban, mind pedig a Déli-táborban jelen van, katonai rendész és összekötő tiszti feladatok ellátása érdekében. A misszió veszélyeztetettsége az utóbbi időszakban – az „arab tavasz” hatásai miatt – megnövekedett, de a misszió vezetése tudatos lépéseket tesz a biztonság növelése érdekében.

BÉKEFENNTARTÓI TAPASZTALATOK A BALKÁNON

A hazánkhoz legközelebb eső **Balkáni Régió** térségében a magyar katonák béketámogató, illetve békefenntartó szerepvállalása 1902 és 1907 között Kosovóban, valamint 1902 és 1917 között Albániában teljesített misszióikkal kezdődött.

1995-ben a kialakult balkáni konfliktushelyzetben honi területen felajánlott bázisok átadásával támogatottuk a NATO erőket, és működtünk közre a balkánon kialakult háború lezárásához és a béke helyreállításához. A NATO IFOR műveleteihez egy Műszaki Kontingens felajánlásával járultunk hozzá, amely 1996-ban kezdte meg a munkáját. Az alakulat Horvátország területén, Okucaniban települt.

1999-ben került kiküldésre az MH Őr és Biztosító Zászlóalj első váltása, amelynek alaprendeltetése a Pristinában (Koszovó) települt KFOR erők főhadiszállásának őrzés-védelme volt.

2002-ben megkezdte szolgálatát Bosznia-Hercegovinában az SFOR/MSU kötelékében az MH Katonai Rendfenntartó Kontingens. A Kontingens 2004-ben - amikor is az Európai Unió átvette az ALTHEA műveletek keretein belül a Bosznia-Hercegovinában békefenntartó műveletek irányítását - átkerült az olasz vezetésű nemzetközi rendőri egység (IPU) alárendeltségébe. Feladatrendszere nem változott 2007-ig a kontingens felszámolásáig.

Még ugyanebben az évben a Műszaki Kontingens bázisán, annak felszámolását követően megalakul MH Szállító Szakasz, amely 2004-ben fejezte be feladatait a térségben.

2003-ban egy Őrszakasz került felállításra Skopjében (Macedonia), a NATO parancsnokság őrzés-védelme érdekében. E missziós feladatunkat, a főparancsnokság felszámolását követően 2005-ben sikeresen befejeztük.

2006-ban alkalmazásra került századerejű szervezatként - a Nyugati Többnemzeti Alkalmi Harci Kötelék (MNTF-W) többnemzeti zászlóaljának egyik századaként - az MH KFOR Század. A 150 fős szervezet Pec-ben (Koszovó) települt.

2007-ben Bosznia-Hercegovinában a változások következtében felszámolásra került a MH Katonai Rendfenntartó Kontingens és felállítását követően megkezdte békefenntartó tevékenységét az MH EUFOR Kontingens.

Összhangban a Magyar Köztársaság koszovói rendezésben vállalt szerepével, az egyesített balkáni hadszíntéren 2008 augusztusától felállításra került az MH KFOR Zászlóalj, valamint ezzel párhuzamosan kivonták és felszámolták az MH Őr- és Biztosító Zászlóaljat (MH ŐBZ), és az MH KFOR Századot.

Jelenleg balkáni hadszíntéren *két jelentősebb kontingenssel, illetve törzstisztekkel* vagyunk jelen. A délszláv válság rendezésének végrehajtását biztosító – az Európai Unió által irányított **ALTHEA** elnevezésű – műveletben tevékenykedő **MH EUFOR** kontingensünk rendeltetése tömegkezelés, fegyverbegyűjtés, objektumvédelem, VIP-kísérés, KFOR harcászati tartalék (Tactical Reserve - TACRES) feladatok, melyek végrehajtása légi (helikopter) és közúti szállítással történik. A kontingens vezetése és műveleti alegysége – a misszió műveleti koncepcióját követve – *hazai készenlében van*, műveleti területen csak a támogató törzs állománya tartózkodik mintegy 30 fővel. Szeptembertől – felváltva az osztrák műveleti alegységet – *a teljes kontingens kitelepül, és ott folytatja feladatát*.

Az EUFOR Parancsnokságán összesen 15 fő teljesít szolgálatot, élükön a törzsfőnöki beosztást ellátó Szpisják József dandártábornokkal.

Szarajevóban az EUFOR mellett a NATO is fenntart és működtet egy Parancsnokságot, melynek állományában 4 fő magyar törzstiszt tevékenykedik, köztük a parancsnokság ezredesi rendfokozatú törzsfőnökével.

A koszovói KFOR misszió pristinai bázisán állomásozik **MH KFOR** kontingens 181 fős állománnyal. Rendeltetése hozzávetőlegesen megegyezik az EUFOR kontingensével, feladata alapvetően a KFOR harcászati tartalék kötelékében való részvétel, így elmondható, hogy *a két balkáni kontingensünk a saját alkalmazási körzetében hasonló feladatokat lát el*.

A KFOR Parancsnokságon 16 fő magyar katona teljesít szolgálatot, valamint 2 fős egészségügyi csoport tevékenykedik a prizreni katonai kórház állományában.

AZ AFGANISZTÁNI SZEREPVÁLLALÁS

A Magyar Honvédség jelenlegi legfajsúlyosabb és leginkább veszélyes békeműveleti tevékenysége Afganisztánban zajlik, mivel a 2001. szeptember 11-én elkövetett terrortámadások nyomán a világ békéjének és biztonságának legfőbb veszélyforrásává a nemzetközi terrorizmus vált.

Az ENSZ 2001. szeptember 12-én az 1368. számú határozatában az USA elleni támadásokat a nemzetközi béke és biztonság elleni fenyegetésként értékelte.

A terrorcselekményeket elszenvedő Amerikai Egyesült Államok 2001 októberében elindította az „Enduring Freedom” hadműveletet Afganisztánban, mely a nemzetközi szinten fellépő és a közép-ázsiai országban működő terrorizmus felszámolására irányult. Az információk szerint az Afganisztánban jelen lévő tálib rendszer közvetve és közvetlenül is aktívan támogatta a terroristák akcióit.

Ezzel egyidejűleg az ENSZ megkezdte azon előkészítő tevékenységét, mely a tálib rezsim alól felszabaduló új, demokratikus afgán állam létrehozására irányult. Ennek nyomán 2001. november 14-én a Biztonsági Tanács ülésén döntés született az ideiglenes afgán kormány felállításáról, amelyet 6 hónap után a hivatalosan megerősített átmeneti kormány váltott fel. A határozat megvalósítása érdekében az ENSZ felszólította a tagországokat, hogy a tálib uralom alól felszabadított területeken támogassák a biztonsági intézkedéseket.

Először 2001. december 06-án, a bonni tárgyaláson hangzott el az ISAF megnevezés. Az ISAF misszió (International Security Assistance Force – Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő) létrehozását az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2001. december 20-án az 1386. számú határozatában döntötte el. Az

ISAF hivatalosan 2002. február 10-én kezdte meg működését Afganisztánban. Minden egyes időszakot, amely egy adott nemzet irányítása alatt élt meg a misszió, külön sorszámmal jelölnék.

Az ISAF misszió irányítását - az ISAF-IV. időszakában - 2003. augusztus 11-én hivatalosan átvette a NATO. Az afganisztáni NATO vezetésű ISAF misszióban számos magyar kontingens, illetve törzsbeosztású katona szolgál az ország 3 régiójában, és a fővárosban, Kabulban. A magyar erők feladatrendszerüket tekintve a stabilizációs törekvések alappillérei szerint jól kategorizálhatók, melyet tovább hangsúlyoznak a jelenlegi biztonsági körülmények, az ISAF- erők folyamatban lévő átalakulása, csökkentése, és a tervezett kivonulás is. Mára az ISAF- erők, így a Magyar Honvédség afganisztáni erőinek jelentős része is *a biztonság növelése* érdekében tevékenykedik, legyen akár szó őrzés-védelmi, kiképzői, tanácsadói vagy más egyéb feladról. *Az ISAF misszió feladatrendszere a biztonság, a fejlesztés és a kormányzati működés fejlesztésének fő irányvonalai szerint csoportosítható.*

A magyar ISAF- erők közül elsőként az afganisztáni MH Tartományi Újjáépítési Csoportról (MH PRT) kell, mint az eddigi legnagyobb kontingensünkről. A csoport ugyan 2013 márciusában befejezte küldetését és hazatelepült, de a mintegy 6 és fél éves működése kivételesen hasznosnak és eredményesnek bizonyult mind az afgán lakosság, mind pedig a magyar katonák szempontjából. A misszió *komplex feladatként* jelentkezett, amely komoly előkészítést és a résztvevő katonák számára rendkívüli felkészülést igényelt. A feladatok sokszínűsége miatt elmondható, hogy a katonák ismeretszintjét szintén komplexebbé kellett fejleszteni. A mindig változó biztonsági környezet hatásai, a helyi hatóságokkal, erőkkel és a lakossággal történő együttműködés kihívásokkal – és 7 magyar katonánk elvesztése okán áldozatokkal – járó feladatrendszert jelentett, melyre minden katonának fel kellett készülnie.

A magyar Pannónia tábornok Észak-Afganisztánban 2006-ban vettük át a hollandoktól azzal a céllal, hogy a régió egyik kulcstartományaként jellemzett Baghlan tartományban létrehozzuk a magyar vezetésű, alapvetően stabilizációs és fejlesztési feladatokra kialakított csoportunkat. Fontos kiemelni, hogy *a misszió Magyarországra – és nem a Magyar Honvédségre – vállalásaként jött létre, ezen kívül pedig jellegeből adódóan a feladat nem tisztán katonai, hanem sokkal inkább – az átfogó megközelítés elvét követve – civil-katonai megoldásokat követelt*, mely csak részben teljesült. A fejlesztési és a helyi kormányzati hatóságokat támogató feladatok - a katonai kontingens mellett - markáns civil komponensi tevékenységet követeltek, olyan civil szakértők közreműködését, akik időleges vagy állandó jelleggel a műveleti területen tartózkodnak.

A teljes műveleti képesség mellett korábban a katonai komponens több mint 250 fős állománnyal rendelkezett. A nemzetköziesítési céloknak köszönhetően számos nemzet katonái csatlakoztak a MH PRT tevékenységéhez. A katonák felkészültségének fejlődése mellett a technikai eszközeink, fegyverzetünk is változott az évek során, sőt, alkalmazott harceljárásainkat is „menet közben”, folyamatosan fejlesztettük. A Magyar Honvédség tapasztalat-feldolgozó rendszerének kialakítása révén az első kézből szerzett új információkat, ismereteket időben vissza tudtuk forgatni, és be tudtuk építeni a soron következő 6 hónapos váltás felkészülési tervébe. Mindezek mellett megtanultuk felmérni a biztonsági környezet hatásait, és a fenyegetettség szintjével párhuzamosan *képesek voltunk* – passzív és aktív rendszabályok bevezetésével – *akár proaktív módon reagálni az eseményekre, jelenségekre.* A magyar katonák tevékenységét számos alkalommal elismerések, pozitív vélemények és a szövetséges katonák bajtársi együttműködése példázta, mely összességében azt jelzi, hogy kihívásaink mellett messzemenőig eleget tudunk tenni a ránk rótt feladatoknak.

A MH PRT működése alatt – kiemelten a 2009-2010 közötti időszakban – számos más feladatkörrel rendelkező kontingens került kitelepítésre a Magyar Honvédség kötelékéből, melyek révén az afganisztáni magyar részvétel igazán összhaderőnemi jellegűvé vált. Ezen szerepvállalás nagy hatással volt a jelenlegi vállalásainkra is, mivel az ott szerzett tapasztalatokat más jellegű feladatok kapcsán is hasznosíthatjuk.

Jelenlegi vállalásaink között elsőként említhető, hogy nemzeti alárendeltségben tevékenykedik a MH Nemzeti Támogató Elem (MH NTE), mely 39 fővel hivatott biztosítani a többi magyar katona logisztikai ellátását, illetve az azzal kapcsolatos feladatok együttműködésben vagy önállóan történő végrehajtását. A MH NTE az észak-afganisztáni Mazar-e Sharifban állomásozik, kihelyezett elemei Kabulban is megtalálhatók, szinkronban a magyar erők elhelyezkedésével. Másik jelentős nemzeti alárendeltségű hazai erő a Nemzeti Hírszerző Elem (HUN NIC), mely megnevezéséhez hűen hírszerző információk gyűjtésével foglalkozik, s komoly támogatást jelent a hazai vezetési szintek, valamint – mivel szakértői a kontingenseknél is megtalálhatóak – közvetlenül a kontingensek számára.

Észak-Afganisztánban települ továbbá a MH Műveleti Tanácsadó Csoport (MH MTCS), melynek feladata kettős: egyrészt eljár az északi katonai parancsnokság felé, másrészt a rendőrpáncsnokság felé végez tanácsadói feladatokat, összesen 64 fővel. A kontingensben amerikai katonák is tevékenykednek 11 fővel, a parancsnokot is magában foglalva a magyar létszám 33 fő. A tanácsadó csoport „jogelődje” a MH Műveleti Tanácsadó és Összekötő Csoport (MH OMLT) volt, mely 2009 elején kezdte meg feladatát a MH PRT felelősségi körzetében, Baghlan tartományban. Egy igen feszített, de eredményes 3 éves időszakot követően a mentorált afgán lövészszázaló „önálló” minősítést kapott. Ennek köszönhetően a magyar vezetésű, magyar-amerikai közös tanácsadó csoportot a műveleti igények szerint más feladatra tudtuk átcsoportosítani.

Jelenleg szintén Mazar-e Sharifban teljesít szolgálatot Korom Ferenc dandártábornok az Északi Regionális Parancsnokság törzsfőnökeként, továbbá a parancsnokság törzsbeosztásait ellátó állomány, valamint a tábori kórházban tevékenykedő egészségügyi csoport, illetve 2 fő az Afgán Nemzeti Haderő Műszaki Szakiskoláján. Törzsbeosztásban szolgálnak még magyar katonák Kabulban és Kunduzban is.

A fővárosban, Kabulban szolgál a *MH Kabul Nemzetközi Repülőtér Őr- és Biztosító Kontingens* (MH KNR ÖBK), összesen 235 fővel, mely jelenleg a legnagyobb létszámú magyar katonai kötelék a műveleti területen. A vállalást – összhangban a NATO igényeivel, irányelveivel – a MH Tartományi Újjáépítési Csoport (MH PRT) kivonásával párhuzamosan, *az afganisztáni részvétel szinten tartása érdekében teljesítjük.* A feladat kiemelten fontos a NATO kivonuló erőinek szempontjából is, mivel a kabuli katonai repülőtér a kivonások egyik fő gócpontja, alaprendeltetése és kapacitásai révén a visszacsoportosítandó erők és eszközök jelentős része várhatóan itt kerül berakásra. *Ennél fogva a repülőtér biztonságának szavatolása elsődrendű kérdés, melyben a magyar kontingens kulcsszerepet játszik.*

A MH Különleges Műveleti Kontingens (MH KMK) vezetése Kabulban, míg végrehajtó elemei, a századtörzs és a különleges műveleti csoportok a kelet-afganisztáni Nangahr tartományban működnek. Tevékenységük *a különleges műveletek teljes spektrumát lefedi*, amely természetesen együttműködési (partnering) tevékenységet is magában foglalja. A kontingens kitelepítésének előzményei közt tartjuk számon az előzetes tervek alapján 2008-ban különleges műveleti törzsbeosztások betöltését, majd 2009-ben a MH Különleges Műveleti Csoport (MH KMCS) kitelepítését, mely 2012 végén törzselemeket és két csoportot magában foglaló MH KMK részvételében csúcsosodott ki. A magyar különleges műveletiek több alkalommal is kivívták elsősorban az amerikai, illetve a szövetségi partnerek elismerését.

Az Afgán Nemzeti Haderő Logisztikai Szakiskola mentorálási tevékenységét 6 fős magyar Logisztikai Mentor Csoport (MH LMCS) biztosítja, együttműködésben horvát és német mentorokkal. Tevékenységük tulajdonképpen afgán katonák logisztikai feladatok (fegyverzet-technikus, gépjármű-technikus, szakács) ellátására történő kiképzését jelenti. A misszió eddigi tapasztalatai rendkívül pozitívak. A fegyverzeti, élelmezési, raktározási és a közlekedési szakterületek oktatásában gazdag tapasztalatokat nyújt. A kontingens révén a logisztika, mint ágazat és kvázi haderőnem is képviselteti magát önálló szerepkörben az afganisztáni műveleti területen.

Afganisztáni nyugati régiójában, a shindandi légibázison teljesít szolgálatot egy tízfős magyar MH Légi Tanácsadó Csoport (MH AAT) Afganisztán nyugati részén. A kiképzőcsoport rendeltetése az afgán légierő szállítóhelikopter erői műveleti képességeinek növelése, a hajózó állomány elméleti felkészítése, gyakorlati repülő kiképzése, valamint az ANAAC (Afghan National Army Air Corps – Afgán Nemzeti Hadsereg légi hadtest) helikopterei karbantartásában történő részvétele, illetve az üzembentartó állomány mentorálása. A misszió állomáshelye az ISAF Nyugati Regionális Parancsnokság (RC-W) felelősségi területéhez tartozik. Feladatait az ISAF kiképző misszió műveleti alárendeltségében, az amerikai és az olasz nemzeti vezetés alatt álló olasz-magyar Légi Tanácsadó Csoport részeként hajtja végre Afganisztán műveleti területén belül. A hajózó állomány a hazaitól eltérő környezetben és eltérő eljárásokkal is hajt végre feladatokat (poros leszállóhelyeken, nagy tengerszint feletti magasságokon történő fel- és leszállás, terepkövető repülés végrehajtása).

A 2013. május 22-én települt haza Magyarországra a MH Légi-kiképzés Támogató Csoport (MH AMT), melynek feladata az afgán légierő (ANAAC) harci helikopteres hajózó állományának elméleti és gyakorlati repülő kiképzése, valamint a helikopterek csapatszintű üzembentartásában történő részvétel, illetve annak mentorálása volt. A csoport összesen 3 évig látta el feladatát.

A magyar légi mentorcsoportok tagjai speciális tudásuk átadásával és tapasztalatuk hasznosításával hozzájárultak ahhoz, hogy az afgán harci és szállító helikopterszázadok professzionálisabbá és hatékonyabbá váljanak. A magyar mentorok olyan – rendkívül fontos – műveletek sikeres végrehajtásához járultak hozzá, mint a konvojkísérés, légi oltalmazás, erődemonstráció, felderítés/megfigyelés, valamint csapat- és teher szállítás. A mentorok rendkívüli komoly támogatást nyújtottak a NATO kiképzési feladata (NATO Training Mission in Afghanistan - NTM-A) számára céljai elérésében. A Magyar Honvédség professzionális pilótái és repülő-műszaki szakemberei munkájukkal kivívták mindenki őszinte elismerését.

KÖVETKEZTETÉSEK

Mindezekből következően látható, hogy a Magyar Honvédség a világ számos pontján *sikeresen és eredményesen képviselteti hazánkat* a különböző válságövezetekben. Mint ahogy a békeműveletek is változnak, úgy változott és változik haderőnk részvételének súlya, ereje, megoszlása is. Hazánk több jelentős szövetségi rendszer tagjává vált, melyek készek a világ pontjain felbukkanó válságócok kezelésére, akár katonai fellépéssel is. Erre a Magyar Honvédségnek ütemezetten, tudatosan és megfelelő eltökéltséggel fel kellett készülnie mind stratégiai és hadműveleti, mind pedig harcászati, vagyis a végrehajtó képességek területén. Szövetséges együttműködésben ma már képesek vagyunk több száz fős kontinenseket több ezer kilométerre telepíteni és akár évekig bonyolult környezetben, komplexebb kihívások mellett folyamatosan a műveleti területen állomásoztatni, valamint a tevékenységüket – akár

több műveleti területen is egy időben – folyamatosan figyelemmel kísérni, munkájukat a nemzeti vezetés rendszerében maximálisan támogatni, és mindeközben igazodva a nemzetközi igényekhez új szerepvállalások szakmai tervezését is végezni. Ez igazolja a Magyar Honvédség nemzetközi szinten való elismertségét, a szakmai potenciál kifejlődését, és egyszersmind versenyképességét is. A mai katonai vezetés képes alkalmazkodni a legkülönbözőbb válságviszonyokhoz, és a katonai képességeink folytán képesek vagyunk megfelelően kezelni azokat.

Ajánlott irodalom

Bali József: A Magyar Honvédség tapasztalatai az IFOR/SFOR-ban. In: A civil-katonai kapcsolatok: a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium által 1997. szeptember 15-17-én rendezett nemzetközi konferencia anyaga / [ford. Sipos Ferenc, szerk. Horváth István] Budapest: Honvédelmi Minisztérium, 1997

Bali József: A válságkezelésben és a béketámogató műveletekben való magyar részvétel védelempolitikai összefüggései. Felderítő szemle II. évfolyam 4. szám 2003. november

Besenyő János: Küldetés 2010: Afganisztán, Bosznia-Hercegovina, Ciprus, Grúzia, Irak, Koszovó, Libanon, Nyugat-Sahara, Sínai-félsziget. Budapest Zrínyi Kiadó 2010

Gelsei András: A békeműveletek néhány aktuális kérdése. Hadtudomány 2003. 2. szám

Gorka Sebestyén: Hungarian military reform and peacekeeping efforts. NATO Review: summit edition, 1995. 6. sz.

Isaszegi János: Contribution of the Hungarian Defence Forces to UN-, OSCE-, MFO- and NATO-led Peace-Missions. http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/isaszegi/isaszegi_pub_2002_06.pdf

Juhász Zsolt: A magyar katonák külszolgálati tevékenysége: történeti áttekintés a Magyar Honvédség külszolgálati tevékenységeiről

Padányi József: Magyar katonák a békefenntartásban: 1897-2010. In: Főhajtás: Katonai Emlékpark Pákozd 2010.

Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre. Hadtudomány. XVI. évfolyam 3. szám 2006. szeptember

Szternák György: A MH részvételének lehetősége az ENSZ békefeladatainak teljesítésében. Új Honvédségi Szemle XLVIII évfolyam 6. szám, 1994. június

Tomolya János: Békefenntartó kézikönyv. 2010. Budapest, Zrínyi Kiadó

Besenyő János

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE
AZ ENSZ BÉKEMŰVELETEIBEN¹

A rendszerváltás előtti időszakban Magyarország a szocialista blokk országaként ugyan tagja volt a világszervezetnek, azonban az ENSZ békeműveletekben egészen 1988-ig semmilyen formában nem vett részt. Ugyan már 1986-ban felmerült annak a lehetősége, hogy csatlakozzunk az egyik misszióhoz, de ezt akkor még nem vállalta fel az ország akkori vezetése. A rendszerváltáshoz közeledve az ország politikai vezetése egyre inkább rájött arra, hogy változás lesz, amit nem tartózkodhat fel, ezért az állampárt vezetése úgy döntött, hogy inkább részt vesz az átalakulásban. Más vezetők pedig úgy gondolták, hogy a rendszer megmarad, de azt szerették volna a nyugati világ előtt még jobban konszolidálni. A két csoport érdeke egybeesett, így az ENSZ-ben történő nagyobb szerepvállalásnak, ezen belül az éppen akkor átalakuló békefenntartásnak egyre nagyobb támogatottsága lett.² Volt egy kisebb, pragmatikus csoport is, amely az ENSZ műveletekbe való bekapcsolódást a lehetséges anyagi előnyei, az abból származó jövedelem miatt támogatta. A politikai és katonai vezetés már az 1980-as évek közepén megkezdte a tájékozódást, hogy milyen műveletekbe lenne érdemes bekapcsolódnunk, lehetőség szerint a magyar külpolitika érdekeinek megfelelő helyen. Az egyik ilyen lehetséges helyszín Irak volt, ahol a magyarok igen jó politikai és gazdasági kapcsolatokat építettek ki, így nem volt kérdés számunkra, hogy az iraki-iráni háborút lezáró béke megállapodás után 1988 augusztusában az ott felállításra kerülő ENSZ misszióba (az ENSZ Iráni-Iraki Katonai Megfigyelő Csoportja – UNIIMOG) kontingenst küldjünk.

A kiküldött katonák helytállása és az irakiakkal meglévő igen jó kapcsolata³ miatt a misszió kivonása után is igényt tartott az ENSZ néhány magyar főtisztre az ENSZ Főtítkári Különleges Iraki Irodája állomá-

1 Tanulmányomban azokat a klasszikus ENSZ műveleteket mutatom be, amelyekben a Magyar Honvédség tagjai vettek részt. Véleményem szerint – és az ENSZ Békefenntartási Főosztálya szerint sem – nem tartozik ide a fegyverzetellenőrzéssel foglalkozó ENSZ Különleges Bizottság Hivatala (UNSCOM - United Nations Special Commission), se az azt felváltó Iraki fegyverzetellenőrzési Misszió (UNMOVIC - The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission), annak ellenére, hogy ezekben is szolgáltak magyar katonák. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/> (letöltés ideje: 2013. 06. 04.)

2 Tisovszky János (1997): Az ENSZ és a Békefenntartás, 17-22. o.

3 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1990, 91. doboz, 001779/1. sz. irat

nyában.⁴ A magyar katonák igen fegyelmezett, hatékony munkát végző csoportnak számítottak a misszióon belül, amit az ENSZ illetékesei is többször megerősítettek.⁵ Már ebben az időben felmerült, hogy a szomszédos szocialista országokkal közösen létre kellene hozni egy békeműveletre kiképző központot, ez azonban sohasem valósult meg.⁶ Hasonló ötlet merült fel a Namíbiába kiküldött magyar rendőri kontingens parancsnokában is,⁷ de a terv csak később öltött testet, amikor 1993 szeptemberében a Honvédség Zách utcai objektumában létrehozásra került a MH Békefenntartó Erők Kiképző Központja (BEKK), ahol 1994-ben megkezdtek az első önálló magyar békefenntartó alegység felkészítését.⁸

AZ 1990-ES ÉVEK SIKEREI

Eközben megtörtént itthon a rendszerváltás, és senki sem tudta, folytatjuk-e a békeműveletekben történő szolgálatot. Szerencsére az ország új vezetése szintén prioritásként kezelte a békefenntartó tevékenységet, amely láthatólag egyre nagyobb elismerést hozott Magyarországnak.⁹ (1. ábra) Hazánk első ilyen missziója az ENSZ Második Angolai Ellenőrzési Missziója volt, amely 1991-ben kezdődött, amellyel párhuzamosan futott az iraki-kuvaiti béke megállapodást ellenőrző *Irak-Kuvait Megfigyelő Misszió*, amelyet pedig hamarosan követett az ENSZ Mozambiki Művelete. Ekkor még csak „klasszikus” békefenntartói feladatokat láttunk el a nemzetközi közösség nagy meglepedésére. E missziók viszonylag gyorsan több más művelettel folytatódtak Libériában, Ruandában, Grúziában, Tádzsikisztánban, Cipruson és Koszovóban. Katonáink nem csak a műveleti területen, hanem a nemzetközi törzsekben és parancsnokságokon is kiemelt teljesítményt nyújtottak, hatékonyan érvényesítették a magyar érdekeket.

Részben ennek volt köszönhető, hogy az ENSZ New York-i parancsnokságára a békeműveleti osztályra irányítiszteket delegálhattunk, akik nemzetközi szinten láthattak bele a békefenntartásba.¹⁰ Ugyancsak erre az időszakra tehető a Magyar Honvédség békefenntartó rendszerének kialakítása is (Békekiképző Központ létrehozása, felkészítő tanfolyamok először külföldön majd itthon, stb.). A magyar katonák jó híre, az általuk nyújtott teljesítmény pedig újabb és újabb lehetőségeket hozott a bé-

4 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1991, 76. doboz, 001703. sz. irat

5 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1995, 66. doboz, 00555. sz. irat, valamint MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 00581. sz. irat

6 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 00583/5. sz. irat

7 A magyar kontingens parancsnoka Gál Gáspár Tamás alezredes így fogalmazott a kérdéssel kapcsolatosan: „Célszerű más műveletekben is részt vennünk, ennek érdekében azonban meg kellene teremteni az ilyen részvétel hátterét a megfelelő emberi, szervezeti és logisztikai bázis kialakításával... Érdemes lenne megfontolni hasonló (a svédek által működtetett békekiképző központ), szerény méretű intézmény kialakítását a magyar hadseregen belül is.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1990, 91. doboz, 001647. sz. irat

8 A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 29. o.

9 Hogy az új vezetés mennyire komolyan gondolta a békeműveletekben történő részvételt, jelzi az is, hogy 1990. szeptember 15.-én az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának ülésén Király Bála nyugalmazott tábornok, országgyűlési képviselő javasolta, hogy a Magyar Honvédség egy zászlóalja, ENSZ parancsnokság alatt vegyen részt az Irak elleni nemzetközi koalícióban. Végül a javaslatát a kormánytöbbség elutasította, a zászlóalj helyett pedig kiküldésre került egy 37 fős magyar katonai egészségügyi alakulat, amely azonban nem az ENSZ, hanem Szaúd-Arábia parancsnoksága alatt 1991. január 14 és május 29. között teljesített szolgálatot az első Öbölháborúban. Így ez sem számított ENSZ műveletnek. - A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 179-181.o.

10 Besenyő János (2013): Hungarian military forces in Africa – past and future. Recovering lost knowledge, exploiting cultural anthropology resources, creating a comprehensive system of training and preparation. p. 145.

kefenntartás területén. Ennek következtében kérték fel Magyarországot, hogy delegáljon egy tábornokot az ENSZ Indiai és Pakisztáni Katonai Megfigyelő Csoportja élére. Bali József vezérőrnagy 1999 és 2000 között látta el ezt a feladatot. Nyugodtan állíthatjuk, hogy sikeres tevékenysége is hozzájárult ahhoz, hogy 2002-ben egy újabb ENSZ misszió katonai parancsnoki posztját ajánlották fel számunkra. Ezt a beosztást Száraz György vezérőrnagy nyerte el, aki kimagasló tevékenységének köszönhetően három teljes éven keresztül, egészen 2005-ig töltötte be a MINURSO parancsnoki beosztását, mind a békefenntartók és a szembenálló felek nagy elégedettségére.

1. ábra · Életképek a magyar ENSZ- missziókból

tördelő üzenete: (csak bemutatásként) A szerző által kapott fotómontázs nyomdailag ilyen kicsiben használható csak, (jobbra színes kép) túl kicsi a felbontása. Ezért böngésztem hasonló nagyobb felbontású képeket (magyar katonák Uganda, Ciprus és egyéb helyeken) és készítettem belőle montázst (fent). Meg kellene kérdezni a szerzőt, hogy megfelel-e neki!?

VÁLTOZÁS, HANGSÚLYELTOLÓDÁS

Miután Magyarország csatlakozott a NATO-hoz, illetve az Európai Unióhoz, az új igényeknek megfelelően átalakította a békefenntartási koncepcióját. Ez azt jelentette, hogy az ENSZ műveletekből szinte teljesen kivonultunk, csökkentetük a klasszikus békefenntartó műveletekben részt vevő fegyvertelen megfigyelők létszámát, azonban megnöveltük a szövetségi kötelezettségeinkből fakadó feladatainkat a Balkánon, Irakban és később Afganisztánban.¹¹ 2004 novemberében négy ENSZ műveletben (Ciprus, Grúzia, Koszovó és Nyugat-Szahara) 138 fő,¹² 2005 februárjában már csak 96 fő szolgált ugyaneközben a missziókban.¹³ Viszont 2007-ben már öt ENSZ műveletben (Grúziában, Nyugat-Szaharában, Libanonban, Cipruson és Koszovóban) 103 magyar megfigyelő teljesített szolgálatot.¹⁴ 2010-ben az ENSZ missziók száma háromra csökkent (Ciprus, Libanon és Nyugat-Szahara), amelyekben 95 magyar békefenntartó szolgált.¹⁵ Napjainkban is e missziókban teljesítenek feladatot a magyar katonák. Egy idő után stagnált az ENSZ műveletekben szolgálók száma, míg a NATO és EU műveletekbe kiküldöttek folyamatosan növekedett. Mára az ENSZ missziókban szolgálók aránya a külszolgálatra vezényelték 10%-t sem éri el, ami világosan jelzi a megváltozott prioritásokat.

Az MH átszervezések során a békefenntartással foglalkozó intézményi rendszer - MH BEKK, MH Művelet Irányító Központ (MH MIK), békefenntartási és válságkezelési osztály, stb. - részben megszűnt, részben pedig átalakult, és ilyen módon is sok tapasztalt szakember áramlott ki a rendszerből. A korábban összegyűjtött dokumentációk, jelentések, térképek és egyéb anyagok feldolgozása nem történt meg, azok többségét megsemmisítették. Az elmúlt években ismét előtérbe került, hogy a korábbi ENSZ műveletek tapasztalatait érdemes lenne feldolgozni, ezért a magyar katonai vezetés a Művelet Irányító Központon belül létrehozott egy tapasztalat-feldolgozó osztályt. A tapasztalatok nyilvános feldolgozását azonban inkább néhány katonai kutató végezte el, akik általában azokat a műveleteket dolgozták fel, amelyekben maguk is részt vettek. A fiatalok békefenntartás iránti érdeklődését mutatja, hogy az elmúlt években egyre több diplomamunka íródott az ENSZ műveletekről, sőt néhány doktori értekezés is született.

ENSZ MŰVELETEK MAGYAR RÉSZVÉTELLEL

A legelső missziónk az iraki-iráni háborút lezáró *ENSZ Iráni-Iraki Katonai Megfigyelő Csoportja* (UNIIMOG - United Nations Iran-Iraq Military Observer Group) néven, 1988 augusztusa és 1990 júliusa között zajló művelet volt, ahová a misszió megalakulásakor az első csoportban 15 katonatiszt

11 Az új szövetségekhez történő csatlakozás mellett 1998-ban Magyarország alapítóként részt vett a CENCOOP (Central European Nation's Cooperation in Peace Support), azaz „a közép-európai nemzetek együttműködés a békétámogatás terén” szervezet létrehozásában, amelyben Ausztria, Románia, Szlovákia, Szlovénia és Svájc vettek még részt. 2002-ben Horvátország is csatlakozott a szervezethez. Bár a CENCOOP reménykeltően indult, néhány év múlva a békétámogatás teréről más területekre helyeződött át a hangsúly, így az eredeti célkitűzések nem valósultak meg. (letöltés ideje: 2013. 06. 02)

12 Padányi József (2005): A magyar Honvédség részvétele a békefenntartásban, 140. o.

13 Nagy Tamás (2005): A békefenntartás múltja és jelene, 137. o.

14 A Magyar Honvédség Évkönyve 2007 (2008), 26. o.

15 A Nemzeti Konszenzus négy éve. Honvédelem 2006-2010 (2010), 81-82. o.

utazott ki. Az **UNIIMOG** feladatai az ENSZ BT 619 (1988) sz. és a 671 (1990) sz. határozatok alapján az alábbiak voltak:¹⁶

- a két fél katonai egységeinek a nemzetközileg elismert határok mögé való visszavonásának ellenőrzése;
 - a szembenálló feleket elválasztó zóna létrehozása, működtetése;
 - a két fél közötti tűzszünet ellenőrzése, a status quo fenntartása;
 - a tűzszüneti sértések kivizsgálása;
 - humanitárius és bizalomépítő akciók szervezése (pl. a csatatéren elesettek tetemeinek cseréje).
- A műveletben 46 honvédtiszt vett részt.¹⁷

A következő művelet a megszűnt UNIIMOG „örököséként” működött tovább, ugyanis a Világszervezet nem akarta teljes egészében kivonni az Irakban, illetve Iránban szolgáló békefenntartókat, már csak azért sem, mert látható volt, hogy Szaddám Husszein olyan lépéseket tesz, amelyek a térség stabilitását veszélyeztetik. Ez a művelet, amely az *ENSZ Főtitkár Különleges Iraki Irodája* (UNOSGI - UN Office of the Secretary General in Iraq) néven ismert, 1991 februárjától – 1992 decemberéig működött. Az irodák állományában két magyar honvédtiszt teljesített szolgálatot. Az **UNOSGI** az alábbi tevékenységekre kapott felhatalmazást:¹⁸

- A két fél közötti tűzszünet ellenőrzése, a status quo fenntartása;
- Irak-iráni konfliktusok kivizsgálása, konzultációk a szembenálló felekkel;
- Katonai és polgári szakértői tevékenység;
- Biztonság, bizalomépítő tevékenység.

Szaddám Husszeint az ENSZ jelenléte és az USA figyelmeztetése sem tartotta vissza Kuvait lerohanásától, így az ENSZ BT határozata alapján újabb művelet indult, az ENSZ *Irak-Kuvait Megfigyelő Missziója* (UNIKOM - United Nations Iraq - Kuwait Observation Mission) 1991 áprilisától egészen 1994 áprilisáig, ahol 21 honvédtiszt szolgált. Az **UNIKOM** mandátuma az ENSZ BT 689 (1991) sz. határozata alapján az alábbi tevékenységekre terjedt ki:¹⁹

- az Irak és Kuvait közötti demilitarizált övezet felügyelete, kiemelten a Khawr Abd Allah vízi útra;
- a határsértések megakadályozása;
- összecsapások, katonai akciók tényének jelentése;
- fizikai erő használata a demilitarizált övezet, valamint az újonnan kijelölt határövezet megsértésének megakadályozására.

A magyarok itt is a misszió megindításának kezdetén kapcsolódtak bele a munkába, 1991. április 05-én érkezett meg ugyanis az első 7 fős kontingens, amelyet 1992 áprilisában váltott a következő csoport.²⁰

A művelet során a magyar katonák - bár sok nehézséggel szembesültek -, jól helytálltak, amit a világszervezet és a missziók vezetői is megerősítettek. Az, hogy ez nem csak udvariassági formula volt, bizonyítja az is, hogy több esetben kellett a békeműveletekben szolgáló, egyes országokat figyelmeztetni, mivel azok megszegték az ENSZ előírásait. Magyarország egyre több békefenntartó műveletbe kapott meghívást a világszervezet vezetésétől, amelyet az ország vezetése is támogatott. Így kerültek magyar katonák az ENSZ Második Angolai Ellenőrző Missziójába (UNAVEM-II. - *United Nations Angola Verification Mission II.*), amelyben 1991 júliusától 1995 februárjáig szolgáltak magyar katonák,²¹ majd később rendőrök is. Az **UNAVEM-II.** mandátuma az ENSZ BT 696 (1991), és 747 (1992) sz. határozatok alapján az alábbiakra vonatkozott:²²

- Békeszerződésben foglaltak betartatása
- Tűzszünet előírásainak ellenőrzése
- Az angolai rendőrség felügyelete
- Választások megfigyelése és az eredmények hitelesítése
- Mediáció a szembenálló felek között.

Az **UNAVEM-II.** misszióban a Magyar Honvédség 42 tisztje teljesített szolgálatot. Az angolai magyar békefenntartók olyan sikeresek voltak, hogy az ENSZ főtitkára további békefenntartókat kért, az 1992 decemberétől 1994 decemberéig tartó ENSZ Mozambiki Műveletébe (**ONUMOZ** – United Nations Operations in Mozambique). Az **ONUMOZ** rendeltetését az ENSZ BT 797 (1992) sz. határozata alapján a következő tevékenységek képezték:²³

- A kormány és a **RENAMO** által megkötött tűzszünet betartatása, ellenőrzése
- Külföldi katonák kivonásának ellenőrzése és biztosítása
- Különböző fegyveres csoportok lefegyverzése, a fegyverek begyűjtése
- ENSZ és más nemzetközi szervezetek működtetésének biztosítása
- Segíteni az infrastruktúra újjáépítését
- Részvétel a választások lebonyolításában
- Humanitárius tevékenység koordinálása, menekültkérdés.

Az **ONUMOZ** misszióban a Magyar Honvédség tisztjei közül 42 fő teljesített szolgálatot, akik közül többen is a misszió parancsnokságára, illetve a katonai szektorok élére kerültek kulcspozíciókba.²⁴

A mozambiki misszió sikeres befejezését követően 1995 februárjában indult az *ENSZ Harmadik Angolai Ellenőrzési Missziója* (**UNAVEM-III** - United Nations Angola Verification Mission III.), ahova az ENSZ Békefenntartási Igazgatósága ismét magyar katonákat kért. Az **UNAVEM-III.** mandátuma az ENSZ BT 1055 (1996) sz. határozata alapján a következő tevékenységekre terjedt ki:²⁵

16 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uniimog.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

17 A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 29. o.

18 United Nations: Yearbook of the United Nations. Volume 45.1991 (1992), pp. 165-166

19 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unikom/> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

20 A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 29. o.

21 A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 29. o.

22 <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/Unavem2.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

23 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onumoz.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

24 Besenyő János: Hungarian Peacekeepers in Africa and a Hungarian Perspective on the UN Mission in Mozambique - Romanian Military Thinking, Military theory and Science Journal of Romanian Armed Forces General Staff, 2011/2, April-June, p. 174-183

25 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unavem3.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

- A Lusakai Egyezménybe foglaltak betartatása
- Tűzszünet előírásainak ellenőrzése
- Az állami adminisztráció kiépítésének támogatása
- UNITA átalakítása fegyveres csoportból politikai párttá
- A fegyveres csoportok és a civil lakosság leszerelése és lefegyverzése

Az **UNAVEM-III.** misszióban a Magyar Honvédség tisztjei közül 65 fő teljesített szolgálatot.²⁶ Ez a művelet 1997 júniusában fejeződött be, amikor megkezdődött az **ENSZ Angolai Megfigyelő Missziója (MONUA - United Nations Observer Mission in Angola)**, amiben szintén szolgált 15 magyar katoná. A **MONUA** feladatait az ENSZ BT 1118 (1997) sz. határozata a következőképpen fogalmazta meg:²⁷

- Az állami közigazgatás újjáépítésének ellenőrzése
- Az **UNITA** szervezeti egységeinek az új kormányba és haderőbe való beolvadásának segítése és ellenőrzése
- Az **UNITA** haderő felszámolása, a bázisok bezárása, a fegyveresek lefegyverzése, majd visszaillesztése a civil életbe
- A tűzszüneti megállapodás előírásainak ellenőrzése, betartatása
- Az angolai rendőrség semlegességének biztosítása, az **UNITA** biztonsági erőinek beolvasztása országos és helyi szinten a rendőrség állományába
- Fegyverek begyűjtése, megsemmisítése
- Az emberi jogok biztosítása a lakosságnak, a civil társadalom kiépítése, a különböző civil szervezetek létrejöttének, működésének támogatása
- Humanitárius szervezetek munkájának segítése, a rászorulókat segélyezésének koordinálása.

Még a mozambiki békefenntartó művelettel egy időben, 1993 szeptemberében indult el az **ENSZ Megfigyelő Missziója Libériában (UNOMIL - United Nations Observer Mission in Liberia)**, amely egészen 1997 szeptemberéig tartott. Az **UNOMIL** mandátuma az ENSZ BT 866 (1993) sz. határozata alapján az alábbi tevékenységekre szolgált:²⁸

- Cotonou Békeszerződésbe foglaltak betartatása
- Tűzszünet ellenőrzése + **ECOWAS** támogatása
- Lefegyverzési és leszerelési folyamatban való részvétel
- Határrendészeti feladatok, csempészet felszámolása
- Az **ECOMOG** támogatása, tűzszüneti tevékenység.
- Az ENSZ és más humanitárius szervezetek munkájának segítése
- Választások megszervezése és lebonyolítása.

A műveletben - a korábbi jó tapasztalatok miatt - a Magyar Honvédség delegálhatott egy katonai tanácsadót, aki a misszió politikai vezetőjének személyes tanácsadójaként teljesített szolgálatot. A ta-

nácsadó – Forgács László ezredes – az összes katonai vonatkozású döntés meghozatalában részt vett, javaslatait, tanácsait a New-yorki ENSZ Központ minden esetben elfogadta.

A libériai művelethez hasonlóan 1993 júniusában kezdődött meg az **ENSZ Ugandai-Ruandai Megfigyelő Missziója (UNOMUR - United Nations Observer Mission Uganda -Rwanda)**, amely 1994 szeptemberéig tartott. A művelet előkészítő törzset egy ideig egy magyar tiszt, Makay Viktor százados irányította, aki mandátumának lejártá után Angolában folytatta a tevékenységét. Az **UNOMUR** az ENSZ BT 846 (1993) sz. határozata alapján a következő tevékenységekre kapott mandátumot:²⁹

- Határőrizeti misszió
- Hutu - tuszi fegyveres csoportok megfigyelése
- Csempészet, fegyverkereskedelem visszaszorítása
- Ellenségeskedések megakadályozása
- Bizalomerősítő tevékenység
- Arusha Béke megállapodás megkötésében való részvétel.

A művelet előkészítő fázisában négy magyar honvédtiszt, majd a műveletben további négy magyar katonai megfigyelő teljesített szolgálatot.³⁰

1994-ben indult meg az **ENSZ Megfigyelő Missziója Grúziában (UNOMIG - United Nations Observer Mission in Georgia)**, amely 1994-2009 között működött. A művelet kezdetétől annak megszűnéséig folyamatos volt a magyar részvétel, váltásonként először 5, majd 7 katonai megfigyelővel. Az **UNOMIG** - nak az ENSZ BT 858 (1993) sz. határozata alapján a következő feladatokat kellett megvalósítani:³¹

- A tűzszüneti egyezmény betartatása, különös tekintettel Szuhumi térségére
- a Független Államok Közössége által felállított békefenntartó erők tevékenységének megfigyelése
- a fegyverzetmentes övezetre és a nehézfegyverekre vonatkozó korlátozó rendszabályok betartatása, a biztonsági zónában történő fegyveres csapatmozgások megfigyelése és jelentése
- a különböző egyezmények megsértésének kivizsgálása
- humanitárius szervezetek működésének segítése.

Ebben a misszióban veszítette el a Magyar Honvédség az egyik legtapasztaltabb békefenntartóját, dr. Török László ezredest, aki a misszió parancsnokhelyetteseként 2001. október 08.-án a Kodori- völgyben helikopteres ellenőrzést hajtott végre, amikor egy ismeretlen fegyveres csoport tagjai földről indított rakétával lelőtték helikopterét.³²

A következő magyar részvételű békeművelet Közép- Ázsiában volt, ahol az **ENSZ Tádzsikisztáni Megfigyelő Missziója (UNMOT - United Nations Mission Observers in Tajikistan)** működött 1995. április - október között. A misszió parancsnokhelyettesi posztjára az angolai és libériai tapasztalatok-

26 Besenyő János: A Magyar Honvédség részvétele az angolai béketeremtésben, Sereg Szemle, VIII. évfolyam, 1. szám, 2010. január-március 134-143. oldal

27 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monua/monua.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

28 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomil.htm> (letöltés ideje: 2013. 04. 17)

29 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomur.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

30 A Honvédelem négy éve 1990-1994 (1994), 29. o.

31 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unomig/> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

32 A Honvédelem négy éve 1998-2002 (2002), 64. o

kal rendelkező Forgács László ezredest jelölték. Az **UNMOT** a következő tevékenységekre kapott mandátumot az ENSZ BT 968. sz. (1994) határozata alapján:³³

- Tűzszünet ellenőrzése a tadzsik-afgán határon
- A béke megállapodásban rögzítettek biztosítása
- Tűzszüneti egyezmény, határsértések kivizsgálása
- A tadzsik kormány és ellenzék által felállított vegyes bizottság munkájának segítése
- Együttműködés a konfliktusban résztvevő felekkel
- Rendszeres munkakapcsolat fenntartása az EBESZ helyi missziójával, valamint a Független Államok Közössége helyi békefenntartó erőivel;
- Humanitárius tevékenység, a menekültek visszatérésének segítése.

Ebben az időszakban, 1993-ban csatlakozott Magyarország az *ENSZ Ciprusi Békefenntartó Erőhöz* (**UNFICYP** – United Nations Peacekeeping Force in Cyprus), amelyben az MH katonái ma is szolgálatot teljesítenek.

A 90-es évektől az ENSZ szerepet vállalt a balkáni békeherélésben is, de az ott zajló műveletei közül Magyarország csak egyben vállalt szerény szerepet. Az *ENSZ Ideiglenes Koszovói Adminisztrációs Missziójában* (**UNMIK** - United Nations Interim Administration Mission in Kosovo), váltásonként egy-egy egy törzstiszt dolgozott, aki a világszervezet Katonai Összekötő Hivatalában végezte munkáját.³⁴ Az **UNMIK** Koszovóban az ENSZ BT 1244 (1999) sz. határozata alapján az alábbi feladatokat végzi:³⁵

- Polgári közigazgatás létrehozása, működtetése
- A koszovói önrendelkezés biztosítása, az önkormányzatok működésének segítése
- Humanitárius tevékenységek, civil-segélyszervezetek munkájának biztosítása, koordinálása
- Infrastruktúra újjáépítése;
- Rend és törvényesség visszaállítása, emberi jogok biztosítása;
- A kitelepített és elüldözött polgári lakosság visszatelepítése otthonaikba.

A magyar katonák tevékenységével elégedett ENSZ vezetők 1999-ben felajánlották, hogy magyar tábornok töltheti be az *ENSZ Indiai és Pakisztáni Katonai Megfigyelő Csoportjának* (**UNMOGIP** - United Nations Military Observer Group in India and Pakistan) parancsnoki posztját. A megfigyelő csoportot – mint már jeleztük - Bali József vezérőrnagy irányította 1999-2000 között. Az **UNMOGIP** az ENSZ BT 39. (1948) és 47. (1948) sz. határozatai alapján:³⁶

- Felügyeli Jammu és Kasmír államban az India és Pakisztán között létrejött tűzszünetet
- Ellenőrzi a szembenálló felek tevékenységét
- Megakadályozza az ellenségeskedések kiújulását
- Kivizsgálja a tűzszünet megsértését és jelenti a főtitkár számára;
- Segíti az ENSZ Indiában és Pakisztánban működő irodájának tevékenységét.

33 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmot/Unmot.htm> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

34 A Honvédelem négy éve 1998-2002 (2002), 65.o.

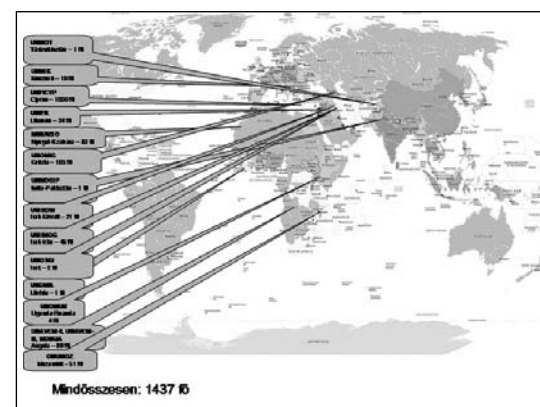
35 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

36 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/> (letöltés ideje: 2013. 06. 03.)

Koszovó után újra egy *afrikai művelet következett*, amikor is az ENSZ elindította a Nyugat-szaharai Népszavazási Misszióját (**MINURSO** - United Nations peacekeeping mission in Western Sahara). A **MINURSO** 1991-ben indult, amelyhez magyar rendőrök már 1997-ben, az első magyar békefenntartó katonák pedig 2000-ben csatlakoztak.³⁷

A legfrissebb ENSZ művelet, amelybe Magyarország katonát küldött, az *ENSZ Libanoni Ideiglenes Erő* (**UNIFIL** - United Nations Interim Force in Lebanon) volt, ahol 2006 óta váltásonként négy katonatérképész teljesít szolgálatot a misszió parancsnokságán Naqourában, az MH Geoinformációs szolgálat állományából.³⁸

2. ábra • Magyar katonai részvétel az ENSZ műveletekben

Össességében tehát kutatásaim szerint a Magyar Honvédség 13 ENSZ misszióban, három kontinensen, 12 országban vett részt kéksapkás műveletben, amely során 1437 magyar békefenntartó szolgált a kék zászló alatt. (2. ábra) A világszervezet műveleteiben való aktív részvétel - különösen a 90-es években – megnyitotta az utat Magyarország számára a nemzetközi közösségbe való bekapcsolódáshoz, és hozzásegítette a Magyar Honvédséget ahhoz, hogy fokozatosan fel tudjon készülni a bonyolultabb, csapaterőt igénylő, harci feladatokat is tartalmazó, teljes interoperabilitást feltételező béketámogató műveletekre, mint amilyenek Irakban és Afganisztánban voltak.

37 Besenyó János (2012): A nyugat-szaharai válság egy magyar békefenntartó szemével, 171. o.

38 A Magyar Honvédség Évkönyve 2008, (2009) 28, és 148. o.

TERVEZETT, DE MEG NEM VALÓSULT MŰVELETEK

Természetesen az elmúlt évtizedek alatt több olyan alkalom adódott, amikor egy-egy műveletre az ország vezetése magyar egységeket, katonákat ajánlott fel, de valami ok miatt megghiúsult a kiküldetés. *Jelenleg hét ilyen műveletről tudunk, és még az is kiderülhet, hogy más felajánlásaink is lehettek.*³⁹

Az első ilyen műveletünk 1988-ban Namíbiában lett volna az *ENSZ Átmenetet Segítő Csoportjában* (UNTAG - United Nations Transition Assistance Group), ahová a Honvédség vezetése egy nagyobb létszámú katonai egységet szeretett volna kiküldeni.⁴⁰ A későbbi egyeztetések során pedig logisztikai, illetve szállítóegységeket ajánlottunk fel.⁴¹ Ezt azonban az ENSZ akkor nem preferálta, részben azért, mert a Varsói Szerződés országait nem akarták a misszió ilyen fontos területéhez engedni, másrészt azért, mert a már jelentős tapasztalattal bíró „klasszikus békefenntartó országok” kiszorítottak minket. Ehhez még az is hozzájárult, hogy a Szovjetunió nyomására a misszióra tervezett összeget jelentősen csökkentették,⁴² ezért az ENSZ a logisztikát olyan országoknak ajánlotta fel, amelyek ezért költségtérítést nem kértek.⁴³ Ekkor kárpótlásul felajánlották, hogy rendőröket, esetleg választási megfigyelőket

39 Sajnos a Magyar Honvédség a rendszerváltás óta tartó folyamatos átszervezések nyomán nem fordított kellő figyelmet arra, hogy a műveletek iratanyagát, tapasztalatait feldolgozza, azokat kutassa. Főleg igaz ez a rendszerváltást követő évtizedben zajló műveletekre, amelyeket sokan csak „az elfelejtett missziók” időszakának neveznek. Egyedül az SFOR művelet eseményeit dolgozta fel néhány, korábban ott szolgált katona (*Padányi József, Görög István: Az IFOR-SFOR Magyar Műszaki Kontingens 1996-2002, Budapest: Zrínyi Kiadó, 192 p.*), illetve az afrikai műveleteket dolgoztam fel magam (Besenyő János: *Magyar Békefenntartók Afrikában. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat kiadványa, Budapest, 2013*) egy interjúkötet keretében. Mivel csak nagyon kevés írásos anyag maradt fenn a műveletekről, így még derülhetnek ki olyan felajánlások, egyeztetések, amelyekről jelenleg nem rendelkezünk ismeretekkel.

40 Somogyi Ferenc, a VIII. területi Főosztály vezetője vette fel a Külügyminisztérium részéről a kapcsolatot a Honvédelmi Minisztériummal, amelyről így jelentett a külügyminiszter számára: „Pacsek elvtárs (Pacsek József altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes) érdeklődésemre ma telefonon közölte, hogy érdekeltek az ENSZ akcióban való részvételben, készek akár egy nagyobb létszámú egységet is kiállítani. Végleges döntést persze csak a részletek ismeretében lehetséges.” - MNL OL XIX-J-1-j Namíbia 1988, 70. doboz, 003777. sz. irat

41 1988 decemberében a New-yorki magyar ENSZ képviselő vezetője találkozott Martti Ahtisaari főtítkárhelyettesével, aki jelezte, hogy az ENSZ mindenképpen számítana a magyarokra a namíbiai rendezésben, de ne csak katonai, hanem polgári feladatok ellátásában is vállaljunk részt. Ez után jeleztük, hogy, „felkérés esetén készek vagyunk polgári-politikai, illetve katonai-logisztikai részfeladatokra az UNTAG operációkban (!)” A katonai vezetés az első magyar ENSZ műveletben mindenképpen szeretett volna katonákat küldeni, így a hetekig tartó egyeztetéseken jelezték, hogy készek vagyunk vállalni a misszió logisztikai biztosítását. Ezt a Külügyminisztérium főosztályvezetője továbbította is a New-yorki nagykövetség számára: „Nagykövet elvtárs sürgősen keresse fel az UNTAG-al kapcsolatos előkészületeket irányító ENSZ főtisztviselőt és a Várkonyi -Cuellar megbeszélésre hivatkozva - **nem hivatalosan erősítse meg**, hogy készek vagyunk részt venni a namíbiai akció polgári-politikai és katonai-logisztikai feladatainak ellátásában. Ez utóbbi területen – a HM-el konzultálva – szívesen vállalnánk egész vagy részfeladatot az egészségügyi ellátás, az élelmezés, az ivóvíz-biztosítás, a ruházati ellátás, az infrastruktúra létrehozása, különösen a híradó rendszer kiépítése és működtetése, a közúti és bizonyos légiszállítás megszervezése, a helyi energiaellátás biztosítása és a fegyver-és lőszerellátás területén.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1988, 112. doboz, 004884 sz. irat

42 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 0042/1. sz. irat

43 A New-yorki magyar ENSZ képviselő vezetőjének jelentése az egyeztetésekről: „Az ENSZ Titkárság illetékesei szívesen vették a felajánlásunkat, de kötelező érvényű ígéretet nem tettek. Sok ország tett felajánlást térítésmentes logisztikai feladatokra, ezért hazánk sem logisztikai, sem az egészségügyi területen résztvevők között nem szerepel.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 0042/2. sz. irat. Nem sokkal később újabb, hivatalos tájékoztatást küldött a minisztérium vezetőinek: „A katonai komponenssel kapcsolatos - más forrásokból származó - információ szerint a katonai megfigyelők között szerepel Lengyelország és Csehszlovákia 10, illetve 20 fővel. A logisztikát adók, illetve a szállítók között szocialista ország nincs (kanadai, ír, svéd, dán, ausztrál és svájci).” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 0042/3. sz. irat

küldhetünk Namíbiába. Az ország akkori vezetése egy 22 fős rendőri kontingenst ajánlott fel, amelybe a Honvédelmi Minisztérium, Belügyminisztérium és a Külügyminisztérium állományából kívántak jelölni.⁴⁴ A kontinensbe végül csak külügyi és belbiztonsági szakemberek vettek, akik 1989–1990 között szolgáltak a misszióban.⁴⁵

A következő lehetséges műveletünk az 1989-ben Közép-Amerikában felállításra kerülő *ENSZ Közép- Amerikai Megfigyelő Csoportja* (ONUCA - United Nations Observer Group in Central America) lehetett volna, ahová katonai megfigyelőket terveztünk küldeni. A kihelyezés azonban ismeretlen okok miatt megghiúsult.

Bár már 1986-ban felmerültek bizonyos találgatások az *UNIFIL műveletben* történő magyar szerepvállalásról,⁴⁶ végül 1991 végén az ENSZ Békefenntartó Műveletek Főosztálytól Magyarország kapott egy olyan felkérést, hogy a libanoni misszióba biztosítsunk tábort kórházat egészségügyi személyzettel.⁴⁷ Erre készek is voltunk és jeleztük a világszervezet vezetőinek az „egyértelmű érdeklődésünket,” azonban olyan sokáig tartott a minisztériumok között a szakmai egyeztetés, hogy a velünk együtt felkért lengyelek megelőztek bennünket, felajánlották az ENSZ számára a kért képességeket.⁴⁸ Ezek után a New-yorki magyar ENSZ képviselő vezetője informálisan találkozott a főtítkárral mellett dolgozó – békeműveletekkel foglalkozó - finn ezredessel, és megállapodtak abban, hogy Magyarország felméri azokat a képességeket (katonai megfigyelők, gyalogos zászlóalj, civil rendőrségi megfigyelők, civil választási megfigyelők, egészségügyi egységek, emberi jogi szakértők), amely területeken gyorsan tudna meghatározott erőket az ENSZ rendelkezésére bocsátani. A Külügyminisztérium meg is kereste az Igazságügyi, a Belügyi és a Honvédelmi Minisztériumot ezzel a kérdéssel, de az egyeztetések további sorsáról még nem sikerült információt találni.

A világszervezet már 1991-ben elhatározta egy kambodzsai békeművelet, az ENSZ Kambodzsai Átmeneti Hatósága (UNTAC - United Nations Transitional Authority in Cambodia) megindítását, amelynek a szervezése 1992 februárjában kezdett felgyorsulni. Ekkor találkozott a magyar ENSZ nagykövet a kambodzsai művelet élére kijelölt Yasushi Akashival, akinek jelezte a magyar „szerepvállalási készség konkrét részleteit.”⁴⁹ Ekkor a külön megbízott megkérdezte, hogy képesek vagyunk-e 75 vagy annál több rendőrt küldeni a műveletbe, illetve milyen létszámmal és anyagi-műszaki eszközökkel tudunk részt venni logisztikai, egészségügyi, víztisztító, tűzszerezés, akna-elhárítási, illetve megsemmisítő feladatok végrehajtásában. Ezen kívül arra is kíváncsi volt, hogy tudnánk-e egy gyalogos zászlóaljat kiküldeni, amelynek 60 napig képesnek kellene lenni önfenntartó módon működni. Végül azt is tudni szeretne volna, hogy milyen létszámban tudnánk biztosítani katonai megfigyelőket. Kérte, hogy minél hamarabb adjuk meg számára a válaszokat, mert a misszió hamarosan beindul.⁵⁰ A külügyminisztéri-

44 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1989, 102. doboz, 0042/21. sz. irat

45 Besenyő János, Molnár Erik (2012): ENSZ békefenntartás magyar részvétellel: Namíbia, Seregszemle, X. évfolyam, 1. szám, 2012. január- március 133-144. o.

46 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1986, 160. doboz, 002418/1 sz. irat

47 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1991, 76. doboz, 00315. sz. irat

48 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1992, 76. doboz, 00236/ sz. irat

49 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1992, 76. doboz, 00533/2 sz. irat

50 A hazaküldött levelében a nagykövet azzal indokolta a gyors válasz szükségességét, hogy az Magyarország elismertségéhez nagyban hozzájárulhat a misszióban való részvételünk, illetve „Akashi irodájában most egymás kezébe adják a kilincset a különböző nemzeti ajánlatokat tevő nagykövetek.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1992, 76. doboz, 00533/2 sz. irat

um azonnal megkereste a Honvédelmi Minisztériumot, hogy milyen képességeket tudna felajánlani a felsoroltakból. Azonban a HM nem volt képes egy teljes zászlóaljat kiállítani, így az ENSZ részére már csak egy rendőri kontingenst ajánlott fel Magyarország.⁵¹

1993 márciusában, ENSZ felkérésre Szomáliába, az *ENSZ Második Szomáliai Akciójába* (UNOSOM II. - United Nations Operation in Somalia II), ajánlottunk fel egy zászlóalj szintű tábori kórházat.⁵² Az akkori magyar vezetést úgy tájékoztatták, hogy a kérés elutasítása komoly presztízsveszteséget jelentene Magyarországnak, így vállaltuk a misszióban való részvételt. Nem sokkal később az UNOSOM I. vezető tisztjeivel találkoztak a missziót magyar részről előkészítők, akik úgy nyilatkoztak, hogy „Fel kell készülni arra, hogy az UNOSOM II.-vel az ENSZ szerepvállalásának egy igen hosszú és gyötrelmes szakasza veszi kezdetét.” Pár nap múlva az ENSZ egyik főtítkárhelyettese egy szűk körű értekezleten hasonlóan borúlátó véleményt fogalmazott meg: „Az ENSZ számára alternatíva Szomáliában nincs, kényszerpályán halad, s hosszú, keserves és veszélyes út áll előtte.”⁵³ A magyar tábori kórházat az ENSZ déli dandárjának kötelékébe, Barbera városába kívánták telepíteni. Azonban rövid időn belül kiderült, hogy a világszervezet és Magyarország különbözőképpen értékeli a misszióban való részvételünket. Az ENSZ egy 72 fős egységgel számolt, amelyben sebészeket (3 fő), mütős asszisztens orvosokat (4 fő), ambulanciát (2 fő), osztályos orvosokat (2 fő), belgyógyászokat (2 fő), fogászt, higiénés orvost, gyógyszerészt és további tiszteket, altiszteket vártak, akiknek a felkérést követően 3 héten belül meg kellett volna kezdeni a munkát. Ezzel szemben a Honvédség egy maximum 30-50 fős egység felajánlását tervezte és csak egy hónappal a felkérés után utaztak volna ki Szomáliába. Ugyanakkor jeleztük, hogy igényt tartunk a misszió parancsnokságán található egészségügyi parancsnokhelyettesi (fősebész) posztra is. Az ENSZ az orvosok számára fejkenként 960 USD/hónap illetményt és teljes ellátást ajánlott, illetve vállalta a teljes egészségügyi személyzet kiszállítását és a kinti munkához szükséges gyógyszerek, kötszerek biztosítását, de a tábori kórház teljes eszközparkját, felszerelését a magyaroktól várták. Ezzel szemben Magyarország teljes költségtérítést, kórházi eszközöket, felszereléseket, valamint orvosonként 2000 USD/hónap fizetést igényelt, ezen felül aktívan részt kívántunk venni a művelet irányítási-tervezési mechanizmusában is.⁵⁴ A Honvédség vezetése azonban kijelentette, hogy nem hajlandó semmilyen felszerelést, eszközt biztosítani, mert az eredeti felajánlás csak egy egészségügyi alakulatról szólt felszerelés nélkül. Ha az ENSZ Központ elfogadja a felajánlást, rendben van, ha nem, akkor inkább vállaljuk a presztízsveszteséget. Mivel a felek álláspontja nem közeledett, az egység nem került kiküldésre.

Már 1990-ben felmerült annak a lehetősége, hogy Nyugat-Szaharában részt vegyünk az akkor még csak felállításra tervezett *MINURSO műveletben*.⁵⁵ Bár a Külügyminisztérium látott fantáziát a

misszióban való részvételünkre, de ezt akkor a Magyar Honvédség még nem vállalta.⁵⁶ Néhány évvel később azonban az ENSZ megkereste a New-yorki magyar ENSZ képviselőt, hogy a Nyugat-Szaharában megtartandó referendum támogatására hajlandók lennének-e egy 200 fős logisztikai zászlóaljat 6 hónap időtartamra kiküldeni. Az alakulat ellátó, szállító és javító tevékenységet végzett volna a MINURSO katonai egységeinek, a sivatagban lévő békefenntartóknak, és szükség esetén a polgári állomány részére is. A zászlóaljnak 1995. június 01-vel kellett volna megkezdnie a kitélepülést és augusztus 01-el pedig elérni a 100%-os művelési képességet. A misszió 1996 februárjában fejeződött volna be. A felkérést a képviselő február 08-án megküldte a Külügyminisztérium számára, ahonnan két nap múlva Szelei K. Gyula főosztályvezető továbbküldte a Vezérkar, Hadművelési Főcsoportfőnökség Nemzetközi Információs Osztályára. A misszióban történő elvi részvételi szándékot március 14-én erősítette meg a Vezérkar részéről Kántor Ferenc vezérőrnagy, de néhány kérdés tisztázását kérte a Külügyminisztériumtól.⁵⁷ Mivel a felmerült kérdéseket nem tudták megnyugtatóan rendezni, illetve a Honvédség a saját költségvetéséből nem volt képes finanszírozni a zászlóalj felállítását és működtetését, április 12-i jelentésében Kántor vezérőrnagy arról tájékoztatta a HM helyettes államtitkárát, Tóth Tibort, hogy „gyakorlatilag nem látunk lehetőséget arra, hogy a kontingenssel a misszióban részt vegyünk.”⁵⁸

Utoljára az ENSZ *dél-szudáni műveletébe* (UNMIS – United Nations Mission in the Sudan), 2005-ben kértek tőlünk katonai megfigyelőket, akiknek a felkészítését megkezdték, amelyben jómagam is részt vettem. Végül a kiképzett és felszerelt állományt más műveletekbe csoportosították át, így Szudánba sem küldtünk katonákat.

A MŰVELETEK EREDMÉNYEI

A Világszervezet missziói nem csak komoly kihívást jelentettek az ország, a Honvédség és az abban résztvevők számára, de eredményeket, pozitívumokat is. Ezek véleményem szerint a következők:

Bekapcsolódás a nemzetközi békefenntartásba

A 80-as évek végén az ENSZ jó lehetőséget adott a magyar politikai és katonai felső vezetésnek a nemzetközi közösségbe való bekapcsolódásra. Bár a különböző feladatvállalások előtt még egyeztetnünk kellett a szovjetekkel, a nemzetközi „nyitás” meghozta a világszervezet és a nyugati államok elismerését.

51 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1992, 76. doboz, 00533/6. sz. irat

52 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1993, 61. doboz, 00253/4. sz. irat

53 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT, 1993, 61. doboz, 00253/5. sz. irat

54 MNL OL XIX-J-1-j ENSZ 1993, 61. doboz, 00253/6. sz. irat

55 A New-yorki állandó magyar képviselő vezetője 1990. június 21.-én találkozott a nyugat-szaharai képviselőjével, amelyről így írt: „A Frelimo (!) itteni állandó megfigyelője azt javasolta, hogy mi is gondolkozzunk egy az ENSZ által felállítandó békefenntartó tevékenységben való részvételünk lehetőségéről. Elképzelésük szerint ugyanis szeretnék ugyanazon országok részvételét biztosítani, amelyek a namíbiai operációban (!) részt vettek. Az akció nyelve spanyol.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1990, 91. doboz, 07589. sz. irat

56 A Külügyminisztérium az alábbiakat írta a Honvédelmi Minisztériumot képviselő Szentesi György ezredesnek: „A Polisario megkeresése nem minősül hivatalos felkérésnek, azt az ENSZ főtítkára hivatott megtenni. Előzetes értékelésünk szerint az ENSZ nyugat-szaharai békefenntartó akciójában történő magyar részvétel mind általános külpolitikai érdekeink, mind a térség országaival fenntartott kétoldalú kapcsolataink szempontjából előnyös lehet. Ezért úgy véljük, hogy az előzetes érdeklődés elől ne zárkozzunk el, esetleges részvételünk konkrét módozatairól azonban csak konkrét megkeresés, illetve felkérés esetén döntsünk.” - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1990, 91. doboz, 002360. sz. irat

57 HVK HDMFCSFH 72/53/1995 sz. irat

58 HVK NKCSF 72/57/1995 sz. irat

Megszerzett tapasztalatok, új eljárás módok

Magyar katonák utoljára 1973-75-ben vettek részt komolyabb békeműveletben (Vietnám), azonban az ottani csapatkötelékben történő alkalmazás jelentősen különbözött attól, ami az UNIIMOG, UNOSGI, UNIKOM és más ENSZ műveletek követeltek. A kéksapkás műveletekben ugyanis a katonák általában egyéni (megfigyelői) beosztásokban teljesítettek szolgálatot, ahol csak nagyon ritkán került két magyar egyidejűleg egy bázisra. Így a kint szolgálók rákényszerültek arra, hogy minél hamarabb megtanulják az akkoriban még csak formálódó, kialakulás stádiumában lévő ENSZ békeműveletek eljárásrendjét. Az itt megtanultakat „hazahozták”, bár a rendszer gyanakodva tekintett ezekre, hiszen az ENSZ műveletek előtt is működött a Honvédség... Mivel a rendszerváltást követően az ENSZ missziókban való részvétel gyakorlattá vált, meg kellett teremteni annak a lehetőségét, hogy kiképezzük a missziókba kiküldendőket. Ehhez ajánlottak akkor segítséget a komoly békeműveleti tapasztalatokkal bíró észak-európai államok, Svédország, Dánia, és Norvégia. Ezt a magyar vezetés ekkor még visszautasította, és megpróbált a környező, „baráti szocialista” országokkal *egy közös békeműveleti kiképzőközpontot* létrehozni.⁵⁹ A kezdeményezés azonban meghiúsult, mert a környező államok inkább „vetélytársat és nem partnert” láttak a magyarokban.⁶⁰ A nemzetközi kooperáció elmaradása, illetve a krónikus pénzühiány miatt úgy döntöttek, hogy az ország egyedül fogja kiképezni a békeműveletre kijelölt állományt. A felkészítések egy részét a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, az HM Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrzési Központ (HM HIEK), majd pedig a Zách utcai laktanyában létrehozott MH Békefenntartó Kiképző Központ (MH BEKK) végezte. A felkészítésekbe bevonták a missziós tapasztalatokkal rendelkezők egy részét, akik az általuk hazahozott ENSZ szabályozókból és eljárásrendekből oktattak.⁶¹ Bár sokak számára ezek az első felkészítések kezdetlegesnek és túl hosszúnak tündek, az eredményességükhöz nem fért kétség, mivel a magyar katonák közül senkit sem kellett a felkészületlensége miatt repatriálni.

Rugalmasabb alkalmazás

A megszerzett ismeretek lehetővé tették a műveleti területen tapasztalatot szerző állomány rugalmasabb alkalmazását, akik közül többen a NATO csatlakozásra történő felkészülésben kaptak szerepet, illetve sokan közülük bekerültek az első NATO csoportba, így nem csak az ENSZ, hanem a NATO szervezetében is képviselhetők Magyarországot. De sokan kerültek a missziók után magasabb beosztásba a Honvédelmi Minisztérium, a Vezérkar, vagy éppen a Katonai felderítő Hivatal állományába.

59 A rendszerváltás után igen jó kapcsolatokat alakítottunk ki az említett északi országokkal, illetve Ausztriával, mivel ezek az országok szinte az összes ENSZ békeműveletben részt véve, hatalmas tapasztalattal rendelkeztek, amelyet szívesen megosztottak a magyar katonákkal. 1993. május 27-28.-án a HM szervezésében és az északi országok részvételével két napos konferenciát tartottak „a békefenntartásról és jövőjéről.” Innentől kezdve több magyar tiszt kapott lehetőséget arra, hogy az ENSZ által is akkreditált svédországi békekiképző központban szerezhesen szakmai tapasztalatokat.

60 Később a volt szocialista országok közül Lengyelországgal alakítottunk ki gyümölcsöző kapcsolatokat a békefenntartás terén, amely keretén belül a magyar katonák több lengyel ENSZ Kiképző Központ által szervezett kiképzésben és továbbképzésben vettek részt. - A Honvédelem négy éve 1994-1998 (1998), 39. o.

61 Besenyő János: Magyar Békefenntartók Afrikában, 152-153, 180-181, és 212. oldal

Elismertség a Magyar Honvédségnek és Magyarországnak

Bár az ENSZ missziókba kiküldött magyar katonák között alkalmanként előfordultak kisebb fegyelmi vétségek, más országokkal összehasonlítva a magyarok munkához való hozzáállása, nyelvismerete, egyéb szakmai képessége és fegyelme igen jó volt. Részben ennek volt köszönhető, hogy a világszervezet az 1990-es évek derekán egyre több műveletben ajánlott fel Magyarországot számára részvételi lehetőséget, és több misszióban (MINURSO, UNMOGIP, UNMOT, UNAVEM II, stb.) parancsnoki, parancsnokhelyettesi, vagy magas törzsbeosztásokat is betölthettünk.⁶²

Nyelvi ismeretek, kommunikáció javulása

A rendszerváltás idején nagyon kevés katona beszélt angolul a hadseregben, többségük a katonai felkészítés (KFH, különböző felderítő alakulatok), illetve kevesebben a Honvédelmi Minisztérium, valamint a magasabb parancsnokságok állományában szolgáltak. Ezért az első missziók állományába többnyire őket jelölték ki, de a váltások kiállítása folyamatos gondot jelentett.⁶³ Ezt felismerve a katonai vezetés több helyőrségben is angol nyelvtanfolyamot szervezett azok számára, akik vállalták a missziókban történő szolgálatteljesítést. Ennek ellenére még jó pár évig gondot jelentett, hogy megfelelő angol nyelvismerettel rendelkező katonákat küldjünk a műveletekbe. Mindenesetre a missziók nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az „iskolapadban” megszerzett tudást a Honvédség tisztjei ténylegesen is képesek legyenek használni.

Több ENSZ pozíció megszerzése, erősödő lobbitevékenység

A vizsgált időszakban – részben a sikeresen végrehajtott műveleteknek köszönhetően – Magyarországot egyre aktívabb tevékenységet fejtett ki a világszervezetben belül, ahol több fontos pozíciót sikerült megszerezni, ezáltal a lobbitevékenységünk is erősödött. Bár sok kérdésben eredményes volt a magyar lobbitevékenység, még nem sikerült elérnünk azt a fontos célkitűzésünket, hogy az ENSZ ellátórendszerébe Magyarország is bekapcsolódhasson. Ehhez a megváltozott prioritások mellett valószínűleg az is hozzájárult, hogy az 1990-es évek végén csökkent az aktivitásunk a világszervezetben belül.

62 Esztergályos Ferenc a New-yorki magyar ENSZ nagykövetség 1990. május 26-án részt vett az ENSZ békefenntartással foglalkozó speciális bizottságának ülésén, amelyről így írt: „Hazánk békefenntartásban betöltött szerepének és a magyar résztvevők teljesítményének megítélése kifejezetten pozitív” - köszönhetően az UNIMOG, az UNTAG és az ONUVEM műveletekben szolgálóknak, ami miatt a Világszervezet az UNIMOG parancsnokságán egy ezredesi helyet ajánlott fel hazánkknak, amit először Esztergályos Ferenc ezredes töltött be. - MNL OL XIX-J-1-j ENSZ BT 1990, 91. doboz, 002057. sz. irat

63 Nem csak az ENSZ missziókban, de a korábbi vietnámi békeműveletnél is az egyik legnagyobb problémát jelentette a magyar katonák hiányos angol nyelvtudása, annak ellenére, hogy a kiutazás előtt kötelesek voltak nyelvvizsgát tenni. Ennek ellenére a nyelvtudásuk folyamatos fejlesztésre szorult, illetve voltak olyanok is, akik a vizsga ellenére képtelenek voltak angolul kommunikálni. http://www.archivnet.hu/hadtortenet/a_vietnami_kaland.html?oldal=1 (letöltés ideje: 2013. 05. 30)

Anyagilag kedvezőbb, mint az EU vagy NATO műveletek

Bár a Világszervezetten belül nettó befizetők vagyunk, ennek ellenére az ENSZ békeműveletekben való részvételünk a visszatérítési szabályok miatt sokkal költségghatékonyabbnak tekinthetőek, mint azok, amelyekben szövetségi vállalásaink miatt vállalunk szerepet.⁶⁴ Vannak olyan fejlődő országok (India, Pakisztán, Banglades, Ghána,), amelyek az ENSZ refinanszírozási rendszernek köszönhetően komoly fejlesztéseket tudnak a hadseregekben megvalósítani, illetve az ENSZ műveletekhez való hozzájárulással katonáik a hazai fizetésük többszörösét szerezhetik meg. Arra, hogy ezek a műveletek anyagilag kisebb terhet rónak a magyar költségvetésre, akkor jöttünk rá, amikor Magyarország részt vállalt a jóval költségigényesebb NATO és EU műveletekben. Ennek ellenére - politikai és egyéb érdekérvényesítési okokból – minimálisra csökkentettük az ENSZ műveletekben való részvételünket.

Jelenlegi helyzet

Az elmúlt évek során ártékelődtek Magyarország prioritásai, fontosabbá vált számunkra az USA, EU és NATO által indított műveletekben való részvétel, így a jelenlétünket jelentősen lecsökkentettük az ENSZ missziókban: a régi missziókat befejeztük, vagy kivonultunk belőlük, újakat pedig nem vállaltunk. Így nem tudjuk kihasználni a logisztikai visszatérítési rendszerben rejlő lehetőségeket és még távolabb kerülünk attól, hogy valaha is az ENSZ logisztikai beszerzéseiből részt kaphassunk. Továbbra is nettó befizetők vagyunk, és a magyar alkalmazottak aránya is jelentősen csökkent a világszervezetben.

Talán ennek is köszönhető, hogy szerepünk, befolyásunk minimális az Egyesült Nemzetek Szervezetében. Ez igen jól látszott, amikor hazánk az ENSZ kelet-európai választási csoportjának rendelkezésre álló egy nem állandó tagsági szerete volna megszerezni az ENSZ Biztonsági Tanácsban a 2012/13-as időszakra. Hiába próbáltunk lobbizni, a csoportunkból az utolsók lettünk, így a reményünk, hogy a világszervezetre komolyabb hatást gyakorolhassunk, meghiúsult. Ezt csak részben ellensúlyozza az a tény, hogy Magyarországot - Kenyával együtt - megválasztották a világszervezet keretei között zajló, a világ fenntartható fejlődési céljait kidolgozó kormányközi tárgyalások társelnökének, és mint ilyen fel a 2015 utáni másfél évtizedre szóló „fejlődési agenda” rendszerbe foglalásáért.⁶⁵

A múlt tapasztalatai tükrében érdemes lenne átgondolni a jelenlegi békeműveleti politikánkat és az ENSZ műveletekben ismét nagyobb szerepet vállalni.

A tanulmány az ENSZ ciprusi békefenntartó missziójának (UNFICYP) szerteágazó tevékenységét mutatja be. ¹ Éppen ezért a ciprusi eseményeket csak olyan mértékben mutatom be, csak azokat a tényeket és részleteket ismertetem, amely elősegítik vagy érthetővé teszik e cél teljesülését.

A misszió lassan negyvenéves történetét átfogó tudományos munkával nem találkoztam. A misszió tevékenységének rekonstruálásához nagyon hasznosak az ENSZ főtükára által a Biztonsági Tanács felé félévente benyújtott beszámolók, amelyek azonban csak napjainktól 1993-ig találhatóak meg az interneten. Nyomatott monográfiák UNFICYP történetének egy-egy korszakáról szintén nem léteznek, egy-egy kontingens hosszabb-rövidebb időszakának bemutatása – általában a volt kontingensparancsnokok szempontjából – elfordul. Ciprus történetéről számtalan könyv és elemzés született, ezek általában csak érintőlegesen foglalkoznak az UNFICYP katonai tevékenységével, kivéve azokat a munkákat, amelyek kifejezetten az 1960-évek vagy az 1974-es török invázió katonai aspektusaira fókuszálnak.

ÚT A FÜGGETLENSÉGIG

A Földközi -tenger keleti részén fekvő Ciprus szigete legalább a 16 századtól kettős, görög-török identitásúnak számít. A görög közösség már ókor óta jelen van a szigeten, a török közösség érkezése 1597 számítható, amikor a sziget velencei kézbe került az Oszmán Birodalom ellenőrzése alá került. Az 1878-as Berlini Kongresszus egyik eredményeként a sziget brit kézbe került, miközben névleg továbbra is török fennhatóság alatt maradt.²

Az I világháború kitérője után a szigetet annektálta a Brit Birodalom, miután az Oszmán Birodalom a tengelyhatalmak oldalán lépett be a háborúba. A brit jelenlét egészen 1960-ig fennma-

64 Besenyő János, Boldizsár Gábor (2008): Az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó műveleteinek logisztikai rendszere, Katonai Logisztika, 1-12. o.

65 http://hvg.hu/vilag/20130318_Magyarország_fontos_feladatot_kapott_az_E (Letöltés ideje: 2013. 05. 30)

1 A konferencián az UNFICYP előadást Kretz György tartotta. A tanácskozáson bemutatott – Lukács Péter és Kretz György nevével fémjelzett – prezentációból a szerző több vázlatot az előírásoknak megfelelően felhasznált (A szerkesztő megjegyzése)

2 Cserébe a brit jelenlét engedélyezéséért Isztambul ígéretet kapott Londontól, hogy katonai segítséget fog nyújtani, ha a cári orosz birodalom agressziót követne el a birodalom ázsiai területei ellen. Az 1878-as Berlini Kongresszus alapvetően a Balkán nagyhatalmi felosztását szolgálta, miután az 1887-88-as török-orosz háborúban az Oszmán Birodalom súlyos vereséget szenvedett. A sziget stratégiai jelentősége – brit szempontból – sokat csökkent az után, hogy London 1882-től ellenőrzése alá vonta Egyiptomot és Szudánt

radt. A második világháború után Nagy-Britannia korlátozott önkormányzatiságot biztosított a szigetnek, amelyet a politikai elit elégtelennek ítélt. A függetlenség követelése mellett egyre hangsúlyosabban jelentkezett a görög ciprióta lakosság és a Görögország közötti *egyesülés* (enózisz) politikai jelszava.³ Erre válaszul a lakosság mintegy 20 százalékát kitevő török ciprióta kisebbség politikai vezetői az *elkülönülés* (takszim) jelszavával kezdtek kampányolni, még ha ez megvalósíthatatlan is lett volna, hiszen a török közösség nem egy tömbben, hanem szétszórva, gyakran egyes falvakban élt Cipruson.

Az enózisz két ciprusi vezéralakja III. Makarios érsek és George Grivas tábornok volt. Utóbbi vezetésével 1955-ben jött létre az EOKA félkatonai mozgalom, amely a sziget brit dekolonizációjáért küzdött erőszakos eszközökkel, elsősorban a brit fegyveres erők és a közigazgatás képviselőit támadva.⁴ A függetlenség érdekében végrehajtott erőszakos akciók hamarosan interetnikai konfliktussá váltak, a török ciprióták Török Ellenállási Mozgalom (TMT) néven létrehozták saját paramilitáris szervezetüket.⁵ A ciprusi görög közösség igyekezett függetlenségi törekvéseit a nemzetközi közösség, elsősorban az ENSZ elé vinni. Nagy-Britannia erre válaszul Görögország és Törökország bevonásával trilaterális keretek között igyekezett olyan formában biztosítani a sziget függetlenségét, amely saját érdekeit is biztosítja.⁶

A függetlenség elnyerésének utolsó fázisa az ún. *London-Zürich egyezmények* előkészítése volt. Az 1959-ben, Londonban megszületett *Alapító szerződés* (*Treaty of Establishment*) biztosította a Ciprusi Köztársaság függetlenségét illetve a brit szuverén katonai bázisok (Sovereign Base Area) létrehozását.⁷ 1960 februárjában Zürichben formálták meg a *Garancia Szerződést* (*Treaty of Guarantee*), amelynek keretében a három hatalom vállalta, hogy semmilyen formában nem vesznek részt vagy támogatják Ciprus egyesülését más országgal, vagy az ország megosztását. Ha ezek veszélye felmerülne, akkor közösen vagy önállóan beavatkozhatnak a *status quo ante* helyreállítása érdekében (ez utóbbi kitétel volt az 1974-es beavatkozás alapja Törökország részéről).⁸ A *Szövetségi szerződés* (*Treaty of Alliance*) keretében a török, görög és ciprusi fél arról állapodott meg, hogy a felállítandó Ciprusi Nemzeti Gárda (a hadsereg) kiképzése céljából egy 950-fős görög és egy 650-fős török katonai kon-

tingens állomásozhat Cipruson.⁹ Mindhárom szerződést Ciprus függetlenségének kikiáltása napján, 1960. augusztus 16-án írták alá.

A ciprusi alkotmány két nemzeti alapon álló unitárius államszerkezetet hozott létre, ahol a török ciprióta közösség jelenléte minden területen (törvényhozás, végrehajtó hatalom, közigazgatás, hadsereg, igazságszolgáltatás stb.) 30 százalékos arányban biztosított. Az ország elnöke Makariosz érsek lett, alelnöke pedig a török ciprióta Dr. Fazıl Küçük.

ALKOTMÁNYOS VÁLSÁG ÉS AZ ENSZ CIPRUSI BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓJÁNAK TELEPÍTÉSE

A Makariosz érsek vezette görög ciprióta vezetés 1963-ban 13 pontos alkotmány-kiegészítéssel állt elő, amely a török kisebbséget számos, az alkotmányba foglalt kiváltságtól megfosztotta volna. A török ciprióta vezetés ezt az enózisz előkészítésének tekintette. A válasz erre a teljes bojkott volt, miniszterek kiléptek a kormányból, közalkalmazottaik felfüggesztették a munkájukat. 1963. december 21-én súlyos harcok robbantak ki Nicosia egyik törökök lakta negyedében. A fővárosban állomásozó 650 fős törökországi katonai kontingens elhagyta bázisát, és állásokat foglalt el Nicosia környékén, illetve a fővárost az északi Kyrene kikötővárosával összekötő stratégiai útvonalon (A török erők az 1974-es invázióig fenntartották a jelenlétüket, amikor is biztosították a partraszálló török egységek előrenyomulását).

Az erőszakos cselekmények később az egész országra kiterjedtek, és ennek hatására megkezdődött a török ciprióta közösség enklávékba történő tömörülése. Mintegy 20 000 menekült hagyta el települését, 24 török és 72 vegyes falu vált elhagyatottá, az áldozatok száma meghaladta a 300-t.¹⁰ A koncentráció elsősorban a jelentősebb városokban történt, ahol nagyobb biztonságot és jobb védelmet reméltek, emellett természetesen továbbra is megmaradtak vegyes etnikumú települések. Különösen fontosak voltak a török ciprióták számára – a fővároson kívül – a kikötővárosok: Pafosz, Larnaka, Famaguszta Kyrenia stb. amelyek a török közösséget érintő blokádok idején könnyebb utánpótlást is biztosítottak.¹¹

A konfliktuszonák szétválasztása, valamint a török enklávék biztonságának szavatolása érdekében először egy közös brit-görög-török békefenntartó erő létrehozása merült fel, ám végül csak a szuverén bázisokon állomásozó brit erők vettek ebben részt. Végül az intenzív nemzetközi egyeztetések eredményeként 1964 márciusában létrejött az **ENSZ békefenntartó misszió** (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*, UNFICYP) azzal a feladattal, hogy legjobb lehetőségei szerint akadályozza meg a harcok kiújulását, és amennyiben szükséges járuljon hozzá a jogrend megőrzéséhez és fenntartásához, segítse elő a normális körülményekhez való visszatérést.

3 Az enózisz gondolata természetesen ennél sokkal messzebbre nyúlik vissza. Már a brit uralom kezdetén, 1878-ban azzal fogadta a szigetre érkező kormányzót Kition érseke, hogy reményei szerint a brit uralom elősegíti majd az egyesülést Görögországgal. Clement Dodd: *The History and Politics of the Cyprus Conflict*. London, Palgrave, 2010, p. 2.

4 Az EOKA rövidítés a Ciprusi Harcosok Nemzeti Szervezete görög megfelelőjének kezdőbetűiből áll össze. A második világháború alatt több tízezer ciprusi görög harcolt a brit hadseregben, emellett számosan folytattak katonai karriert Görögországban (köztük Grivas tábornok is). A világháborús, illetve polgárháborús tapasztalatok jelentős szerepet játszottak az EOKA hatékonyságában.

5 A TMT a Türk Mukavemet Teşkilati, Török Ellenállási Mozgalom rövidítése. Lásd: Jan Asmussen, *Cyprus at War Diplomacy and Conflict during the 1974 Crisis*. London, I.B. Tauris, 2008, p. 12.

6 Uo.

7 Az Alapító szerződés aláírói Nagy-Britannia, Görögország, Törökország, illetve a két ciprusi közösség képviselői voltak. A Nagy-Britanniának biztosított Sovereign Base Area két részből áll, a nyugati bázis (WSBA) Aktortirin, a keleti bázis (ESBA) Dhekelian található. A szerződés emellett további kisebb bázisok létezését is biztosította (Mount Olympus, Cape Greco, stb.). *Treaty of Establishment*, 1960. augusztus 16. [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/F207EF6146AA7AFEC22571BF0038DDC6/\\$file/Treaty%20of%20Establishment.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/F207EF6146AA7AFEC22571BF0038DDC6/$file/Treaty%20of%20Establishment.pdf) (2013. július 6.)

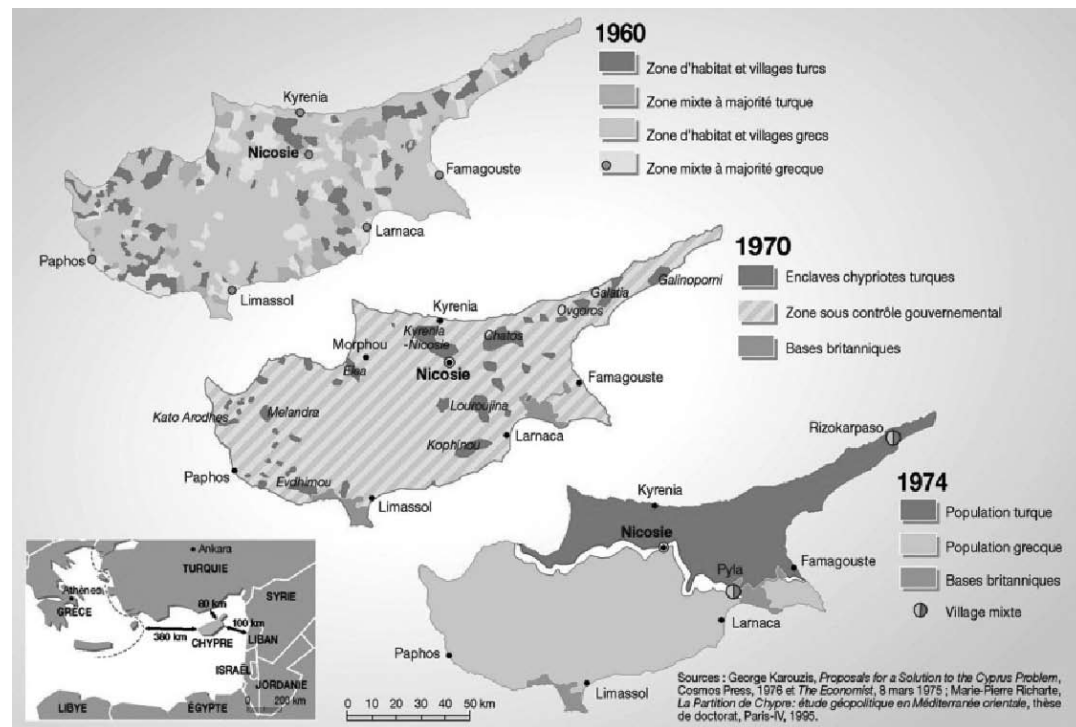
8 A szerződésben emellett Törökország és Görögország elismert a brit bázisok jelenlétét a szigeten. *Treaty of Guarantee*, http://www.mfa.gr/images/docs/kypriako/treaty_of_guarantee.pdf. (2013. július 15.)

9 *Treaty of Alliance* <http://www.cypnet.co.uk/ncyprus/history/republic/try-alliance.html> (2013. július 15.)

10 Keith Kyle: *Cyprus: In Search of Peace. Minority Rights Group Report*, 1997 http://edoc.bibliothek.uni-halle.de/servlets/MCRFileNodeServlet/HALCoRe_derivate_00006096/MRG_Cyprus_1997.pdf p. 12. (2013. július 15.)

11 James Ker-Lindsay: *Britain and the Cyprus Crisis, 1963-1964*, Bibliopolis, Mannheim und Möhnesee, Germany. 2004, p. 39.

1. ábra · A török és görög ciprióta lakosság elhelyezkedésének változása, 1960-1964-1974.

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER ÉS KRETZ GYÖRGY¹²

Kezdetben a missziót háromhavonta hosszabbították meg és a résztvevő államok maguk állták a felmerülő költségeket.¹³ A márciusi döntést követően viszonylag hamar, már júniusban telepítésre kerültek a katonai és rendőri békefenntartók, akik ekkor még (és egészen 1974-ig) az ország egész területén szétszórva települtek raj, szakasz vagy század szinten.¹⁴

Az első években az újdonsült állam még nem rendelkezett teljes mértékben az erőszak monopóliumával, török és görög erők állomásoztak az ország területén, a rendőrség és a Nemzeti Gárda (a ciprusi hadsereg) még csak szervezés alatt állt. A 950 fős görög kontingens helyett valójában mint-

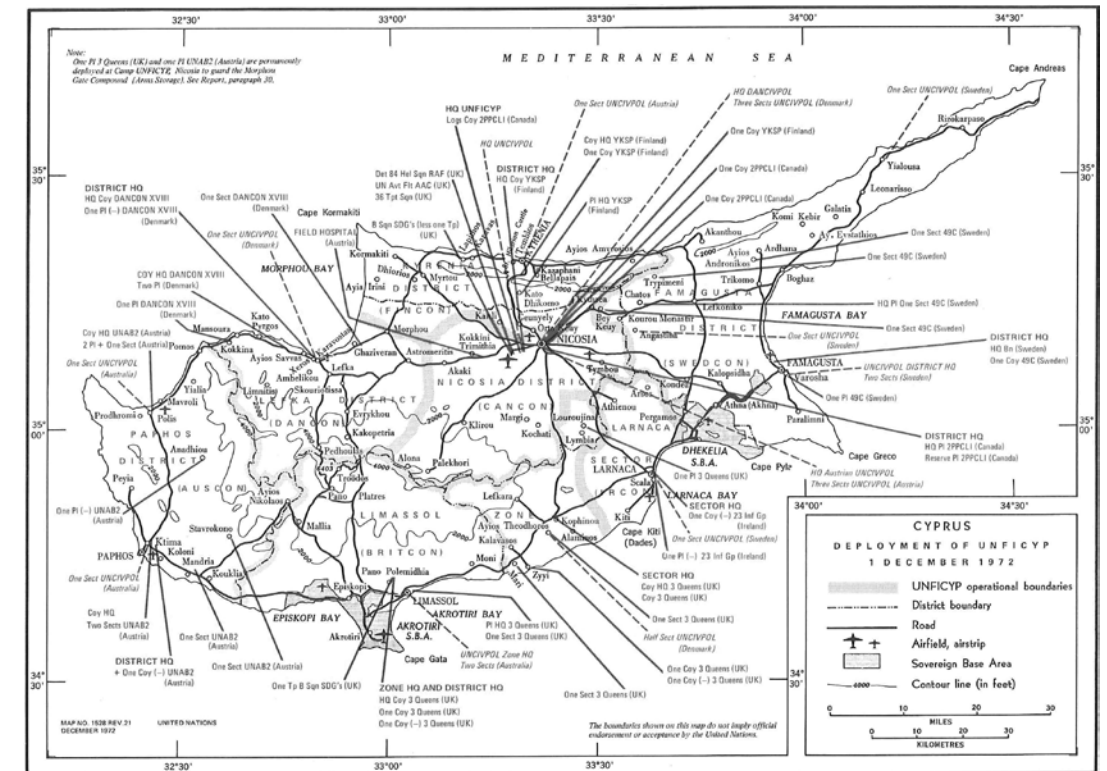
12 Forrás: Lukács Péter, Kretz Tibor: UNFICYP. Előadás a Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben c. konferencián (2013. május 23). Honvédségi Szemle, 2013. szeptember

13 UN SC Resolution 186 (1964), 1964. március 4. [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/186\(1964\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/186(1964)) (2013. július 15.)

14 A katonai erők tekintetében a hozzájáruló nemzetek összetétele (Svédország, Kanada, Nagy Britannia, Írország, Dánia Ausztria és Finnország) stabil volt és egészen a hidegháború végéig állandó maradt. A rendőri békefenntartókat Ausztrália, Ausztria, Dánia, Svédország és Új-Zéland biztosította kezdetben. http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1354&tt=graphic&lang=1 (2013. július 15.)

egy 20 000 fős görög katonai csoportosítás volt a szigeten, amelyet az évek során folyamatosan csempésztek be Görögországból.¹⁵

2. ábra · Az UNFICYP erők települése 1972-ben

FORRÁS: WIKIPEDIA. UNITED NATIONS PEACEKEEPING FORCE IN CYPRUS

[HTTP://UPLOAD.WIKIMEDIA.ORG/WIKIPEDIA/COMMONS/B/BB/UNFICYP-DEC72.JPG](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/UNFICYP-DEC72.JPG) (2013. július 15.)

1964 nyarán Makariosz elnök bevezette a sorkatonai szolgálatot, megkezdődött a tartalékos rendszer, illetve egy félkatonai szervezet kiépítése, amit a török ciprióták egyértelmű fenyegetésként értelmeztek. A török oldalon hasonló professzionálódási folyamatok mentek végbe (parancsnoki struktúra létrehozása, egyenruha, egységesített rangjelzések megjelenése) annak ellenére, hogy ezek a csoportok elvileg illegálisban voltak.¹⁶ A ciprusi hadsereg egyik első bevetése Kokkina török falu ellen történt, amelyről a hatóságok azt sejtették, hogy a kikötőjén keresztül érkezik Törökországból fegyverutánpótl-

15 Mete Hatay: Is the Turkish Cypriot Population Shrinking? PRIO Report 2007/2, p. 2.

16 Mindezeket a folyamatokat kiegészítették a Görögországból és Csehszlovákiából, valamint Törökországból érkező fegyverszállítmányok. Vö. Ronald P. Barton (1971): Problems in International Peace-Keeping: The Case of Cyprus, *International Relations* (3), pp. 933-934.

lás a Ciprus nyugati részén működő ellenálló csoportoknak. A Grivas tábornok vezette erők két napon keresztül ostromolták a falut, a harcokba a török légierő is beavatkozott, és végül csak a légcsapások kényszerítették rá a Nemzeti Gárdát a harcok beszüntetésére. Az így létrejött kokkinai exklávét a mai napig létezik.¹⁷

1967-ben ismét fellángolt az interkommunális erőszak, amely során a Nemzeti Gárda és a szigeten állomásozó görög egységek támadták a török enklávét. Miután Törökország invázióval fenyegette meg Ciprust, az Egyesült Államok és az ENSZ főtitkár közvetítésének köszönhetően megegyezés született Isztambul, Athén és Nicosia között, hogy az időközben a szigetre illegálisan érkezett görög katonai erők elhagyják a szigetet Grivas tábornokkal együtt és javítanak a török kisebbség helyzetén.¹⁸ A következő évek a normalizálódás jegyében teltek, mindkét oldalon. Makarios elnök hajlandó volt elfogadni a tényt, hogy a szigeten a két közösségnek együtt kell élnie, míg a gazdasági blokádot okozta nélkülözésekbe befásult török közösség új vezetője, Rauf Denktas szintén hajlandónak mutatkozott a 13 pontos alkotmány-kiegészítés elfogadására bizonyos feltételek mellett.¹⁹ Az enózi sz kérdésének háttérbeszólása ugyanakkor ellenérzéseket keltett a szélsőséges nacionalista görög ciprióta és görög katonaisztekben, akik 1971-től több merényletet is megkíséreltek Makariosz ellen. 1971-ben titokban visszatért a szigetre Grivas tábornok és EOKA-B néven újabb ellenállási mozgalmat szervezett.²⁰ 1973-ban katonai puccs történt Görögországban, az új rezsim az egyesülés mielőbbi kierőszakolása mellett döntött, akár azon az áron is, hogy Makariosz elnök hatalmát megdöntik.

EOKA-B fellépésével párhuzamosan megerősödött a Török Ellenállási Mozgalom, akik hasonlóan a másik oldalhoz, szorosan együtt működtek saját anyaországuk hadseregével. A török kontingens és a TMT elsősorban a török enklávét védelmére koncentrált, de emellett szintén elkövetett akciókat görög ciprióta riválisai ellen.

Az UNFICYP telepítése után a kontingens létszáma folyamatosan csökkent: 6 257 főről (1964) 3 150 főre (1970). Ez a létszám stabil maradt egészen az 1973-as yom kippuri háborúig, amikor az egyiptomi-izraeli erők szétválasztására létrehozott ENSZ Erőkbe (United Nations Emergency Force (UNEF) II misszió) az UNFICYP svéd, finn, ír és osztrák erőt csoportosították át. Később az említett országok – Írország kivételével – pótolták kontingenseiket.²¹

A TÖRÖK INVÁZIÓ 1974-BEN ÉS HATÁSA AZ UNFICYP TEVÉKENYSÉGÉRE

1974. júliusi 15-én a Nemzeti Gárda és az EOKA-B sikeres puccsot hajtott végre, Makariosz elnök ellen. Az akció háttérében az 1973-ban hatalomra került görögországi katonai junta állt, amely így próbálta meg sietetni az enózi szt. A katonai műveletekben aktívan részt vett a szigeten állomásozó görög kontingens is. Az új elnök, Nikos Sampson azonnal utasítást adott a török enklávét támadására. Az

eseményekre válaszul öt nappal később július 20-án megindult a török hadsereg partraszállása Kýrene partjainál, a brit becslések szerint 6 000 fővel és negyven harckocsival.²²

A harcok első szakaszában a török erők elsősorban a város kikötőjének és a fővárossal összeköttetést biztosító főút stratégiai pontjait igyekezett ellenőrzése alá vonni (utóbbit (légideszant és ejtőernyős alakulatokkal), míg a török légierő az egész országban támadta a Nemzeti Gárda erőit. Utóbbiak egyrészt megpróbálták feltartóztatni a török előrenyomulást, másrészt a török kisebbség enklávét kezdték támadni. Mindkét oldalon az erőszak áldozatai között nagy számban volt a civil lakosság.

Az első tűzszünet július 22-én lépett életbe, ezt követően két fordulóban folytak tárgyalások Genfben a garantor nemzetek, illetve a második fordulóban a két ciprusi közösség és az USA jelenlétében. A török oldal egy bi-zonális kialakítást akart, ahol egyetlen tömbben élhetnek az enklávét helyett. A görög fél ezt nem volt hajlandó elfogadni. Az UNIFYP helyzetével kapcsolatban elsősorban az invázió kapcsán kialakult ütközőzóna elhelyezkedéséről és a nicosiai repülőtér sorsáról folyt a vita, amit a török erők nyilvánvalóan megpróbáltak elfoglalni. Miután augusztus 13-án sikertelenül zárult a második forduló is, az időközben majd 30 000 főre duzzadt, mintegy 150 harckocsival megerősített török inváziós erők kitörték a kyreniai hídfőből és hadoszlopok megindultak Lefka (nyugat), Nicosia (dél) és Famaguszta (kelet) felé. Jelentősebb ellenállással Nicosiában (és repülőterénél), délkeletre Athienou környékén és a Nyugat-Cipruson a limnitsi enklávét és a kokkinai enklávénál találkoztak. A harcok augusztus 16-án öt órakor értek véget, addigra a török erők elfoglalták Famagusztát, Limnitsit és Nicosia felét. Az eredeti haditervekhez képest a török erők kezére került a Famaguszta mellett fekvő, a híres üdülőváros, Varosha is, miután a rémült görög lakosság magától elmenekült a közeli dhekeliai Brit Szuverén Bázisra (ESBA). Hasonlóan nem volt tervezett a Nicosiától délre fekvő Louroujina falu elfoglalása sem, amely a térség legnagyobb török enklávéja volt.²³ Nyugaton viszont nem sikerült szárazföldi összeköttetést teremteni a kokkinai enklávétal.²⁴

A harcok megindulása előtt az UNFICYP létszáma 2 300 fő körül volt, az erők szétszórtaan helyezkedtek el az országban. A békefenntartók igyekeztek helyi szinten tűzszüneteket kiharcolni ott, ahol a török ciprióta közösséget támadás érte. A nicosiai repülőteret, amelyet elsősorban brit és kanadai erők biztosítottak, szintén megpróbálták az ellenőrzésük alatt tartani, illetve megakadályozni, hogy török kézre kerüljön. Makariosz érseket, aki a puccsot követően kalandos úton jutott el a dél-ciprusi Pafoszba, az UNFICYP parancsnokának segítségével menekítette ki a brit hadsereg a szigetről. A török előrenyomulás második szakaszában előfordult, hogy a békefenntartók a török hadsereg támadásainak áldozataivá váltak. Összességében a harcok során nyolc halálos áldozat és mintegy hatvan sebesült volt az UNFICYP részéről.²⁵

17 <http://wagnerpeter.blogspot.hu/2013/06/a-ciprusi-kokkinaerenkoy-exklave-rovid.html> (2013. július 15.)

18 A katonák nagy része elhagyta a szigetet, ám tisztek jelentős számban továbbra is jelen maradtak és meghatározó szerepet játszottak a Nemzeti Gárda kiképzésében és irányításában. Hatay: i. m. p. 2.

19 http://edoc.bibliothek.uni-halle.de/servlets/MCRFileNodeServlet/HALCoRe_derivate_00006096/MRG_Cyprus_1997.pdf (2013. július 15.) p. 16.

20 <http://www.cyprus-conflict.net/narrative-main-%203.html> (2013. július 15.)

21 http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1491&t=graphic&lang=11 (2013. július 15.)

22 A török invázió híre destabilizálta a görög katonai juntát, napokkal később a ciprusi változásokat kierőszakoló katonai vezetés lemondott Athénban. A ciprusi puccs vezetője, Nikos Sampson a diktatúrával együtt bukott nyolc nap után.

23 Ebben szerepet játszott az is, hogy a falut védő török ciprusi félkatonai erők a háború hetei alatt végig kitartottak és képesek voltak megvédeni magukat a Nemzeti Gárda támadásaitól. Interjú Pállai Ferenc alezredessel, Budapest, 2013. július 11. Pállai Ferenc háromszor volt tagja az UNFICYP misszióknak, utoljára mint zászlóaljparancsnok-helyettes, kontingensparancsnok.

24 Asmussen i. m. pp. 238-239

25 Präsentation on UNFICYP. Bundesheer, 1997. december

Az augusztus 16-ai tűzszünet életbelépésével és a sziget de facto kettéosztásával jelentősen kiegészült az UNFICYP mandátuma. *A feladata lett a több mint 150 km-es ütközőzóna biztosítása*, és az ott a tűzszünet idején kialakult állapotok, a status quo megőrzése, a tűzszünet betartásának ellenőrzése, és a humanitárius segítségnyújtás. Az ENSZ erők fő bázisa a harcok során sikeresen megtartott nicosiai repülőtér lett United Nations Protected Area (UNPA) néven.

Már a harcok alatt is, de főleg az augusztusi tűzszünetet követően hatalmas népesség- mozgás indult meg. Majd kétszáz ezer görög menekült el a török ellenőrzés alá került területekről, míg tízezer számra menekültek a török ciprióták északra. Ezek jelentős számok, ha figyelembe vesszük, hogy a teljes lakosság létszáma ebbe az időben kb. 500 000 görög és 118 000 török cipriótából állt. A lakosságcsere követően három kisebb közösség maradt meg kisebbségi státuszban, az ő létszámukról és helyzetükről (megpróbáltatásairól) az ENSZ főtitkár féléves jelentései mindig beszámoltak. Észak-Cipruson a Karpas félszigeten két faluban maradtak meg több száz görög lakos, míg a nyugati részeken él egy kisebb maronita keresztény közösség. A Ciprusi Köztársaság területén Pafoszon és Limaszolban (illetve az ütköző zónán belül, Potamiában és Pylaban), maradt meg egy néhány száz fős török közösség.²⁶ Mindhárom csoport létszáma az elmúlt negyven évben folyamatosan csökkent, 2013-as adatok szerint 324 görög és 124 maronita él az északi területeken.²⁷ Az UNFICYP misszió szempontjából a bipoláris világrend összeomlásáig három fontos eseményt kell kiemelni. Egyrészt 1977-ben a finn békefenntartó zászlóalj kivonásra került, onnantól 2005-ig csak egy két fős „minikontingens” képviselte Finnországot. 1983-ban a török ciprióta közösség kikiáltotta az Észak-Ciprusi Török Köztársaságot, amelyet egyedül csak Törökország ismer el. Végül 1987 végétől Svédország is kivonta erőit a misszióból, első sorban a megoldatlan finanszírozási problémák miatt.²⁸

ALKALMAZKODÁS AZ ÚJ VILÁGPOLITIKAI FEJLEMÉNYEKHEZ: A HIDEGHÁBORÚ VÉGÉTŐL NAPJAINKIG

A hidegháborús szembenállás végének közeledtével egyre gyakrabban kérdőjeleződött meg az UNFICYP tevékenységének értelme abban az értelemben, hogy a misszió nem volt képes megszüntetni a sziget kettéosztottságát, még ha a feszültségek enyhítésében, a fegyveres eszkaláció megakadályozásában sikereket is ért el. A misszió eredményességének kérdőjelei mellett a békefenntartás költségei is egyre nagyobb problémát jelentettek, hiszen az enyhülés időszaka egyben a fegyveres erőkre fordított költségek csökkenését is jelentette a nyugati demokráciákban.

1993 májusára 1513 főre csökkent a misszió létszáma az előző évi 2142 főről, miután a teljes dán kontingens kivonult, Nagy-Britannia majd 150 fővel, Kanada és Ausztria pedig 61-63 fővel csökkentette az egységeinek létszámát. A létszámcsökkenések miatt át kellett szervezni az erőket az ütközőzónán belül. A brit zászlóalj – részben átvéve a kivonuló dán zászlóalj felelősségi területét – a Kokkinától az UNPA területéig (nicosiai repülőtér) tartó 1. és 2. szektort ellenőrizte, a kanadai zászlóalj 3. szektorá-

nak határát kiszélesítették a fővárostól Athienou falu széléig, míg az osztrák zászlóalj innentől a sziget keleti széléig tartó szektort biztosította.

Butrosz Butrosz-Gáli ENSZ főtitkár 1993. márciusi jelentése kitért a misszió előtt álló dilemmákra. Problémás volt az UNFICYP finanszírozása, amely továbbra is elsősorban önkéntes felajánlásokon alapult, nem pedig az ENSZ éves költségvetéséből történt, így a misszió finanszírozása súlyos és egyre növekvő hiánnyal nézett szembe. A másik nehézséget a lecsökkent létszám okozta, mivel már képtelen volt fenntartani a missziót addigi formájában (ráadásul a következő évtől Kanada teljes kontingensét, Nagy-Britannia pedig mintegy 145 főt hívott vissza). A főtitkár két opciót látott megvalósíthatónak: az egyik a meglévő, a békefenntartó zászlóaljakon alapuló rendszer, amely csökkentett létszámmal, de minimum három zászlóaljjal (hat század) továbbra is az ütközőzóna ellenőrzését hajtáná végre, kiegészülve a megnövelt létszámú rendőrségi békefenntartó erőkkel. A másik a misszió átalakítása katonai megfigyelő misszióvá, hasonlóan például a sikeresnek tartott, az iraki-kuvaiti határon működött UNIKOM misszióhoz.²⁹ Ez mintegy 200 fős megfigyelői erőt és az őket támogató kisebb támogató századokat jelentette volna. Bár a hozzájáruló országok az utóbbit verziót támogatták, a főtitkár az előbbi verziót tartotta követendőnek a ciprusi politikai szembenállás, az UNFICYP korlátozott mozgás szabadsága az ütközőzónán kívül és a zónán belüli bonyolult viszonyok miatt.³⁰

1993-ban kísérleti jelleggel 12 katonai megfigyelőt telepített az ENSZ (szektoronként négyet) azzal a céllal, hogy a gyakorlatban is kipróbálásra kerüljön az említett javaslat. Ebben a misszióban vettek részt először magyar katonák (lásd később). Az egyéves misszió eredményei negatívak voltak, a megfigyelők nem találták meg helyüket a rendszerben, és mint azt az ENSZ főtitkár 1994. decemberi jelentése is megállapította, katonai megfigyelők feladatait a békefenntartó századok katonái is el tudták látni.³¹

Egy rövid krízis után az UNFICYP szektorhatárai 1994-re nyerték el mai formájukat. A kanadai kontingens kivonulása után, 1993 nyarától szeptemberig a misszió létszáma 1000 fő alá esett, az UNFICYP parancsnoka ekkor két, egy brit és egy osztrák szektorra osztotta fel a zónát. Miután az ENSZ Biztonsági Tanácsa megváltoztatta a misszió finanszírozását, azaz a továbbiakban a szervezet költségvetéséből és külön felajánlásokból finanszírozták tovább a missziót, Argentína jelezte részvételi szándékát.³² Az argentin egység 1993 októberében telepítésre került, a zászlóalj a korábbi 1. és 2. szektort vette át változatlan határokkal, de 1. szektor néven (Argentína a következő évtől a misszió helikopteres egységének biztosítását is átvette Nagy-Britanniától).³³ A brit kontingens átvette a kanadai erők szektorának egy részét 2. szektor néven, gyakorlatilag Nicosia és az UNPA területére koncentrálna. A 3. szektor megszűnt, a 4. szektor pedig a 2. szektor új határától (Almyros folyó medrénél) kezdve egészen Famagusztáig és a tengeri határig tartott.

Az új felállásban az UNFICYP engedélyezett létszáma 1230 katonában és 35 fő rendőrben lett maximalizálva, akiknek a munkáját mintegy 350 civil (nagyobb részt helyi) alkalmazott segítette. A misszió éves becsült költségvetése 1997-ben 50 millió dollár volt. Az új finanszírozási elvek jegyében Cip-

26 Cyprus – European Commission, http://ec.europa.eu/languages/documents/cy_en.pdf (2013. július 15.)

27 http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2013/392 (2013. július 15.)

28 UNFICYP Restructure, http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1607&tt=graphic&lang=11 (2013. július 15.)

29 United Nations Iraq – Kuwait Observation Mission

30 Report of the Secretary General on the United Nations Operation in Cyprus, S625492, 1993. március 30. pp. 1-3.

31 S/1194/1407. 1994. december 12., http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/1994_12-12_S19941407.pdf (2013. július 15.) p. 2.

32 UNFICYP Restructure, http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1607&tt=graphic&lang=11 (2013. július 15.)

33 Jelenleg az argentin kontingensnek több másik dél-amerikai ország is tagja (Chile, Paraguay, Brazília)

rusi Köztársaság és Görögország szerepe jelentősen megnövekedett. 1993 óta előbbi biztosítja a költségek egyharmadát, míg utóbbi az egyik legjelentősebb önkéntes hozzájáruló.

A ciprusi konfliktust a hidegháború végét követő időszakban a feszültségek növekedése jellemezte. Az 1990-es években egyfajta fegyverkezés verseny jellemezte a két oldalt. Egyik oldalról Nicosia új, S-300-as orosz légvédelmi komplexumok beszerzéséről döntött, amely a török oldal szerint megbontotta volna a kényes haditechnikai egyensúlyt. Válaszul a török hadsereg az Észak-Ciprusi Köztársaság területén állomásoztatott erőinek haditechnikai modernizációjába kezdett, amely elsősorban a harcokosikat és a tüzérségi eszközöket érintette. Ciprus évről évre növelte a katonai költségvetését, amelyet Ankara szintén barátságtalan lépésnek tekintett. Az S-300-asok telepítése a török kormány különböző fenyegetései miatt jelentősen elhúzódt, végül csak azután került sor a leszállítására, hogy az orosz Kuznyecov repülőgép-hordozó vezette kisebb flotta egység kísérte el a szállítmányt.³⁴

A feszültségek növekedésének másik jele volt, hogy a görög hatóságok semmit sem tettek az évről évre megismétlődő, a sziget görög oldalán tartott nemzetközi motoros felvonulások megakadályozására. Az évente megtartott, a ütközőzóna pontjait végiglátogató demonstrációk a sziget török megszállása ellen tiltakoztak. Az események 1996-ban érték el a csúcspontjukat, amikor a Dheriniánál az ütközőzónában két görög civil is életét veszítette (lásd később). A nemzetközi sajtó által is részletesen tártalt ügy súlyosan negatív hatással volt Ciprus fő bevételi forrására, a turizmusra, így a következő évtől a hatóságok már nem engedélyeztek semmiféle rendbontást. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a kapcsolatok lassú normalizálódása indult meg. 1997-től a két oldal által elkövetett incidensek száma csökkenni kezdett a csúcshoz képest. Jellemzően a két fél saját katonai parádéi során hajtott végre határsértéseket (török részről egy F-4-s Fantom 200 méter magasságban húzott át az ütközőzónán és lépett be a ciprusi légtérbe (majd tért vissza), illetve a tűzszüneti zónában levő status quo-t sértette meg a saját állások felújításával, bunkerek, árkok stb. építésével.³⁵

Az ENSZ ciprusi jelenlétében a következő jelentős változásra 2005-ben került sor. Az előzmények közé tartozott egyrészt, hogy az ezredforduló után ismét jelentős erőfeszítések történtek a sziget egyesítése érdekében Kofi Annan ENSZ főtitkár vezetésével (Annan terv). A föderális berendezkedést felkínáló javaslatot kecsesítővé tette a tény, hogy 2004-től Ciprus az Európai Unió tagjává válhatott. A kérdésről mindkét oldalon népszavazást tartottak. Amíg a korábban egyesülést elutasító török ciprióta oldal ezúttal jelentős arányban az egyesülés mellett voksolt, addig a görög ciprióták (akik korábban az egyesülés hívei voltak, elutasították az unifikációt). Így végül Észak-Ciprusi Török Köztársaság maradt a csatlakozásból és csak Ciprus csatlakozott. A váratlan, és nyíltan a politikai előnyök mentén alakult referendum némi csalódást keltett a nemzetközi közösségben.³⁶

A katonai oldal területén pozitív fejlemények indultak el, amelyek hangsúlyos szerepet játszottak az UNFICYP átalakításában. Az ENSZ békefenntartók már az 1990-es évek óta számos javaslatcsomagot állítottak össze a két oldal fegyveres erői számára, amelyek révén csökkenteni lehetett volna az incidense-

ket. Az egyik ilyen visszatérő javaslat volt, hogy a szembenálló felek ürítsék ki azokat az állásaikat, amelyek a legközelebb vannak egymáshoz, és/vagy ezek helyett egymástól messzebb hozzanak létre állásokat. Hasonló javaslat volt, hogy a görög és a török ciprusi megfigyelő posztokon szolgálatot teljesítő katonák fegyvere nem legyen csőre töltve, vagy hogy nehézfegyvereket a tűzszüneti vonaltól mindkét fél vonja vissza bizonyos távolságra. Ezek közül a javaslatok közül az ezredforduló után, de főleg 2005 után több is elfogadásra került. Így például 2007 óta mindkét fél felfüggesztette katonai parádéinak megtartását, vagy a nehézfegyverzetet 3 km-re visszavonták a tűzszüneti vonalaktól. Ilyen körülmények között került sor az UNFICYP átalakítására 2005-ben, amikor a létszám további 30 százalékos csökkentésen esett át, és új, a mobil erőket preferáló műveleti tervet fogadtak el. A háttérben meghúzódó okok legfontosabbika a szembeálló felek közötti pozitív fejlemények voltak. Bár érdemi áttörés nem történt a sziget kettéosztottsága tekintetében, a katonai szembenállás terén voltak pozitív eredmények.

A létszámcsökkentés mellett a működtetett infrastruktúra is jelentősen csökkent: 2005-re 12-ből 4 bázis, 21-ből 9 járőr bázis és 17-ből 2 állandó megfigyelő bázis maradt használatban.³⁷ Az UNFICYP az állandó jelenlét csökkenését mobil járőrök számának növelésével igyekezett ellensúlyozni. Amíg 2005 februárja előtt naponta 50 járőr volt az ütközőzónában, addig ez a szám 2005 áprilisára 200-ra emelkedett.³⁸

A létszámcsökkentéssel párhuzamosan az UNFICYP létrehozta a Megfigyelő- és Összekötő Tisztek (Military Observer and Liaison Officer /MOLO/) csoportját, akiknek elsődleges feladata a szembenálló katonai erőkkel való kapcsolattartás és tárgyalás volt az ütközőzónában felmerült cselekményekkel kapcsolatban. Ezek a tisztek másodsorban maguk is részt vettek a járőrözésben és a folyamatos jelenlét- fenntartásban az ütközőzónában.³⁹ Bizonyos tekintetben a MOLO-k alkalmazása az 1993-as reform idején felmerült vitára vezet vissza, miszerint a békefenntartó alakulatok helyettesíthetők és kiegészíthetők-e katonai megfigyelőkkel? A megfigyelő- és összekötő tisztek alkalmazása annyival komplexebb a hagyományos katonai megfigyelői mandátumhoz képest, hogy a szembenálló felekkel aktív kapcsolatot kell fenntartani. Mint az alábbi ábra is mutatja a MOLO-k összetett feladatrendszerének egyik fontos rendező elve, hogy a problémákat mindig azon a szinten kell kezelniük, ahol felmerülnek (a lehető legalacsonyabb szinten történő intézkedés elve egyébként a UNFICYP többi elemére is ugyanígy igaz).

Az UNFICYP struktúrája változatlan a kezdetek óta, ám az ENSZ jelenléte 1974 óta egy jószolgálati irodával (UN Good Office Mission) és a vezetésével megbízott különleges tanácsadó intézményével egészült ki (Special Adviser to the Secretary General, SASG). A jószolgálati iroda működése kifejezetten az interkommunális párbeszédre és közeledésre fókuszál, és az UNFICYP-vel nem áll semmilyen szervezeti kapcsolatban azon kívül, hogy a békefenntartó misszió vezetője egyben a SASG helyettese.

A UNFICYP élén az ENSZ főtitkár különmegbízottja áll (SRSR, Special Representative to the Secretary General), aki egyben a misszióvezető is. Bár gyakran az UNFICYP-ről katonai békefenntartó misszióként beszélünk, a valóságban hárompilléres katonai - politikai - rendőri misszióról van szó. A kis létszámú ENSZ rendőri erők (UNCIVPOL, később UNPOL) feladata 1964 és 1974 között a ciprusi rendőrség megfigyelése,

34 Pállai: i. m.

35 Vö. az ENSZ Főtitkár S/1997/962-es számú jelentésével. http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/S_1997_962.pdf (2013. július 15.)

36 Vö. Romsics Gergely: Működő „bukott” állam(ok): Ciprus. in.: Marton Péter (szerk): Államok és államkudarok a globalizálódó világban, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja Budapest, 2006, pp. 172-192

37 Lásd az ENSZ főtitkár 2004-es és 2005-ös beszámolóit S/2004/456, 2004. szeptember 24 http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/2004_09-24_S2004756.pdf p. 6. és S/2005/353. 2005. május 27. http://www.unficy.org/media/SG%20Reports/2005_05-27_S2005353.pdf (2013. július 15.) p. 5.

38 Uo.

39 MOLO Plays Key Role, The Blue Beret, 2005 January, <http://www.unficy.org/media/Blue%20Beret%20-%20pdf%20files/2005/BB%2001%20January%202005.pdf> (2013. július 15.)

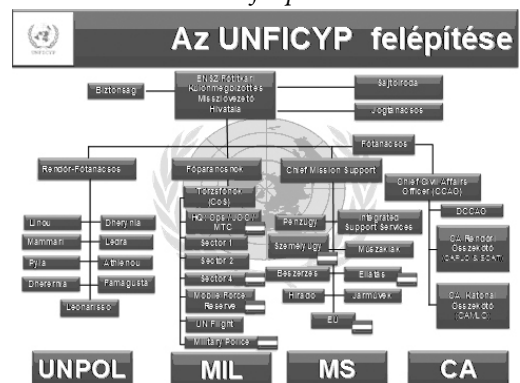
illetve az etnikailag vegyes összetételű falvakban az egyeztetés, konfliktus megakadályozása volt. 1974 után a rendőri létszám minimálisra csökkent a feladatok hiánya miatt, majd az ezredforduló után – ahogy fejlődtek a két ciprusi fél közötti kapcsolatok, határátkelők nyíltak meg, stb. – ismét megnőtt a számuk. A jelenleg 68 fős UNPOL feladatai közé tartozik az ütköző zónán belüli rendőri tevékenység (tipikusan illegális vadászat, lopás, civil tevékenységek ellenőrzése), illetve a két ciprusi rendőrség közötti kapcsolattartás, az együttműködés javítása, a határokon átnyúló problémák (ember- és kábítószer csempészet, illegális migráció, szervezett bűnözés) kezelése.⁴⁰ Mint azt a negyedik ábra is mutatja, a jelenlegi struktúrában a rendőrségi pillérben (a Rendőr Főtanácsos alatt) csak a két közösség között működő tíz határátkelőnél dolgozó UNPOL rendőrök vannak jelölve. Az egység tagjai másik pillérben is jelen vannak (lásd később).

3. ábra • A megfigyelő- és összekötő tisztek tevékenysége

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER – KRETZ GYÖRGY : I. M.

4. ábra • Az UNFICYP felépítése 2013-ban

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER – KRETZ GYÖRGY : UNFICYP PREZENTÁCIÓ, 2013. MÁJUS 23.

40 A növekedéshez az is hozzájárult, hogy a katonai erők 2005-ös csökkentését részben a rendőri létszám emelésével kompenzálták. William J. Durch: United Nations Police Evolution, Present Capacity and Future Tasks GRIPS Policy Research Center Discussion Paper: 10-03, 2010. március. <http://www3.grips.ac.jp/~pinc/data/10-03.pdf>, p.2. (2013. július 15.)

A civil kapcsolati csoport (Civil Affairs) 1998-ban jött létre a katonai és rendőri pillér mellett, tekintettel arra a tényre, hogy a két közösség közötti kapcsolatok normalizálódása szépen haladt, és az ütközőzónán belül is egyre inkább szempontként merült fel hétköznapi élethez szükséges körülmények biztosítása. AZ UNFICYP weboldala szerint jelenleg három fő funkciója van a civil kapcsolati pillérnek. A *közösségi funkcióban* a két közösség hatóságai közötti együttműködést segítik minden olyan ügyben, amely a lakosságot érinti, de ide tartozik az ütközőzónán belüli nem katonai és rendőri tevékenység támogatása és engedélyezése. A *humanitárius funkció* keretében a két oldalon megmaradt – az UNPOL kapcsán már említett – kisebbségi közösségek támogatását végzik. Ezt a feladatot a civil kapcsolati csoportban dolgozó UNPOL rendőrök végzik. A harmadik a *közösségi kapcsolatok* funkciója, amely a helyi közösségek (tehát nem állami szintű) kapcsolatok fejlesztését próbálja támogatni.⁴¹ A civil kapcsolati csoport részei a szektoronként működő civil csoportok (Sector Civilian Affairs Team - SCAT), a civil kapcsolatokért felelős katonai összekötő tisztek (Civil Affairs Military Liaison Officer - CAMLO) és a lakossággal foglalkozó rendőrtisztek (Civil Affairs Police Liaison Officer - CAPLO). A SCAT csoportok az egyes szektorok ütközőzónáiban történő görög és török ciprióta civil tevékenység ellenőrzésért felelős, a CAMLO az UNFICYP és a két oldal miniszteri szintű kapcsolattartásáért felelős, míg a CAPLO-k azok a rendőrök alkotják, akik a két oldalon még meglévő kisebbségek rendőrségi és büntetés-végrehajtási ügyeivel foglalkoznak.⁴²

A CIPRUSI MAGYAR SZEREPVÁLLALÁS TÖRTÉNETE

A magyar katonák a 1993-ban vettek először részt a ciprusi békefenntartó misszióban, összhangban az ország azon szándékával, miszerint az új demokratikus Magyarország a világ egyik kicsi, de felelős szereplőjeként szerepet vállal az ENSZ békefenntartó misszióiban is. A magyar kormányok – a rendszerváltást követő nyugati/transzatlanti orientáció keretében – keresték a lehetőségeket a nemzetközi missziókban történő aktív szerepvállalásra. A Magyar Honvédség tisztjei kis létszamban, de már megjárták az Irak-Iráni tűzszünetet ellenőrző missziót, és részt vettek az angolai, mozambiki és kambodzsai demokratikus átmenetet támogató komplex ENSZ műveletekben is.

Az UNFICYP tevékenységébe bekapcsolódó első magyar tisztek mindjárt az ENSZ misszió már korábban említett megújulási kísérletének, a katonai megfigyelők újonnan létrehozott csoportjának részesei lettek. A négyfős kontingens osztrák, ír katonákkal együtt egy éven keresztül próbálta az új képességet tartalommal feltölteni. Magyar szempontból egy másik feladata is volt a kontingensnek, mégpedig annak áttekintése, hogy jövőben milyen mértékben és misszió melyik területén vállaljon szerepet Magyarország. A kontingens tevékenységét a 4. és a 2. szektorban, osztrák és angol alárendeltségben hajtotta végre. A misszió lejárta után a volt nemzeti rangidős kapott lehetőséget hogy – elsősorban a Békefenntartó Erők Kiképző Központjának személyi állományára támaszkodva – állítson ösz-

41 UNFICYP - Civil Affairs, http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1416&tt=graphic (2013. július 16.)

42 Ha például egy Cipruson élő török ciprióta ellen eljárás indul, a CAPLO rendőrtisztjeit hivatalból értesítik. Munkatársaik végigülik a bírósági tárgyalásokat és figyelemmel kísérik a eljárás folyamatát. UN-Mandat auf Zypern verlängert, Schweitzer Soldat Online, 2004 September, http://zypem.artillerie.org.summer.hostorama.ch/UNFICYP_2004/Artikel_UNFICYP_2004.htm (2013. július 16.)

sze és az Osztrák Védelmi és Sport Minisztériummal együtt készítsen fel egy szakaszerejű alegységet az UNFICYP misszióban történő alkalmazásra.

A közös ausztriai felkészülést követően, Ausztriából az osztrák kontingens váltásával együtt került sor 1995 novemberében a 39 fős kontingens telepítésére az UNFYCIP 4. szektorába osztrák parancsnokság alá.⁴³ Az osztrák zászlóalj két százada (tovább egy harmadik törzszászlóalj) 1974 óta látta el a 4. szektor ellenőrzését. Az 1. század parancsnoksága Athienou-ban, a 2. század parancsnoksága Dherinia-ban, a zászlóaljparancsnokság pedig Famagosztában települt. A 1. század felelősségi területének sajátosságai közé tartozik a Louroujina kiszögellés (a misszió ezt „zseb”-ként emlegeti az hivatalos „pocket” megnevezés után) illetve Athienou falu és környéke (lásd később).

A 2. század felelősségi területén található Pyla falu (az egyetlen település, ahol ma is együtt élnek görög és török ciprióták az ENSZ felügyelete alatt), a Korridor út (Corridor Road), amely a nyugati brit szuverén bázis és az Észak-Ciprusi Török Köztársaság területét választja el (de a katonai bázishoz tartozik), illetve a brit bázis végétől a tengerpartig húzódó dheriniai sáv.⁴⁴ Ezeket a területeket két szakasz biztosította, a szakaszhatár Pyla volt. Nem része az ütközőzónának, de különleges státusa miatt az UNFICYP felügyelete alá tartozik Strovilia görög falu, amely a Keleti Brit Szuverén Bázis északi részén található (benyúlva a török ciprusi területekre), a tengerparton fekvő elhagyatott Varosha város, illetve az alábbi térképen nem látható Leonarisso település, amely egy, az Észak-Ciprusi Török Köztársaság területén mélyen bent fekvő 300 fős görög falu. Ezeket a területeket a 2. század harmadik szakasza biztosította.⁴⁵

5. ábra • A 4. szektor 5. ábra. A 4. szektor 2005 előtt

FORRÁS: SAJÁT SZERKESZTÉS LUKÁCS PÉTER – KREZT GYÖRGY : UNFICYP PREZENTÁCIÓ ALAPJÁN

43 Szenes Zoltán: Konceptióváltás a magyar békefenntartásban. Nemzet és Biztonság, 2008. április, p. 67.

44 A Korridor út alapfunkciója, hogy a nyugati szuverén katonai bázis (ESBA) Ayios Nikolaosnál található SIGINT bázisát és Dhekeliaiban található fő helyőrséget összekösse. Ezen a szakaszon egyben helyettesíti az ENSZ ütközőzónát, úgy hogy az úttól 15-15 méterre futnak a tűzszüneti vonalak. Ott ahol a WSBA közvetlenül érintkezik a török ciprusi területekkel, ott nincs ütközőzóna, maga a katonai bázis határa jelenti az elválasztó vonalat.

45 Pállai: i. m.

A magyar kontingens a szektor két osztrák vezetésű századából az 1. század 1. szakaszának területét vette át Louroujina/Akincilar faluban, Berger bázison (Camp Berger) települve.⁴⁶ A bázis az 1990-es évekig a kanadai kontingens körlete volt, nevét egy kanadai békefenntartóról kapta. A Louroujina zsebként is nevezett terület sajátossága, hogy mélyen benyúlik a Ciprus területére, és csak egyetlen úti köti össze észak-ciprusi török területekkel.⁴⁷ A szakasz felelősségi területén összesen egy bázis, egy járőrbázis (Patrol Base, PB), három állandó megfigyelőposzt (OP, observation post) és hat ideiglenes megfigyelő poszt (OPT, observation post temporary) volt. Utóbbiak gyakran nem jelentettek többet a kék-fehérré festett hordónál, vagy magaslati pontnál.

Az állandó megfigyelőposztokon egy-egy hat fős raj adott 7/24 órás szolgálatot, míg a Camp Bergerben további két raj, illetve a logisztika, konyha és az ügyeletes alegység működött.⁴⁸ A katonák az egyes OP-n csak statikus megfigyeléssel foglalkoztak, míg a 92-es járőrbázisról és Camp Bergerből mobil járőrök is működtek.

A szakasz nemzeti tulajdonú fegyverzettechnikai eszközeit képezték: III-as kategóriás lövedékálló mellény, kevlár sisak arcvédő plexivel, PA-63 típusú pisztoly, gépkarabély és a géppuska (rajonként egy osztrák tulajdonú MG-74, amelyet később PKMSZ-re cseréltek) Az osztrák előírásoknak megfelelően ebben az időben a fegyvereket – a géppuskák kivételével - betárazva kellett az egyéni elhelyezési körletekben, elzáratlanul tartani. A szakasz egy műholdas telefonnal rendelkezett, a többi híradó- és egyéb eszközöket, valamint az élelmezést az ENSZ biztosította. A feladatokat az állomány az osztrák tulajdonú Puch-G típusú nem páncélozott terepjáró gépkocsikkal hajtotta végre. A magyar kontingens kiképzése először az ausztriai közös felkészülésen, majd - osztrák kiképzők magyarországi célfelkészítésre történő utaztatásával - itthon került végrehajtásra. Az MH-ban nem rendszeresített osztrák tulajdonú géppuskák kezelését is hasonló módon sajátították el a katonák, fegyverkezési készségüket éles lögyakorlat keretében bizonyították.

Az ütközőzónában történt mindenféle feladatvégrehajtás tiszték esetében maroklófegyverrel (PA-63), egyéb rangúak esetében gépkarabéllyal történt. A fegyvereket betárazva, de nem csőre töltve kellett tartani feladatteljesítés során. A lövedékálló mellényeket vadászati idényben vadászati napokon (hente két nap), és a szolgálatteljesítés teljes ideje alatt viselni kellett.⁴⁹

A magyar szerepvállalás 1997 szeptemberétől tovább bővült a szakasz század szintű erővé növelésével (107 fő), ami egyben a 4. szektor teljes első századának átvételét is jelentette. A létszám később 121 főre nőtt. A döntésben valószínűleg szerepet játszott, hogy Ausztria fokozatosan megkezdte szerep-

46 A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az UNFICYP parancsnokságon és osztrák békefenntartó zászlóalj törzsében is beosztásokat kapott a kontingens. *Ciprus. Általános tájékoztató, nyílt forrásokból*, Bp. Magyar Honvédség Művelési Központ Katasztrófa-elhárítási és Válságkezelési Osztály, 2007. augusztus. 14

47 Louroujina/Akincilar korábban is egy tiszta török falu volt, az UNFICYP már 1964-től fogva egy szakasz erővel biztosította. A török invázió idején állítólag egy ad hoc döntés alapján foglalták el a falut a török erők, biztosítva ezzel a helyi török lakosságot épségét, ám egy nehezen védhető ki/beszögellést hozva létre.

48 A 2. szektor határától kezdve ezek a posztok a következők voltak: OPT 90 ideiglenes megfigyelőposzt, OP-91 állandó megfigyelőposzt (hat fő), PB-92 járőrbázis (hat fő), OPT 93-94 ideiglenes megfigyelőposzt, PB 95 járőrbázis (hat fő), OP 96 állandó megfigyelőposzt (Camp Bergerből ellátva), Camp Berger (16 fő), OPT-97-99. A 39 fős kontingens többi öt tagja különböző beosztásokat töltött be a század parancsnokságon Athienouban, és a zászlóaljparancsnokságon Famagosztában.

49 Pállai: i. m.

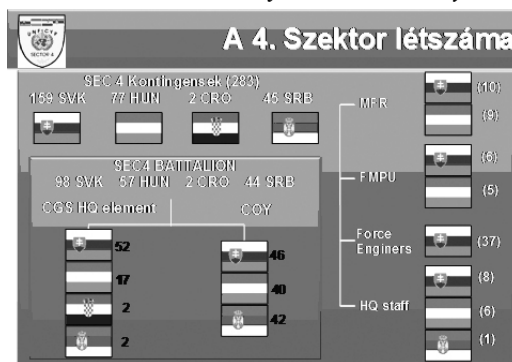
vállalásának csökkentését. Ugyanekkor Szlovénia egy rajjal vállalt szerepet a 4. szektorban, majd egy évvel később egy 27 fős szakasszá növelte jelenlétét.⁵⁰

Az újonnan átvett terület több szempontból is különleges az ütközőzónában. A terület a maga 75 km² területével az egyik legnagyobb, itt van a legnagyobb távolság a görög és török tűzszüneti vonalak között (7 km). A két oldalt elválasztó fizikai határok itt sincsenek, nem látni szöges drótot, kerítést, a pontos határt nem jelzi semmi. A „magyar zónában” fekszik a mintegy 5 000 fős Athienou község (az ütközőzóna területén belül összesen négy település van Athienou a legnagyobb), a környék jelentős része – ettől is különleges – mezőgazdasági terület, ahol napi gyakorisággal folyik a földművelés és állattartás. Ez a megnövekedett és állandó nem-katonai jelenlét jelentős forgalmat jelent az ütközőzónán belül, ami viszont megnövelt kockázatot jelent a konfliktusok kialakulása tekintetében.

A 2. szakasz területén egy bázis, két járőrbázis, és 16 ideiglenes megfigyelő poszt volt. A szakasz parancsnokság és a századparancsnokság a Camp Izayban (a mai Camp Szent István) települt Athienou, a felelősségi körzet két szélén volt található a két járőrbázis (PB 101 és 114), míg a megfigyelőposztok az ütközőzóna kiszélesedése miatt egyes szakaszokon két útvonalon helyezkedtek el.

A 4. szektort biztosító zászlóalj összetétele az ezredforduló óta jelentősen átalakult. 2000-ben Ausztria és Szlovénia jelezte, hogy a következő évtől kivonják erőiket a misszióból. Helyükre 2001 júniusától egy 270 fős szlovák kontingens érkezett, amely átvette második század felelősségi körzetét és a zászlóalj parancsnokságát is.⁵¹ Később egy kisebb horvát, majd egy jelentősebb szerb kontingens alakított át az zászlóalj összetételét.

6. ábra • A 4. szektor békefenntartó zászlóaljának összetétele (2013)

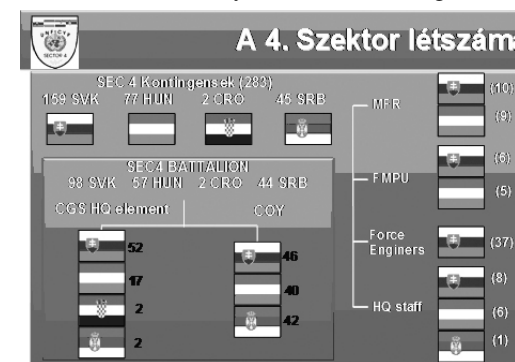

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER, KRETZ GYÖRGY: I.M.

A 2005-ös létszámcsökkentés eredményeként az addig századerővel ellátott felelősségi területeket szakaszrőkkel kell biztosítani. Mint korábban említettük, ettől kezdve a békefenntartó szakaszok feladatát a megfigyelő- és összekötő tisztek is támogatták. A jelenlegi helyzetet a 4. ábra mutatja, mely

szerint a magyar szakasz a korábbi magyar század felelősségi területén működik (A zóna). A 2005 előtt három szakasszal biztosított 2. század felelősségi területe két zónára lett felosztva, amelyeket egy szerb és egy szlovák szakasz biztosít. A 45 fős szerb és a kétfős horvát kontingens oly módon jött létre, hogy Szlovákia és Magyarország saját létszámkeretéből adott át helyeket a két országnak. A jóváhagyott magyar keretlétszám 84 fő, ebből hét helyet biztosít a Magyar Honvédség a szerb kontingensnek. Ennek megfelelően a jelenlegi magyar kontingensek elvi létszáma 77 fő.

7. ábra • A 4. szektor felosztása és kontingensei (2013)

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER - KRETZ GYÖRGY: I.M.

A magyar kontingens felelősségi területén a 2005-ös új műveleti koncepció bevezetésével járó jelentős csökkentés eredményeként csak a 2. szektor határánál található 91-es járőrbázis és a Camp Szent István működik tovább. A 95-ös járőrbázis, a Camp Berger, a OP 101 és OP 118 bezárásra került. A Camp Szent Istvánban 4 raj, a 91-es járőrbázison egy raj (+két szakács/ügyeletes) lát el szolgálatot. A mobil erőket preferáló műveleti terv a magyar kontingens gyakorlatában azt jelentette, hogy 2005 után az 1. század 1. szakaszának felelősségi területén (a 2. szektor határától az OPT 99-ig) a 91-es járőrbázison települt raj és a Szent István bázison települt egyik raj biztosítja a folyamatos jelenlétet, napközben két gépjárművel (4 fő), éjszakánként egy járművel (két fő).

A korábbi 2. szakasz felelősségi területén a békefenntartást a Szent István bázison települt másik két raj biztosítja hasonló módon. A ötödik raj a folyamatos ügyeletet biztosítja. Mivel a magyar kontingens felelősségi területe a maga 75 km²-vel a legnagyobb az ütközőzónában, ennek megfelelően a magyar békefenntartók járművei futnak a legtöbbet.

A magyar kontingensnek eddig nem volt halálos áldozata a feladatellátásból következően. Az UNFICYP misszió 1974 óta biztonságosnak számít, hiszen a két katonai oldal azóta nem támadta meg egymást. Ennek ellenére voltak súlyos incidensek az elmúlt negyven évben, amelyek közül a legsúlyosabb a már említett dyreniai esemény volt. A városban minden év augusztusában megemlékezést tartottak a görög ciprióták abból az alkalomból, hogy az 1974. augusztusi török invázió alkalmával tízezer számra menekültek el a Dyreniától látótávolságra fekvő Varosha üdülővárosból. 1996-ban is demonstrációk kezdődtek a megemlékezések során, ám a korábbiaktól eltérően a tiltakozók behatoltak az ENSZ által felügyelt ütköző- zónába és provokálni, dobálni kezdték a török állások katonáit. A tö-

50 UNFICYP. Permanent Mission of Slovenia to the UN. <http://www.un.int/slovenia/pk-unficy.html> (2013. július 15.)

51 Slovak Contingent takes over from departing Austrians and Slovenians in Famagusta, 2001 június 20. http://www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=2013&tt=graphic&lang=11 (2013. július 15.)

rök oldalon már készültek az eseményre, és válaszul a behatolásra, török civilek (valójában civil ruhába öltöztetett katonák) érkeztek az ütköző zónába. Az kivezényelt ENSZ erők, köztük magyarok is, a két tömeg közé sorakoztak fel, hogy fizikai jelenlétükkel próbálják megakadályozni a további konfrontációt az ennél a pontnál kevesebb, mint 100 méteres széles zónában.

Mikor két görög ciprióta néhány méterre behatolt a török Észak-Ciprusi Köztársaság területére, és oda görög zászlót tűzött le, végképp elszabadultak az indulatok. A török rendőrség tüzet nyitott a görög tüntetőkre és az ENSZ békefenntartókra, majd a török „civilek” botokkal felfegyverkezve rárontottak a görög demonstrálókra. A görög zászlót letűző két férfit megpróbálták meglincselni, egyiküket sikerült kimenteni a közelben levő békefenntartóknak, a másik férfi, Anastasios Isaak azonban behalt sérüléseibe. Az összetűzésben több békefenntartó szerzett sérüléseket, köztük a magyar ENSZ misszió történetének egyetlen olyan sérültje, aki békefenntartás közben szerzett sebesülést, Takács Zoltán főhadnagy volt, akit egy kő talált el a demonstráció során.⁵²

8. ábra · Statisztika a 4. szektor alegységeinek járőr tevékenységéről

	Össz.		
	Járőr	Óra	Km
1. szakasz	3762	9856	161189
2. Szakasz	3078	8064	96144
Varosha	1710	2440	38626
S4 Corridor Road, Dherinia Line	1368	5376	85036
S4 Helikopter	162	318.5	

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER – KRETZ GYÖRGY : I.M.

A MISSZIÓS TEVÉKENYSÉG HÉTKÖZNAPJAI⁵³

Az ütközőzóna egyik legfőbb sajátossága, ha úgy tetszik furcsasága a görög és török tűzszüneti vonalakon nincsenek valódi fizikai határok, amelyek jeleznék, hogy meddig tart az ENSZ és meddig a szembenálló felek „felségterülete”. A meglévő sztereotípiáktól (vasfüggöny, Berliini fal) idegen módon az ütköző zónában nem látni szöges drótot, kerítést, a pontos határt nem jelzi semmi. Valamiféle – nehezen követhető – határvonalat természetesen kijelölnek a két oldalon húzódó görög és török megfigye-

52 Interjú Pállai Ferenc alezredessel, email, 2012. december 7. Három nappal később a ciprusi áldozat temetését követően a tömeg ismét kivonult a határhoz. Miközben a békefenntartók igyekeztek megakadályozni az ütközőzónában történő behatolást, Anastasios Isaak unokatestvére sikerrel eljutott az török tűzszüneti vonalig, és megpróbálta letépni az ott lengő török zászlót. A kísérlet közben érte fejlődés török oldalról.

53 Ez a fejezet elsősorban a 2011 novemberében szerzett helyszíni tapasztalatokra és interjúkra támaszkodik, amelyeket a szerző a magyar kontingens tagjaival folytatott. A tevékenység leírásának korábbi változata megjelent a Földgömb magazin 2013/2-es számában.

lőpontok és bázisok, ám a viszonylag pontos határok csak a térképen és a katonák fejében ismertek. A katonai jelleg, a határzár hiányát tetézi, hogy a magyar zóna jelentős része mezőgazdasági terület, ahol napi gyakorisággal folyik a földművelés. Állandó a személygépkocsi forgalom, a földeken munkagépek dolgoznak. A nyitottság következményeként gyakori problémát jelent a tűzszüneti vonalak szándékos vagy véletlen megsértése, katonai vagy civil részről. Ezt a kéksapkásoknak minden alkalommal regisztrálni és jelenteniük kell. Évtizedes tendencia, hogy a legtöbb problémát a civil lakosság okozza, hozzájuk képest szerény és állandóan csökkenő tendenciát mutat a két hadsereg határsértése. A napi járőrtevékenység egyik fontos része, hogy zónán belüli civil tevékenységet állandóan szemmel tartás, illetve a két hadsereg részéről a status quo megsértése esetén azonnal fellépjenek.

9. ábra · Incidensek megoszlása az ütközőzónában (2012)

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER – KRETZ GYÖRGY : I.M.

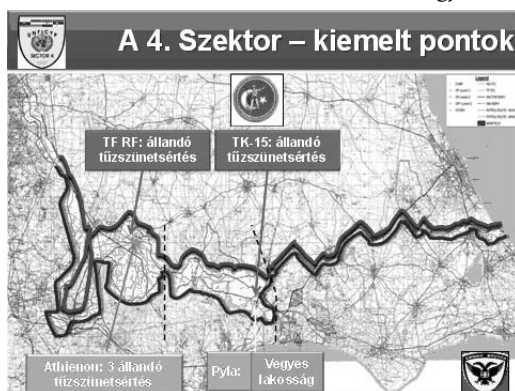
A határsértések megelőzése és regisztrálása a békefenntartók alapfeladata, ehhez azonban ismerni kell a láthatatlan határt szinte fáról fára, dombról dombra. Amikor egy kéksisakos kikerkezik Ciprusra, még hat hét tanulás vár rá (az otthoni felkészítésen túl), hogy a saját járőrözési területén memorizálja a görög és török tűzszüneti vonalakat, amelyek gyakran egyszerű hordók, villanyoszlopok vagy a tájból kiemelkedő fák jelentenek.

A kéksapkások jelenléte folyamatos a felelősségi területen, mint említettük nappal kettő, éjszaka egy terepjáróval vannak kint az ütközőzónában és járják az általában földutak valamelyikét. A terepjárók szinte folyamatosan mennek, a kétfős járőrök négyóránként váltják egymást a járművekben. Az egyes békefenntartók időbeosztása ún. „hosszú napokból” (3x4 óra járőrözés) és „rövid napokból” áll (2x4 óra járőrözés) áll össze. A szabadidő mennyiségét korlátozza, hogy minden szakasznak hozzá kell járulnia személyi állományával a misszió mobil tartalékerejéhez (Mobile Force Reserve -MFR) is.

A járőrtevékenység során az előre meghatározott útvonalon történik a szembenálló felek állásainak és a lakosság tevékenységének ellenőrzése. Minden egyes török és görög állásra külön szabályok, status quo-k vonatkoznak: pl. hány katona, milyen fegyverzetel lehet jelen. Amennyiben ettől eltérés, vagy bármilyen tiltott aktivitás (pl. felújítás) történik, azt azonnal jelenteni kell a feletteseknek, akik aztán megteszik a szükséges lépéseket a megfelelő katonai oldal felé.

Az alapszabály, hogy az ütközőzónába egyik katonai fél sem léphet be. A leggyakoribb katonai incidensnek az ún. katonai behatolás (move forward) számít, amikor valamelyik fél behatol az ütközőzónába. Általában az észlelést követő fellépés általában eredményre vezet és az adott hadsereg katonái előbb-utóbb visszavonulnak ilyenkor. Az már az elmúlt évek bizalomerősítő lépéseinek eredménye, hogy ma már a tűzszüneti vonalon levő ciprusi görög és török megfigyelőpontokon csak kézi fegyverzetű katonák lehetnek, minden komolyabb harceszköznek a tűzszüneti vonaltól legalább három km-re visszavontak. Az előbbi a gyakorlatban persze ez teljesen igaz, mindkét félnek vannak olyan állásai, amelyek még is bent vannak a zónában, ezeket az ENSZ állandó tűzszünetértésnek hívja, de tenni nem tud ellen semmit.

10. ábra · Állandó tűzszünetértések a magyar kontingens felelősségi területén

FORRÁS: LUKÁCS PÉTER, KRETZ GYÖRGY: I.M.

Mint azt a 10. ábrán látható, a magyar kontingens felelősségi területén több ilyen állandó tűzszünetértés van. A ciprusi Nemzeti Gárda részéről három kisebb bázis található Athienou faluban, míg a török oldalról az egyik állásuk =Red Farm) található az ütközőzónán belül (Pylanál szintén az jelenti az állandó tűzszünetértést, hogy az ütközőzónában található falu fölött egy török állás van). Az ütközőzóna magyar szakaszán keresztül halad a Larnaka-Nicosia autópálya. Arra az alig egy km-es szakaszra (világos határjelzés ott sincs, a békefenntartónak tereptárgyakat kell összekötnie a képzeletbeli határ meghúzásához) külön status quo van, miszerint ott minden fegyvert csak letakarva szállíthat a ciprusi Nemzeti Gárda és nem szabad kiszállni a járművekből. A kéksapkások hathetes felkészülésének nem csak láthatatlan határok, hanem ennek a többszörös status quonak a memorizálása is a része.

A katonai behatolás mellett a legtipikusabb incidenseknek számítanak az építkezések, erődítések folytatása, a békefenntartók szabad mozgásának a korlátozása, illetve a létszám túllépés a megfigyelőpontokon. Enyhe provokációnak számítanak az átkiabálások, a kődobálások, a mutogatások, a súlyos provokációk közé tartozik a fegyvercsattogtatás, a célzás, a fesztelénítés.⁵⁴

54 Lukács Péter – Kretz Tibor: UNFICYP. Előadás a Válságkezelés és Békefenntartás az ENSZ-ben c. prezentáció, 2013. május 23. Honvédségi Szemle, 2013. szeptember

Mivel a 180 km-es ütközőzóna legnagyobb része viszonylag keskeny és lakatlan területeken megy keresztül, a civil lakosság csak olyan helyeken okoz problémát, mint a magyar felelősségi terület. Itt nemcsak, hogy bent él több ezer ember a zónán belül, de a mezőgazdasági terület miatt sokan járnak be a Ciprusi Köztársaság és az Észak-Ciprusi Török Köztársaság területéről földet művelni. Görög oldalon azon elv, hogy a földeket egészen a török tűzszüneti vonal határáig meg kell művelni, igen nagy odafigyelést kíván. A magyar békefenntartóknak számára állandó feladatot és problémát a különböző illegális tevékenységet végző civilek jelentik. Tipikus a más területén történő favágás, elhagyott ipari létesítmények elbontása színesfém kereskedelem céljából.

A ciprusi görög lakosság körében népszerű a vadászat, és a környékről gyakran járnak be az ütközőzónába ezért. Egy évben mindössze két napot lehet hivatalosan vadászni. Az egyik ilyen alkalommal korábban csak a magyar területre 170 vadász érkezett, 120 kutyával, mintegy 100 autón. Tekintélyes nagyságrend, főleg ha figyelembe vesszük, hogy a rendszerint figyelmetlen fegyverhasználat néha kéksapkások vagy a török erők felé történik. Jellemzi az vadászat okozta probléma súlyát, hogy az ENSZ jelentések konkrétan is megemlítik.

Mióta 2004-ben a Ciprusi Köztársaság csatlakozott az Európai Unióhoz, érezhetően megnőtt a csempészet és az illegális migráció is. Az ütközőzóna két oldalán élő görög és török csempészek ebben az esetben az etnikai ellentéteket félretéve (hasonlóan például a koszovói-szerb határhelyzethez) közösen húznak hasznot az emberkereskelemből.

KONKLÚZIÓ

Az ENSZ ciprusi békefenntartó missziója jövőre lesz ötven éves. Az elmúlt negyven évben nem került sor incidensre a szembenálló katonai felek között, sőt az ezredforduló óta folyamatosan csökkent a provokációk, incidensek száma is. Az ENSZ története során nem egyszer foglalkozott a misszió jövőjének, működésének kérdéseivel, megpróbálva azt hatékonyabbá tenni. A misszió abból a szempontból sikeres volt, hogy jelenlétével valóban megakadályozta az ismételt ellenségeskedés kialakulását a két oldal között, ám a dilemmát az jelenti, hogy ehhez feltétlenül szükséges volt-e/van-e ekkora erőre. James H. Allan kanadai ezredes, az UNFICYP és más ENSZ missziók többszörös veteránja könyvében megfordítja Lord Howe mondását (peackeeping is better than nothing), mondván néha a semmi is jobb a békefenntartásnál, kritizálva ezzel azt, hogy a szembenálló felekkel erejéhez mérve gyenge UNFICYP-et miért nem alakították már át katonai megfigyelő misszióvá az 1970-es években.⁵⁵

A jelenlegi helyzet azt mutatja, hogy valamilyen erőre szükség van az ütközőzónán belül, mert már az UNFICYP nem lenne képes megakadályozni egy a török és ciprusi erők között kialakuló konfliktust. A misszió viszont abban kulcsszerepet játszik, hogy ne eszkalálódhasson a legkisebb csetepaté sem fegyveres incidensé. Márpedig, tekintve a civil aktivitást az ütközőzónában, figyelembe véve azt, hogy incidensek túlnyomó része (évente kb ezer eset), ebből a kategóriából kerül ki, ez kiemelkedő fontosságú feladat lesz a jövőben is.

55 James H Allan: Peacekeeping: Outspoken Observations by a Field Officer. Praeger, 1996. p. 33.

Száraz György

ENSZ MISSZIÓ A NYUGAT-SZAHARAI NÉPSZAVAZÁSÉRT (MINURSO)

Afrikában, az Atlanti Óceán partján, az arab világ nyugati szélén létezik Nyugat- Szahara, amely a világ legrégebbi, még mindig gyarmati sorban lévő országa. Annak ellenére, hogy az elmúlt 60 évben több mint 1 milliárd ember szabadult fel a gyarmati elnyomás alól, Nyugat-Szaharát az ENSZ és a nemzetközi közösség még mindig úgy tekint, mint „önrendelkezéssel nem rendelkező” országot, amelyet egy erős szomszéd, Marokkó, több mint 30 év óta megszállva tart.

NYUGAT SZAHARA FÖLDRAJZI ADATAI ÉS GAZDASÁGI HELYZETE

Nyugat-Szahara Afrika északnyugati részén, az Atlanti Óceán partja mentén fekszik, tengerpartja 1110 km hosszú, északon Marokkóval 443 km, északkeleten Algériával 42 km, keleten és délen Mauritániával 1561 km hosszan határos. Területe 266 000 km², amely a Marokkó által déli tartományoknak nevezett két nagy földrajzi egységet, a Rio de Oro-t és Saguia el-Hamra-t foglalja magába. A terület lapos, homokos, sziklás és köves sivatag (1. sz. vázlat), kisebb vulkanikus dombok délen és északkeleten találhatóak. Az éghajlat a tengerparti sávot leszámítva forró sivatagi, állandó széllel és homokviharokkal, földünk egyik legbarátságatlanabb vidéke. A sokszor évekig elmaradó eső miatt állandó vízfolyása nincs, a sivatagban fúrt kutak nagy része sós, emberi fogyasztásra alkalmatlan.

1. sz. vázlat • A MINURSO működési területe

Nyugat-Szahara a világ egyik legszegényebb országa. A mezőgazdaságot gyakorlatilag némi nomád pásztorkodás és a tengerparti sávban csekély zöldségtermelés jelenti, így minden élelmiszerből behozatalra szorul. A kézműipart leszámítva az ipari termelés a mintegy 2000 embert foglalkoztató foszfátbányászatból áll. Néhány ezer család él a tengeri halászatból. Állítólag a föld gazdag olajkincset rejt, amit kutatófúrások bizonyítottak, de a helyzet rendezetlensége miatt kitermelésről szó sem lehet. A kereskedelmet és a gazdasági tevékenységet a marokkói kormány szigorúan ellenőrzi, segélyekkel, adókkal és egyéb engedményekkel pedig bátorítja állampolgárait az áttelepülésre. Az infrastruktúrát három repülőtér és két, nagyobb hajók befogadására is alkalmas kikötő jelenti. A szilárd burkolatú utak hossza mindössze 1800-2000 km.

LAKOSSÁG

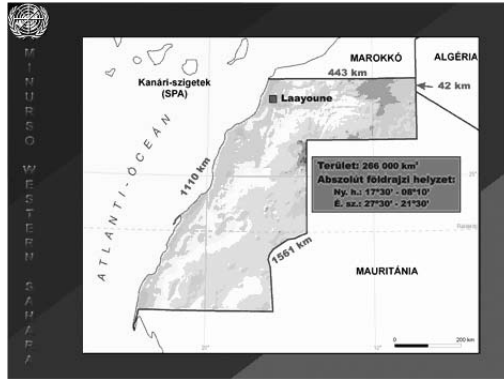
A Nyugat Szaharai népek döntő többsége 1975 előtt a sivatagban vándorolt és nomád pásztorkodásból élt. Ezt szakította meg a háború, kényszerítve őket menekülésre, vagy a városokba, egy teljesen más életforma kialakítására. A megszállt területen élő lakosság 2005-ben – nem számítva az itt állomásozó 120 000 fős marokkói hadsereget – mintegy 310 000 fő¹ volt. A négy városon kívül – Laayoune (173 000), Smara (34 000), Dakhla (37 000) és Boujdour (27 000) – mintegy 35-40 000 fő él lakott területen, a tengerparti sávban, illetve néhány oázisban. A POLISARIO által ellenőrzött terület gyakorlatilag lakatlan. Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) adatai szerint az algériai Tindouf város környékén felállított menekülttáborokban 155 000-en élnek – főleg nők és gyermekek – igen mostoha körülmények között. Mivel itt nincs munka, nincs víz, elektromos áram, a nemzetközi szervezetek segélyeire szorulva várják a hazatérést.

A KONFLIKTUS TÖRTÉNETE

A terület 1884-1976-ig Spanyolország gyarmata volt, a régi térképeken még Spanyol Szaharaként szerepelt. A saharai nomádok már 1957-ben megkezdték a harcot a megszállók ellen, ami 1973-ban a POLISARIO Front (Frente Popular Para la Liberacion de la Seguia al Hamra y el Rio de Oro) megalakulása után felerősödött, követelve az itt élő népeknek a terület fölötti önrendelkezését. Franco halála után Spanyolország kinyilvánította hajlandóságát az ország elhagyására, ugyanakkor Marokkó és Mauritánia bejelentette igényét a területre. Az ENSZ, az Afrikai Unió és a Nemzetközi Bíróság is úgy foglalt állást, hogy a saharai népnek joga van az önrendelkezéshez.

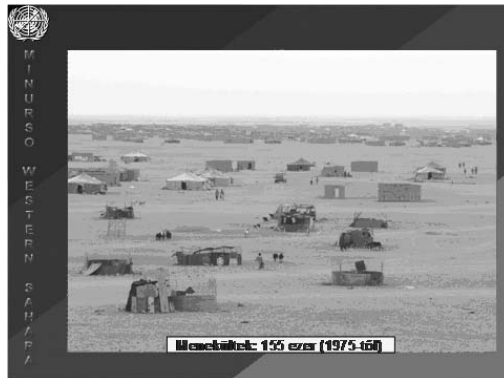
1975. november 6-án - a hadsereg támogatásával - mintegy 350 000 marokkói lépte át Tarfayánál az északi határt az ún. „Zöld Menetben” és vonult be 10 km mélyen a területre. A menetelők a marokkói zászló kitűzésével jelképesen elfoglalták a területet. A spanyolok a vérontás elkerülése érdekében nem avatkoztak közbe. 1975. november 14-én Spanyolország Marokkóval és Mauritániával aláírta a „Madridi Egyezményt”, amely szerint az 1976. február 26-i kivonulásuk után az ország 2/3-át Marokkónak, 1/3-át Mauritániának adja át.

¹ Napjainkban a lakosság becsült létszáma 523 000 fő. Vö: 2012 Report on International Religious Freedom – Western Sahara. 20 May 2013. <http://www.refworld.org/country,,,ESH,,519dd4585f,0.html> (Letöltés 2013. július 25)

2. sz. vázlat • Nyugat- Szahara

A POLISARIO az eddigi egy ellenség helyett kettővel találta magát szemben. 1976. február 27-én Algériában kormányt alakított és bejelentette a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság (SADR) megalakulását (amelyet azóta már több tucat ország elismert), és megkezdte a felszabadító háborút. Mintegy 100 000 ember menekült át Algériába, további tízezrek hagyták el a sivatagot, és húzódtak be a városok peremén kialakított menekülttáborokba. (3. sz. vázlat) Algéria és Líbia által támogatott, főleg szovjet technikával elfegyverzett POLISARIO Front kezdetben igen sikeres gerillaharcot vívott mindkét ország ellen, olyannyira, hogy a belső ellentétek miatt meggyengült Mauritániának még a fővárosát, Nouakchotot is megostromolták. Ennek hatására 1978-ban tűzszünetet kötöttek, majd 1979-ben Mauritánia elismerte a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot és végleg lemondott területi követeléséről. A marokkói hadsereg az addig Mauritánia által ellenőrzött területre azonnal bevonult és a háború folytatódott.

3. sz. vázlat • Menekülttábor

A marokkói hadsereg a POLISARIO „hit and run” (üss oda és fuss el) taktikája elleni védekezésül 1981-ben „falat” (berm) kezdett építeni. (4. sz. vázlat) A védelmi fal először a városok és a Bou Cra melletti foszfátbányák körül készült el, majd - mivel ez igen hatékonynak bizonyult - tovább folytatták az építkezést az algériai-marokkói határtól dél-délnyugati irányban, egészen az Atlanti Óceánig. A mintegy 2400-2700 km hosszúságú fal az országot gyakorlatilag kettévágta. A bulldózerek éjjel-nappal

dolgoztak és így a berm megépítése 1987-re befejeződött. A „fal” egy többsoros, homokból, földből és kőből összetolt, minimum 3 m magas mesterséges akadály, amelyen katonai támpontokat, tüzérségi és megfigyelő állásokat létesítettek. A létesítményeket napi 24 órán keresztül őrzik, a POLISARIO felőli oldalról pedig drótakadállyal és aknamezőkkel tették járhatatlanná. Marokkó számára így lehetővé vált az terület 70-75 %-ának anektálása, a maradékon pedig a POLISARIO „azt csinál, amit akar”.

4. sz. vázlat • A kettéválasztó fal (berm)

Az Afrikai Unió a kezdetektől fogva szorgalmazta a tárgyalásokat a két fél között a békés rendezés érdekében. Az ENSZ főtitkára, együttműködve az Afrikai Unióval, 1985-ben előterjesztette a rendezési tervet (settlement proposals), amelyet 1988. augusztus 30-án mind Marokkó, mind a POLISARIO Front elfogadott. A megállapodást az ENSZ Biztonsági tanácsa 1990-ben jóváhagyta, és felhatalmazta az ENSZ főtitkárát a terv részleteinek a kidolgozására. A Biztonsági Tanács 1991. április 29-én kelt 690. sz. határozatával létrehozta a MINURSO-t (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara) a rendezési tervben foglaltak végrehajtására. A marokkói kormánnyal és a POLISARIO Fronttal megkötött egyezmény alapján a tűzszünet 1991. szeptember 6-án életbe lépett és a MINURSO telepítése megkezdődött.

A RENDEZÉS FOLYAMATA

A terv (1. sz. ábra) a tűzszünet életbelépését követően egy rövid átmeneti időszakkal számolt, amelynek során megtörténik a szavazásra jogosultak összeírása, az UNHCR segítségével a menekültek repatriálása, a népszavazás kiírása és már 1992 januárjára tervbe vették a népszavazást.

5. sz. vázlat • Nyugat-szaharai rendezési terv

1. Tűzszünet					
	2. Összeírás				
		3. Felhívás			
			4. Bizalomerősítés		
				5. Menekültek hazatérése	
					6. Népszavazás és az eredmény bejelentése

A terv szerint a MINURSO nemzetközi polgári komponense 800-1000 főből, a katonai kontingens mintegy 1700 főből, továbbá 300 rendőrből állt volna, *de ezt a létszámot soha nem érte el.* Jóllehet a tüszünetet alapjában véve mindkét fél respektálja és jelentősebb tüszünetsértésre nem került sor, a terv végrehajtása a kezdetektől fogva akadályba ütközött. Az összeíró bizottságok munkájukat csak 1993 májusában tudták megkezdeni, de az összeírást 1996 elején felfüggesztették, majd 1997 decemberében újrakezdték. 2003 végére a munka befejeződött és elkészült egy 266 000 nevet tartalmazó adatbázis, majd az ENSZ főtitkára ismét felfüggesztette a bizottságok munkáját, az adatbázist és a dokumentumokat pedig Genfbe szállították. A fő gondot az jelenti, hogy mindkét fél vitatta és vitatja az adatbázisban szereplő személyek jelentős részének a szavazáshoz való jogosultságát. *Egyetértés hiányában a népszavazásra nem kerülhet sor.*

A nehézségek ellenére az UNHCR és a MINURSO együttműködésének eredményeként a bizalom-erősítő lépések megkezdődtek. 2003-ban létrejött a *telefonösszeköttetés* a megszállt területek és a menekülttáborok között, amit évente több tízezren vesznek igénybe. Egy többéves folyamat lezárásaként 2005-ben az utolsó marokkói hadifogoly is hazatérhetett.

2004. március 4-én kezdődtek meg a *családlátogatások*, amelyen eddig már közel 20 000-en vettek részt. A látogatásokra az UNHCR által összeírt várólista alapján kerül sor heti két-három alkalommal, amihez a logisztikai támogatást a MINURSO biztosítja. Ez azt jelenti, hogy a MINURSO Antonov személyszállító repülőivel, biztonsági és egészségügyi kísérettel 30-30 fő utazik néhány napra a menekülttáborokból a szaharai városokba és viszont. Szó van még a postaforgalom beindításáról, de ezt a MINURSO biztonsági okok miatt nem tudta vállalni, illetve szemináriumok tartásáról a két fél között, amelyen politikamentes civil szervezetek tagjai vennének részt.

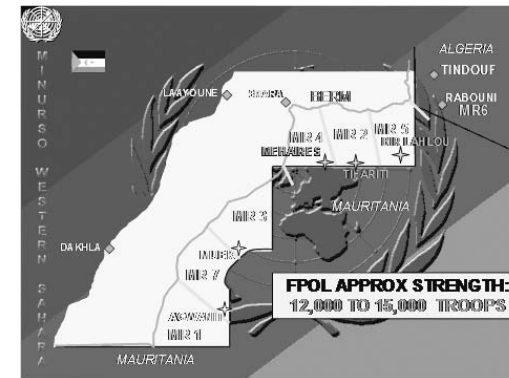
Az évek során több terv is született a mindkét fél által elfogadható megoldásra és jóllehet elvileg mindkét fél egyetért a rendezés szükségességével, a „keretegyezményt” (framework agreement) a POLISARIO, a Baker tervet (Baker Plan) Marokkó nem fogadta el.²

Az utóbbiban szereplő elképzelés szerint a népszavazáson a szaharaiak három dolog között választhatnának: függetlenség, integráció Marokkóval, vagy autonómia. 2002-ben a marokkói király kijelentette, hogy Marokkó egyetlen centiméter megszerzett területéről sem hajlandó lemondani, a POLISARIO pedig csak a teljes függetlenséget és szuverenitást tudja elképzelni. Kialakult az abszolút patt helyzet, így a menekültek hazatérésére és a népszavazásra belátható időn belül nem kerül sor. Egyetértés csak egy téren van, a MINURSO-nak maradnia kell, mert kivonulása esetén a harcok újra megkezdődnének.

A SZEMBEN ÁLLÓ FELEK

Jóllehet a katonai megfigyelők már több éve folytatták munkájukat, írásban rögzített együttműködés a két féllel nem volt. Az akkori parancsnok 1997 decemberében a POLSARIO Fronttal, 1998 ja-

nuárjában a Marokkói Királyi Hadsereggel (RMA) írta alá az 1. sz. Katonai Egyezményt (Military Agreement N° 1.), amely többek között rögzítette a katonai status quo fenntartását, az együttműködést a felek között, a katonai megfigyelők jogait, a tiltott tevékenységeket és az eljárást tüszünetsértések esetén. Az egyezményben meghatározásra került, hogy a berm keleti oldalán egy 5 km-es ütköző zónában (senki földje) semmilyen katonai tevékenység nem folytatható, ezt kiegészíti a keleti oldalon egy 25 km-es, a nyugati oldalon egy 30 km-es tiltott zóna (restricted area), ahol csapatmozgás, gyakorlat, technikai változtatás csak a MINURSO engedélyével hajtható végre. Mindkét oldalon a terület fennmaradó része a korlátozottan tiltott zónának minősült, ahol a felek bejelentési kötelezettsége csak a jelentős változtatásokra terjed ki.

6. sz. vázlat • Szemben álló felek

Az aknaveszély és az egyéb robbanóeszközök okozta balesetek csökkentésére került sor 1999 márciusában a POLISARIO-val a 2. sz. Katonai Egyezmény (Military Agreement N° 2.) és 1999 áprilisában a Marokkói Királyi Hadsereggel (RMA) a 3. sz. Katonai Egyezmény (Military Agreement N° 3.) aláírására. Az ezekben foglaltak szerint a MINURSO megjelöli a felderített aknákat és a fel nem robbant eszközöket (UXSs), tájékoztatja a feleket a megsemmisítésük érdekében. Az eltelt években már 1500-hoz közelít a felderített eszközök száma, amelyeket az RMA általában megsemmisít, míg a POLISARIO kapacitáshiányra hivatkozva csak igen ritkán.

A Marokkói Királyi Hadsereg Déli Parancsoksága a Laayountól északra 630 km-re lévő marokkói Agadírban van. Nyugat Szahara megszállt területén három szárazföldi szektor, ezeken belül 11 dandárszintű alszektor, egy légi szektor és egy haditengerészeti szektor található. A városokban, Laayoun, Dakhla és a marokkói Guilmine vannak a szektorparancsnokságok és a logisztikai bázisok. A megszálló csapatok létszáma 100-120 000 fő. Ebből folyamatosan a bermnél kialakított megfigyelőállásokban, a 698 szakasz- és századtámponton mintegy 30 000 fő állomásozik, akiknek a feladata a túloldal állandó figyelése és minden mozgás, esemény regisztrálása. A katonák jól kiképzettek, a sokszor évtizedekig tartó nehéz sivatagi körülmények ellenére erkölcsi tartásuk magas. Felszerelésük és fegyverzetük modern, főleg amerikai és francia gyártmányú eszközök. A marokkói hadsereg statikus védelemre rendezkedett be, abban az esetben, ha az ellenség a védelmi vonalat áttöri, a bermtől 3-8 km-re diszlokáló gyorsreagálású egységek (intervention units) feladata a betört ellenség visszaverése és az eredeti állapot helyreállítása.

2 James Baker volt amerikai külügyminiszter, az ENSZ főtitkár különmegbízottja, aki két tervet is kidolgozott a politikai rendezésre. A Baker- terv a nyugat-szaharai lakosság önmeghatározásáról szóló terv volt, amelynek első változata (2000) a nyugat-szaharaiaknak autonómiát javasolt Marokkón belül. A második változat egy ötéves átmeneti időszakot javasolt, amely során a Nyugat-szaharai Hatóság előkészítette volna az önmeghatározásról szóló referendument, amelyre ezen időszak után került volna sor. Bár a béketervert az ENSZ Biztonsági Tanács jóváhagyta, Marokkó nem fogadta el azzal, hogy semmiféle függetlenséggel nem ért el. A Baker-terv 2005-re gyakorlatilag meghalt. http://en.wikipedia.org/wiki/Baker_Plan (Letöltés 2013. július 27.)

A POLISARIO Front Parancsnoksága Algériában, a Tindouf melletti Rabouniban van. Egységei 7 katonai körzetben állomásoznak, ebből 6 zászlóalj szintű körzet a berm mentén, egy pedig, amely a logisztikai ellátást biztosítja, szintén Rabouniban van. A becsült összlétszám 10-12 000 fő, ebből a katonai körzetekben, körzetenként 200-300 fő, összesen mintegy 1500-2000 fő állomásozik. Fő feladatuk az ellenség figyelése, fegyverzetéről, diszlokációjáról adatok gyűjtése és erő demonstrálása. A harcban a jeepekre és pick upokra szerelt könnyűfegyverzetrel a „hit and run” gerillataktikát alkalmazzák. Felszerelésük, fegyverzetük főleg a háború idején Algériától és Líbiától kapott 35-40 éves, vagy még régebbi, elavult szovjet és a marokkói hadseregtől zsákmányolt technika. A katonák között sok az igen fiatal 15-16 éves és az idős, 50-60 év feletti. Ellátásuk szegényes, a sivatagi élet megedzette őket, de a helyzet reménytelenségét látva nagy közöttük az elkeseredés.

A MINURSO SZERVEZETE

A MINURSO létszáma 2013. áprilisban 506 fő,³ amelyből 230 fő az egyenruhás kontingens (197 katonai megfigyelő, 27 fős csapaterő, 6 fő rendőr), 96 fő a nemzetközi polgári személyzet, 168 fő a helyi (marokkói) polgári alkalmazott és 12 önkéntes (gyakornok). A misszió élén nagyköveti rangban az ENSZ főtisztjár speciális megbízottja áll (SRSG), aki szorosan együttműködik az UNHCR és az Afrikai Unió képviselőivel. A misszióhoz 31 ország biztosítja a létszámot, a tevékenységi költségvetés 61,3 millió US dollár.

A katonai komponens engedélyezett létszáma 237 fő: a parancsnok (Force Commander), 209 fő katonai megfigyelő (százados, vagy annál magasabb rendfokozattal), 7 tiszthelyettes (adminisztratív feladatok ellátására) és egy 20 fős egészségügyi alegység (orvosok, nővérek, technikusok), de ezt a létszámot a váltások és egyéb okok miatt gyakorlatilag sohasem éri el. Magyarország napjainkban 7 katonai megfigyelővel van jelen.

A katonai kontingens feladatai a rendezési terv szerint az alábbiak:

- a tűzszünet ellenőrzése
- az ENSZ jelenlét demonstrálása a sivatagban
- a marokkói csapatok a POLISARIO front által elkövetett tűzszünet-sértések regisztrálása
- a csapatok fegyverzetének, diszlokációjának és a változásoknak a figyelemmel kísérése
- aknák, gránátok és más fel nem robbant robbanószerkezetek (UXOs) megjelölése, a felek tájékoztatása a koordinátákról
- információcsere és jó kapcsolatok kialakítása, illetve fenntartása a szembenálló felekkel.

A katonai megfigyelők feladataikat földi járőrözéssel és helikopteres felderítéssel hajtják végre. A teljes kontingens havonta átlagban 500-600 földi járőrözést és 45-50 helikopteres felderítést végez, ami több mint 100 000 km úttalan utakon történő vezetést és 9500-10 000 munkaórát jelent. Ezt egészítik ki az adminisztratív, összeköttetési, logisztikai, karbantartási és egyéb feladatok.

A MINURSO rendelkezésére áll 2 AN 24-es személyszállító repülőgép, 1 AN 26-os szállító repülőgép és 3 MI 8-as helikopter. A misszió „légiereje” biztosítja a logisztikai központok (Layoune, Smara és Dakhla), illetve a sivatagban lévő táborok (Team Site-ok) közötti összeköttetést, valamint a légi felderítést.

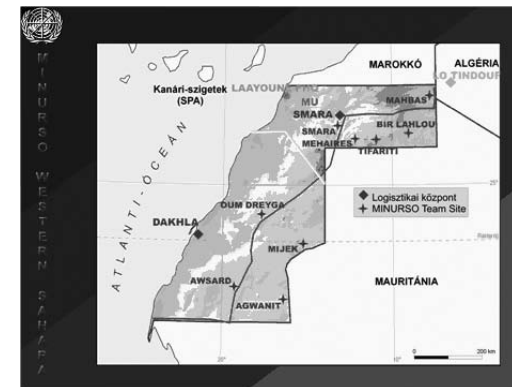
3 Lásd <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/facts.shtml>, Ápril 2013. (Letöltés 2013. július 27)

TEVÉKENYSÉG A MEGFIGYELŐPONTOKON

Kijelenthetjük, hogy 1991 óta a MINURSO a katonai megfigyelői feladatokat viszonylag nyugodt körülmények között hajthatja végre. A megfigyelőpontok (Team Site-ok) nagyon jó kapcsolatban vannak mindkét féllel. A napi kapcsolatot a felek által biztosított összekötő tisztek (liaison officers) tartják fenn a pontok és a marokkói hadsereg (RMA) alszektora, illetve a POLISARIO katonai körzetei között. Ugyanakkor munkájukat jelentős veszélyek és kihívások nehezítik:

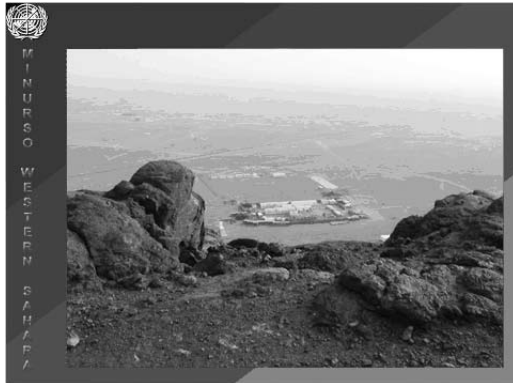
- aknák, aknamezők, fel nem robbant eszközök (UXOs);
- stressz;
- nemzetközi környezet;
- a munka monotonosága;
- gépjárművezetés homokos és köves utakon;
- időjárási szélsőségek;
- távolság a családtól; stb.

A MINURSO katonai kontingens parancsnoksága, törzse, az egészségügyi alegység és az adminisztratív személyzet Nyugat Szahara székhelyén, Laayounban van. A küldő országokból érkező katonai megfigyelők a sivatagban telepített 15-20 fős megfigyelő-pontokon dolgoznak. A marokkói oldalon négy, a POLISARIO oldalán öt megfigyelőpont van, de az algériai Tindoufban is működik egy Összekötő Iroda a helyi hatóságokkal, a POLISARIO parancsnokságával és a menekült táborokkal való kapcsolattartás céljából. (7. sz. vázlat)

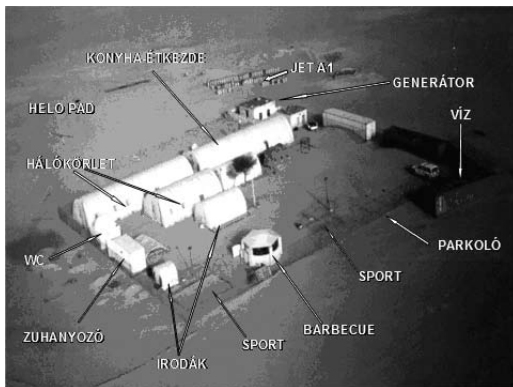
7. sz. vázlat • A MINURSO elhelyezkedése

A katonai megfigyelők egy rövid, öt-hat napos „alapkiképzés” után kezdik meg általában 12 hónapos szolgálatukat a megfigyelőpontokon, ahol 10-12, vagy annál több nemzet katonái dolgoznak együtt. Többségük általában első alkalommal hajt végre ilyen feladatot, ezért fel kell készíteni őket a helyi körülményekhez, a nemzeti különbségekhez, az eltérő kultúrákhoz, vallásokhoz, hagyományokhoz, valamint az egész napos angol nyelvhasználathoz. A békefenntartók az ENSZ-et képviselik, amely professzionális munkát, fegyelmet magatartást követel, mindig semlegesnek és pártatlannak kell maradniuk. Mindez nem könnyű, nagy önkontrollt és toleranciát igényel.

8. sz. vázlat • Előretolt megfigyelőpont

A háború során mindkét fél több százezer aknát telepített, amelyről megbízható térkép nem létezik. A katonai megfigyelők tevékenységében ezért az első számú prioritás: „maradj az úton”, ha aknát vagy más fel nem robbant eszközt találsz „soha ne érintsd” meg. Jelöld meg és tájékoztasd a feleket. A mentésítés és a megsemmisítés az ő feladatuk.

9. sz. vázlat • Mijek megfigyelőpont

A megfigyelőpontok többségének az elhelyezése a sivatagban meglehetősen izolált, 60-80 km-es körzetben - a katonai létesítményeket leszámítva - nincs lakott terület, nincsenek állatok és növényzet. A katonai megfigyelők naponta 2-3 járőrözést hajtanak végre, a munkaidő folyamatos, napi 24 óra, heti 6 nap, de a hetedik nap sem szabad, mert akkor kerül sor az elhelyezési körlet és felszerelések karbantartására. Az ellenőrző- megfigyelő pontokon a katonák sátrakban laknak, a generátor 24 órában működik. Mindenki saját maga takarítja a „szobáját”, mossza a ruháját, takarítja a közös helyiségeket. Az úttalan utakon, a homokos, sziklás talajon, a köves sivatagi utakon való gépjárművezetés nagy koncentrációt és önfegyelmet igényel, ami sokszor még a gyakorlott vezetőknek is nehézséget okoz. (8. sz. vázlat) Néhány hónap után a megfigyelők hozzászoknak a helyi körülményekhez, megismerik a tevékenységi körzetüket. Minden nap ugyanazok az arcok, ugyanazok az utak és ellenőrzendő objektumok, a munka monotonná válik, és hat az „öreg katona” effektus is. Ezért általában 5-7 hónap elteltével mindenki áthelyezésre kerül vagy a törzsbe, vagy egy másik megfigyelőpontra.

Nagy kihívás a szélsőséges időjárás is. A sivatagban állandóan fúj a szél, a levegő poros, gyakoriak a homokviharok. A normál napi hőmérséklet 40-45°, de nem ritka az 50-55° sem, ugyanakkor éjjel nagyon lehül a levegő, a téli reggeleken a 0° alatti hőmérséklet is gyakori. A megfigyelők döntő többsége először találkozik ilyen körülményekkel. Jóllehet a sátrak és a gépkocsik légkondicionáltak, sokat kell tartózkodni a szabad ég alatt is. (10. sz. vázlat) A megfigyelőpontokra mindent (élelem, víz, üzemanyag, stb.) Laayounból, vagy a logisztikai bázisokról szállítanak. A megfigyelőpontok azonban a homokviharok miatt sokszor napokig megközelíthetetlenek, ezért minden fogyó eszközből folyamatosan kétheti tartalékkal kell rendelkezni.

10. sz. vázlat • Katonai megfigyelő

A katonai megfigyelők életkora 26 és 50 év közötti, ami jelzi, hogy döntő többségük családos ember 2-3, vagy több gyerekkel. A családtól való távolság – beteg-e a gyerek, mit csinál az asszony, hogy vannak a szülők, stb. - szintén egy stressz faktor, ezért a MINURSO a kapcsolattartást *internettel és műholdas telefonösszeköttetési lehetőséggel* biztosítja. Minden megfigyelőpont rendelkezik korszerű kommunikációs eszközökkel, így a megfigyelők családjukkal akár napi kapcsolatot is tarthatnak. Az ENSZ eltávozási politikája (CTO: compensatory time-off) lehetővé teszi, hogy az év során legalább egyszer mindenki hazautazzon.

A JELENLEGI HELYZET

1991. szeptember 6-i tűzszünet életbelépése és a MINURSO békefenntartó tevékenységének megkezdése óta *a harc a két érintett fél között megszűnt*. Annak ellenére, hogy az utóbbi 10 évben megsaporodtak az apróbb tűzszünetértétek (marokkói részről a berm erősítése, új radarrendszerek telepítése, a POLISARIO pedig rendszeresen szervez – civil szervezetek közreműködésével – demonstrációkat az ütközőzónába, néhány 100 m-re a bermtől), jelentős tűzszünetértésre nem került sor. A MINURSO és a szembenálló felek közötti kapcsolat mind a vezetők, mind a végrehajtók szintjén jó és kiegyensúlyozott.

Marokkó gyakorlatilag annektálta az ország 75-80 %-át, a POLISARIO Front helyzete egyre kilátástalabb, megsaporodtak a tüntetések a megszállt területen, egyesek „zaharai intifádáról” beszélnek. A két fél között a tárgyalások sokszor évekig szünetelnek, így a megoldásnak még a lehetősége sincs meg.

Szalafista-islamista szélsőséges csoportok jelentek meg Mauritániában és Algériában, amelyek a MINURSO fegyvertelen katonai megfigyelőire is potenciális veszélyt jelentenek. Az utóbbi években jelentősen megnőtt térségen keresztül az Európába irányuló migráció, amely új feladatokat ró a MINURSO-ra.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2013. április 25-én jóváhagyott határozatával a MINURSO mandátumát 2014. április 30-ig hosszabbította meg.

KÖVETKEZTETÉSEK

A MINURSO fennállásának 22 éve alatt a helyzet viszonylag nyugodt maradt, fegyveres összecsapásra, jelentősebb tűzszünetértésre nem került sor.

Az évek során a két fél között az álláspontok nem közeledtek, Marokkó nem mond le a megszállt területről, a POLISARIO-nak ez elfogadhatatlan, így a MINURSO fő feladatát – a népszavazás megtartását – nem volt képes végrehajtani, és kétséges, hogy valaha is képes lesz-e végrehajtani.

A térségben továbbra sincs politikai stabilitás, az idő múlásával a feszültség a két fél között – az ENSZ és az UNHCR által szervezett és támogatott bizalomerősítő intézkedések ellenére – folyamatosan növekszik. A helyzetet súlyosítja a terrorizmus megjelenése a térségben és a migráció ugrásszerű növekedése.

A kölcsönösen elfogadható megoldás hiányában a helyzet alakulása mind rövid-, mind hosszú távon megjósolhatatlan. Egy dologban viszont egyetértés van, miszerint a MINURSO jelenléte és a tűzszünet ellenőrzése igen fontos stabilizáló tényező, tehát a misszióknak maradnia kell.

AJÁNLOTT IRODALOM

Besenyő János: A nyugat-szaharai válság: egy magyar békefenntartó szemével. Pécs: ID Research Kft/ Publikon Kiadó, 2012

Besenyő János: Az afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok. Felderítő szemle. VII. évfolyam 3. szám 2008. szeptember

Besenyő János: Az ENSZ nyugat-szaharai békemissziójának tapasztalatai. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE, 2011

Besenyő János: Küldetés 2010: Afganisztán, Bosznia-Hercegovina, Ciprus, Grúzia, Irak, Koszovó, Libanon, Nyugat-Szahara, Sínai-félsziget. Budapest Zrínyi Kiadó 2010

Suha György: A nyugat-szaharai válság: egy magyar békefenntartó szemével. Honvédségi Szemle 140. évfolyam 2012/3. szám

Tomolya János: Békefenntartó kézikönyv. 2010. Budapest, Zrínyi Kiadó

Kállai Attila

AZ ENSZ DÉL-LIBANONI BÉKEFENNTARTÓ MISSZIÓJA ÉS A MAGYAR KATONAI RÉSZVÉTEL (UNIFIL)

A szerző az ENSZ dél-libanoni békefenntartó erőinél (UNIFIL) missziós feladatokat ellátó magyar katonai térképész törzstiszti állomány hatodik váltását vezette. Nemzeti rangidősként feladata túlmutatott a négyfős állomány nemzeti képviselésén. Az általa vezetett csoport az ENSZ egyik legnagyobb létszámú békefenntartó missziójában, az ezzel megbízott szervezeti egység részeként, a geoinformációs támogatás meghatározó fontosságú feladatait hajtotta végre. E feladatokról, magáról a küldetésről és annak körülményeiről, valamint a környezet megértése érdekében a UNIFIL megalakulásáról és az ahhoz vezető útról is szól jelen írás.

INGATAG BÉKE A CÉDRUSOK FÖLDJÉN

Mikor egy addig számára ismeretlen országba ér az utazó, szükségszerűen igyekszik megismerkedni a helyszínnel, az ott élők történelmével, a politikai, vallási és egyéb társadalmi körülményekkel. Nemritkán ekkor döbben rá, hogy a történelmi hányattatásnak és megpróbáltatásoknak hányféle dimenziója létezik. Libanonnak minden adottsága megvan egy jól prosperáló gazdaság, fejlett idegenforgalom és nem utolsósorban az Európa és az arab világ közötti kapocs státusának eléréséhez, azaz visszaszerzéséhez. Sajnálatos, hogy e jobb sorsra érdemes ország, a sorozatos fegyveres konfliktusok következtében és a jelenlegi biztonságpolitikai környezet okán, erről egyelőre még csak távlatokban gondolhat.

A ma Libanoni Köztársaság néven meghatározott entitás határai és sorsa ugyan csak a múlt évszázad elejére nyúlnak vissza, de a föld, amelyen járunk az emberi kultúra kialakulásának meghatározó helyszíne. Azok a népek, akik e vidéket évezredek át uralták és a legősibb, mai napig lakott városokat alapították meg, fejlett kereskedelmük és gazdasági kapcsolataik révén jelentős hatást gyakoroltak nem csak a Mediterráneumra, de közvetetten az európai civilizáció alakulására is. Közülük leginkább a föníciaiak említhetők meg, akik a kultúra, a betűírás és a kereskedelem elterjesztésében mai napig érzékelhető eredményeket értek el. A terület felett uralkodtak perzsák, ókori görögök és rómaiak is, a VII. századtól pedig arabok. Az Oszmán Birodalom 1516-tól terjesztette ki fennhatóságát a térségre, melyet akkor egységesen Szíriaként ismertek. A történelmi Szíria földrajzilag a mai Izrael, Jordánia és Libanon államok területére terjedt ki.

A Földközi-tenger keleti partvidékén járunk, a tengertől jelentősebben (50-80 km-nél) nem távolodva el. A klíma ennek megfelelően mediterrán, s a hegyvidéki területekig egész évben kellemesen me-

leg, bár meglehetősen párás. A partvonallal megegyező irányban, az ország hosszanti tengelye mentén futó és legkiemelkedőbb pontján 3083 méter tengerszintfeletti magasságot elérő Libanon-hegység a térség meghatározó orográfiai képződménye. Az ország is e hegységről kapta nevét, mely szó sémi nyelveredete alapján fehérret jelent, utalva a hegység legmagasabb csúcsainak az év nagy részében jellemző színére. A hegységgel mintegy 35-40 km távolságban néz farkasszemet Antilibanon vonulata, ami egyúttal természetes választóvonal a Szíriai Arab Köztársaság felé. E két hegyvonulat között húzódó, 10-20 km széles Beka-völgy jelenti Libanon fő éléstárát, ahol a citrusfélék kivételével – melyek termesztése zömmel a partvidéki sík területekre jellemző – megtermelt gabonával, gyümölcs- és zöldségfélékkel nem csak hazai fogyasztói piacokat tudják ellátni, de jut exportra is. A növénykultúrák termesztésében az öntözéses gazdálkodás meghatározó jelentőségű, hiszen az egyenlítőitől 33-35 szélességi fokkal északra fekvő területeket tavasztól késő őszig jelentősebb csapadék nem éri.

Az ország területe nem jelentős, nagyjából két magyarországi megyével megegyező (10400 km²), s földrajzilag beékelődik a Szíriai Arab Köztársaság és Izrael közé. Előbbivel 375 km hosszan, utóbbival 79 kilométeren át határos. Tengerpartjának hossza sem elhanyagolható. A jobbra köves, sziklás, de a szárazföld belseje felé többnyire sík tereppel induló partvonal 225 km hosszan nyúlik dél felől észak-északkeleti irányban. Békésebb időkben turisták tömegei népesítik be e partokat, ahogy az a polgárháborút megelőző időszakra jellemző volt. Libanon egyike azon kevés országoknak, ahol a ritka természeti adottságoknak köszönhetően egy szezonon belül lehet téli sportokat űzni a hegyekben és fürdőzni a tengerparti vizekben. A hegyvidék és a part közelsége természetesen azt is eredményezi, hogy jelentős klimatikus eltéréseket lehet meg tapasztalni kelet-nyugati irányban haladva, viszonylag rövid távolságok megtételekor.

Libanon újkori történelmére és mai határainak kialakulására leginkább és közvetlenül a francia külpolitikai érdekek gyakoroltak hatást. A kapcsolódás természetes úton jött létre a gazdasági kapcsolatok fokozatos megerősödése révén a XIX. sz. végétől. A mai Libanon területén élők még az oszmán uralom alatt is aktív kereskedelmi kapcsolatot tartottak fenn Velencével és más olasz városállamokkal. A szelyipar fellendülésével (1840-1912)¹ a kereskedelmi tevékenység Marseille kikötőjén keresztül Franciaország irányában szélesedett ki. A gazdasági kapcsolatok egyfajta függőséget is jelentettek a régió számára, és idővel a franciák mindinkább feljogosítva érezték magukat a helyi ügyek alakítására.

1800-as évek közepére a Libanoni-hegység területén élő drúzok és a maronita keresztények között – nem teljesen függetlenül a francia és a brit érdekek közötti ellentétek térségbeli megnyilvánulásától – egyre növekvő felekezeti feszültség alakult ki, mely 1860-ra súlyos zavargásokhoz vezetett. A krónikák különböző források alapján néhány ezertől, húszezer főig terjedően állapítják meg az áldozatok lehetséges számát, kiegészítve azzal, hogy számos keresztény lakta település semmisült meg. A konfliktushelyzet kezelésére létrejött nemzetközi bizottság (brit, francia, orosz, osztrák és porosz részvétellel, valamint az Oszmán Birodalom képviselőivel) megállapította, hogy a térség a drúzok és maroniták közötti 1843-as területi felosztása vezethetett a konfliktusok kiéleződéséhez. A bizottság javaslatot tett egy Szíriától különálló kormányzóság (ún. mutessariflik) kialakítására, melynek vezetőjét a szultán nevezi ki, és akinek munkáját a térségben élő hat különböző vallási csoport (drúz, görög katolikus, görög ortodox, maronita, síita és szunnita muszlim) képviselőiből álló tanács segíti.²

E történelmi előzmények abból a szempontból fontosak, hogy ezen intézkedések voltak az első lépések Libanon, mint önálló állam létrehozásának irányában, egyúttal megteremtették az ország mai politikai vezetési struktúrájára is jellemző felekezeti kvótarendszer, az ún. politikai konfesszionalizmus alapjait. A

francia Beaufort d'Hautpoul tábornok által vezetett közel hatezer fős francia expedíciós katonai alakulat tevékenysége, mely egyben az első nemzetközi humanitárius intervenció is volt a térségben, nagymértékben hozzájárult az ország független státusa kialakításához, a francia térképészek által felmért területet beemutató térkép pedig alapul szolgált az 1920-as „Nagy-Libanon” határainak meghatározásakor.³

Nagy-Britannia és Franciaország közös megegyezéssel osztotta fel a térséget az első világháborút követően, melyhez a Népszövetség mandátum rendszere jelentette a formális keretet. A francia mandátumterület hat részből állt, ezek egyike volt Nagy-Libanon, melynek területe közel duplája volt az oszmán fennhatóság alatt kialakított egykori autonóm kormányzóságának.

A területi növekedés az önálló államiség megteremtését tette lehetővé, ugyanakkor azzal is járt, hogy az addig többségben lévő keresztények az új határok között elvesztették domináns közösségalkotó súlyukat.⁴ Mindemellett az államalkotóvá váló más vallási és etnikai csoportok zárt közösségekbe tömörülve igyekeztek érdekeiket érvényre juttatni. Az így kialakult sajátosan összetett vallási, etnikai kép teszi az országot mind a mai napig nehezen kormányozhatóvá. A felekezeti kvótarendszeren alapuló hatalommegosztás módja, a konfesszionális politikai rendszer az országos jelentőségű ügyek intézését sok esetben megnehezíti, a pártok, a különféle vallási-politikai-gazdasági érdekkörök közötti konszenzuseresés időigényes.

Mindezek ellenére Libanon, függetlenségének 1943-as kikiáltása, illetve a francia csapatok 1946-os kivonulását követően, a gyakori külső támadások és véres polgárháborúk ellenére is meg tudta őrizni államiségét, még ha viszonylagos békéje és biztonsága érdekében folyamatos és jelentős erőfeszítéseket is kell tennie ezért.⁵ Ezen igyekezetének sikerében meghatározó jelentőségű a déli országrészben állomásozó ENSZ csapatoknak tartós jelenléte, mely egy rendkívül érzékeny pufferzónában igyekszik elejét venni a fegyveres konfliktusok kiújulásának. Az ország nemzeti zászlaja, a fehér mezőben magányosan álló, vörös sávokkal övezett cédrusfa, előreláthatólag még hosszú ideig fog együtt mutatkozni az ENSZ világoskék lobogójával.

AZ ENSZ BEAVATKOZÁS KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI ÉS HÁTTERE

Az előzőekben igyekeztem megvilágítani a mai Libanon önálló államisége felé vezető út első mérföldköveit. Természetesen jelen tanulmány keretei nem teszik lehetővé a két világháború, majd az azt követő időszak eseményeinek részletes feltárását, sem az etnikai, vallási felekezetek közötti villongások polgárháborúba torkoló folyamatának bemutatását, mint ahogy magát a 15 éven át húzódó polgárháború kronológiájának taglalását sem. Mindezek kellő részletességgel, számos tanulmányban, irodalmi alkotásban feldolgozásra, megörökítésre kerültek. A következőkben az ENSZ béke és biztonság megőrzéséért az adott térségben vállalt szerepéről, ennek közvetlen előzményeiről és a feladatban résztvevőkről szeretnék néhány gondolatot, adatot megosztani, külön kitérve természetesen a magyar szerepvállalására is.

1973-at írunk, éppen lezárult az Izrael állam megalakulásával kezdődő arab-izraeli összecsapások negyedik véres szakasza, a jóm kippúri háború, hullámai azonban még nem csitulnak el. Közben Izraelben a háború kezdeti sikertelenségeiért felelős vezetőket keresik, addig a környező országokba menekült palesztinok helyzete egyre aggasztóbbá válik.

Izrael állam 1948-as megalakulásával kezdődő ellenségeskedés hatására többszáz ezer palesztin hagyta el addigi otthonát és keresett menedéket elsősorban Jordánia, Libanon és a Szíriai Arab Köztársaság területén. A menekültek abban a hitben hagyták el otthonaikat, hogy az egymással szövetkező arab or-

szágoknak hamarosan sikerül kiűzni az általuk megszállóknak tekintett izraeli hadsereget szülőföldjükről, mely után ők is visszatérhetnek. Reményeik azonban a sorozatos arab-izraeli konfliktusok után sem váltak valóra, így egyre több gondot okoztak a befogadó országoknak.

Libanon közel négymillió lakosságából mintegy 400 ezer főre tehető a palesztin menekültek száma. Jelentős részük közegészségügyileg elmaradott körülmények között, menekülttáborokban kénytelen élni. A táborok zsúfoltak, lakói között magas a munkanélküliek és a képzetlenek aránya. A táborok területére libanoni állampolgár nem léphet be, így a táboron belüli élet és rend megszervezése jó részt a palesztin menekültek belügye.

A Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ, illetve nemzetközi szóhasználatban PLO, azaz Palestine Liberation Organization) 1964-es megalakulása óta küzd a független palesztin államért. A szervezet katonai egységei fegyveres összetűzésekbe bonyolódtak Jordániában és Libanonban a helyi reguláris erőkkel, miközben az izraeli célpontokra is sorozatos támadásokat mértek. Izrael mindig is jogot érzett az őt ért támadásokat megtorolni, bármely ország területéről is indultak az akciók. A kialakult helyzetben egy izraeli fegyveres beavatkozás lehetősége érezhetően megnőtt.

Az addig virágzó gazdaságú, földrajzi adottságai és a régió pénzügyi rendszerében betöltött szerepe okán a Közel-Kelet Svájcaként emlegetett Libanon, a fokozódó vallási-politikai feszültségek és nem kis részt a növekvő társadalmi szociális egyenlőtlenségek és munkanélküliség, valamint az olajválság okozta hatások eredményeként 1975-től egy változó intenzitású, de másfél évtizeden át elhúzódó polgárháborúba sodródott. Az Arab Liga 1976-os rijádi rendkívüli csúcstalálkozóján résztvevő államok képviselői szólították fel először a konfliktusért felelősöket a fegyveres összecsapások azonnali beszüntetésére, egyúttal a PFSZ vezetését Libanon szuverenitásának tiszteletben tartására. Az ország északi részén kialakult helyzet kezelésére békefenntartó csapatok felállításáról is döntöttek, melynek meghatározó részét az akkor már Libanon területén tartózkodó szír hadsereg alakulatai adták. A déli területekről azonban továbbra is támadások érték Izraelt a PFSZ katonai szárnyának fegyveresei részéről.

A kaotikus helyzetet fokozták Izrael 1977-es bombatámadásai. 1978. március 14-én, a Litani Hadműveletben, izraeli katonai csapatok foglalták el Libanon déli területeit. A hadművelet eredményeként az izraeli erők sikeresen kiszorították a PFSZ katonai egységeit a Litani folyótól északra, ugyanakkor a katonai beavatkozás több mint ezer civil áldozatot követelt. Az invázióra válaszul az ENSZ Biztonsági Tanácsa (a továbbiakban: BT) március 19-én elfogadott 425. számú határozatában ítélte el az izraeli beavatkozást, és felszólította az ország vezetését a hadművelet azonnali beszüntetésére és a fegyveres alakulatainak kivonására Libanon területéről. A 426. sz. határozatában egyúttal előírta egy békefenntartó erő felállítását, melynek feladatául rendelte:

- az izraeli csapatok kivonásának ellenőrzését;
- a béke és biztonság helyreállítását az adott területen;
- Libanon állam támogatását a megszállt dél-libanoni terület feletti fennhatóságának visszaszerzésében.

A békefenntartó erő – mely a UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) nevet kapta – mandátuma eredetileg 6 hónapban lett meghatározva azzal, hogy a BT döntése alapján ez az időszak újabb fél évre meghosszabbítható. (A UNIFIL mandátuma jelenleg évente kerül meghosszabbításra, az aktuális mandátum időszaka 2013. augusztus 31-ig érvényes.)

Az első békefenntartó csapatok március 28-án érkeztek a műveleti területre más ENSZ erőktől, elsősorban az UNEF-től és az UNDOF-tól⁶ történő átcsoportosítással. Feladatuk az izraeli csapatok ki-

vonulásáig elsődlegesen humanitárius műveletekre irányult.⁷ A tűzszünet állapotát, ha nehezen is, de sikerült elérni. Ebben elsősorban Emmanuel Erskine tábornoknak, a misszió első főparancsnoka volt szerepe, aki hathatós intézkedésekkel és a szembenálló felekkel folytatott tárgyalásokkal igyekezett a határozatban foglaltakat érvényre juttatni.

A UNIFIL SZÜKSÉGSZERŰ MEGERŐSÍTÉSE

Ahogy az előző szövegrészben, úgy most is egy időbeni ugrással igyekszek közelebb kerülni a magyar szerepvállalás időszakához, mindenképpen felhívva az olvasó figyelmét arra, hogy a 2006-os fegyveres konfliktusig terjedő időszak, melyet követően az ENSZ dél-libanoni missziója mind feladatkörét, mind erejét illetően jelentősen kibővült, számos meghatározó eseményt hordoz. Ezek részletes bemutatása jelen tanulmány kereteit meghaladná, így azokra egy más alkalommal térnék ki.

A történések közül most csak a legfontosabbakról teszok felsorolásszerűen említést, így az 1982-es „Béke Galileában” elnevezésű hadműveletről, mely során az izraeli szárazföldi csapatok egészen Bejrútig, a fővárosig eljutottak; az ugyanebben az évben végrehajtott véres tömegmészárlásról Szabra és Satilla palesztin menekülttáborok lakói ellen, mely szimbolikus mementója a térségben élő népek és felekezetek között időről időre fellángoló engesztelhetetlen indulatoknak; az Izrael által támogatott Dél-Libanoni Hadsereg (SLA, azaz South Lebanon Army) merényleteiről és támadásairól UNIFIL békefenntartók és támaszpontjaik ellen; Izrael megújuló katonai akcióiról a 1993-as „Felelősség” és az 1996-os „Harag Gyümölcsei” elnevezésű hadműveletekkel, valamint a 2000-ben végrehajtott kivonulásáról, melyet az ENSZ BT a 425. határozat teljesüléseként fogadott el.⁸ Ez utóbbi fejlemény egyúttal azt is jelentette, hogy a tevékenységében 1982. óta humanitárius segítségnyújtásra korlátozott béke-misszió kiterjeszthette műveleti spektrumát katonai funkciókra is.⁹

Az ENSZ BT 1701. sz. határozata¹⁰ – mely a UNIFIL erőinek és feladatainak kibővítéséről döntött – közvetlenül a 34 napos háborúként is aposztrofált¹¹ fegyveres konfliktusra adott válasz. A konfliktus közvetlen előzménye, vagy ha úgy tetszik a *casus belli* egyáltalán nem mérhető ahhoz a pusztításhoz, melyet az Izraeli Védelmi Erők (IDF, azaz Israel Defense Forces) csapásai okoztak a déli országrészben a közel egyhónapos hadművelet során.

2006. július 11-én egy izraeli őrzőra csa pnak le a Hezbollah fegyveresei. A Hezbollah (magyarul: Iszten Pártja) Izrael 1982-es fegyveres megszállása eredményeként létrejövő, síita vallási felekezethez tartozó és jelentős mértékben Irán támogatását élvező politikai párt és katonai szervezet, mely az IDF dél-libanoni térségből történő kivonását követően fokozatosan vette át ezen országrész ellenőrzését, és szerzett egyre nagyobb befolyást benne. Izrael és a Hezbollah fegyveresei közötti sorozatos incidensek feszítették pattanásig a húrt 2006 nyarára, mely a fentebb említett őrzőra tagjainak elrablásával, illetve meggyilkolásával pattant el. Az események teljességéhez hozzá kell tenni, hogy az izraeli őrzőra több katonai biztonsági rendszabályt is megsértett, így nem kis részt ennek is köszönhetette balszerencsését.¹²

Izrael az adott időszakban már kész tervekkel rendelkezett egy a Libanon déli területein végrehajtható hadműveletre, melynek eredményeként a Hezbollah fegyvereseit a Litani folyón túlra szoríthatták volna vissza. Az elrabolt izraeli katonák kimentésére szervezett akciók kudarcát követően, július 12-e éjjelén, a légierő és a tüzérség bevetésével, az IDF csapásokat mért a stratégiaiailag fontos dél-libanoni infrastruktúra elemeire, a Hezbollah vezetési-irányítási pontjaira, raktáira, rakétaindító állása-

ira, a közlekedési hálózatra, hidakra és más műszaki létesítményekre, de találat érte a főváros egyik televíziós csatornájának épületét is, illetve számos hadianyag raktárt. Izrael a támadásokat később kiterjesztette a libanoni kikötőkre is.¹³

A Hezbollahot nem rendítették meg az izraeli támadások, fegyveresei közel négyezer különféle rakétát lőttek ki, elsősorban észak-izraeli célpontokra. A fegyveres összecsapások hosszan elhúzódtak, egyik fél sem ért el átütő sikert. Július 17-én vetett be Izrael szárazföldi csapatokat, de a kiváló helyismerettel rendelkező, gerilla taktikára kiképzett Hezbollah-harcosok heves ellenállást tanúsítva meglepték és megzavarták az IDF erőit.¹⁴ Különösen a szimbolikus jelentőségű Bint Jbeil városban és környékén folytak véres harcok, melyek jelentős veszteséghez vezettek mindkét oldalon.¹⁵

A fegyveres összecsapások az ENSZ BT augusztus 11-én elfogadott 1701. sz. határozata ellenére egészen augusztus 14-ig elhúzódtak, és mindkét fél számára számottevő áldozattal jártak. Izrael 118 katonáját veszítette el a harcokban és 39 civil ért halálos rakétatámadás az ország északi részén. A libanoni oldalon jóval magasabbak voltak a veszteségek. Itt a 845 fő halálos áldozatból 743 főt tett ki a polgári lakosok száma, de más források szerint ez a szám meghaladta az ezer főt is, a közel négyezer sebesültről nem beszélve.¹⁶ Kiemelkedően magas volt a polgári létesítményeket ért károk száma. Több mint 15 ezer otthon vált lakhatatlanná, közel ezer ipari, kulturális és szociális létesítmény pusztult el, 600 km úthálózat és 80 híd vált járhatatlanná. Az összesített kár a felmérések tanúsága szerint – beleértve a helyreállítás költségeit is – meghaladták a 9 milliárd dollárt. Kérdéses volt annak a közel egymillió ember a sorsa is, akik a rövid, de véres konfliktus következtében menekültek el a déli országrészből és sokan közülük azóta sem tértek vissza.

A BT 1701-es határozata jelentős változást hozott a UNIFIL feladatrendszerében. Mandátuma és az ehhez rendelt erők bővülése olyan mérvű volt, hogy nem hivatalosan UNIFIL-II néven is aposztrofálják a határozatban 15 ezer főre emelt keretlétszámú missziót.¹⁷ A funkcióbővülés jegyében megalakításra került egy haditengerészeti harccsoport is (MTE, azaz Maritime Task Force) a libanoni partok biztonságának felügyeletére, mely nem kizárólagosan, de jelentős mértékben az illegális fegyverkereskedelem megakadályozását hivatott megakadályozni.

A 1701-es határozat két alapvető cél elérése érdekében született. Egyrészt a benne foglalt missziós felhatalmazásoknak és a végrehajtandó feladatoknak, valamint az ezek alapján kezdeményezett intézkedések eredményeinek elegendő biztosítékul kellett szolgálni Izrael számára a terület katonai értelemben vett nyugalmi állapotban tartásáról, ami figyelemmel az eltelt fél évszázad térségbeli fegyveres konfliktusait és azok kialakulásának okait, már önmagában véve komoly garanciát jelentett Izrael északi területeinek biztonságára. Ezt figyelembe véve okkal volt elvárható, hogy az IDF teljes mértékben kivonuljon Libanonból. A másik oldalról a Libanoni Fegyveres Erők (LAF, azaz Lebanese Armed Forces) együttműködésével el kellett érni, hogy a Hezbollah fegyverrel a kézben ne lépesse át a Litani vonalát, és e területről ne indíthasson semminemű támadást Izrael ellen. Minden további eredménynek e két feltétel teljesülése volt a biztosítéka.

Mindezen célkitűzések megvalósítására a még 426-os határozattal létrehozott UNIFIL alig négy ezer fős létszáma már nem lett volna elegendő a Litani folyótól Izraelig húzóódó, 1060 km² kiterjedésű műveleti területen, ezért az ENSZ BT 1701-es határozatában döntött a misszió katonai erejének hadosztály szintű erővé történő felfejlesztéséről. Arra természetesen nem lehetett számítani, hogy a határozat eredményeként a Hezbollah végleg kivonul a dél-libanoni térségből, de katonai tevékenységet nyil-

tan nem folytathatott. Azok a rakétatámadások, melyeket a déli területekről indítottak, akár például az elmúlt években is, bizonyíthatóan nem voltak köthetőek a Hezbollahhoz, és elkövetésük kezdetleges módját tekintve (pl. fából összeeszkábált indítóállványok) inkább önálló, extremista akcióknak tudható be, mint taktikai megfontolásból végrehajtott támadásoknak.

A látszólagos béke és nyugalom időszakában az adat- és információgyűjtés továbbra is folyamatosan zajlott a szembenálló felek részéről, melynek változatos eszköztára és többé-kevésbé rejtett módszerei érdekes tapasztalatokkal szolgáltak a műveleti területeken tartózkodó békefenntartóknak. Az információszerzéssel szembeni ellentevékenység is meglehetősen kézzel fogható volt. A két- és többoldalú együttműködési kezdeményezések erőteljes bizalmatlanság légkörében folytak. Gyakori eseménynek számított a terepre kivonuló és a tiltás ellenére képrögzítő eszközt (beleértve a kamerás mobiltelefonokat is) magánál tartó békefenntartóktól ezen eszközök helybeliek általi elkobzása. A katonák természetesen nem tehettek semmit ilyen inzultusok során. A békefenntartóknak – a regula szerint – ilyen helyzetekben csak a testi épségük és a UNIFIL tulajdonában lévő felszerelés megóvására rendelkeztek jogosultsággal, kellő körültekintéssel igénybe vehető és megengedett kényszerítő eszközök alkalmazásával.

Mindazonáltal ezek az apró, bár jellemző konfliktusok nem eredményeztek komolyabb összetűzéseket. Senkinek nem állt érdekében egy esetleges békefenntartó-ellenes hangulat kialakulását megkockáztatni. Éppen ellenkezőleg, számos olyan, a polgári lakosság életét könnyebbé tevő humanitárius műveletet hajtott és hajt jelenleg is végre a UNIFIL, mely erősíteni igyekszik a bizalmat a polgári lakosság körében. E műveletek egyebek mellett kiterjednek polgári célú infrastruktúra fejlesztésére, köz- és állategészségügyi szolgálatok fenntartására, oktatási és képzési együttműködés folytatására, kulturális kapcsolatok ápolására is. Mindazonáltal a legfontosabb feladat – kimondatlanul is – a folyamatos jelenlét és aktivitás felmutatásával a helyi lakosság biztonságérzetének fokozása, ami elengedhetetlen feltétele a 2006-os háború pusztításai után a helyreállítási munkák beindulásának és az elmenekült lakosság visszatérésének.

A UNIFIL napjainkban az első generációs missziók könnyűlövész egységekre épülő szervezeti rendjét jelentősen meghaladó hadosztály méretű, jelentős szárazföldi és haditengerészeti tüzérvél, valamint légi szállító kapacitással rendelkező katonai erő. Műveleti területét illetően dandár szintű keleti és nyugati szektorokból álló, hozzájáruló nemzeti támogatású és irányítású zászlóaljanként meghatározott felelősségi területekre osztott. A haditechnikai eszközöket alapvetően három európai állam, Franciaország, Spanyolország és Olaszország biztosítja. A tüzérvél mellett a reagáló képesség is számottevő mértékben nőtt a 1701-es határozattal megerősített UNIFIL-ben, amit mind az IDF, mind a Hezbollah többnyire indirekt, ritkábban direkt módon, mondhatni rendszeresen tesztel. Az éberséget, az azonnali és arányos mértékű reagálást, a tevékenységek szakszerű végrehajtását a UNIFIL erői részéről mindkét szembenálló fél folyamatosan megfigyeli és értékeli.

2012-ben a UNIFIL egyenruhás állománya épp hogy meghaladta a 11 ezer főt, ami a 2008-as 13 ezres létszámhoz képest jól érzékelhető visszalépés. A gazdasági válság hatására a hozzájáruló európai országok a képesség-felajánlási szintjeiket csökkenteni voltak kénytelenek. Ez nem csak a katonai létszám mérséklésében, de egyes támaszpontok felszámolásában is megnyilvánult. A UNIFIL működésének ENSZ által meghatározott éves pénzügyi kerete 2012-ben 545 millió USA dollárban volt meghatározva. Mindezek mellett tudni kell azt is, hogy a katonai állományon kívül 348 fő nemzetközi is

657 helyi civil alkalmazott is tevékenykedik a UNIFIL-ben. Biztonságukat külön szervezeti elem és átfogó rendszabályok biztosítják. Veszélyhelyzet és bármilyen mozgási korlátozás esetén a műveleti területre a polgári alkalmazottak nem léphetnek be.

MAGYARORSZÁG HOZZÁJÁRULÁSA AZ ENSZ DÉL-LIBANONI MISSZIÓJÁHOZ

2006-ban, az ENSZ felhívására, számos ország ajánlott fel képességeket a kibővített feladatkörű UNIFIL misszióhoz. A magyar részvételről az Országgyűlés október 10-i 44/2006. sz. határozatában döntött 6 fő katonai térképész felajánlásával, egyúttal tudomásul vette további 12 fő határőr részvételét a Kormány korábbi határozata alapján. Miután kiderült, hogy az ENSZ a felajánlott határőrökre nem tart igényt, az Országgyűlés a hozzájárulást az 53/2007. sz. határozatban módosította, 10 fő MH állományába tartozó egyenruhást ajánlva fel.

A katonai térképész szakállomány biztosítása és az állomány missziós szakmai felkészítése az MH Térképész Szolgálat (2007-től MH Geoinformációs Szolgálat) feladata volt, és napjainkban is e szervezet felelős érte. Az első két fő katona 2006. novemberében érkezett meg Naqourába, a UNIFIL főparancsnokságára. Az „előörst” néhány hét múlva követte újabb két fő. A létszám felfejlődése ezen a ponton megállt, vagyis nem lett kihasználva az Országgyűlés által meghatározott teljes keret. Az azóta eltelt 6 év során a missziós állomány mindvégig megmaradt a váltásonkénti négy fős szinten. A váltások évente történnek, párosával egy-másfél hónapos átfedéssel. A beosztás és feladatkör átadás/átvétele az érkező és hazatérő állomány tagjai között rendszerint 3-4 nap alatt zajlik le.

A magyar katonatérképészek a főparancsnokságon kezdetben közvetlenül a törzsfőnök hadműveleti helyettesének alárendeltségében, majd később – helyi és nemzetközi civil alkalmazottakkal kiegészülve – a Műveleti Támogató Igazgatóság alatt, a Műszaki Támogató Szolgálat közvetlen alárendeltségbe tartozó szervezeti egység tagjaiként folytatták tevékenységüket. Az összességében 12 főre kibővített civil-katonai szervezet a Joint Geo-Information Service Unit megnevezést kapta (röviden JGIS), ami napjainkban az ENSZ missziók között a legütöképesebb geoinformációs csoportnak számít.

A JGIS jelenleg három részlegről áll melyek a szervezeti egység fő feladatköréhez igazodva kerültek kialakításra. Technológiai sorrendben haladva az első közülük a Felmérési és Webes-szolgáltató Részleg (Survey & Web Service Cell), melynek feladata a műveleti területen történő mindennemű geodéziai felmérési munkálatok végzése, az azonnali terepi műholdas helymeghatározást lehetővé tevő CORS (Continuously Operating Reference Station) rendszer felügyelete és működőképességének biztosítása, továbbá az Izrael és Libanon között húzódó „Blue Line”-nak nevezett vonal terepi kijelölési és pontállandósítási feladataiban való részvétel.

A „Blue Line”-ról, azaz a Kék Vonalról érdemes tudni, hogy bár a két szomszédos ország között fut, mégsem tekinti és fogadja el egyikük sem azt államhatárként. Az ENSZ határozatai értelmében a „Blue Line” az izraeli erők kivonásának ellenőrzéséhez szükséges, azaz ezen a vonalon túlra kellett az IDF erőinek a határozat érvényesítése érdekében visszavonulni. E vonalon rendszeren csak különleges engedéllyel, általában felügyelet mellett megengedett áthaladni, ellenkező esetben rendkívül komoly vizsgálatokat kezdődnek, az átlépés kapcsán folytatott tevékenység súlya szerinti szankciókkal zárulva. A Felmérési és Webes-szolgáltató Részleg mindezeket túl olyan web alapú szolgáltatások fejlesztéséért és fenntartásáért is felel, melyek alkalmazásával hatékonyan ki-

váltható a papír alapú térképmunka, a földrajzi vonatkozású információk pedig rendkívül széles körben felhasználásra kerülhetnek a misszióban.

A JGIS második részlege (Geo Data Production Cell) a geoinformációs adatok feldolgozásért felel. E részlegben folyik a nyers adatok feldolgozása és adatbázisokban történő megfelelő tárolása annak érdekében, hogy a különböző típusú térképtermekek előállításánál a lehető leggyorsabban és megbízható módon felhasználhatók legyenek. Az adatbázisokban eltárolt adatokhoz csak e részleg vezetője adhat hozzáférést szigorú protokoll alapján, ezzel elkerülendő az érzékeny adatok illetéktelen felhasználását, illetve a véletlen jellegű adatvesztéseket és módosításokat, valamint a redundanciák keletkezését.

A JGIS harmadik szervezeti elemében, a Térképező és Geoinformációs Elemző Részlegben (Mapping & Geo-Info Analysis Cell) folyik a legkézzelfoghatóbb térképészeti tevékenység. Itt állnak össze a felmérő részleg által begyűjtött és az adatfeldolgozó részleg által előkészített és megfelelő szabályok alapján strukturált térbeli adatok kézzel fogható térképtermekek. A JGIS aktív szerepvállalása eredményeként közel félezer, különféle hadműveleti, topográfiai, tematikus és egyéb termékből álló térképállomány áll rendelkezésre a misszió különböző vezetési szintjéről, illetve szakfeladatokat ellátó csoportoktól érkező megrendelői igények kielégítésére. Az új térképtermekek előállítása mellett folyamatosan zajlik a már meglévők karbantartása, szükség szerinti felújítása, korrekciója, illetve kivonása.

Az előbbieken bemutatott mindhárom részleghez 1-1 fő van rendelve a magyar katonai állományból, a nemzeti rangidős pedig a Térképészeti és Geoinformációs Elemző Részleget irányítja. Feladata túlmutat a részleg irányításával kapcsolatos teendőkön, hiszen egyebek mellett felelős a misszió térképészeti irányelveinek előkészítéséért és elfogadtatásáért, a különféle térképtermekek minősítési szabályainak betartásáért, a térképigénylések elbírálásáért és az új térképekhez szükséges adatok igényléséért, a napi szakmai kapcsolat fenntartásáért a különböző vezetési szintekkel, és egy sor egyéb tervezési feladat végrehajtásáért.

A katonai állomány a készenléti szintnek megfelelően heti hét napban végzi tevékenységét. A munkarend hétköznapokon 7:30-tól 18:00-ig tart. A szombati munkaidő egy órával később kezdődik, a vasárnap pedig mindössze délután 3 órától este hétig tart. Az elsőre kissé hosszúnak tűnő munkanapok – tapasztalat alapján igazoltan – meglepően gyorsan telnek el a feladatok sokasága miatt, és nem ritkán „rugalmasan” még ezen időpontokon is túlnyúlhatnak.

Említést kell tenni még az ugyancsak katonai feladatkörbe tartozó Vizsgálati Csoport (Investigation Team) tevékenységéről is, illetve az abban való magyar részvételről is. E csoport tagjaként az ügyeleti rendben beosztott magyar katona felelős a UNIFIL műveleti területén bekövetkező rendkívüli események (rakétatámadás, fegyveres incidensek), továbbá a talált robbanóeszközök, UXO-k (Unexploded ordnance) lokalizálása, valamint az aknamentesítési munkálatok során jelentkező szakfeladatok (helymeghatározás, helyszín feltérképezése) végrehajtásáért. A hadműveleti központ irányításával működő, de közvetlenül a főparancsnok alá tartozó csoport tagjaként, a nap bármely szakában érkező riasztást követően negyed órán belül készen kell állnia az ügyeletes katonai térképészeknek, a szükséges felszereléssel, a műveleti területen bekövetkezett bármely incidens kivizsgálásának topogeodéziai biztosítási feladatait ellátni.

A szakmai beosztások járulékos feladatain túl a magyar katonatérképészek különféle innovatív fejlesztésekben is részt vesznek, melyek eredményeként – egyebek mellett – a műveleti terület térképe ma már mobil kommunikációs eszközökön is elérhető, és megfelelő GPS-támogatással navigációs fel-

adatokra is felhasználható. A táblagépen és érintőképernyős mobiltelefonon futó alkalmazás lehetővé teszi a műveleti terület tetszőleges méretarányú műholdas, vagy hagyományos térképi megjelenítését, illetve feltüntetni a különféle tematikus információkat (átkelők, műszaki létesítmények, bekövetkezett incidensek, stb.).

Mint az a fentiekből látható a Magyarország szerepvállalása az ENSZ dél-libanoni missziójában látványos méretét tekintve nem számottevő, ugyanakkor a hozzájárulás fontosságára, a magas hozzáadott szellemi értéknek köszönhetően kiemelkedőnek mondható. Az eddigi hat váltás – és a jelenleg is szolgálatot teljesítő hetedik – tagjai nemcsak katonai, de speciális szakmai felkészültségüket tekintve is elismerten helyt álltak a missziós körülmények között, méltán öregbítve ezzel Magyarország és a Magyar Honvédség hírnevét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1 ¹ The Origins of Silk and its Introduction to the Middle East – The Silk Museum (http://www.museedelasoie.com/Education/History_en.html)
- 2 V. B. Lutsky: Modern History of the Arab Countries (<http://www.marxists.org/subject/arab-world/lutsky/ch09.htm>)
- 3 Kais M. Firro: *Inventing Lebanon, Nationalism and the State Under the Mandate*. I.B. Tauris 2003. p. 18.
- 4 Sógor Dániel: Egy állam a közösségekből. Libanon a két világháború között. *Első Század* 2008. 1. szám, p. 275.
- 5 Manyasz Róbert: A nagyság hátulütői – Libanon. *Poltics&Islam*, 2012.05.23. http://islampolitics.blog.hu/2012/05/23/a_nagysag_ara_libanon
- 6 Extracts relating to Article 98 of the Charter of the United Nations: Supplement No 5 (1970–1978) *Repertory of Practice of United Nations Organs*. United Nations. pp. §275–279. 2006.08.06. http://untreaty.un.org/cod/repertory/art98/english/rep_supp5_vol5-art98_e.pdf
- 7 Extracts relating to Article 98 of the Charter of the United Nations: Supplement No 6 (1979–1984) *Repertory of Practice of United Nations Organs*. United Nations. pp. §185–199. 2006.08.06. http://untreaty.un.org/cod/repertory/art98/english/rep_supp6_vol6-art98_e.pdf
- 8 Security Council Endorses Secretary-Generals conclusion on Israeli withdrawal from Lebanon as of 16 June. UN Press Release SC/6878. 2000.06.18. <http://www.un.org/News/Press/docs/2000/20000618.sc6878.doc.html>
- 9 UNIFIL Mandate, The Official website of UNIFIL, 2012.06.20. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/mandate.shtml>
- 10 UN SC/8808 Department of Public Information, News and Media Division, New York 2006.08.11. <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8808.doc.htm>
- 11 Tomolya János: A „34 napos” izraeli-libanoni háború. *Hadtudomány*, XVII. évf. 1. szám, 2007. március http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf
- 12 Kisgyörgy Sándor: A 2006-os libanoni konfliktus és a magyar részvétel a térség békeműveleteiben. (Diplomamunka) Pannon Egyetem, Veszprém, 2012. p. 32.

- 13 Matt M. Matthews: We were caught unprepared, *The 2006 Hezbollah-Israeli war. The Long War Series OP 26*. US Army Combined Arms Center Combat Studies Institute Press, Kansas, 2008, p. 37. <http://carl.army.mil/download/csipubs/matthewsOP26.pdf>
- 14 William M. Arkin: *Divining Victory: Airpower in the 2006 Israel-Hezbollah War*. Maxwell AFB, AL, Air University Press, 2007. augusztus, p. 188.
- 15 U.o.: p. 86.
- 16 *Mideast War, by the Numbers*. *The Washington Post*, The Associated Press. 2006.08.17. http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/08/17/AR2006081700909_pf.html
- 17 Mark Leon Goldberg: UNIFIL 2. UN Dispatch, 2007.04.03 <http://www.undispatch.com/unifil-2>

Drót László

BÉKEFENNTARTÓI KIKÉPZÉS A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Az elmúlt 20 év egyik legsikeresebb magyar katonai tevékenysége a békefenntartás. A Magyar Honvédség kezdeti békefenntartó szerepvállalásából, a néhány főt érintő ENSZ katonai megfigyelő tevékenységből mára ezerfős, 3 kontinensen, 12 országban szolgálatot teljesítő kontingens lett.¹ Feladataikat az ENSZ tűzszünet ellenőrzésétől a béke kikényszerítéséig terjedő alkalmazási spektrumban hajtják végre. Nincs még egy olyan területe a Magyar Honvédségnek, ami ekkora fejlődésen ment volna keresztül az elmúlt időszak folyamatosan szűkülő erőforrásokkal jellemezhető környezetében. Azt is kijelenthetjük, hogy a Honvédség képességeinek fejlesztése és megtartása területén az egyik legnagyobb „kényszerítő” erő a békeműveletekben történő sikeres szerepvállalás volt és valószínűleg lesz a közeljövőben is. A békeműveletekben résztvevő katonák, alegységek felkészítése, kiképzése a várható missziós tevékenységeik végrehajtásra egy rendkívül komplex feladat. Magába foglalja az adott hadszíntérre vonatkozó átfogó ismeretek, az alkalmazandó békeműveleti eljárások, idegen nyelvi ismeretek, szövetségi és nemzetközi szervezetek általános és adott misszióra vonatkozó szabályainak átadását. Minden egyes missziós területre, de még azon belül is minden feladatra más és más tartalmú képességekre és felkészítésre van szükség. Ebből kifolyólag a missziós feladatokra történő felkészítés általánosítása egyrésztől szükségtelen, másrésztől lehetetlen. Az elmúlt 20 évben a missziós igények nagyarányú emelkedése magával vonzotta a békeműveleti feladatokra történő felkészítések fejlődését. 20 évvel ezelőtt a Magyar Honvédségben még nem volt békefenntartó kiképzés. Ma már rendelkezünk egy ENSZ által akkreditált Békétámogató Kiképző Központtal, valamint minden kijelölt katonai alakulat - a kiképzéshez szükséges ismeretanyag teljes rendelkezésre állása mellett - saját maga is képes a felkészítést végrehajtani, legyen a várható feladata a Balkánon, Cipruson vagy éppen Afganisztánban. Mondhatjuk, hogy a missziós szerepvállalás meghatározó hatással van a kiképzésre.

A BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája (NBS) kinyilatkoztatja, hogy: Magyarország továbbra is aktív szerepet kíván vállalni az ENSZ, EBESZ, EU, NATO által végrehajtott válságreakáló műveletek-

¹ https://www.parbeszed.hm.gov.hu/CookieAuth.dll?GetLogon?curl=Z2FsitesZ2FkulsoZ2FinformaciosbazisZ2FbekemueletekZ2FLapokZ2Fmissziok_letszama.aspx&reason=0&formdir=12 (Letöltés 2013.04.22.)

ben, missziókban.² Az NBS leírja azon térségeket, melyek Magyarország szempontjából fontos területnek tekinthető. Köztük egyértelműen nevesíti a Nyugat - Balkán³ stabilitását, amelynek fenntartásában történő aktív szerepvállalás közvetlen hatással van az ország biztonságára.⁴ Az NBS azt is megfogalmazza, hogy a Magyar Honvédség feladata többek között a már említett (nemzetközi) szervezetek keretén belül, valamint az ország egyéb nemzetközi keretek között vállalt katonai szerepvállalásának végrehajtása. További célkitűzésként fogalmazza meg a civil képességek fejlesztését és felajánlását.⁵ [8]

Az NBS –ből azt a következtetést vonhatjuk le a békeműveleti kiképzésre vonatkozóan, hogy Magyarország nem kíván egyedüli szereplőként békeműveletet végrehajtani. Valamely nemzetközi szervezet (NATO, EU, EBESZ, ENSZ) keretén belül, hozzájárulóként képzei el a válságreakáló tevékenységét. Fenntartva annak az eshetőségét, hogy ideiglenes vagy állandó koalíció elemeként részt vegyen a „nemzetközi béke és biztonság fenntartásában”. A békeműveleti kiképzési rendszernek alkalmasnak kell lennie a fent említett nemzetközi szervezetekben szolgálatot teljesítő katonák, alegységek, kontingensek felkészítésére az átfogó megközelítés jegyében.

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (NKS) a következőket állapítja meg: „A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásokban nyújtott teljesítménye és elismertsége jelentős hatással van Magyarország nemzetközi tekintélyére és befolyására.” Az NKS megfogalmazza Magyarország 1000 fős ambíciósintjét, mely a Magyar Honvédség rugalmas, hatékonyan alkalmazható, telepíthető és fenntartható képességeinek egy részét hivatott megjeleníteni, amelynek akár stratégiai távolságokban is alkalmazhatóknak kell lennie.⁶ [9]

A honvédelmi tárca hosszú távú tervében (HTT) szereplő műveleti elgondolás a nemzetközi katonai és rendészeti szerepvállalás békeműveleti és válságkezelő műveletekben dokumentum alapján.

„A Magyar Honvédség műveleti szerepvállalása során a NATO és EU által vezetett műveletek prioritást élveznek. Fenn kell tartani, – a körülmények függvényében esetlegesen növelni – szerepvállalásunkat az ENSZ és az MFO misszióiban. A szerepvállalás ambíciósintje 1000 fő. A műveleti szerepvállalás elősegíti a szövetségesekkel való együttműködési képesség szintjének emelését, ezért a műveleti tapasztalatoknak szervezett módon be kell épülniük a fejlesztési tevékenységbe. A NATO és EU által vezetett afganisztáni és nyugat-balkáni műveletekben való szerepvállalás prioritást élvez. Ennek megfelelően fel kell készülni arra, hogy a Szövetség igényelni fogja a támogatásunkat, várhatóan elsősorban kiképzők, mentorok biztosításával. A nyugat-balkáni rendezés kiemelt figyelmet kap a magyar kül- és biztonságpolitikában, ennek megfelelően fel kell készülni arra, hogy minimálisan a jelenlegi részvételi létszámmal kell számolnunk a KFOR-ban, illetve az EUFOR ALTHEA-ban. Ezekben a műveletekben a helyzet normalizálódását követően várhatóan növekedni fog az igény a szakértői, kiképző és támogató feladatok ellátása iránt. Az EU műveletek esetében a szervezet várhatóan továbbra is az **afrikai kontinens északi területeinek** stabilizálásában való aktív részvételt célozza meg, alapvetően a helyi

² Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, Kihirdetve a 1035/2012. (MK. II.21.) Kormány határozattal; 12. és 15. pontja;

³ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, 27. pontja;

⁴ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, 44. pontja;

⁵ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, 46. pontja

⁶ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (NKS), kihirdetve a 1656/2012 (XII.20.) Kormány határozattal, 38. pont.

képességek fejlesztésén keresztül. Ennek megfelelően magyar részről a támogató, kiképző és szakértői támogatással számolhatunk.”⁷ [1]

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína alapján a Magyar Honvédség feladatai az ország védelmi feladatai mellett az, hogy az ENSZ, a NATO, az EU, valamint az EBESZ tagjaként rész vegyen válságkezelési és humanitárius feladatok teljesítésében.⁸ [3]

A Magyar Honvédség válságkezelő műveletei lehetnek: béketeremtés; békefenntartás; békekiképzés; béke megerősítés; humanitárius segítségnyújtás; migráció kezelése; katasztrófa-elhárítás katonai feladatai; belső rend helyreállítása; felkelés elleni műveletek; mentor és kiképző műveletek; terrorizmus elleni küzdelem.⁹ [3] A válságkezelő műveletekben történő részvétel az MH alaprendeltetéséből adódó feladat, ennek megfelelően előkészítésük és végrehajtásuk minden szinten beépül az MH napi feladatvégzésének rendjébe.

A BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉssel szemben támasztott követelmények

A fenti dokumentumok alapján beazonosítható, kikövetkeztethető békeműveleti kiképzéssel szemben támasztott követelmények az alábbi 5 pontban foglalható össze:

A békeműveleti kiképzési rendszernek alkalmasnak kell lennie a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU, ENSZ, EBESZ, MFO) szolgálatot teljesítő katonák, alegységek, kontingensek felkészítésére az átfogó megközelítés jegyében.

A békeműveleti kiképzési rendszernek képesnek kell lennie az egy időben 1000 fős missziós ambíciószint kiképzésére úgy, hogy a hazaitól esetleg teljesen eltérő földrajzi, időjárási, társadalmi, stratégiai távolságokban lévő hadszíntereken legyenek képesek szolgálatot teljesíteni.

A békeműveleti kiképzésnek biztosítania kell, hogy a nemzetközi jogi keretek betartása mellett, a nemzetközi békeműveletekben való részvétel során a Magyar Honvédség képes legyen jellemzően az újjáépítéshez szükséges biztonsági körülmények megteremtésére és a fegyveres ellenállók tevékenységének visszaszorítására, valamint alkalmasnak kell lennie az újjáépítésre a stabilitás megteremtésére.

Kiemelten kell kezelnie a kiképzők és mentorok kiképzését.

A békeműveleti kiképzési rendszernek biztosítania kell válságkezelés katonai műveleti feladatainak végrehajtására történő felkészítést

A BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉS RENDSZERE

A fentiekben beazonosítottuk, hogy milyen kritériumoknak kell megfelelnie a békeműveleti kiképzésnek. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy milyen kiképzési rendszer felel meg, illetve áll rendelkezésünkre a kritériumok teljesítésére.

A Magyar Honvédség Kiképzési Doktrínájának alkalmazása a békeműveleti kiképzési rendszerre: *A békeműveleti kiképzési rendszer rendeltetése a békeműveleti stratégiai, hadműveleti, harcászati (a továbbiakban: műveleti) követelményeken alapuló békeműveleti kiképzési szükségletek, követelmények és prioritások meghatározása, illetve az ezek teljesítését biztosító hatékony és eredményes megoldások kidolgozása, szakszerű alkalmazása és a rendszer eredményeinek, kimenetének felmérése, szükség szerinti korrigálása.*¹⁰ [2]

A békeműveleti kiképzés rendszerszemlélete egy olyan szemléletmód, amely biztosítja a rendeltetésnek való megfelelést, valamint a meghatározott kiképzési célok eléréséhez szükséges erőforrások hatékony és gazdaságos felhasználását. A katonák békeműveleti kiképzésének célja olyan, a műveleti követelményeknek megfelelő teljesítmény- és követelmény-alapú ismeretek, jártasságok és készségek kifejlesztése, amelyek elősegítik, hogy a kiképzendő a kiképzés során tanultakat, elsajátítottakat minél sikeresebben, eredményesebben fel tudja használni a beosztásával járó feladatkörének ellátásában. A rendszer szemléleten alapuló kiképzés modellje a kiképzés folyamatát rendeltetésük szerint az alábbi szakaszokra osztja: elemzés, tervezés-szervezés, végrehajtás, ellenőrzés-értékelés.¹¹ [2]

A BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉS HELYE A KIKÉPZÉSEK RENDSZERÉBEN

Az általánosan értelmezett békeműveleti kiképzés nem képez különálló kiképzési rendszert a kiképzések rendszerében, sokkal inkább annak része ugyanúgy, mint bármely más kiképzési ág. Az egyén és a kötelékek kiképzésének része. S ebben a szerepben sokkal inkább képességet jelöl. A küldetés alapú kiképzések sajátossága, hogy nincs több különálló kiképzési rendszer, csak a küldetések másak és másak időről időre. Az természetes, hogy a különböző küldetések végrehajtására egy működő kiképzési rendszerben a kiképzés súlypontjai változnak, ami nem jelenti a kiképzési szerkezet változását. A békeműveleti kiképzés e rendszerszerű felfogásához a küldetés – műveletek – feladatok hármasszoros kapcsolatrendszer tartozik.¹² A küldetés (a mandátum) egy olyan megbízás, melynek határozott célja van. Ennek a célnak az eléréséhez a küldetés (mandátum) békeműveleteket tartalmaz, melyekben a különböző katonai tevékenységek különböző arányban vannak jelen. Egy békeművelet a mandátum teljesítését támogató katonai tevékenység, amely feladatok végrehajtásából áll. Egy feladat részekből összetevődő, doktrínákra, taktikákra, technikákra, eljárásokra és az adott szervezet hatályos műveleti eljárásaira alapozott tevékenység, melyet a művelet teljesítése érdekében hajtanak végre.

A békeműveleti kiképzés tehát végső soron nem más, mint a küldetésből és a műveletekből adódó, vagy kikövetkeztetett feladatokra való felkészítés a műveleti készenlét eléréséig illetve annak folyamatos szinten tartása. A szóban forgó katonai feladatok, eljárások, technikák azok a képességek, melyek alapot adnak a békeműveletekben történő részvételre. [2, 4]

A rendszerszemléletű kiképzés lépéseinek, folyamatainak logikai sorrendbe szervezése alapján a kiképzéssel kapcsolatos fő funkciók négy fő területre, szakaszra bonthatók. Ezek a szakaszok képezik a kiképzés rendszerét, amelyek az elemzés (elemző alrendszer), tervezés, szervezés (tervezési, szervezési alrendszer), végrehajtás (végrehajtási alrendszer), ellenőrzés-értékelés (ellenőrzési-értékelési alrendszer).¹³ [2]

7 A Honvédelmi Tárca 2013-2022. közötti időszakra vonatkozó hosszú távú terve (Tervezet), Honvédelmi Minisztérium, 2013, Budapest 2.41 pontja 28-29 oldal;

8 A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest; 3.3.6. pontja;

9 A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest; 2.5.1.5. c. pontja;

10 A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest; 4.1 pontja

11 A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, HM, 2012, Budapest; 4.1 pontja második szakasz

12 A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, HM, 2012, Budapest; 1.1. pontja alapján átfogalmazva.

13 A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, HM, 2012, Budapest; 4.7. pontja

AZ INTEGRÁLT BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉSI RENDSZER

Az előzőekben megfogalmazottak felvetik azt a kérdést, hogy *Mi indokolja, hogy rendelkezünk egy integrált, de mégis különálló békeműveleti kiképzési rendszerrel?* Erre a kérdésre hat válaszcsoportot azonosíthatunk be:

- Kötelékbe nem szervezhető egyéni békeműveleti beosztásokat betöltő személyek kiképzése.
- Ideiglenesen a művelet végrehajtására létrehozott kötelékek kiképzése.
- A beazonosított kiképzési feladatok szakértőinek kiépítése és összefogása. A küldetés, művelet specifikus ismeretanyag rögzítése.
- A békeműveleti kiképzés nemzetközi akkreditációjának alkalmazása.
- A kiképzendők kiválasztásának sajátosságai.
- Az „On Call List” azonnal felajánlható békeműveleti képességek rendszere.

A kiképzési doktrína rendszerszerű szemléletét a *kötelékbe nem szervezhető egyéni békeműveleti beosztásokat betöltő személyek kiképzése esetében is alkalmazni kell.* Ebben a részben a fő hangsúlyt azokra a specifikus területekre fordítjuk, amelyek az egyéni beosztásba tervezett személyek kiképzésére jellemzőek. A legfontosabb korlát, hogy az adott beosztásban tevékenykedő katona békeműveleti kiképzését a szervezetszerű alegysége nem tudja végrehajtani. Nem tudja, mert nem áll rendelkezésére a szaktudás, a küldetésre, műveletekre jellemző ismeretanyag, nincs rá ideje, vagy csak egyszerűen más az alaptevékenysége, stb. Ezen személyek kiképzési rendszerében a fő hangsúly a munkakörök elemzésén (a munkaköri leírásokat az adott művelet biztosítja számunkra) és a személyek kiválasztásán van. Minden egyes beosztásra lehetne egy teljes kiképzési programot írni. Nemzetközi tekintetben ezen kiképzések koordinálására alkalmazzák a kiképzési menedzsereket, akik megtervezik minden egyes személynek a képzését egészen a küldetése teljesítésének befejezéséig. A személyek egyéni kompetenciáinak helyzete a meghatározó a kiképzés tervezése során. Ezekben az esetekben a békeműveleti kiképzésnek nem lehet tárgya az egyén szakmai felkészítése. Például, ha egy adott műveleti parancsnokság állományába egy hadijogászt biztosítunk, akkor a békeműveleti kiképzésnek nem lehet a feladata az adott személyből hadi-jogászt faragni.

Az egyéni beosztású személyek esetében a következő kiképzési terület az adott hozzájárulás nemzetközi jellegéből adódik. Nem mindegy ugyanis, hogy melyik nemzetközi szervezet által végrehajtott műveletben vesznek részt. A nemzetközi szervezetek (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) a saját szervezetük működéséhez várnak hozzájárulást. Az egyénnek ezt a hozzájárulást nem csak szakmai kompetenciájukkal, de az adott szervezet működésének, eljárásainak, technikáinak ismeretével is végrehajthatják. Ebből következik, hogy szükséges egy az adott nemzetközi szervezetben szolgálatot teljesítő személyek általános felkészítése. A Magyar Honvédségben az ilyen irányú kiképzési intézmény a *békeműveleti missziós alaptanfolyam*.

A következő nagy terület az adott egyéni beosztású katona kiképzésében az adott nemzetközi szervezet adott műveletére, és ezzel párhuzamosan az adott beosztásra történő kiképzés, felkészítés. Ezt a kiképzési felkészítést az egyén már a saját szakmai kompetenciájának megléte és a missziós alaptanfolyam sikeres elvégzése után kapja meg, rendszerint az MH Békétámogató Kiképző Központban.

A művelet végrehajtására *ideiglenesen létrehozott kötelékek kiképzése* attól függ, hogy milyen módon állítják fel a műveleti kontingenst. Itt alapvetően két módszer lehetséges: (1) a meglévő képességekből

állítjuk össze a kért békeműveleti alegységet vagy egységet; (2) Egyéneket toborzunk és egy új alegységet vagy egységet szervezünk.

Az első esetben a békeműveleti kiképzésnek egyszerű szerepe van. Nem szükséges sem az egyének személyes kompetenciájának kiépítése, sem az alacsonyabb szintű alegységek képességeinek megteremtése, mert már azzal rendelkeznek. *Kizárólag a magasabb szintű szervezet összekovácsolása és az adott műveletre történő felkészítés, tehát a műveleti készenlét elérése és fenntartása a feladat.* A második esetben a kiképzés helyzete nagy kihívásokkal terhelt. Mindenekelőtt meg kell teremteni az egyének szakmai kompetenciáit. Ki kell építeni az alacsonyabb – magasabb alegységek, szakmai modulok képességeit, valamint végre kell hajtani az alegység, egység összekovácsolását és kiképzését a műveleti készenlét eléréséig. A vegyes kiképzési modellben az előző két változatot alkalmazzuk párhuzamosan. A második megoldás az a kiképzési kihívás, ami kiszorítja, helyettesíti a „normális” kiképzési rendszert. Az ideiglenes alegység felállítását minden váltás előtt végre kell hajtani. Ezt a feladatot az adott műveletben történő részvételre kijelölt alakulat parancsnoka, mint a kiképzésért felelős parancsnok hajtja végre. Erre a feladatra nem áll rendelkezésre különálló kiképzési intézmény. Vannak országok ahol erre is van szervezet, jellemzően ott, ahol a kiképzés és a műveleti alkalmazás nem egy kézben összpontosul. [4].

A békeműveleti kiképzés elemzése során a beazonosított kiképzési feladatok megtervezésére végrehajtására, a kiképzési tapasztalatok összegyűjtésére *egy kiképzési szakértői állományt* érdemes létrehozni. Ezen kiképzési szakértők összefogására, tevékenységeik koordinálására egy állandó kiképzési törzsre van szükség, ami a kiképzési feladatok függvényében tetszőlegesen csoportosítható. A kiképzési szakértők rendszerének alapvetően két módozata létezik, illetve azok kombinációja. Első a kicsoportosított szakértői kiképző csoport. Jellemzője, hogy egy adott szakterületet ölel fel, de azt professzionálisan, célorientáltan képviseli. Általában mobil kiképző csoportoknak is nevezzük, mivel a kiképző csoportok könnyebben képesek elérni a kiképzendőket, mint fordítva. Előnye még az is, hogy kisebb logisztikai biztosítással oldhatóak meg a kiképzési feladatok. Példaként említhetjük a vegyivédelmi kiképző csoportot, vagy a geo-információs kiképző csoportot. A második szakértői rendszer típus a szakértői lista alkalmazása. A lényege az, hogy egy adott beazonosított kiképzési feladathoz, központilag hozzárendeljük a szakértőket, kiképzőket. Jellegetesen azokon a területeken célszerű alkalmazni, ahol gyorsan cserélődnek a szakértők, vagy nehezen hozzáférhetőek. [10] Ilyen kiképzési feladat lehet például egy adott hadszíntérről vonatkozó műveleti ismeret. Ezen ismereteket mindig az ismerheti a legjobban, aki az adott beosztást ellátta vagy ellátja. Minél frissebb a tapasztalat, annál jobban tekinthető szakértőnek. Nyilvánvaló, hogy e szakértői listát rendszeresen gondozni, frissíteni kell. Az is megteremthető már egy békeműveletre történő felkészítés során, hogy a szakértők térben, bizonyos esetben, időben különböző helyen legyenek. A mai kommunikációs rendszerek biztosítása mellett megoldható a hadszíntérről történő felkészítés is. Azon szakértőket, akik nehezen elérhetőek (civiliek, egyetemi oktatók, kutatóintézetek munkatársai, más minisztériumok alárendeltségébe tartozók), szintén egy Szakértői Listába kell foglalni. Ezzel biztosítható az, hogy a legalkalmasabb és a békeműveleti kiképzési feladatainkhoz legjobban illő szakértelemhez jussunk. A kiképzői szakértelem összefogására és az adott művelethez tartozó ismeretanyag kidolgozására, rögzítésére egy kidolgozó, koordináló kiképzési intézményre van szükség. Több országban létezik erre a célra egy kiképzési és doktrinális központ vagy egy különálló tudásközpont.

A BÉKEMŰVELETI KIKÉPZÉS NEMZETKÖZI AKKREDITÁCIÓJÁNAK ALKALMAZÁSA

Minden parancsnok elvárása, hogy a kiképzési rendezvényeket a lehető legmagasabb színvonalon a nemzetközi normáknak, és az adott nemzetközi szervezet elvárásainak megfelelően hajtsák végre. A műveleti készenlét elérésére vonatkozó, hazai és nemzetközi ellenőrzések rendszere, amely többek között a kiképzés végeredményét is hivatott mérni, nagyon fontos visszajelzést adnak a parancsnoknak. Hasonló módon (csak nem utólagosan) képes megnyugtató visszajelzést adni magának a kiképzésnek azon szerkezetben működtetése, mely képesek a kiképzési eredményeket is determinálni. A kiképzési rendezvény minőségbiztosításának eszköze a *kiképzés nemzetközi szervezet által való elismerése, akkreditálása*. Az alábbiakban az ENSZ békefenntartó kiképzések akkreditációs rendszer kialakulásának mozgatórugóit ismertetem. A minta értékű folyamat, amely út bejárását a Magyar Honvédségnek is szükségszerű lenne tervszerűen végigjárnia.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a „Brahimi jelentés¹⁴” [5] óta dolgozik a tagországok békefenntartó kiképzésének irányított támogatásán. A megfogalmazott kiképzési problémák, melyek szerint egy adott missziót végrehajtó személyi állomány felkészültsége nem volt egységes, komoly kihívást jelentett a missziók számára. A vonatkozó ENSZ alapismeretek szintje pedig rendkívül szélsőséges képet mutatott, sok esetben pedig nem érte el a missziós feladat által megkívánt szintet. A Brahimi- jelentés következményeként az ENSZ szervezetében létrejött kiképzési részlegek tevékenysége sokrétű fejlesztő munkát eredményezett, melyek közül talán a legkiemelkedőbb az egységesített általános kiképzési modulok (Standardized Generic Training Moduls – SGTM) c. kiképzési segédanyag. Az *SGTM 16 alapvető kiképzési területet jelölt meg, mint minden ENSZ békefenntartó kiképzés alapját*. Az SGTM 2002. évi megjelenése, valamint az ENSZ DPKO folyamatos követelménytámasztása a katonai békefenntartó hozzájárulást biztosító országok és kiképzési intézményeik számára *egységesülési folyamatot* indított el. A békefenntartó missziókba felajánlott kontingensek, az egyéni beosztásba tervezett állomány, a fegyvertelen katonai megfigyelők, és minden más alkalmazott terület képviselői próbáltak megfelelni az ENSZ által támasztott egységes követelmény rendszernek. Az egységes követelményrendszer maga után vonzotta a kiképzéseket tervező, végrehajtó intézmények megfelelési kényszerét is. 2004-ben az ENSZ specializált kiképzési modulokat (Specialized Training Moduls, STM) mint *kiképzési ajánlásokat* biztosított a tagországok számára a kiképzési feladatok egységesítése reményében. A 2007-ig terjedő időszakban szabadon értelmezett eljárás végén több tanfolyamról kinyilvánították, hogy elismerik, mint ENSZ tanfolyamot. Az elismerés 2007 - től jelent meg írott oklevél formájában. Az ENSZ Békefenntartásért Felelős Főosztálya felismerte az akkreditációban rejlő lehetőségeket, amelyet elsősorban a tanfolyamok folyamatos fejlesztése, az ENSZ ajánlásoknak való megfelelés motivált. Az *ENSZ 2009-es kiképzési reformja nagy sikereket eredményezett azzal, hogy egységes alapokra helyezte a katonai, rendőri és civil missziós résztvevők felkészítését*. A bevezetett új kiképzési ajánlások, az alapvető célfelkészítési kiképzési anyagok (Core Pre-deployment Training Materials - CPTM) és a speciális kiképzési anyagok (Specialized Training Materials

- STM) rendszere mindenki számára esélyt biztosított az egységesített tartalom elsajátítására és használatára. Az ENSZ megteremtette annak az igényét is, hogy a kiképzés elismerése, akkreditációja *átlátható, minden résztvevő számára követhető folyamat legyen*. Így született meg az ENSZ Egységes Működési Eljárása a Békefenntartó Kiképzések Akkreditációjára (Standard Operating Procedure for Training Recognition) c. előírás. Az ENSZ békefenntartó kiképzéssel foglalkozó intézmények közötti versengést az akkreditációkért folytatott küzdelem váltotta fel. Az ENSZ tanfolyamok elismerési rendszerének köszönhetően ma már közel azonos tartalommal, természetesen rengeteg nemzeti sajátossággal kiegészítve, kerülnek megrendezésre világszerte a hasonló tanfolyamok. [5]

Az akkreditációk tárgyai a kiképzési rendezvények. Ahhoz azonban, hogy a kiképzési rendezvény az elismert kereteket és színvonalat biztosítani tudja, *állandó kiképzési intézményre van szükség*, lehetőleg állandó vagy állandóan megújuló nemzetközi kiképzői szakértelem biztosítása mellett. Ebből az is következik, hogy minél több akkreditált tanfolyammal rendelkezik egy kiképzési központ, annál jobban igaz, hogy *a kiképző központ akkreditált*. A NATO, EU EBESZ kiképzési rendszerében is létezik az akkreditáció intézménye. Csakis azon kiképző központok válhatnak igazán nívós intézményekké, amelyek egyszerre több nemzetközi szervezet által is elismert tanfolyammal rendelkeznek. [12]

Eldöntendő kérdés, hogy a kiképzendő állományt hogyan válasszuk ki: önkéntesség alapján vagy kijelölés útján? Az alapesetnek tekintett, békében meglévő képességekkel történő békeműveleti hozzájárulások esetében ez nem lehet kérdés. A küldetés megfogalmazása idejében meghatározásra kerül az adott hozzájárulás időtartama. A rendelkezésünkre álló időszakra kialakítjuk a váltási, személyi pótlási rendet. A rendelkezésre álló képességeket megjelenítendő szervezeti elemekből összeállítjuk a szükséges létszámokat. Amennyiben a váltások végrehajtásához nem elegendők a meglévő létszámok, döntünk képzésről, kiképzésről, vagy a feladat átadásáról. Ebben az esetben az önkéntesség, már hogy annak az esélye, hogy az egyén eldönthesse, hogy kíván-e az adott műveletben részt venni, vagy nem, ellentétes a szervezet érdekeivel. Ebben az esetben kijelölésről beszélhetünk. Egyes hazai munkakörökhöz természetüknél fogva hozzátartozik a békeműveletekben való részvétel, orvosok, jogászok stb. Vannak olyan képességeink is, amely megjelenítésére a kiképzési idő nagyon hosszú és kevés is van belőle (például repülésirányító).

Az egyéni békeműveleti beosztásban szolgálatot teljesítő személyek esetében az önkéntesség és a kijelölés kérdése még bonyolultabb, mint az alegységek esetében. Egy-egy műveleti területre biztosítandó változatos szakmai kompetencia skálával rendelkező igény esetén csak bízhatunk abban, hogy önkéntes, pályázati alapon összeáll a szükséges létszám és minőség. A pályázat eredménytelensége oda vezet, hogy ki kell jelölni valakit, de már akkor sem kiképzésre, sem a teljes adminisztrációs követelményrendszer végrehajtására nincs idő. Azonban ha megfordítjuk a folyamatot, és kijelöljük a megfelelő kompetenciával rendelkező egyéneket - akár többet is - egy beosztásra, és a pályázat, az önkéntesség kapja a kisebb prioritást, bizonyosan rendelkezésre áll a felajánlott képesség.

Az önkéntességen alapuló pályázati rendszer számos előnnyel rendelkezik. Általában motiváltabbak az önkéntes egyének, szélesebb bázisról lehet meríteni. A honvédség teljes személyi állománya megtalálhatja a számára legmegfelelőbb békeműveleti beosztást, amit szívesen ellát. Azoknál a műveleteknél, ahol a szükséges egyéni, katonai képességek nem egy szűkebb szakmai területet igényelnek és a rendelkezésre álló időben gazdaságosan kiképzéssel biztosítható, a legalkalmasabb a pályázattal rendelkező rendszer használata. Az ENSZ műveletekben történő részvétel egyik sajátossága például, hogy az önkéntesség elvárt a résztvevőktől. Tehát ez nemzetközi szervezetektől sem független kérdés.

14 Brahimi Jelentés: <http://peacekeepingresourcehub.unlb.org/Pbps/library/Brahimi%20Report.pdf> Lakhdar Brahimi, egykori algériai külügyminiszter vezetésével alakult bizottság 2000 márciusa és augusztusa között készített egy jelentést a békefenntartó tevékenységek helyzetéről.

A békeművelti kiképzési rendszerben első alkalommal az ENSZ alkalmazta az „on call” rendszert, illetve az arra való kiképzést. A program beindítását az indokolta, hogy túl gyorsan keletkeztek a feladatok a „mandátum” létrehozásától az adott misszió beindításáig. Az ENSZ nem rendelkezik saját haderővel, részben rendelkezett nemzetközi, azonnali reagálású egységekkel, de azok kapacitásai is végesek voltak. A feladat az volt, hogy egy előre felkészített és kiképzett állandó törzs és alegység álljon művelti készenlétben az ENSZ részére. Tehát van mandátum, de nincs felkészített haderő a kezdeti képességek elérésére és a teljes művelti készenlét biztosítására, valamint a kiképzésre rendelkezésre álló idő kevés. Azt gondolták, hogy megoldás lehet, ha egy képességlistát és eleve felkészített nemzetközi törzset hoznak előre létre. Ezzel a problémával minden nemzetközi szervezetnek meg kell küzdenie. A teljesség igénye nélkül megemlítem, hogy a NATO-nak van állandó struktúrája (parancsnokságok) a mandátumok végrehajtásának megkezdésére, az EU-nak a művelti parancsnokságai már csak készenlétben állnak az aktíválásra. A NATO-nak vannak azonnali reagálású elemei, amelyek gyorsan meg tudják kezdeni a beavatkozást (NATO Response Forces - NATO Reagáló Erők). Az EU-nak is van ilyen képessége, amit EU harcosportnak neveznek. A Magyar Honvédség is részt vesz mind a NATO, mind az EU készenléti erejének biztosításában. Az „on call” rendszer végül is nem úgy valósult meg, hogy egy készenléti törzset hoztak létre, hanem csupán egy jegyzéket képeztek, amely használatával tetszőleges összetételű művelti törzset össze lehet állítani. Ezt a rendszert alkalmazzák a haderő összeállításánál is. Az „on call” tehát nem más, mint az erőgenerálás azon eszköze, amely képes biztosítani az azonnali reagálást és a gyors kezdeti művelti készenlét elérését, és segít kiépíteni a teljes művelti képességet. A jelenlegi békeművelti részvételre tervszerű és a személyi pótlásra, a váltásokra megfelelő idő áll rendelkezésre. A jövő hozzájárulásainak megalapozására azonban célszerű összeállítani, bevezetni és alkalmazni egy nemzeti, akár több szintű, „On Call List”-et. A válságok kezelésére létrehozott műveletek létrejöttének gyors bekövetkezése kezd sajátos jellemzővé válni. Egy saját, azonnal le hívható képesség lehetővé tenné az MH-nak a válságok kezelésének első hullámában részt venni. Megállapíthatjuk azonban, hogy az ilyen, azonnal jelentkező igényekhez a kiképzés nehezen tud alkalmazkodni. E képességek kiképzését előre végre kell hajtani, ehhez a feladathoz a legalkalmasabb egy állandó kiképzési intézmény.

A MAGYAR HONVÉDSÉG BÉKETÁMOGATÓ KIKÉPZŐ KÖZPONTJA

Az MH Béketámogató Kiképző Központot (MH BTKK) 2000-ben hozták létre Szolnokon, 2004-től szerepel önálló hadrendi elemként. A központnak az alábbi feladatai vannak:

- Nemzetközi szervezetek (ENSZ, NATO, EU, EBESZ) és nem állandó katonai szövetségek (pl.: MFO) által szervezett és vezetett béketámogató műveletben résztvevő magyar fegyveres katonai kontingensek és művelti parancsnokságokba beosztott törzstisztek, altisztek, valamint katonai megfigyelők felkészítése
- ENSZ nemzetközi katonai megfigyelő tanfolyamok szervezése és végrehajtása
- Béketámogató szakmai konferenciák szervezése
- A béketámogató műveletekben részt vett állomány kiképzésre vonatkozó tapasztalatainak gyűjtése
- Együttműködés kialakítása a NATO, ENSZ DPKO, EBESZ, EU kiképzésért felelős szervezeteivel, osztályaival és más béketámogató kiképző központokkal, a kiképzők kiképzésének biztosítása, munkakapcsolatok ápolása és kiképzők, hallgatók cseréjének megszervezése érdekében
- Béketámogató alaptanfolyamok hazai és nemzetközi szervezése, végrehajtása

- Együttműködés kiépítése és fenntartása a hazai civil (nem katonai) kiképzőközpontokkal, oktatási intézményekkel
- Nyelvtanfolyamok szervezése és végrehajtása
- Kiképzési infrastruktúra biztosítása más kiképzések számára

1. ábra • A szolnoki békekiképző központ

Az egyéni „missziós” beosztású katonák részére az MH BTKK 2-3 hetes alapelkészítést és 1-2 hetes célfelkészítést hajt végre a misszió jellegének megfelelően (2. ábra). 2009-ben került bevezetésre a békeművelti (NATO, EU) törzstiszti alaptanfolyam. A felkészítés alapelve az, hogy a NATO és az ENSZ kiképzési rendszerét alapul véve egy tanfolyamot csak egyszer kelljen elvégezni. Ugyanis az alaptanfolyamon az adott nemzetközi szervezet igényeinek megfelelő általános törzsfelkészítést olyan általános formában vezetnek le, hogy aki ezt sikeresen végrehajtotta, többet már nem kell megismételnie. Ilyen alaptanfolyamot terveznek minden egyes törzstiszti váltás elé. A nagy számok törvénye alapján azonban egy idő után már csak az újonnan belépőknek van szüksége erre a tanfolyamra. A felkészítés egy kéthetes alaptanfolyamból (kis létszámban) és egy kéthetes békeművelti törzstiszti - az adott missziós területre és beosztásra szóló - célfelkészítésből áll.

2. ábra • Az MH BTKK kiképzési profilja

Az ENSZ békefenntartó kiképzések végrehajtása is egy ilyen rendszerben valósul meg. Az MH BTKK egyik legnagyobb sikerét 2011 augusztusában szerezte, amikor az ENSZ akkreditálta az intézményt, és kinyilvánította, hogy a magyar ENSZ katonai megfigyelő tanfolyam megfelel a világszervezet követelményeinek (3. sz. ábra)

3. ábra • Az ENSZ akkreditációs oklevele

A tanfolyam akkreditációjának hírére a nemzetközi és magyar hallgatók jelentkezése megtízszereződött, óriási presztízszt szerezve ezzel a magyar békefenntartó kiképzésnek. A központ az ENSZ megfigyelőknek, törzstiszteknek nemzetközi katonai megfigyelői tanfolyamot (International Military Observer Course – IMOC) is vezet, ahol a felkészítés nyelvezete angol, a csoportok 50%-ban magyar és 50%-ban külföldi hallgatókat tartalmaznak.

A konkrét ENSZ missziós célfelkészítés a kitelepítést megelőzően 1-2 hétben kerül végrehajtásra.

A békeművelet végrehajtására létrehozott kontingensek kiképzése két fő területen kerül végrehajtásra: I. ütemben az egyének, kontingens törzs (ezen belül a kulcsbeosztásúak) kiképzése, a II. ütemben az alegységek összekovácsolása. A kiképzési tárgyköröket a teljes kiképzettség szintjére határozták meg. A kontingensek kijelölt kulcsbeosztású személyeinek ismeret-kiegészítő kiképzése az I. ütemen belül kerül végrehajtásra a MH BTKK bázisán 1-2 hét időtartamban, amely egyes kontingensek esetében kiegészül egy 2-3 napos, a BM Nemzetközi Oktatási Központnál (BM NOK) végrehajtott civil képzéssel.

Az egyéni békeműveleti felkészítés mára már egy önálló „üzletágá” fejlődött. A hazai és a nemzetközi „piacon” mind katonai, mind civil felkészítésekre nagy a kereslet. Az EU várhatóan egyre nagyobb szerepet vállal a konfliktusok, válságok kezelésében, amelyekben egyaránt használ katonai és civil ké-

pességeket. Annak ellenére, hogy a hazai békeműveleti célfelkészítési igénye nem köti le a teljes kiképzési kapacitást, tovább kell fejleszteni a korszerű kiképzési módszereket és rendszereket. A hazai kiképzési kapacitás képes tovább fejlődni, elsősorban a nemzetközi katonai, civil és az E- kiképzés fejlesztése terén. Érdemes megfontolni egy NATO törzstiszti tanfolyam akkreditációjának beindítását. Tovább kell folytatni az ENSZ programokat (főleg ha ezen a területen fogunk létszámokat bővíteni), egy újabb ENSZ tanfolyam elismertetését is célszerű lenne beindítani, elsősorban a missziós katonai és civil középvezetők részére.

A civil missziós képzés végrehajtása területén két alapvető lehetőséget kell megemlíteni. Az első lehetőség egy ún. államépítő szakértői csoport felkészítése, kiképzése lenne. Az elv az, hogy a közigazgatás különböző területein az „államépítés” területéhez csatlakozó szakterületek képviselőit kiképezzük egy missziós hadszíntéren önállóan tevékenykedni képes békeépítővé. Az első felkészítésre 2010-ben került sor, amit a központ a Miniszterelnöki Hivatal szervezésében, a Pécsi Tudományegyetemmel és a BM Nemzetközi Oktatási Központjával közösen szervezett meg. A program szintén akkreditált, készen áll a további végrehajtásra. Sajnálatos módon az első 10 ember kiképzését további felkészítések nem követték. Pedig a biztonsági stratégia és a katonai stratégia külön figyelmet fordít a békeműveletek átfogó (civil-katonai) megközelítésének. E kiképzési terület fejlesztése jól szolgálja a stratégiai dokumentumokban foglalt elvárások teljesítését. A program beindítása, esetleges kombinálása a civil- katonai kapcsolatok funkcionális szakértői csoportjának felkészítésével, új lehetőségeket nyitna meg. A program katonai része képes civil egyetemnek, főiskolák hallgatóinak, újságíróknak, haditudósítóknak az érdeklődését is felkelteni. Úgy gondolom, hogy e tanfolyam hazai kiajánlása segítené megértetni a jövő társadalmával, hogy mit is csinál pontosan a Magyar Honvédség a békeműveletekben. [13]

Az EU civil- katonai szinergia lehetne a másik nagyon fontos kezdeményezés. A program arról szól, hogy Magyarország az EU elnöksége idején felvállalta, hogy elkészít egy EU megfigyelő (monitoring) képzési programot a civil-katonai szinergiák alkalmazásával, abból a célból, hogy egy EU ajánlás készülhessen belőle. A kidolgozó munkát a HM vezetésével a BM NOK, a KÜM és az MH BTKK hajtotta végre. Jelenleg már elkészült a dokumentumtervezet második, javított kiadása és megküldésre került az EU illetékes szervezeteinek. A kidolgozó munkánál az ENSZ katonai megfigyelő tanfolyam anyagát használták fel, amelyet a BTKK az együttműködő szervezetek rendelkezésére bocsájtott. Amennyiben az EU ajánlás a magyar hozzájárulás eredményeként megvalósul, elmondhatjuk, hogy a saját békefenntartó kiképzésünk egyben az EU akkreditációját is megszerzi, mihelyt beindulnak a tanfolyamok.

ÖSSZEGZÉS

A kiképzés általában, így a békeműveletekre történő kiképzés sem egy önmagáért való tevékenység - küldetésekhez, műveletekhez, feladatokhoz szorosan kapcsolódó tevékenységrendszer. Hasonlóan más szakágak tevékenységéhez, csak egy részterületet ölelnek fel abból a művelettervezési és vezetési rendszerből, ami küldetésünk sikeres teljesítése érdekében végzünk. Ebből kiindulva léteznie kell egy a műveletek tervezéséhez, vezetéséhez szorosan csatlakozó kiképzési rendszernek is, a kiképzési doktrínán túl, azon alapulva. A kiképzés négy fázisának végrehajtási rendjét stratégiai, hadműveleti és harcászati szinten egyaránt meg kell jeleníteni. A Magyar Honvédség feladatrendszerének része többek között az ország védelme és a válságreakáló műveletekben való részvétel is. Ezen feladatokra kell a kiképzési alarendszert felállítani, amit kiegészítve úgy kell alkalmazni, hogy amikor konkrétan megfo-

RENDŐRI BÉKEFENNTARTÁS ÉS AZ ENSZ RENDŐRSÉG

galmazódnak a küldetések, műveletek, feladatok egy válságreagáló műveletre, akkor ne egy újabb kiképzési rendszert kelljen felállítani. Ne legyen a békeműveletre való felkészülés egy mellékes feladat. Az újonnan belülről toborzott alegységek felállítása pedig újból és újból teljes kiképzési ciklust igényel. A kiképzés négy fázisának szervesen be kell ágyazódnia a műveletek tervezési, vezetési rendszerébe. Ebben az esetben biztosítható az, hogy a megfogalmazott küldetések, műveletek, feladatok, munkakörök, személyek szinkronba kerülnek egymással. Az új feladatokat a műveleti tervezési és vezetési rendnek megfelelően kell kialakítani. A már futó és hosszabb távon működő hozzájárulásunkat, utólagosan kell rendszeresen megvizsgálni abból a célból, hogy az erőforrások a lehető leggazdaságosabban legyenek felhasználva. A jó békefenntartási kiképzéshez egy önálló, elkülönült kiképzési intézményrendszerre van szükség. A békefenntartói felkészítés az MH-ban Szolnokon, a Békétámogató Kiképzési Központban folyik.

A békeműveletekben való részvétel a Magyar Honvédség feladatrendszerében hosszútávon meghatározó jelentőséggel fog bírni. Fontos feladatunk, hogy ezt a kiképzési rendszert tovább fejlesszük, a jövő új kihívásaihoz igazítsuk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Honvédelmi Tárca 2013-2022. közötti időszakra vonatkozó hosszú távú terve, (Tervezet), Honvédelmi Minisztérium, 2013, Budapest

A Magyar Honvédség Kiképzési doktrínája, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, Honvédelmi Minisztérium, 2012, Budapest

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság 157/2012 Intézkedése

Guidelines, Roles and Training Standards for UN Military Experts on Mission, Military Adviser Office of MA, DPKO, 2009, New York

Honvédelmi Miniszter 77/40/2012, MH Békétámogató Kiképző Központ, alapító okirata, 2012, Budapest

Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnökének 60/2008. (HK 5.) HM HVKF intézkedése

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája, Külügyminisztérium, 2012, Budapest, Kihirdetve a 1035/2012. (MK. II.21.) Kormány határozattal

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája (NKS), kihirdetve a 1656/2012 (XII.20.), Kormány határozattal

Papp Gyula: A Magyar Honvédség békefenntartó műveletekre kijelölt alegységek felkészítése. ZMNE, PhD értekezés, 2008, Budapest

Stanag 6023, NTG 2. Edition, Education and Training for Peace Support Operation ATrainP-1 (A), 2010, Bruxelles

Standard Operating Procedure for Training Recognition. Military Adviser Office of FSD, DPKO, 2009, New York;

Tóthi Gábor: A Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességének sajátosságai és továbbfejlesztésének lehetőségei. ZMNE, Doktori értekezés, 2011, Budapest

A békefenntartás hosszú időre tekint vissza, azonban a rendvédelmi, ezen belül a rendőri részvétel kialakítására csak az utóbbi évtizedekben került sor. A hidegháború időszakában az ENSZ-t a két ellenséges tábor között feszülő ellentét bénította meg, „béna kacsaként” egyensúlyozott a bipoláris világ által támasztott körülmények között.¹ A szervezet békefenntartó misszióit olyan konfliktus övezetekbe volt kénytelen telepíteni, ahol a konfliktust nem sikerült teljesen lecsillapítani, egyik harcoló fél sem ért el teljes győzelmet, katonai patthelyzetbe alakult ki, és a résztvevők maguk sem törekedtek a viszályok teljes körű megoldására. A Brahimi-jelentés ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy az ENSZ-nek nem volt lehetősége konfliktus utáni békeműveleteket végrehajtani, mivel magának a nemzetközi szervezetnek kellett a békét kialakítani. Márpedig ahhoz, hogy egy békeépítő művelet jól működő, önfenntartó államszervezetet tudjon kiépíteni, arra van szükség, hogy a békét és szükséges körülményeket a békefenntartók képesek legyenek biztosítani.²

A hidegháború befejeztével az ENSZ műveletek a békefenntartáson és a békekikényszerítésen túl egyre többször vállalták át a békeépítés nehéz terhét is, amelynek fontosságára Butrosz Butrosz-Gáli volt ENSZ főtitkár is felhívta a figyelmet az „Agenda for Peace” című jelentésében. A békeprogram 54. pontja kihangsúlyozza, hogy a konfliktus utáni békeépítésnek magában kell foglalnia a harcoló felek lefegyverzését, a rend helyreállítását, a fegyverek begyűjtését és lehetséges megsemmisítését, a menekültek hazatelepítését, a biztonsági szektorban dolgozók részére történő tanácsadást, és kiképzési programokat, a választások tisztaságának ellenőrzését, az emberi jogok védelmét.³ Az ENSZ békefenntartási doktrína megállapítása szerint a békeépítő tevékenység olyan területeket céloz meg, amelyek a társadalom és az állam normális működésének alapjait képezik.⁴

A kibővített feladatkörök célkitűzéseinek eredményes végrehajtásához a katonai erőkon kívül szükség van olyan szervezetek bevonására is, melyek munkatársai rendelkeznek az állami működéshez el-

1 LATTMANN Tamás: A nemzetközi jog alkotmányosítása (Világrend - világszintű jogalkotás - emberi jogok - kritikai észrevételek), Fundamentum. 2009/1. 49-53.

2 United Nations, A/55/305-S/2000/809, 4.

3 United Nations, A/47/277 - S/24111, para. 54.

4 United Nations Peacekeeping Operations: *Principles and Guidelines*, New York, 2008, 18.

engedhetetlenül szükséges intézmények kialakításához, működtetéséhez szükséges ismeretekkel. Ilyenek lehetnek például a rendvédelmi szervekhez tartozó rendőrök, határőrök, büntetés-végrehajtási szakemberek, valamint az igazságszolgáltatásban tevékenykedő bírók és ügyészek.

A fenti elvek sikeres magvalósítása érdekében, 1989-óta az ENSZ műveleteinek végrehajtása során egyre többször vették és veszik igénybe a különböző rendőri szervek (legyen az rendőrség vagy csendőrség) munkatársainak szakértelmét, mivel az ENSZ rendőri műveletei és mandátumai mind számban, mind kiterjedtségben, mind hatáskörben folyamatosan nőnek és fejlődnek.⁵

Tanulmányomban azt a folyamatot kívánom bemutatni, hogy miként alakult ki az ENSZ rendőri békefenntartása, majd mind önálló terület, milyen feladatköröket kapott, és azok végrehajtására milyen szervezeti struktúra jött létre, illetve hogyan járul hozzá az ENSZ békeműveleteinek sikeréhez.

AZ ENSZ RENDŐRSÉG KIALAKULÁSA

A második világháborút követően, Trygve Lie,⁶ első ENSZ főtitkár már 1948-ban javasolta az ENSZ rendőrség megalapítását, legalább 800 fővel.⁷ A kidolgozással megbízott bizottság előterjesztését a tag-államok elutasították.⁸

Az 1956-os Szezei-válságot követő rendezés során az ENSZ a 1001(ES-I) számú határozatában foglaltak végrehajtásának biztosítására Egyiptom területére telepítette az ENSZ Első Rendkívüli Haderőt (UNEF - United Nations Emergency Force), amely annak ellenére hajtott végre rendvédelmi feladatokat, hogy rendőri-rendvédelmi komponens nem tartalmazott.⁹

1960-ban, Kongóban került sor az első rendőri komponens telepítésére az UNOC (United Nations Operation in the Congo) művelet keretén belül, katonai vezetés alatt.¹⁰ Itt egy 30 fős ghánai egység kezdte meg munkáját, és teljesített szolgálatot 1964-ig. Rendőrök elsősorban megfigyelői tevékenységet végeztek, valamint segítették a törvényesség és a rend helyreállítását. Részt vettek továbbá az új kongói rendőrség kiképzésében, illetve őrzési feladatokat és járőrszolgálatokat is elláttak. A ghánai rendőröket 1961-ben egy 400 fős nigériai kontingens váltotta.¹¹

1962-1963-ban, Nyugat-Guineában a kivonuló holland gyarmati rendvédelmi erők pótlására Fülöp-szigeti rendőröket rendeltek, brit felügyelet mellett. 1964-ben Cipruson találkoztunk újra rendőri erők alkalmazásával. A török-görög viszály sújtotta szigeten egy saját irányítási struktúrával rendelkező, 346 fős rendőri komponens került telepítésre, a helyi rendőrség támogatása céljából, illetve a lakosság megnyugtatása érdekében. A misszió sikeresnek bizonyult, az ENSZ ciprusi missziójának vezetése hasznosnak találta a rendőrök munkáját, és megállapította, hogy az nagymértékben hozzájárult a misszió célkitűzései-

5 United Nations, Ref. 2012.12. 3.

6 Trygve Halvdan Lie (1896- 1986) norvég munkáspárti politikus, volt norvég külügyminiszter, az ENSZ első főtitkára (1946-1952). Hivatali ideje alatt fogadta el az ENSZ Palesztina zsidó és palesztin államra való felosztását. A koreai háború alatt lemondott posztjáról.

7 United Nations Police: *On Duty for Peace*, New York, 2012, 10.

8 UNPOL Brief History, New York, UN Police Magazine, 6th Edition. 2011, 15. 6.

9 BODA József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye, szerepe a XXI. században. ZMNE, PhD doktori disszertáció, 2006, 16. o.

10 United Nations Peacekeeping Operations, i.m. p.12.

11 BODA, i.m., 16.

nek eléréséhez. A misszió 1964-ben kinevezett vezetője, P.S. Gyani altábornagy használta először a polgári rendőrség (Civilian Police - CIVPOL) kifejezést a rendőri komponens megkülönböztetésére.¹²

Az 1970-es és 80-as évek a rendőri békefenntartás szempontjából nem mondhatóak jelentősnek, mivel csak néhány misszióban, és kis létszámban került sor rendvédelmi szakemberek alkalmazására. A kezdeti bevetést követően, mint az látható volt, nem tapasztalhattunk jelentős felfutást a rendőri műveletekben és a bevetett rendőrök számában.¹³

A hidegháborús időszakot követően átalakultak a konfliktusok mutatói. A jellemzően állam-állam közötti háborúk aránya eltolódott az államon belül konfliktusok felé, magával vonva a polgári áldozatok számának növekedését. Az államon belüli konfliktusok ma már nem csak a polgárháborúra korlátozódnak, hanem ide kell érteni a szervezett bűnözés hatásait is, amely magában foglalja az emberkereskedelmet, a terrorizmussal kapcsolatos illegális tevékenységet, valamint a gazdasági bűnözés által gerjesztett problémákat. Ezek akár olyan szintet is elérhetnek, hogy regionális vagy nagyobb nemzetközi konfliktusokat is kirobbanthatnak. Az ilyen jellegű jelenségeket katonai erővel nem lehet kezelni, rendvédelmi szakemberek segítségére is szükség van.¹⁴

1989-et követően az ENSZ egyre nagyobb számba telepíti rendőri komponenseit a békeműveletek által érintett országokba. A szervezet 1989-ben Namíbiába 1500, 1992-1993 között Kambodzsa 3600, majd 1995-ben Bosznia-Hercegovinába 2000 rendőrt küld, hogy részt vegyenek az ott zajló műveletekben, de megjelenek az CIVPOL rendőrök Angola, Horvátország, El Salvador, Mozambik, illetve a Macedón Köztársaság területén is. 1999-ben kerül sor 4500 CIVPOL munkatárs Koszovóba és 1640 fő Kelet-Timorban történő telepítésére.¹⁵ Ez utóbbi misszió a 2012 végére teljesítette mandátumát, befejezte működését és átadta a rendvédelmi tevékenységet a helyi rendőrség számára.¹⁶

A folyamat a mai napig sem állt le, hiszen ebben az évben, 2013 áprilisában vette kezdetét a Mali többdimenziós és integrált stabilizációs misszió (MINUSMA), ahol a Békefenntartó Műveletek Főosztálya 1440 rendvédelmi szakember bevetésére kapott felhatalmazást.¹⁷

2005-ben névváltoztatásra került sor, amikor is a Civilian Police elnevezést hátrahagyva új nevet kapott az ENSZ rendvédelemmel foglalkozó szervezeti eleme, így a továbbiakban ENSZ Rendőrség (United Nations Police - UNPOL) néven folytatta munkáját.¹⁸

Az ENSZ rendőrségének korai történetét tanulmányozva megállapítható, hogy a hidegháború által kialakított körülmények nem tették lehetővé a rendőri erők bevetését, mivel nagyhatalmi szembenállás miatt a missziók csak korlátozott mandátummal bírtak, valamint a békeműveletek alá vont területeken a feszültség nem oldódott, a katonai képességekkel nem rendelkező rendőri erők csak korlátozott mértékben tudtak hozzájárulni az ott zajló műveletekhez, elsősorban megfigyelői, kiképzési, tanácsadási tevékenységet folytatva. A hidegháborút követően azonban komoly változást tapasztalhatunk, mivel a bevetett rendőrök és az őket alkalmazó missziók száma megnőtt. Ez a folyamat véleményem szerint a

12 Uo., i.m., 17.

13 United Nations Peacekeeping Operations, i.m., 10.

14 United Nations, A/66/615, para. 2.

15 United Nations Police: *On Duty for Peace*, New York, 2012, 10.

16 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unmit/>

17 <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/>

18 UNPOL *Brief History*, New York, UN Police Magazine, 6th edition, 2011, 15.

jövőben tovább fog erősödni, hiszen a civil elemek békeműveletekbe történő bevonásának kiemelt fontosságot tulajdonít az ENSZ vezetése.¹⁹

AZ ENSZ RENDŐRSÉG SZERVEZETE, IRÁNYÍTÁSA

UN Police Division, az ENSZ rendvédelmi tevékenységének központja

Civilian Police Unit néven, az ENSZ békefenntartó műveleteinek szervezéséért és irányításáért felelős Békefenntartó Műveletek Főosztálya (DPKO) szervezetén belül már 1993-tól működött egy rendőri, rendvédelmi részleg. A Brahimi-jelentés civil rendőrséggel kapcsolatos ténymegállapításait és ajánlásait²⁰ figyelembe véve, 2000-ben, ugyancsak a DPKO keretein belül, állították fel az ENSZ rendőri tevékenységét irányító és felügyelő, valamint szervező egységét, az ENSZ Rendőri Osztályt (UN Police Division - PD).

2007-es szervezeti modernizáció során, továbbra is a DPKO-on belül, létrehozták a Jogállami és Biztonsági Intézmények Irodáját (Office of Rule of Law and Security Institutions). Az új szervezet egybefogja az igazságszolgáltatási, biztonsági szervezetek rekonstrukciójának feladatait, illetve integrálta a lefegyverzéssel, a kombattánsok leszerelésével és társadalmi reintegrációjával, az aknamentesítéssel, valamint a fel nem robbant robbanó anyagokkal kapcsolatos feladatok szervezését és koordinálását.²¹ A Police Division jelenleg is ennek a szervezeti elemnek a részét képezi.

1. ábra • Az ENSZ rendőrség feladatai

Anne-Marie Orlor²² biztos, a DPKO Police Division akkori vezetője, 2010-ben az alábbiak szerint határozta meg a PD feladatait (1. ábra):

Célkitűzés és irányítás: kialakítani a békefenntartás során alkalmazandó nemzetközi rendőri sztenderdeket, színvonalat, hiszen a küldő országok rendőrei más és más jogszabályi környezetben, elvek és értékek mentén, eltérő eszközökkel és eljárásokkal dolgoznak, ezért fontos a nemzetközi standardok kidolgozása és alkalmazása.

Stratégiai tervezés és irányítás: a műveleti területeken dolgozó UNPOL komponensek stratégiai irányítása és felügyelete érdekében meg kell erősíteni a Rendőri Osztály erőforrásait, valamint a stratégiai tervezéssel és tanácsadással kapcsolatos képességeit.

Kiválasztás, toborzás, vonzó telepítés: a magasan kvalifikált és képzett munkaerő biztosítása érdekében további erőfeszítést kell tenni a toborzás, kiválasztás, a telepítés és a rotáció minőségének javítására, kihívást jelentő és inspiráló munkakörök kialakítására.

Műveleti támogatás állandó rendőri képességen (Standing Police Capacity - SPC) (ld. lentebb) keresztül: tovább növelni az SPC létszámát.

Kapcsolat a tagállamokkal: konstruktív dialógus a tagállamokkal, hiszen a Rendőri Osztály nagymértékben függ a tagállami támogatástól, biztosított szakemberektől.

Partnerség, regionális együttműködés: különböző résztvevő szervezetekkel való a közös munka és egymás támogatása a közös célok érdekében.

Válasz a szexuális és nemi indíttatású erőszakra: növelni a női rendőrök számát a műveleti területen, ezzel erősítve meg a szexuális és nemi alapú erőszakra való reagálás képességét.²³

A PD vezetője egyben az ENSZ vezetésének rendőri tanácsadója is. A rendőri tanácsadó (Police Adviser) alárendeltségébe három szervezeti elem tartozik:

- Stratégiai Tervezési és Fejlesztési Részleg (Strategic Policy and Development Section) felelős a technikai tanácsadás, az irányelvek, valamint a missziókba telepített rendőri komponensek fejlesztéséért, rendszeres ellenőrzéséért és felülvizsgálatáért. Kidolgozza a szükséges rendőri stratégiákat, műveleti koncepciókat, végrehajtási terveket, továbbá felügyeli a tervezés folyamatát, értékeli az elért eredményeket, valamint a rendőri komponensek által összegyűjtött tapasztalatokat (lessons learned). Rendőrségi, rendvédelmi területen támogatást nyújt az ENSZ más szervezeti elemei számára.
- Misszió Irányítási és Támogatási Részleg (Mission Management and Support Section) technikai támogatást nyújt a missziókba telepített rendőri komponensek számára, a mandátumuk mind teljesebb végrehajtása érdekében. Rendőri, rendvédelmi témakörökben, valamint ahhoz kapcsolódó adminisztratív, műveleti, technikai kérdésekben összekötői feladatokat lát el a missziók és más érdekelt felek között.
- Kiválasztási és Toborzási Részleg (Selection and Recruitment Section) biztosítja, illetve a tagállamokkal, valamint a missziókkal együttműködve koordinálja az ENSZ rendőrök kiválasztását, telepítését, rotációját és a kiküldetési idejük meghosszabbítását. Tervezi és végrehajtja a kiválasztás támoga-

¹⁹ United Nations, A/67/312–S/2012/645, 1.

²⁰ A/55/305–S/2000/809, i.m., 9.

²¹ GREENER, B.K.: UNPOL: UN Police as Peacekeepers. Policing & Society, Vol. 19, No. 2, June 2009, pp.106-108.

²² Police Adviser (rendőri tanácsadó) és Director of the Police Division (A DPKO Rendőri Osztályának igazgatója) beosztást töltötte be 2010-2013 között.

²³ Professionalising United Nations Police in Peacekeeping: Vision for the Police Division and United Nations Police in Peacekeeping, 2010, 1-2.

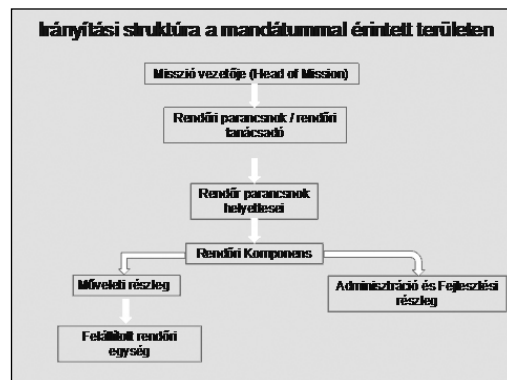
tásából, valamint a telepítés előtti ellenőrzésből származó feladatait. Támogatást nyújt a kontingen-
sek felszerelésével kapcsolatos egyeztetésekhez, terepbejárást végez a missziók területén.

KÉSZENLÉTI RENDŐRI KÉPESSÉG (STANDING POLICE CAPACITY)²⁴

A rendőri komponensek irányítása műveleti területen

A műveleti területeken, a missziókban tevékenykedő rendőrök irányítását kisebb rendőri komponens
esetében a rendőri főtanácsadó (Senior Police Advisor) végzi, míg a nagyobb komponensek esetében
rendőrparancsnokot (Police Commissioner) neveznek ki, aki egy vagy két helyettesel rendelkezik. (1.
ábra) A rendőri komponensek általában egy műveleti és egy adminisztrációs részleget foglalnak ma-
gukba. A műveleti részleg felel például a felállított rendőri egységek (Formed Police Unit- FPU)²⁵ irá-
nyításáért, amennyiben ilyen alegységek a misszióban felállításra kerülnek.

2. ábra • A rendőri erők vezetése műveleti területen

A rendőri komponens vezetője általában a misszió vezetőjének jelent közvetlenül, bizonyos esetek-
ben pedig a főtitkár külön megbízottja helyettesének. A legfőbb rendőri vezető feladata közvetlenül irá-
nyítani a rendőri komponens minden tagját, felelős azok ellenőrzéséért, illetve a rendőri feladatok ha-
tékony és eredményes végrehajtásáért, valamint annak biztosításáért, hogy a végrehajtás szigorúan az
ENSZ politikájával és eljárásaival összhangban történjék. Felelős továbbá a világszervezet munkatársai-
ra vonatkozó magatartási szabályok szigorú betartásáért, különösen a szexuális kizsákmányolás és
zaklatás tekintetében. Feladatkörébe tartozik a megelőzéssel kapcsolatos stratégiák kidolgozása és vég-
rehajtása, együttműködve a misszió fegyelmi komponensével.²⁶

²⁴ United Nations, A/66/615, para. 41.

²⁵ Lásd később

²⁶ Uo., i.m., para. 19-32.

Lényeges szempont a rendőri és a katonai komponensek szoros együttműködése a misszió mandátumá-
nak biztonsági jellegű aspektusai területén. A közös tervezés és gyakorlatok, az információk megosztása, va-
lamint széleskörű koordináció jellemzi a két terület együttműködését. A J1-J9 jellegű katonai törzs felépítés
számos esetben visszatükröződik a rendőri komponensek irányító, koordináló munkájában.²⁷

A DPKO által irányított 16 békefenntartó missziókban 109 131 főből, 2013. májusban 12 447²⁸ fő
dolgozott rendvédelmi jellegű munkakörökben.²⁹ Ez a szám magába foglalja a hat misszióban felállít-
ott rendőri egységekbe (FPU) beosztott 6818 rendőrt is.³⁰

AZ UNPOL FELADATAI MISSZIÓS TERÜLETEN

Az ENSZ békefenntartó műveleteket rendszeresen olyan környezetben kell végrehajtani, amelyben, ha
szórványosan is, továbbra is előfordulhatnak erőszakos cselekmények, valamint a konfliktus kiújulásá-
nak kockázata magas. Azonban nem csak az eredetileg résztvevő felek, hanem a nem-állami szereplők,
a felfegyverkezett milíciák is munkát adnak az ENSZ erőknek. A lefegyverzésen, a korábban harci te-
vékenységet végzők leszerelésén kívül segíteni kell a közbiztonság kialakítását, fenntartását, támogatni
kell a kormányzatot abban, hogy földrajzi területén képes legyen jogköreit, feladatait gyakorolni, illet-
ve segíteni kell a jó kormányzás kialakításában. Ki kell képezni, valamint felügyelni kell a helyi rend-
védelmi szerveket, ellenőrzés alá kell vonni az országhatárokat, illetve az erőszak és a bűnözés szintjé-
nek csökkentése érdekében elrettentő tevékenységet kell folytatni. Ez a komplex tevékenység komoly
képeket és tevékenységet igényel.³¹

3. ábra • Rendvédelmi feladatok a missziókban

²⁷ GREENER, i.m., 5.

²⁸ <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>

²⁹ Összehasonlításképpen, ugyanekkor a katonai komponensekben 77794 kéksapkás, illetve kéksapkás katona szolgált.

³⁰ UN Police Magazine (2013), i.m., 62.

³¹ United Nations, A/64/573, 5.

Az UNPOL a fenti feladatok végrehajtásából komoly részt vállal magára, amikor részt vesz az igazságügyi és biztonsági szektor kiépítésében, valamint maga is támogatja a közbiztonság és a jogállam kialakítását, illetve hozzájárul a misszióban dolgozók biztonságához.³² Jan Eliasson, főtitkár-helyettes úgy fogalmazott,³³ hogy „a közösségekhez telepített ENSZ rendőröknek többet kell tenniük, mint pusztán segítséget nyújtani az elpusztított infrastruktúra újjáépítéséhez – nekik a hatóságokba vetett bizalmat kell helyreállítani”.³⁴

Ban Ki Mun főtitkár UNPOL-ról 2011-ben összeállított jelentése³⁵ 11. bekezdésében az alábbi három kategóriában foglalta össze a Biztonsági Tanács rendvédelmi jellegű mandátumait:

- Támogatás nyújtása a fogadó állam rendőrsége és más rendvédelmi szervei reformjához, átszervezéséhez, valamint újjáépítéséhez
- A fogadó állam rendőrsége és más rendvédelmi szervei műveleteinek támogatása, akár Formed Police Unite-ok telepítésével is
- UNPOL erők által végzett végrehajtó jellegű, önálló belső rendfenntartás és rendvédelem.

A válságvezetbe telepített rendőri erők szakértői a mandátumuknak megfelelően támogatást nyújtanak a helyi rendőri szervek számára, együttműködnek a fogadó állam rendészeti-rendvédelmi képességeinek fejlesztésében, rendvédelmi stratégiájának kialakításában. Részt vesznek a helyi szervek munkatársainak kiképzésében, fejlesztési és technikai tanácsadást, esetenként támogatást nyújtnak (pl. felszerelések biztosítása). *Kiemelt feladatok az emberi jogok védelme, érvényesülésük előmozdítása, a civil lakosság védelme.* A rendőr szakértők is műveleti értékelést végeznek a misszió részére, annak javai és személyzete viszonylatában őrzés-védelmi feladatokat látnak el.³⁶ Bűnügyi területen, a szervezett bűnözéssel kapcsolatos, valamint emberölés, csalás tényállását kimerítő bűncselekmények nyomozati feladatait látják el. Feladataik közé tartozik még a szexuális erőszak áldozatainak támogatása is.³⁷

A mandátumból eredően megkülönböztetünk *végrehajtó jellegű és támogató jellegű rendőri békefenntartást.* A végrehajtó jellegű rendőri békefenntartásnál az UNPOL erők - a nemzeti rendőrség hiányában - teljes felelősséggel látják el a rendvédelmi feladatokat a számukra kijelölt területen, így akár az egész országban, fenntartják mindaddig a közrendet és közbiztonságot, amíg a formálódó nemzeti rendőri erők ezeket a feladatokat nem képesek átvenni.

Az ilyen jellegű mandátumból következik, hogy az UNPOL rendőrök jogosultak kényszerítő eszközök használatára (rendőrbot, könnygáz, lőfegyver, stb.), foganatosíthatnak kényszerintézkedéseket is, azaz korlátozhatják a személyes szabadságot, a mozgási szabadságot, illetve a tulajdoni vagy más vagyoni jogokat, stb. A *nem végrehajtó jellegű* mandátum esetében az UNPOL munkatársainak ezekre nincs jogosultságuk, az ilyen jellegű tevékenységet a helyi rendőrök végzik, az ENSZ rendvédelmi szakértőinek felügyelete mellett. Az utóbbi esetben az UNPOL szakemberek fegyvert nem hordhatnak maguknál, fegyvertelenül látják el szolgálatukat. Az ENSZ rendőrség történetében eddig mindössze

két alkalommal kapott az UNPOL ilyen jellegű hatásköröket, így a Koszovóban (UNMIK, 1999), illetve Kelet-Timorban (UNIM, 2006) telepített békefenntartó missziók esetében.³⁸

1999-ben Koszovóban kerültek először bevetésre a felállított rendőri egységek (FPU), amelyeket gyakorlatilag egy három-négy szakaszból álló, minimum 120, maximum 140 fő erejű rendőri századnak lehet tekinteni. Akkoriban mindössze két ilyen egységgel rendelkezett az ENSZ, 2012-ben viszont már 54 FPU (a jóváhagyott 57-ből) látott el szolgálatot hat misszióban, 6818 fővel.³⁹

Az egységes felépítésű mobil rendőri alegységek⁴⁰ feladataik közé tartozik a menekült táborok védelme, választások biztosítása, általános közrendvédelmi tevékenység, járőrözés, tömegkezelési feladatok, az ENSZ személyzet és javak biztosítása, kísérése, objektumok őrzése-védelme, valamint a helyi civil lakosság biztonságának megteremtése.⁴¹ Militáns jellegű szervezeti felépítésük ellenére nincsenek felkészítve katonai feladatok megoldására.

Annak ellenére, hogy az ENSZ humán erőforrásai szűkösek, az FPU-k felállítására aránylag könnyű feladatot jelent a DPKO számára. A tagállamok általában vonakodva engedik el rendvédelmi szakembereiket, hiszen azokra otthon is nagy szükség van. A küldő államok az FPU-ba beosztott rendőröket viszont több oknál fogva is könnyebben bocsájtják a missziók rendelkezésére. Egyrészt a szervezet minden rendőr után visszatérítést fizet a küldő állam számára, másrészt további összeget fizet a tárgyi eszközök, felszerelések értékcsökkenése után is. A rendőrök után járó pénzösszeg havi 1200-1400 dollár között mozog, de ez még mindig kevesebb, mint az egyénileg foglalkoztatottak után fizetendő 100-300 dolláros napi díj.⁴²

Az FPU-kat kiállító országok (Banglades, Jordánia, India, Nepál, Szenegál, Pakisztán, stb.) névsorát⁴³ nézve megállapítható, hogy azok szinte kivétel nélkül a fejlődő országok közé tartoznak, így számukra jelentős bevételt jelent rendőreik „bérbeadása”.

Az ENSZ Közgyűlése által 2006-ban kiadott A/RES/60/268. számú határozatában leszögezte annak fontosságát, hogy a szervezetnek, a hagyományos békefenntartó műveletek esetében 30, a komplex műveletek esetében pedig 90 napon belül kell képesnek lennie a Biztonsági Tanács határozatán alapuló reagálásra, a szükséges erők telepítésére. Felismerte továbbá annak szükségességét is, hogy *békefenntartó műveletek összes fázisában szükség van a missziók megfelelő szakértelemmel történő támogatására.*⁴⁴ E a felismerés követően került sor a készenléti rendőri képesség (Standing Police Capacity -SPC) szervezeti elem felállítására.⁴⁵ Ez a 40 fős keretlétszámú szervezet *start-up képességet* biztosít az UNPOL számára arra az esetre, ha új békefenntartó műveletet telepítenének a világ bármely területén. Az SPC rendőreinek feladata az új misszió vezetése, illetve a beérkező rendőri komponens részére történő rendvédelmi támogatás, tanácsadás, illetve szakértői részvétel a misszióban felállítandó UNPOL

32 Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support: *A New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for Un Peacekeeping*, New York, 2010, 23.

33 Foreword, New York, UN Police Magazine, 10th edition, 2013, 3.

34 „Deploying to these communities, United Nations Police must do more than help rebuild damaged infrastructure – they must repair broken faith in the authorities.”

35 United Nations, A/66/615, para. 11.

36 <http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/work.shtml>

37 United Nations, A/66/615, para. 14.

38 Uo., para. 18.

39 United Nations Police i.m., 17.

40 United Nations, Ref. 2009. 32, 3.

41 United Nations, A/66/615, para. 15.

42 DURCH, J. William: *United Nations Police Evolution: Present Capacity and Future Tasks*, GRIPS Policy Research Center, 2010. <http://www3.grips.ac.jp/~pinc/data/10-03.pdf>, 13-14.

43 United Nations Police i.m., 70.

44 United Nations, A/RES/60/268, preambulum.

45 Az SPC az ENSZ olaszországi Bindisi városában található logisztikai bázisán települt.

szervezet kiépítésében.⁴⁶ A már „üzemelő” missziók esetében eseti jelleggel látnak el hasonló feladatokat, amikor szükség megkívánja. Ilyen helyzet volt például a 2010 januárjában Haitit sújtó földrengést követő állapotok konszolidálása, amikor is egy nagyobb számú rendvédelmi szakemberből álló kontingenst küldött az SPC a MINUSTAH⁴⁷ rendőri erőinek kíségetésére.⁴⁸

KÖVETKEZTETÉSEK

Az ENSZ rendvédelmi békefenntartás hosszú utat járt be a 30 fős ghánai rendőri komponenstől a jelenlegi több mint 12000 ezer fős létszámig. A fejlődés nem csak az ENSZ rendőrséget szolgáló rendőrök számában érhető utol, hanem a békeműveletek mandátumainak kiterjedtségében, a feladatok sokrétegűségében is. A korai időszak megfigyelői, kiképzői tevékenységétől az ENSZ rendőrség mára eljutott oda, hogy komoly részt vállal a béke- és az államépítés komplex feladatrendszeréből. Ez a rendkívül összetett feladat egy komplex szervezetet kíván, amelynek kiépítése az elmúlt húsz évben megtörtént. Ez időszak alatt a rendőri békefenntartás lassan elkülönült a katonaitól, az UNPOL mára – a DPKO főosztályon belül – már szervezeti struktúrájában, irányításában önálló, feladatköreiben élesen különbözik katonai feladatrendszerétől. Erre a megkülönböztetésre komoly indok van, mint arra helyesen világít rá Korinek László, amikor úgy véli, hogy a rendőr nem fojtat háborút, a bűncselekmények elkövetőit nem tekintheti ellenségnek, azok megsemmisítésére még a halálbüntetést alkalmazó országokban is utolsó eszközként, bírói döntésre kerülhet sor. „A hadseregnek azonban a totális győzelem a célja. Más tehát a szellemiség, a kiképzés, a felszerelés a rendőrök, illetőleg a katonák esetében”, folytatja Korinek.⁴⁹

A békemissziók mandátumainak végrehajtásához, az UNPOL-nak kiváló szakember gárdára van szüksége, amelynek biztosítása nem kis feladatot jelent a vonakodó tagállamok miatt. Sajnos az EU tagság megszerzését követően Magyarország is csak kis létszámban küld rendőröket ENSZ rendőri missziókban (2013-ban 4 fő szolgál az ENSZ-ben, de csak egy rendőr szolgál misszióban)

Számos esetben a vezényelt rendőrök szakmai minőségének biztosítása is komoly kihívást jelent a szervezet részére, de ennek megoldására számos programot indítottak a felelősök.⁵⁰

A békefenntartó missziók számából és a rendvédelmi mandátumuk fejlődési tendenciáiból azt a következtetés vonhatjuk le, hogy ezek a műveletek a jövőben is folyamatosan és egyre nagyobb számban követelik meg a rendőrök részvételét a világ konfliktusokkal terhelt részein.

46 <http://www.un.org/en/peacekeeping/sites/police/capacity.shtml>

47 United Nations Stabilization Mission in Haiti

48 United Nations Police i.m., 23.

49 KORINEK László: *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai. In: Sodorvonalon* (szerk. HAUTZINGER Zoltán, VERHÓCZKI János). Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata, 2012, 142. o.

50 United Nations, A/64/866-S/2010/386, para. 8.

ÉLETRAJZOK

ERDŐS ANDRÉ NY. NAGYKÖVET

1941-ben Algírban született karrier diplomata. Az 1970-es években részt vett az EBEÉ találkozón, később a magyar külügyminiszter tanácsadója lett. 1990-1994 és 1997-2002 között volt Magyarország ENSZ nagykövete, két évig (1992-1993) képviselte Magyarországot a Biztonsági Tanácsban. 2001-ben az ENSZ Közgyűlés 56. ülésének leszerelési és nemzetközi bizottság elnöke. 2002-2006 között hazánk párizsi nagykövete.

Summary:

The Charter of the United Nations signed in 1945 does not mention the peacekeeping operations, which has become one of the most important and spectacular activities of the UN. The tasks of the UN Security Council concerned to other international actions. When the first peacekeeping operations started in 1948 in the Middle East and in 1949 in Kashmir along the Indian-Pakistani border, the deployment of the peacekeepers took place on an ad hoc basis, there were no accepted general provisions. The use of the peacekeepers' weapons were admissible only for self-defence. Later the UN peacekeeping operations have developed, and nowadays the UN peacekeeping operations cover complex state building and security sector reform projects. During 65 years the UN has run 68 peacekeeping operations from which 52 are already completed and 16 are current ones. The UN has strong cooperation with the African Union, the ECOWAS, NATO and the EU. The most important question for the upcoming era is how can the UN support the Syrian state and defence sector reconstruction after a civil war?

DR. LATTMANN TAMÁS EGYETEMI ADJUNKTUS

1976-ban Budapesten született nemzetközi jogász. 2000-ben végzett az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen, azóta tanít az ELTE-én (Nemzetközi Jogi Tanszék) és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, illetve 2012 januárja jogutódján, a Nemzeti Közszerződési Egyetemen (Nemzetközi És Biztonsági Tanulmányok Tanszék). PhD fokozatát 2013-ban szerezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen. Fő kutatási területe a nemzetközi hadijog megsértéséért való jogi felelősségre vonás lehetőségei. Szerzőként, szerkesztőként folyamatos publikációs tevékenységet folytat. Nemzetközi jogi szakértőként gyakori szereplője a médiának.

Summary:

In the last few decades the environment of the UN peacekeeping operations' execution has become even more complex. At the same time the international law has been more difficult and different, new institutions have been established and strengthened, new methods have been created. This study deals with the legal background and the role of the European Court of Human Rights in the UN peacekeeping operations.

PROF. DR. SIMAI MIHÁLY AKADÉMIKUS

1930-ban Budapesten született közgazdász. Számos fontos ENSZ pozíciót betöltött, többek között 1971-től négy éven keresztül az ENSZ Közszolgálati Bizottság alelnöke, később az ENSZ Fejlesztés-tervezési Bizottság alelnöke és az UNICEF Kormányzótanácsának alelnöke volt. 1977 és 1982 között az ENSZ Társaságok Világszövetségének elnöke, örökös tiszteletbeli elnök. 1986-tól 1992-ig az ENSZ Egyetem Igazgatótanácsának tagja, majd elnöke lett. Később az ENSZ Egyetem Világgazdaság- Fejlesztési Intézet főigazgatója. A magyar ENSZ Társaság elnöke, az MTA Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Kutatóintézetének emeritus kutatóprofesszora.

Summary:

The United Nations came into being in the conditions of the World War II. During creating the 6th, 7th and 8th Chapters of the UN Charter the creators does not want to repeat the failures of the League of Nations. According to the final agreement in the Charter the peacekeeping operations are based on the 6th Chapter. One unique exemption was the UN intervention in Korea under the command of General McArthur. After the Cold War an interesting and exciting period has started which was mentioned as the overture of a new era. The most important document of that decade was the „Agenda for Peace” by Boutros Boutros-Ghali, the former UN Secretary General in 1992. This document deal with the new tasks and possibilities of the UN to prevent and manage the armed conflicts both in national and international level, and clear the different generations of peacekeeping defining the relevant activities related to them.

**BALI JÓZSEF NY. VEZÉRŐRNAGY,
A HM VOLT VÉDELEMPOLITIKAI HELYETTES ÁLLAMTITKÁRA**

1948-ban született Ölbőn. 1990 és 1991 között az ENSZ katonai megfigyelője volt Irakban, majd 1999-től 2000-ig az UNMOGIP misszió (United Nations Military Observer Group in India and Pakistan) parancsnoka volt. Ezt követően a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal főigazgatójának általános helyettesi pozícióját töltötte be. Közel 10 évig töltötte be a Honvédelmi Minisztérium védelempolitikai ügyeket felelős helyettes államtitkár funkciót.

Summary:

This study is to clear the circumstances of the Hungarian participation in the UN peacekeeping operations. More accentual Hungarian UN contribution is required related to the rapidly changing international system and conflicts areas. The parliamentary resolutions, the government regulations and decrees, the internal control mechanisms and the international commitments are the most influencing factors, which can define and assign the Hungarian troops and tasks. Becoming member of the NATO and the EU the priority of participations has been more and more focused on these led operations. In 2014, finishing the NATO-led ISAF mission in Afghanistan, which was the biggest and most important Hungarian contribution, means that the UN operations can become more and more important for Hungary.

**DOMJÁN LÁSZLÓ VEZÉRŐRNAGY,
AZ MH ÖSSZHADERŐNEMI PARANCSNOKSÁG PARANCSNOKA**

1964-ben született Mosonmagyaróváron. Katonai akadémiák elvégzése után 2000 és 2002 között az UNFICYP misszió (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) személyügyi és logisztikai főnöke volt. 2004-től egy éven át Bosznia-Hercegovinában szolgált a Békétámogató Kiképző Központ kiképzőtisztjeként. 2010 és 2011 között a Magyar Honvédség Katonai Biztonsági Hivatal főigazgatója. 2011 óta a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság parancsnoka.

Summary:

The Hungarian Defence Forces' participation in peacekeeping operations has strong and serious experiences and traditions. Hungary's constant ambition level in peacekeeping is 1000 soldiers simultaneously abroad. The most important Hungarian engagement nowadays is the participation in NATO Operations in the Balkans and Afghanistan. Around 33% of the contribution goes to UN, EU operations and multi- or bilateral agreements. The UN operations have three important areas for the Hungarian Defence Forces: Cyprus, Lebanon and Western Sahara. The ISAF operation will be completed by the end of 2014. The other crisis areas can become more relevant for the Hungarian Defence Forces in the near future.

DR. BESENYŐ JÁNOS ALEZREDES

1972-ben született, PHD fokozatát 2011-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen szerezte. 2003 és 2004 között a MINURSO misszió (The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara) élelmezési főnöke és logisztikai főnök helyettese volt. 2005-ben az Európai Unió által delegált törzstiszt az AMIS (African Union Mission in Sudan) misszióba, majd egy évvel később az afganisztáni PRT (Provincial Reconstruction Team) előkészítő csoport logisztikai főtisztje volt. 2011 óta a Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat alosztályvezetője.

Summary:

The start point of the participation in UN missions of the Hungarian Defence Forces was 1988 when Hungary sent an observer contingent to Iraq. After the transition in 1989-1990 the peacekeeping became priority for the new Hungarian government. The Hungarian Defence Forces were repeatedly asked by the UN to participate in her operations mainly in Africa. The transformation of the Hungarian defence sector and institutions came together with loosing of many experienced professionals and peacekeeping documentations. The study collects the facts of the Hungarian UN participations and the planned missions which were never implemented. Finally the study summarizes the peacekeeping lessons learnt for the HDF.

SZÁRAZ GYÖRGY NY. VEZÉRŐRNAGY

1945-ben született Kópházán. 1985 és 1989 között katonai és légügyi attasé volt Damaszkuszban. 1994-től a HM Nemzetközi Főosztály vezetője. 2000 és 2001 között véderő, katonai és légügyi attasé Pekingben, akkreditálva Szöulba is. 2002- 2005 között az ENSZ MINURSO (The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara) misszió parancsnoka volt.

Summary:

Western Sahara is located in Africa at the west coast of the Atlantic Ocean, which is the last country in colonial status on the world occupied by its neighbour Morocco. The economical and social crisis in the country has grown increasingly, and the fights between the inhabitants and the occupants have been continuing ever since. In 1985 the UN submitted the settlement proposal, which was accepted by the UN Security Council in 1990. This Settlement and Implementation Plan specified steps and process to manage the conflict in this area. The UN mission MINURSO consists of 450-500 person, 237 person military, and the others are the police and civilian personnel. Nowadays they work in calm conditions, but the whole situation has not been solved yet, and the UN SC has extended the mission's mandate up to 30 April 2014.

DR. KÁLLAI ATTILA MK. ALEZREDES, EGYETEMI DOCENS

1968-ban született Budapesten. PhD fokozatát 2008-ban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen szerezte. 1998 és 2008 között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem egyetemi adjunktusa volt. 2011-ig a betöltötte a ZMNE Tudományszervező központ igazgatói posztját. 2010 és 2011 között a ZMNE Geoinformációs Tanszék megbízott tanszékvezetője, ezt követően pedig 2011-től egy éven át szolgált az ENSZ UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) missziójában.

Summary:

The Author led the 6th mission of the Hungarian military cartographer staff officer contingent in Southern Lebanon. This staff had really serious and difficult tasks, and as a part of the largest mission of the UN fulfilled geoinformation support for all of the participants. Lebanon is located in one of the world's most important conflict area, in the Middle East neighbouring by Israel and Syria. The historical background of the recent situation in the country is determined by the history of region and the Islam religion. The permanent presence of the UN troops in Lebanon is essential, and to strengthen the UNIFIL was one of the most required steps in the history of the mission. The Hungarian Defence Forces has provided officers for the mission since 2006.

DRÓT LÁSZLÓ ALEZREDES

1971-ben született Egerben. 1997 és 1998 között az ENSZ ciprusi missziójának (UNFICYP) szakaszparancsnoka volt, majd 2002-ben ENSZ missziós kiképző tiszti tanfolyamon vett részt Bangkokban. 2003-tól az SFOR katonai rendfenntartó kontingensének parancsnoka. 2004-ben részt vett az ENSZ integrált missziós kiképző tiszti tanfolyamán, majd később, 2008-tól az MFO összekötő tisztje. 2011 és 2012 között az EUFOR ALTHEA parancsnokának katonai segítőjeként teljesített szolgálatot. Az MH Békétámogató Kiképző Központ helyettes parancsnoka.

Summary:

In the first chapters, the article take a look at the system of requirements included or implied in the strategic documents concerning peace support training processes. Then, the system of training are explained, which, fundamentally, can provide a basic framework to meet the requirements of training. Next part attempts to find and show examples of the unity, specialities and the undividable nature of the system of training. After that, the particularities are illustrated why the system of peace-support training cannot be deemed unified. In the very same chapter, answers are provided to the question why an integrated, but still separate peace support training structure is necessary. Finally, the article making an attempt to have an insight to the possibilities of improvement of the various elements of the peace support training system, and introduce the responsibilities of the Hungarian Defence Forces Peace Support Training Centre.

LESS FERENC R. ÖRNAGY, DOKTORANDUSZ

1970-ben született Vácon. 2001-ben elvégezte a Rendőrtiszti Főiskolát. 2009-ben az ENSZ Békefenntartó Műveletek Főosztályán az ENSZ Mozgó Kiképző Csoportjánál akkreditált kiképző végzettséget szerzett. Még az évben az ENSZ elefántcsontparti misszióba telepített rendőri erőinek kiképzője volt. 2010-ben részt vett az ENSZ kiképzési munkaértekezletén Bangladesben. A Rendőri Készenléti Ezred alosztályvezetője. Az NKE Hadtudományi Doktori Iskolájának levelező doktorandusz hallgatója.

Summary:

The peacekeeping has a really long history, but the police participation has become more and more important only in the last few decades. To reach the aims of the extended peacekeeping tasks the police forces beside the military personnel are indispensable. The policemen have necessary information and skills to establish new state institutions. The police, the border control, the penalty enforcement and the jurisdiction experts and professionals have really precious experiences in the state building process. The UN has a special unit, the Police Division to control and organize the police activities in the missions. The UNPOL operates definitely in the conflict areas, and it has responsibility preparing the juridical and defence sector in the failed states.

DR. WAGNER PÉTER,
A MAGYAR KÜLÜGYI INTÉZET TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

PhD fokozatát az ELTE-én szerezte. Az elmúlt években elsősorban az afganisztáni nemzetközi válságkezelési tevékenységet és benne Magyarország szerepét kutatta. Doktori disszertációját Üzbegisztán és Tádzsikisztán iszlamista szervezeteiről írta. További kutatási területei a Magyar Honvédség missziós tevékenysége, illetve a nemzetközi terrorizmus jelensége. Az elmúlt időszakban kétszer járt Cipruson az UNFICYP misszióval kapcsolatos kutatás kapcsán.

Summary

UNFICYP was originally set up by the Security Council in 1964 to prevent further fighting between the Greek Cypriot and Turkish Cypriot communities. After the hostilities of 1974, the Council has mandated the Force to perform certain additional functions. In the absence of a political settlement to the Cyprus problem, UNFICYP has remained on the island to supervise ceasefire lines, maintain a buffer zone, undertake humanitarian activities and support the good offices mission of the Secretary-General

The article also discusses the Hungarian participation in UNFICYP, its history, current tasks and location. It explains how the 4th Sector is operating in the structure of UNFICYP:

PROF. DR. SZENES ZOLTÁN TANSZÉKVEZETŐ EGYETEMI TANÁR

Az NKE Nemzetközi Intézet Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszékének vezetője. Katonai és közgazdasági tanulmányokat folytatott itthon és külföldön. 2005-ig hivatásos katona. 1998-1999-ben Magyarország katonai képviselője a NATO és WEU Katonai Bizottságánál. Mint az AFSOUTH J4 főnöke öt békeműveletet koordinált a Balkánon. 2002- 2003-ban a védelmi felülvizsgálat projektigazgatója. 2003- 2005 között a HM HVK főnöke. Ny. vezérezredes. 2008-tól az MTA Hadtudományi Bizottságának elnöke.

Summary

The first part of the article deals with theory of peacekeeping. Peacekeeping has proven to be one of the most effective tools available to the UN to assist host countries navigate the difficult path from conflict to peace. Peacekeeping has unique strengths, including legitimacy, burden sharing, and an ability to deploy and sustain troops and police from around the globe, integrating them with civilian peacekeepers to advance multidimensional mandates.

Peacekeeping is flexible and over the past two decades has been deployed in many configurations. There are currently 16 UN peace operations deployed on four continents. Hungary plays an important role in UN Peacekeeping Operations. During the last 25 years about 1400 soldiers and 500 policemen served in 13 UN Missions. Currently the HMF contributing to the following UN Missions: UNFICYP, MNURSO and UNIFIL.

The last part of the articles explains the interrelations of UN operations and the higher education in the teaching area of International Studies. At NUPS the International Institute is engaged in developing the new course of International Public Civil Relations.

AJÁNLOTT IRODALOM

- Adam Roberts: The crisis in UN peacekeeping. Survival 1994. 3. sz. 93-120. o.
- Bali József: A Magyar Honvédség tapasztalatai az IFOR/SFOR-ban. In: A civilkatonai kapcsolatok: a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium által 1997. szeptember 15-17-én rendezett nemzetközi konferencia anyaga / [ford. Sipos Ferenc, szerk. Horváth István] Budapest : Honvédelmi Minisztérium, 1997 73-81.o.
- Bali József: A válságkezelésben és a béketámogató műveletekben való magyar részvétel védelempolitikai összefüggései . Felderítő szemle II. évfolyam 4. szám 2003. november
- Balla Tibor (et al): Béketeremtés-békefenntartás. Székesfehérvár: Kodolányi J. Főiskola., 2005
- Besenyő János: A nyugat-szaharai válság: egy magyar békefenntartó szemével. Pécs: ID Research Kft., 2012
- Besenyő János: Az afrikai konfliktusok és kezelésük sajátosságai, a békefenntartó műveletek során szerzett tapasztalatok . Felderítő szemle. VII. évfolyam 3. szám 2008. szeptember
- Besenyő János: Az ENSZ nyugat-szaharai békemissziójának tapasztalatai: doktori (PhD) értekezés. ZMNE 2011
- Besenyő János: Küldetés 2010: Afganisztán, Bosznia-Hercegovina, Ciprus, Grúzia, Irak, Koszovó, Libanon, Nyugat-Szahara, Sínai-félsziget. Budapest Zrínyi Kiadó 2010
- Bokodi Ágnes: Mit tartanak fenn a békefenntartók? Az ENSZ békefenntartó műveletek sikerének értékelése. Külügyi Szemle X. évfolyam 2011. 2. szám
- Daphna Shraga: The United Nation as an actor bound by international humanitarian law . International peacekeeping 1998. 2. szám
- David Chandler: Introduction: peace without politics? International peacekeeping Volume 12 Number 3 Autumn 2005
- Dobák Judit: Az ENSZ polgári rendőri békefenntartó egységeinek együttműködési rendszere, különös tekintettel a bosznia-hercegovinai ENSZ Nemzetközi Rendőri Különítmény tevékenységére. Budapest: ZMNE, 2006
- Dunay Pál: Békefenntartás és béketeremtés: A kelet-nyugati kapcsolatok új dilemmái. Társadalmi Szemle 1993. 6. szám 15-25.o.
- Gelsei András: A békeműveletek néhány aktuális kérdése. Hadtudomány 2003. 2. szám
- Giulio Fraticelli: A New Role for the United Nations. Rivista militare, 2001. 2. szám
- Gorka Sebestyén: Hungarian military reform and peacekeeping efforts . NATO Review: summit edition 1995. 6. sz. 26-29. o.
- Gömbös Ervin (szerk): Az ENSZ és a NATO. Budapest: Magyar ENSZ Társaság, 2002
- Ipoly Zoltán: ENSZ békefenntartó csapatok és megfigyelő missziók. Új Honvédségi Szemle XLV. évfolyam 12. szám, 1991. december
- Isaszegi János: Contribution of the Hungarian Defence Forces to UN-, OSCE-, MFOand NATO-led Peace-Missions. http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/isaszegi/isaszegi_pub_2002_06.pdf
- Jakus János: Szerepvállalás a nemzetközi válságkezelő és béketámogató műveletekben. Felderítő Szemle II. évfolyam 4. szám 2003. november
- James Dobbins: The UN's Role in nation-building: from the Belgian Congo to Iraq. Survival Volume 46 Number 4. 2004.
- Juhász Zsolt: A magyar katonák külszolgálati tevékenysége: történeti áttekintés a Magyar Honvédség külszolgálati tevékenységeiről http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/publikacio/juhasz_zsolt02.pdf
- Lehoczki Bernadett: A fejlődő államok részvétele az ENSZ békefenntartó tevékenységében – különös tekintettel Pakisztánra. Kül-Világ 2004/3. szám
- Major László, Makk László: Az ENSZ békefenntartás és jövője. Új honvédségi szemle XLVII. évfolyam 12. szám 1993. december
- Mats R. Berdal (szerk): Whither UN peacekeeping? London: IISS, 1993
- Nigel D White: The UN charter and peacekeeping forces: Constitutional issues. International peacekeeping 1996. 4. sz. 43-63. o.
- Padányi József: Magyar katonák a békefenntartásban: 1897-2010. In: Főhajtás: Katonai Emlékpark Pákozdi 2010. 147-164.o.
- Sándor Barbara: Az ENSZ és a válságkezelés. Nemzet és biztonság I. évfolyam 3. szám 2008. március
- Smodics György: A nemzetközi rendőri erők hozzájárulása a magyar kontingens biztonságának szavatolásához. Felderítő szemle II. évfolyam 4. szám 2003. november 116-119.o.
- Suha György: A nyugat-szaharai válság: egy magyar békefenntartó szemével. Honvédségi Szemle 140. évfolyam 2012/3. szám
- Szabó László: A békefenntartás új értelmezése. Nemzet és Biztonság 2009. június
- Szalai Petra: ENSZ, békefenntartás, magyar missziós szerepvállalás. Hadtudomány 2011. Elektronikus szám
- Szenes Zoltán: A békefenntartás hatása a magyar haderőre. Hadtudomány. XVI. évfolyam 3. szám 2006. szeptember
- Szternák György: A MH részvételének lehetősége az ENSZ békefeladatainak teljesítésében. Új Honvédségi Szemle XLVIII évfolyam 6. szám, 1994. június
- Sztrovecz András: A nemzetközi békeműveletek elvei és tapasztalatai Új Honvédségi Szemle L. évfolyam 2. füzet 1996. február 1-24.o.
- Terriff Terry, Keeley James F.: The United Nations, conflict management and spheres of interests. International peacekeeping. 1995. 4. sz. 510-535. p.
- Tharoor Shashi: Should UN peacekeeping go "back to basics"? Survival 1995. 4. sz.
- Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás. Budapest: Magyar ENSZ Társaság, 1997
- Tomolya János: Békefenntartó kézikönyv. 2010. Bp Zrínyi Kiadó
- William J. Durch (szerk): The evolution of UN peacekeeping: case studies and comparative analysis. New York: St. Martin's Press, 1993

AJÁNLOTT WEBOLDALAK

- ENSZ honlap www.un.org
- ENSZ Biztonsági Tanács <http://www.un.org/en/sc/>
- ENSZ Közgyűlés <http://www.un.org/en/ga/>
- ENSZ Főtitkár <http://www.un.org/sg/>
- Magyar ENSZ Társaság <http://www.menszt.hu/>
- Bécsi ENSZ Központ <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/unvienna.html>
- UN Department of Peacekeeping Operations <http://www.un.org/en/peacekeeping/about/dpko/>
- Aktuális műveletek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>
- Nyugat-Sahara: MINURSO <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/>
- Mali - MINUSMA <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minusma/>
- Haiti - MINUSTAH <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minustah/>
- Kongói D.K. - MONUSCO <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/>
- Afganisztán - UNAMA <http://unama.unmissions.org/>
- Darfur - UNAMID <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/>
- Szíria, Golán fennsík - UNDOF <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/undof/>
- Ciprus - UNFICYP <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/>
- Libanon - UNIFIL <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/>
- Szudán - UNISFA <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unisfa/>
- Koszovó - UNMIK <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/>
- Libéria - UNMIL <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmil/>
- Dél-Szudán - UNMISS <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/>
- India és Pakisztán - UNMOGIP <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmogip/>
- Elefántcsontpart - UNOCI <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unoci/>
- Közel-Kelet - UNTSO <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/untso/>

B3

Kerül-e ide valami?

B4

Kerül-e ide valami?